

Suttantapiṭake Khuddakanikāye

Apadānapāliyā saṁvaṇṇanābhūtā

Porāṇikena kenaci therena viracitā

Visuddhajanavilāsinī nāma

APADĀNATṬHAKATHĀ

(Dutiyo bhāgo)

Romanized from Myanmar version published in 1959

© Buddhasāsana Society

Aṭṭhakathā Series 33

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṇa
 ဇ ca ဆ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 တ ta ဌ tha ဒ da ဝ dha ဏ ṇa
 ပ pa ဖ pha ဗ ba ဘ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ la ၊ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ = ā ဲ = i ဳ = ī ဴ = u ဵ = ū ံ = e ့ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ယ န္ဂha	က န္ဓha	ဈ dhya	ဠ pla	လ္လ lla
ကွ kkha	ဇ cca	က န္ဓa	ဇ dhva	ဥ pba	လျ lya
ကျ kya	ဆ ccha	က န္ဓa	ဇ nta	ဠ bbha	လှ lha
ကြ kri	ဇ jja	က န္ဓa	န ntva	ဈ bya	ဝှ vha
ကလ kla	ဇ jjha	က တta	ဇ ntha	ဠ bra	ကွ sta
ကွ kva	ည ñña	က တtha	န nda	ဥ mpa	ကြ strā
ဈ khya	ပ ñha	က တva	န ndra	ဥ mpha	သွ sna
ဇ khva	ပ ñca	က တtya	န ndha	ဥ mba	သျ sya
ဂ gga	ဆ ñcha	ကြ tra	န nna	ဠ mbha	သ ssa
ဠ ggha	ည ñja	န dda	ဈ nya	ဥ mma	သွ sma
ဈ gya	ည ñjha	န ddha	န nha	ဈ mya	သွ sva
ဂ gra	ဇ tta	ဈ dya	ဥ ppa	ဥ mha	ကွ hma
က န္ကa	ဌ ttha	ဠ dra	ဥ ppha	လျ yya	ကွ hva
န န္ကha	ည dda	န dva	ဈ pya	လျ yha	ဠ lha
ဂ န္ဂa					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Apadānaṭṭhakathā

Dutiyabhāga

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Therāpadāna

2. Sīhāsaniyavagga

1. Sīhāsanadāyakaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	1
2. Ekaṭṭhambhikaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	3
3. Nandaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	5
4. Cūḷapanthakaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	8
5. Pilindavacchaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	12
6. Rāhulaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	15
7. Upasenaṅgantaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	17
8. Raṭṭhapālaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	19
9. Sopākaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	25
10. Sumaṅgalaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	28

3. Subhūtivagga

1. Subhūtiṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	31
2. Upavānaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	38
3. Tisaraṇagamaniyaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	39
4. Pañcasīlasamādāniyaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	40
5. Annasaṁsāvaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	41
6. Dhūpadāyakaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	42
7. Pulinaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	43
8. Uttiyaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	44
9. Ekañjālikaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	45
10. Khomadāyakaṭṭhara-apadānavañṇanā	...	...	46

Mātikā

Piṭṭhaṅka

4. Kuṇḍadhānavagga

1. Kuṇḍadhānatthera-apadānavañṇanā	...	...	47
2. Sāgatatthera-apadānavañṇanā	...	...	52
3. Mahākaccānatthera-apadānavañṇanā	...	...	53
4. Kāḷudāyitthera-apadānavañṇanā	...	...	55
5. Mogharājatthera-apadānavañṇanā	...	...	60
6. Adhimuttatthera-apadānavañṇanā	...	...	61
7. Lasuṇadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	62
8. Āyāgadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	63
9. Dhammacakkikatthera-apadānavañṇanā	...	...	64
10. Kapparukkhiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	65

5. Upālivagga

1. Bhāgineyyupāliṭṭhera-apadānavañṇanā	...	...	66
2. Soṇakoḷivisatthera-apadānavañṇanā	...	...	67
3. Kāḷigodhāputtabhaddiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	68
4. Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavañṇanā	...	...	70
5. Pañcahatthiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	71
6. Padumacchadaniyatthera-apadānavañṇanā	...	...	71
7. Sayanadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	72
8. Caṅkamanadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	73
9. Subhaddatthera-apadānavañṇanā	...	...	73
10. Cundatthera-apadānavañṇanā	...	...	76

6. Bījanivagga

1. Vidhūpanadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	77
2. Sataraṃsitthera-apadānavañṇanā	...	...	78
3. Sayanadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	79
4. Gandhodakiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	80

Mātikā	Piṭṭhaṅka
5. Opavayhatthera-apadānavañṇanā	81
6. Saparivārāsanatthera-apadānavañṇanā	82
7. Pañcadīpakatthera-apadānavañṇanā	83
8. Dhajadāyakatthera-apadānavañṇanā	84
9. Padumatthera-apadānavañṇanā	84
10. Asanabodhiyatthera-apadānavañṇanā	85

7. Sakacintaniyavagga

1. Sakacintaniyatthera-apadānavañṇanā	87
2. Avopupphiyatthera-apadānavañṇanā	88
3. Paccāgamaniyatthera-apadānavañṇanā	89
4. Parappasādakatthera-apadānavañṇanā	90
5. Bhisadāyakatthera-apadānavañṇanā	92
6. Sucintitatthera-apadānavañṇanā	93
7. Vatthadāyakatthera-apadānavañṇanā	94
8. Ambadāyakatthera-apadānavañṇanā	94
9. Sumanatthera-apadānavañṇanā	95
10. Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavañṇanā	96

8. Nāgasamālavagga

1. Nāgasamālatthera-apadānavañṇanā	97
2. Padasaññakatthera-apadānavañṇanā	98
3. Buddhasaññakatthera-apadānavañṇanā	99
4. Bhisāluvadāyakatthera-apadānavañṇanā	100
5. Ekasaññakatthera-apadānavañṇanā	100
6. Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavañṇanā	101
7. Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā	102
8. Pāṭalipupphiyatthera-apadānavañṇanā	102
9. Ṭhitañjaliyatthera-apadānavañṇanā	103
10. Tipadumiyatthera-apadānavañṇanā	104

Mātikā

Piṭṭhaṅka

9. Timiravagga

1. Timirapupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	105
2. Gatasaññakatthera-apadānavañṇanā	...	...	106
3. Nipannañjalikatthera-apadānavañṇanā	...	...	107
4. Adhopupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	108
5. Ramsisaññakatthera-apadānavañṇanā	...	...	109
6. Dutiyaramsisaññakatthera-apadānavañṇanā	...	...	110
7. Phaladāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	111
8. Saddasaññakatthera-apadānavañṇanā	...	...	111
9. Bodhisiñcakatthera-apadānavañṇanā	...	...	112
10. Padumapupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	113

10. Sudhāvagga

1. Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	114
2. Sucintikatthera-apadānavañṇanā	...	...	115
3. Aḍḍhaccekakatthera-apadānavañṇanā	...	...	115
4. Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	116
5. Gandhamāliyatthera-apadānavañṇanā	...	...	117
6. Tipupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	117
7. Madhupiṇḍikatthera-apadānavañṇanā	...	...	118
8. Senāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	119
9. Veyyāvaccakaratthera-apadānavañṇanā	...	...	119
10. Buddhupaṭṭhakatthera-apadānavañṇanā	...	...	120

11. Bhikkhadāyivagga

1. Bhikkhādāyakatthera-apadānavañṇanā	...	...	120
2. Ñāṇasaññikatthera-apadānavañṇanā	...	...	121
3. Uppalahatthiyatthera-apadānavañṇanā	...	...	122
4. Padapūjakatthera-apadānavañṇanā	...	...	123

Mātikā	Piṭṭhaṅka	
5. Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavanṇanā	...	123
6. Uḍakapūjakatthera-apadānavanṇanā	...	124
7. Naḷamāliyatthera-apadānavanṇanā	...	125
8. Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavanṇanā	...	126
9. Biḷālidāyakatthera-apadānavanṇanā	...	126
10. Reṇupūjakatthera-apadānavanṇanā	...	127

12. Mahāparivāravagga

1. Mahāparivārakatthera-apadānavanṇanā	...	128
2. Sumaṅgalatthera-apadānavanṇanā	...	129
3. Saraṇagamaniyatthera-apadānavanṇanā	...	130
4. Ekāsaniyatthera-apadānavanṇanā	...	131
5. Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavanṇanā	...	132
6. Citakapūjakatthera-apadānavanṇanā	...	132
7. Buddhasaññakatthera-apadānavanṇanā	...	133
8. Maggasaññakatthera-apadānavanṇanā	...	134
9. Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavanṇanā	...	135
10. Jātipūjakatthera-apadānavanṇanā	...	136

13. Sereyyavagga

1. Sereyyakatthera-apadānavanṇanā	...	137
2. Pupphathūpiyatthera-apadānavanṇanā	...	138
3. Pāyasadāyakatthera-apadānavanṇanā	...	138
4. Gandhodakiyatthera-apadānavanṇanā	...	139
5. Sammukhāthavikatthera-apadānavanṇanā	...	140
6. Kusumāsaniyatthera-apadānavanṇanā	...	141
7. Phaladāyakatthera-apadānavanṇanā	...	142
8. Ñāṇasaññikatthera-apadānavanṇanā	...	143
9. Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavanṇanā	...	144
10. Padumapūjakatthera-apadānavanṇanā	...	144

Mātikā

Piṭṭhaṅka

14. Sobhitavagga

1. Sobhitatthera-apadānavanṇanā	...	...	146
2. Sudassanatthera-apadānavanṇanā	...	...	146
3. Candanapūjanakatthera-apadānavanṇanā	...	...	147
4. Pupphacchadanīyatthera-apadānavanṇanā	...	...	148
5. Rahosaññakatthera-apadānavanṇanā	...	...	149
6. Campakapupphiyatthera-apadānavanṇanā	...	...	149
7. Atthasandassakatthera-apadānavanṇanā	...	...	150
8. Ekapasādanīyatthera-apadānavanṇanā	...	...	151
9. Sālapupphadāyakatthera-apadānavanṇanā	...	...	152
10. Piyaḷaphaladāyakatthera-apadānavanṇanā	...	...	152

15. Chattavagga

1. Atichattiyatthera-apadānavanṇanā	...	...	153
2. Thambhāropakatthera-apadānavanṇanā	...	...	154
3. Vedikārakatthera-apadānavanṇanā	...	...	155
4. Sapparivāriyatthera-apadānavanṇanā	...	...	156
5. Umāpupphiyatthera-apadānavanṇanā	...	...	157
6. Anulepadāyakatthera-apadānavanṇanā	...	...	158
7. Maggadāyakatthera-apadānavanṇanā	...	...	158
8. Phaladāyakatthera-apadānavanṇanā	...	...	159
9. Vaṭaṃsakīyatthera-apadānavanṇanā	...	...	160
10. Pallāṅkadāyakatthera-apadānavanṇanā	...	...	161

16. Bandhujīvavagga

1. Bandhujīvakatthera-apadānavanṇanā	...	...	161
2. Tambapupphiyatthera-apadānavanṇanā	...	...	163
3. Vīthisammajjakatthera-apadānavanṇanā	...	...	163
4. Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavanṇanā	...	...	164

Mātikā	Piṭṭhaṅka	
5. Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavañṇanā	...	165
6. Kadambapupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	165
7. Tiṇasūlakatthera-apadānavañṇanā	...	166
8. Nāgapupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	167
9. Punnāgapupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	168
10. Kumudadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	168

17. Supāricariyavagga

1. Supāricariyatthera-apadānavañṇanā	...	169
2. Kaṇaverapupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	170
3. Khajjakadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	170
4. Desapūjakatthera-apadānavañṇanā	...	171
5. Kaṇikārachattiyatthera-apadānavañṇanā	...	172
6. Sappidāyakatthera-apadānavañṇanā	...	173
7. Yūthikāpupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	174
8. Dussadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	175
9. Samādapakatthera-apadānavañṇanā	...	175
10. Pañcaṅguliyatthera-apadānavañṇanā	...	176

18. Kumudavagga

1. Kumudamāliyatthera-apadānavañṇanā	...	177
2. Nisseṇidāyakatthera-apadānavañṇanā	...	178
3. Rattipupphiyatthera-apadānavañṇanā	...	179
4. Udapānadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	179
5. Sīhāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā	...	180
6. Maggadattikatthera-apadānavañṇanā	...	181
7. Ekadīpiyatthera-apadānavañṇanā	...	182
8. Maṇipūjakatthera-apadānavañṇanā	...	182
9. Tikicchakatthera-apadānavañṇanā	...	183

Mātikā	Piṭṭhaṅka
10. Saṁghupaṭṭhākattthera-apadānavañṇanā	184
19. Kuṭajapupphiyavaggavañṇanā	185
20. Tamālapupphiyavaggavañṇanā	185
21-23. Kaṇikārapupphiyavaggādivañṇanā	186
24. Udakāsanaṅgavañṇanā	187
25. Tuvaraḍāyakavaggavañṇanā	188
26. Thomakavaggavañṇanā	189
27. Padumukkipavaggavañṇanā	191
28. Suvañṇabibbohanavaggavañṇanā	191
29. Pañṇadāyakavaggavañṇanā	193
30. Citakapūjakavaggavañṇanā	194
31. Padumakesaravaggavañṇanā	196
32. Ārakkhadāyakavaggavañṇanā	197
33. Umāpupphiyavaggavañṇanā	198
34. Gandhodakavaggādivañṇanā	199
9. Soṇakoṭivīsattthera-apadānavañṇanā	199
10. Pubbakammapilotikabuddha-apadānavañṇanā	201

40. Pilindavacchavagga

1. Pilindavacchatthera-apadānavañṇanā	202
6. Bākulatthera-apadānavañṇanā	203
7. Girimānandatthera-apadānavañṇanā	204

41. Metteyyavagga

1. Tissametteyyatthera-apadānavañṇanā	205
2. Puṇṇakatthera-apadānavañṇanā	206
42. Bhaddālivaggavañṇanā	208
43. Sakimsammajjakavaggādivañṇanā	208

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
49. Pamsukūlavaggavaṇṇanā	...	...	210
50. Kiṅkaṇipupphavaggādivaṇṇanā	...	...	212

54. Kaccāyanavagga

1. Mahākaccāyanatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	212
2. Vakkalitthera-apadānavāṇṇanā	...	...	214
3. Mahākappinatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	218
4. Dabbamallaputtatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	227
5. Kumārakassapatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	230
6. Bāhiyatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	232
7. Mahākoṭṭhikatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	239
8. Uruvelakassapatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	241
9. Rādhatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	243

55. Bhaddiyavagga

1. Lakūṇḍakabhaddiyatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	243
2. Kaṅkhārevatatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	245
3. Sīvalitthera-apadānavāṇṇanā	...	...	245
4. Vaṅḡisatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	253
5. Nandakatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	257
6. Kāḷudāyitthera-apadānavāṇṇanā	...	...	257
7. Abhayatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	266
8. Lomasakaṅgiyatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	267
9. Vanavacchatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	268
10. Cūḷasugandhatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	269

56. Yasavagga

1. Yasatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	270
2. Nadikassapatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	275
3. Gayākassapatthera-apadānavāṇṇanā	...	...	288

Mātikā		Piṭṭhaṅka
4. Kimilatthera-apadānavañṇanā	...	289
5. Vajjiputtatthera-apadānavañṇanā	...	290
6. Uttaratthera-apadānavañṇanā	...	291
7. Apra-uttaratthera-apadānavañṇanā	...	294
8. Bhaddajitthera-apadānavañṇanā	...	294
9. Sivakatthera-apadānavañṇanā	...	297
10. Upavānatthera-apadānavañṇanā	...	297
11. Raṭṭhapālatthera-apadānavañṇanā	...	300
Nigamanakathā		303

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge mātikā niṭṭhitā.

Khuddakanikāya

Apadānaṭṭhakathā

(Dutiyo bhāgo)

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Therāpadāna

2. Sīhāsaniyavagga

1. Sīhāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Sīhāsanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhve puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vibhavasampanne saddhāsampanne ekasmiṃ kule nibbato, dharamāne Bhagavati devaloke vasitvā nibbute Bhagavati uppannattā viññutaṃ patto Bhagavato sārīrikacetiyaṃ disvā “aho me alābhā, Bhagavato dharamāne kāle asampatto”ti cintetvā cetiye cittaṃ pasādetvā somanassajāto sabbaratanamayaṃ devatānimmitasadiṣaṃ dhammāsane sīhāsanaṃ kāretvā jīvamānakabuddhassa viya pūjesi. Tassupari gehampi dibbavimānamiva kāresi, pādaṭṭhapanapādapīṭhampi kāresi. Evaṃ yāvajīvaṃ dīpadhūpapupphagandhādīhi anekavidhaṃ pūjaṃ katvā tato cuto devaloke nibbato cha kāmasagge aparāparaṃ dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu

cakkavattisampattiṃ anekakkhattuṃ anubhavitvā saṅkhyātikkaṇṭaṃ padesarajjasampattiṃca anubhavitvā Kassapassa Bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ katvā etthantare devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutaṃ patto Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṃ gahetvā ghaṭento vāyamanto na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

1. Evaṃ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassaṃ uppādetvā pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Tattha lokassa Nātho padhānoti Lokanātho, lokattayasāmiṃti attho. Lokanāthe Siddhatthamhi nibbuteti sambandho. **Vitthārite pāvacaneti** pāvacane piṭakattaye vitthārite patthaṇe pākāseti attho. **Bāhujaññaṃhi sāsāneti** sikkhattayasāṅgahite Buddhasāsane anekasatasahassakoṭikhīṇāsavasasaṅkhātehi bahujañchi ñāte adhigateti attho.

2-3. **Pasannacitto sumanoti** tadā ahaṃ Buddhassa dharamānakāle asampatto nibbute tasmaṃ devalokā cavitvā manussalokaṃ upapanno tassa Bhagavato sārīrikadhātucetiyaṃ disvā pasannacitto saddhāsampayuttamano sundaramano “aho mamāgamaṇaṃ svāgamaṇaṃ”ti sañjātapasādhahumāno “mayā nibbānādhigamāya ekaṃ puññaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā Bhagavato cetiyasāmiṃpe Bhagavantaṃ uddissa hirañña-suvaṇṇaratanādīhi alaṅkaritvāva sīhāsanaṃ akāsi. Tatra nisinnassa pādaṭṭhapanatthāya pādapīṭhaṇca kāresi. Sīhāsanaṃ atemanatthāya tassupari gharaṇca kāresi. Tena vuttaṃ “**sīhāsanaṃakāsahaṃ -pa- gharaṃ tattha akāsahaṃ**”ti. **Tena cittappasādenāti** dharamānassa viya Bhagavato sīhāsanaṃ mayā kataṃ, tena cittappasādena. **Tusitaṃ upapajjahanti** Tusitabhavane upapajjinti attho.

4. **Āyāmena catubbīsāti** tatrūpapannassa devabhūtaṃ sato mayhaṃ sukataṃ puññaṃ nibbattitaṃ pātubhūtaṃ āyāmena uccato catubbīsāyojanaṃ **vitthārena** tiriyaṃ catuddasāyojanaṃ tāvadeva nibbattikkhaṇṇeṃ **āsi** ahoṣīti attho. Sesaṃ suviññeyyameva.

9. **Catunnavute ito kappeti** ito kappato catunavute kappe yaṃ kammaṃ **akarim** akāsim, tadā tato paṭṭhāya puññabalena kañci duggatiṃ nābhijānāmi, na anubhūtapubbā kāci duggatīti attho.

10. **Tesattatimhito kappeti** ito kappato tesattatikappe. **Indanāmā tayo janāti** Indanāmakā tayo cakkavattirājāno ekasmiṃ kappe tīsu jātīsu Indo nāma cakkavattī rājā ahosinti attho. **Dvesattatimhito kappeti** ito dvesattatikappe. Sumananāmakā tayo janā tikkhattuṃ cakkavattirājāno ahesuṃ.

11. **Samasattatito kappeti** ito kappato anūnādhike sattatime kappe **Varuṇanāmakā** Varuṇo cakkavattīti evaṃnāmakā tayo **cakkavattirājāno** cakkaratanasampannā catudīpamhi issarā ahesunti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Sihāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Ekattambhīkatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato

Ekatthambhadāyakatherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vanakammiko hutvā ekasmiṃ vibhavasampanne kule nibbatto. Tasmim samaye sabbe saddhā pasannā upāsakā ekacchandā “Bhagavato upaṭṭhānasālaṃ karomā”ti dabbasambhāratthāya vanaṃ pavisitvā taṃ upāsakaṃ disvā “amhākaṃ ekaṃ thambhaṃ dethā”ti yācimsu. So taṃ pavattiṃ sutvā “tumhe mā cintayitthā”ti te sabbe uyyojetvā ekaṃ sāramayaṃ thambhaṃ gahetvā Satthu dassetvā tesameva adāsi. So teneva somanassajāto tadeva mūlaṃ katvā aññāni dānādīni puññāni katvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṃ chasu kāmāvacaresu dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca aggacakkavattisampattiṃ anekavāraṃ anubhavitvā asaṅkhyeyyaṃ padesarajjasampattiṃca anubhavitvā imasmim Buddhuppāde saddhāsampanne

ekasmiṃ kule nibbatto mātāpitūhi saddhiṃ Bhagavato santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā laddhūpasampado kammaṭṭhānaṃ gahetvā manasikaronto na cirasseva arahā ahoṣi.

13. So evaṃ patta-arahatto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Siddhatthassāti**-ādimāha. Tattha Siddhatthassa **Bhagavato** bhagyasampannassa Sammāsambuddhassa. **Mahāpūgagaṇoti** mahā-upāsakasamūho **ahu** ahoṣīti attho. **Saraṇaṃ gatā ca te Buddhanti** “Buddhaṃ saraṇaṃ”ti gatā bhajīṃsu jānīṃsu vā te upāsakā. **Tathāgataṃ saddahanti** Buddhagaṇaṃ attano cittasantāne ṭhapentīti attho.

14. **Sabbe saṅgama mantetvā**ti sabbe samāgama sannipatitvā mantetvā aññamaññaṃ saññāpetvā ekacchanda hutvā **mālaṃ** upaṭṭhānasālaṃ Satthuno atthāya **kubbanti** karontīti attho. Dabbasambhāresu ekatthambhaṃ alabhantā **brahāvane** Mahāvane vicinantīti sambandho.

15. **Tehaṃ araṇṇe disvā**nāti ahaṃ te upāsake araṇṇe disvāna **gaṇaṃ** samūhaṃ **upagamma** samīpaṃ gantvā **añjaliṃ paggahe**tvāna dasaṅgulisamodhānaṃ añjaliṃ sirasi katvā ahaṃ **gaṇaṃ** upāsakasamūhaṃ “tumhe imaṃ vanaṃ kimatthaṃ āgatatthā”ti **tadā** tasmīṃ kāle paripucchinti sambandho.

16. **Te** sīlavanto upāsakā **me** mayā puṭṭhā “mālaṃ mayaṃ kattukāmā hutvā ekatthambho amhāhi na labbhatī”ti **viyākāṃsu** visesena kathayīṃsūti sambandho.

17. **Mamaṃ** mayhaṃ ekatthambhaṃ detha, ahaṃ taṃ dassāmi Satthuno santikaṃ ahaṃ thambhaṃ āharissāmi, **te** bhavanto thambhaharaṇe **appossukkā** ussāharahitā bhavantūti sambandho.

24. **Yaṃ yaṃ yonu’papajjā**mīti yaṃ yaṃ yoniṃ devattaṃ atha mānusaṃ upagacchāmi attho. Bhummatthe vā upayogavacanaṃ, yasmiṃ yasmiṃ devaloke vā manussaloke vāti attho. Sesaṃ uttānatthamevāti.

Ekatthambhikatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Nandatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Nandattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Hamsavatīnagare ekasmiṃ kule nibbattitvā viññutaṃ patto Bhagavato santike dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ indriyesu guttadvārānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayāṃ taṃ ṭhānantaraṃ patthento Bhagavato bhikkhusaṃghassa ca pūjāsakkārabahulaṃ mahādānaṃ pavattetvā “ahaṃ bhante anāgate tumhādisassa Buddhassa evarūpo sāvako bhavēyyaṃ”ti paṇidhānaṃ akāsi.

So tato paṭṭhāya devamanussesu saṃsaranto Atthadassissa Bhagavato kāle Dhammatāya¹ nāma nadiyā mahanto kacchapo hutvā nibbatto ekadivasaṃ Satthāraṃ nadiṃ taritum tīre ṭhitaṃ disvā sayāṃ Bhagavantam tāretukāmo Satthu pādamūle nipajji. Satthā tassa ajjhāsayaṃ ṇatvā piṭṭhiṃ abhiruhi. So haṭṭhatuṭṭho vegena sotaṃ chindanto sīghataraṃ paratīraṃ pāpesi. Bhagavā tassa anumodanaṃ vadanto bhāvinim sampattiṃ kathetvā pakkāmi.

So tena puñṇakammena sugatīsuyeva saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Kapilavatthusmiṃ Suddhodanamahārājassa aggamahesiyā Mahāpajāpatigotamiyā kucchimhi nibbatto, tassa nāmaggaḥaḍdivase ṇātisaṅghaṃ nandayanto jātoti “**Nando**”tveva nāmaṃ akaṃsu. Tassa vayappattakāle Bhagavā pavattitavaradhammacakko lokānuggahaṃ karonto anukkamena Kapilavatthum gantvā ṇātisamāgame pokkharavassaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā Vessantarajātakaṃ² kathetvā dutiyadivase piṇḍāya pavatṭho “uttiṭṭhe nappamajjeyyā”ti³ gāthāya pitaraṃ sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā nivesanaṃ gantvā “dhammañcare sucaritaṃ”ti⁴ gāthāya Mahāpajāpatiṃ sotāpattiphale rājānaṃ sakadāgāmiphale patiṭṭhāpetvā tatiyadivase Nandakumārassa abhisekagehapavesana-āvāhamaṅgalesu vattamānesu piṇḍāya pāvisi. Satthā Nandakumārassa hatthe pattam datvā maṅgalaṃ vatvā tassa hatthato pattam aggahetvāva vihāraṃ

1. Vinatāya (Theragāthā-Ṭṭha 1. 351 piṭṭhe.)

2. Khu 6. 312 piṭṭhe.

3. Khu 1. 38 piṭṭhe Dhammapade.

4. Khu 1. 39 piṭṭhe Dhammapade.

gato, taṃ pattahatthaṃ vihāraṃ āgataṃ anicchamānaṃyeva pabbājetvā tathāpabbājitattāyeva anabhiratiyā pīḷitaṃ ñatvā upāyena tassa taṃ anabhiratiṃ vinodesi. So yoniso paṭisaṅkhāya vipassanaṃ paṭṭhapetvā nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Thero puna divase Bhagavantaṃ upasaṅkamtivā evamāha “yaṃ me bhante Bhagavā pāṭibhogo pañcannaṃ accharāsātānaṃ paṭilābhāya kakuṭapādānaṃ, muñcāmahaṃ bhante Bhagavantaṃ etasmā paṭissavā”ti. Bhagavāpi “yadeva te Nanda anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, tadāhaṃ mutto etasmā paṭissavā”ti āha. Athassa Bhagavā savisesaṃ indriyesu guttadvārataṃ ñatvā taṃ guṇaṃ vibhāvento “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ indriyesu guttadvārānaṃ yadidaṃ Nando”ti¹ indriyesu guttadvārabhāvena naṃ etadagge ṭhapesi. Thero hi “indriyāsaṃvaraṃ nissāya imaṃ vippakāraṃ patto, tamaṃ suṭṭhu niggaṇhissāmi”ti ussāhajāto balavahirottappo tattha ca katādhikārattā indriyasaṃvare ukkaṃsapāramiṃ agamāsi.

27. Evaṃ so etadaggaṭṭhānaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavatoti**-ādimāha. **Vatthaṃ khomaṃ mayā dinnanti** Khomaraṭṭhe jātāṃ vatthaṃ Bhagavati cittappasādena gāravabahuṃānena mayā paramasukhumaṃ khomavatthaṃ dinnanti attho. **Sayambhussāti** sayameva bhūtassa jātassa ariyāya jātiyā nibbattassa. **Mahesinoti** mahante sīlasamādhipaṇṇāvimuttivimuttiñāṇadassanakkhandhe esi gavesīti Mahesi, tassa Mahesino sayambhussa cīvaratthāya khomavatthaṃ mayā dinnanti sambandho.

28. **Taṃ me Buddho viyākāsīti** ettha tanti sāmyatthe upayogavacanaṃ, tassa vatthadāyakassa me dānaphalaṃ visesena akāsi kathesi Buddhoti attho. **Jalajuttamanāmakoti** Padumuttaranāmakoti. “Jalaruttamanāyako”tipi pāṭho, tassa Jalamānānaṃ devabrahmānaṃ uttamanāyako padhānoti attho. **Iminā vatthadānenāti** iminā vatthadānassa nissandena tvaṃ anāgate **hemavaṇṇo** suvaṇṇavaṇṇo bhavissasi.

1. Am 1. 26 piṭṭhe.

29. **Dve sampattiṃ anubhotvā**ti dibbamanussasaṅkhātā dve sampattiyo anubhavitvā. **Kusalamūlehi coditoti** kusalāvayavehi kusalakoṭṭhāsehi codito pesito, “tvaṃ iminā puññaena Satthu kulāṃ pasavāhī”¹ti pesito viyāti attho. “Gotamassa Bhagavato kaniṭṭho tvaṃ bhavissasi”²ti byākāsīti sambandho.

30. **Rāgaratto sukkasīloti** kilesakāmehi ratto allīno kāyasukhacittasukhānubhavanasabhāvo. **Kāmesu gedhamāyutoti** vatthukāmesu gedhasaṅkhātāya taṇhāya āyuto yojitoti attho. **Buddhena codito santo, tadā tvanti** yasmā kāmesu gedhito, **tadā**² tasmā tvaṃ attano bhātukena Gotamabuddhena codito pabbajjāya uyyojito tassa santike pabbajissasīti sambandho.

31. **Pabbajitvāna tvaṃ tatthāti** tasmiṃ Gotamassa Bhagavato sāsane tvaṃ pabbajitvā **kusalamūlena** mūlabhūtena puññasambhārena **codito** bhāvanāyaṃ niyojito **sabbāsava** sakalāsava **pariññāya** jānitvā pajahitvā anāmāyo niddukkho **nibbāyissasi** adassanaṃ pāpessasi, apaṇṇattikabhāvaṃ gamissasīti attho.

32. **Satakappasahassamhīti** ito kappato pubbe satakappādhike sahasame kappamhi Ceḷanāmakā cattāro cakkavattirājāno ahesunti attho. **Saṭṭhi kappasahassānīti** kappasahassāni saṭṭhi ca atikkamitvā heṭṭhā ekasmiṃ kappe cattāro janā Upaceḷā nāma cakkavattirājāno catūsu jātīsu ahesunti attho.

33. **Pañcakappasahassamhīti** pañcakappādhike sahasame kappamhi Ceḷā nāma cattāro janā cakkavattirājāno sattahi ratanehi sampannā samaṅgībhūtā Jambudīpa-aparagoyāna-uttarakurupubbavidehadīpasāṅkhāte **catudīpamhi issarā** padhānā visuṃ ahesunti attho. Sesam vuttanayamevāti.

Nandatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Pabhavāhīti (I, Ka)

2. Tato (Sī, I)

4. Cūḷapanthakatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato Cūḷapanthakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle yadettha aṭṭhuppattivasena vattabbaṃ, taṃ Aṭṭhakanipāte Mahāpanthakavatthusmiṃ¹ vuttameva. Ayaṃ pana viseso— Mahāpanthakatthero arahattaṃ patvā phalasamāpattisukhena vītināmento cintesi “kathaṃ nu kho sakkā Cūḷapanthakampi imasmiṃ sukhe patiṭṭhāpetuṃ”ti. So attano ayyakaṃ dhanasetṭhiṃ upasaṅkamitvā āha “sace mahāsetṭhi anujānātha, ahaṃ Cūḷapanthakaṃ pabbājeyyaṃ”ti. Pabbājetha bhanteti. Thero taṃ pabbājesi. So dasasu sīlesu patiṭṭhito bhātu santike—

“Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ,
Pāto siyā phullamavītagandhaṃ.
Aṅgīrasaṃ passa virocamānaṃ,
Tapantaṃ mādiccamivantalikkhe”ti²—

gāthaṃ uggaṇhanto catūhi māsehi uggaḥetuṃ nāsakkhi, gahitampi hadaye na tiṭṭhati. Atha naṃ Mahāpanthako “Cūḷapanthaka tvaṃ imasmiṃ sāsane abhabbo, catūhi māsehi ekaṃ gāthampi gaḥetuṃ na sakkosi, pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matthakaṃ pāpessasi, nikkhama ito”ti so therena paṇāmito dvārakoṭṭhakasamīpe rodamāno aṭṭhāsi.

Tena ca samayena Satthā Jīvakambavane viharati. Atha Jīvako purisaṃ pesesi “gaccha pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ Satthāraṃ nimantehi”ti. Tena ca samayena āyasmā Mahāpanthako bhattuddesako hoti. So “pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ bhikkhaṃ paṭicchathā”ti vutto “Cūḷapanthakaṃ ṭhapetvā sesānaṃ paṭicchāmī”ti āha. Taṃ sutvā Cūḷapanthako bhiyyoso mattāya domanassappatto ahosi. Satthā tassa cittakkhedaṃ ñatvā “Cūḷapanthako mayā katena upāyena bujjhissatī”ti tassa avidūraṭṭhāne attānaṃ dassetvā “kiṃ Panthaka rodasī”ti pucchi. “Bhātā maṃ bhante paṇāmetī”ti āha. “Panthaka mā cintayi, mama

1. Khu 2. 296 piṭṭhe Theragāthāyaṃ.

2. Saṃ 1. 81; Am 2. 209 piṭṭhesu.

sāsane tuyhaṃ pabbajjā, ehi imaṃ gahetvā ‘rajoharaṇaṃ, rajoharaṇaṃ’ti manasi karohī”ti iddhiyā¹ suddhaṃ coḷakkhaṇḍaṃ abhisankharitvā adāsi. So Satthārā dinnam coḷakkhaṇḍaṃ “rajoharaṇaṃ, rajoharaṇaṃ”ti hatthena parimajjanto nisīdi. Tassa taṃ parimajjantassa kiliṭṭhadhātukaṃ jātaṃ, puna parimajjantassa ukkhaliparipuñchanasadisam jātaṃ. So ñānaparipākattā evaṃ cintesi “idaṃ coḷakkhaṇḍaṃ pakatiyā parisuddhaṃ, imaṃ upādiṇṇakasarīraṃ nissāya kiliṭṭhaṃ aññathā jātaṃ, tasmā aniccaṃ yathāpetam, evaṃ cittampi”ti khayavayaṃ paṭṭhapetvā tasmimyeva nimitte jhānāni nibbattetvā jhānapādakaṃ katvā vipassanaṃ paṭṭhapetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Arahattapattassevassa Tepiṭakaṃ pañcābhiññā ca āgamiṃsu.

Satthā ekūnehi pañcabhikkhusatehi saddhiṃ gantvā Jīvakassa nivesane paññatte āsane nisīdi. Cūḷapanthako pana attano bhikkhāya appaṭicchitattā eva na gato. Jīvako yāguṃ dātuṃ ārabhi. Satthā hatthena pattaṃ pidahi. “Kasmā bhante na gaṇhathā”ti vutte vihare eko bhikkhu atthi Jīvakāti. So purisaṃ pesesi “gaccha bhaṇe vihare nisinnaṃ ayyaṃ gahetvā ehi”ti. Cūḷapanthakattheropi rūpena kiriyāya ca ekampi ekena asadisam bhikkhusahassaṃ nimminivā nisīdi. So puriso vihare bhikkhūnaṃ bahubhāvaṃ disvā gantvā Jīvakassa kathesi “imasmā bhikkhusaṃghā vihare bhikkhusaṃgho bahutaro, pakkosittabbaṃ ayyaṃ na jānāmī”ti. Jīvako Satthāraṃ pucchi “ko nāmo bhante vihare nisinnaṃ bhikkhū”ti. Cūḷapanthako nāma Jīvakāti. Gaccha bhaṇe “Cūḷapanthako nāma kataro”ti pucchitvā taṃ ānehīti. So vihāraṃ gantvā “Cūḷapanthako nāma kataro bhante”ti pucchi. “Ahaṃ Cūḷapanthako, ahaṃ Cūḷapanthako”ti ekappahārena bhikkhusahassampi kathesi. So punāgantvā taṃ pavattiṃ Jīvakassa ārocesi Jīvako paṭividdhasaccattā “iddhimā maññe ayyo”ti nayato ñatvā “gaccha bhaṇe paṭhamaṃ kathentaṃ ayyameva ‘tunhe Satthā pakkosati’ti vatvā cīvarakaṇṇe gaṇhāhi”ti āha. So vihāraṃ gantvā tathā akāsi. Tāvadeva nimmitabhikkhū antaradhāyimiṃsu. So theram gahetvā āgamaṃsi.

1. Iddhimayaṃ (Ka)

Satthā tasmim̐ khaṇe yāguṇca khajjakādibhedaṇca paṭiggaṇhi.
 Katabhattakicco Bhagavā āyasmantaṃ Cūḷapanthakaṃ āṇāpesi
 “anumodanaṃ karohī”ti. So pabhinnapaṭisambhido Sineruṃ gahetvā
 mahāsamuddaṃ manthento viya Tepiṭakaṃ Buddhavacanaṃ saṅkhobhento
 Satthu ajjhāsayam̐ gaṇhanto anumodanaṃ akāsi. Dasabale bhattakiccaṃ
 katvā vihāraṃ gate dhammasabhāyaṃ kathā udapādi ‘aho Buddhānaṃ
 ānubhāvo, yatra hi nāma cattāro māse ekagāthaṃ gahetuṃ asakkontampi
 lahukena khaṇeneva evaṃ mahiddhikaṃ akaṃsū’ti, tathā hi Jīvākassa
 nivesane nisinno Bhagavā ‘evaṃ Cūḷapanthakassa cittaṃ samāhitaṃ,
 vīthipaṭipannā vipassanā’ti ñatvā yathānisinnoyeva attānaṃ dassetvā
 ‘Panthaka nevāyaṃ pilotikā kiliṭṭhā rajānukiṇṇā, ito pana aññopi ariyassa
 vinaye saṃkilesa rajo’ti dassento—

‘Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati,
 Rāgassetam̐ adhivacanaṃ rajoti.
 Etaṃ rājaṃ vippajahitvā bhikkhavo,
 Viharanti te vigatarajassa sāsane.

Doso rajo -pa- vigatarajassa sāsane.

Moho rajo -pa- vigatarajassa sāsane’ti¹—

imā tisso gāthāyo abhāsi. Gāthāpariyosāne Cūḷapanthako
 sahaṭṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇīti. Satthā tesam̐ bhikkhūnaṃ
 kathāsallāpaṃ sutvā āgantvā Buddhāsane nisīditvā “kim vadetha
 bhikkhave”ti pucchitvā “imaṃ nāma bhante”ti vutte “bhikkhave
 Cūḷapanthakena idāni mayhaṃ ovāde ṭhatvā lokuttaradāyajjaṃ laddhaṃ,
 pubbe pana lokiyadāyajjaṃ laddhaṃ”ti vatvā tehi yācito Cūḷasetṭhijātaṃ²
 kathesi. Aparabhāge naṃ Satthā ariyagaṇaparivuto dhammāsane nisinno
 manomayaṃ kāyaṃ abhinimminantānaṃ bhikkhunaṃ
 cetovivaṭṭakusalānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

35. Evaṃ so patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā
 pītisomanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma**
Jinoti-ādimāha. Tattha purimapaḍavayaṃ vuttatthameva. **Gaṇamhā**

1. Khu 7. 406; Khu 8. 154 piṭṭhesu.

2. Khu 5. 2 piṭṭhe.

vūpakaṭṭho soti so Padumuttaro nāma Satthā gaṇamhā mahatā¹
bhikkhusamūhato vūpakaṭṭho visum bhūto vivekaṃ upagato. **Tadā** mama
tāpasakāle **Himavante** Himālayapabbatasamīpe **vasi** vasaṃ kappesi, catūhi
iriyāpathehi vihasīti attho.

36. **Ahampi -pa-** tadāti yadā so Bhagavā Himavantam upagantvā vasi,
tadā ahampi Himavantasamīpe kata-assame **ā** samantato
kāyacittapīḷasaṅkhātā parissayā samanti etthāti **assamoti** laddhanāme
araññāvāse vasāmīti sambandho. **Acirāgataṃ mahāvīranti** aciraṃ āgataṃ
mahāvīriyavantam **Lokanāyakaṃ** padhānam tam Bhagavantam upesinti
sambandho, āgatakkhaṇeyeva upāgaminti attho.

37. **Pupphacchattam gahetvānāti** evam upagacchanto ca
padumuppalapupphādīhi chāditaṃ pupphamayaṃ chattam gahetvā
Narāsabham narānam seṭṭham Bhagavantam chādento **upagacchim** samīpaṃ
gatosmīti attho. **Samādhim samāpajjantanti** rūpāvacarasamādhijjhānam
samāpajjantam appetvā nisinnassa antarāyam aham akāsinti sambandho.

38. **Ubho hatthehi paggayhāti** tam susajjitaṃ pupphacchattam dvīhi
hatthehi ukkhipitvā aham Bhagavato adāsinti sambandho. **Paṭiggahesīti** tam
mayā dinnam pupphacchattam Padumuttaro Bhagavā sampaṭicchi, sādaram²
sādiyīti attho.

41. **Satapattachattam paggayhāti** ekekasmiṃ padumapupphe
satasatapattānam vasena satapattehi padumapupphehi chāditaṃ
pupphacchattam pakārena ādarena gahetvā tāpaso mama adāsīti attho.
Tamaham kittayissāmīti tam tāpasam aham kittayissāmi pākaṭam
karissāmīti attho. Mama **bhāsato** bhāsamānassa vacanam suṇoṭha manasi
karoṭha.

42. **Pañcavīsatikappānāti** iminā pupphacchattadānena pañcavīsativāre
Tāvatisabhavane Sakko hutvā devarajjam karissatīti sambandho.
Catuttimsatikkhattuñcāti catuttimsativāre manussaloke cakkavattī rājā
bhavissati.

1. Mahā... (Sī, I)

2. Chādanam (Ka)

43. **Yaṃ yaṃ yoninti** manussayoni-ādīsu yaṃ yaṃ jātīm **saṃsarati** gacchati upapajjati. Tattha tattha yoniyāṃ **abbhokāse** suññatṭhāne **patiṭṭhantaṃ** nisinnaṃ ṭhitaṃ vā padumaṃ **dhārayissati** upari chādayissatīti attho.

45. **Pakāsite pāvacaṇeti** tena Bhagavatā sakalapiṭakattaye pakāsite dīpite **manussattaṃ** manussajātīm **labhissati** upapajjissati. **Manomayamhi kāyamhīti** manena jhānacittena nibbattoti manomayo, yathā cittaṃ pavattati, tathā kāyaṃ pavatteti cittaगतिकाṃ karotīti attho. Tamhi manomaye kāyamhi so tāpaso Cūḷapanthako nāma hutvā uttamo aggo bhavissatīti attho. Sesaṃ heṭṭhā vuttattā uttānattā ca suviññeyyameva.

52. **Sariṃ kokanadaṃ ahanti** ahaṃ Bhagavato nimmitaḷakam parimajjanto kokanadaṃ padumaṃ sarinti attho. **Tattha cittaṃ vimucci meti** tasmim kokanade padume mayhaṃ cittaṃ adhimucci allīno, tato ahaṃ arahattaṃ pāpuṇinti sambandho.

53. Ahaṃ manomayesu cittaगतिकesu kāyesu **sabbattha** sabbesu **pāramiṃ** pariyosānaṃ **gato** pattoti sambandho. Sesaṃ vuttanayamevāti.

Cūḷapanthakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Pilindavacchatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Pilindavacchattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbatto heṭṭhā vuttanayena Satthu santike dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ devatānaṃ piyamanāpabhāvena aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānantaraṃ patthetvā yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto Sumedhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto. Parinibbute Bhagavati tassa thūpaṃ pūjetvā saṃghassa mahādānaṃ pavattetvā tato cavitvā devamanussesuṃ

ubhayasampattiyo anubhavitvā anuppanne Buddhē cakkavattī rājā hutvā mahājanam pañcasīlesu paṭiṭṭhāpetvā sagga-parāyanam akāsi. So anuppanneyeva amhākam Bhagavati Sāvatthiyam brāhmaṇakule nibbatti, **Pilindotissa** nāmam akaṃsu. **Vacchoti** gottam. So aparabhāge **Pilindavacchoti** paññāyittha. Saṃsāre pana¹ saṃvegabahulatāya paribbājakapabbajjam pabbajitvā Cūḷagandhāram nāma vijjam sādhetvā tāya vijjāya ākāśacārī paracittavidū ca hutvā Rājagahe lābhaggayasaggapatto paṭivasati.

Atha amhākam Bhagavā abhisambuddho hutvā anukkamena Rājagham upagato. Tato paṭṭhāya Buddhānubhāvena tassa sā vijjā na sampajjati, attano kiccam na sādheti. So cintesi “sutam kho panetaṃ ācariyapācariyanam bhāsamānānam ‘yattha Mahāgandhāravijjā dharati, tattha Cūḷagandhāravijjā na sampajjati’ ti samaṇassa pana Gotamassa āgatakālato paṭṭhāya nāyam mama vijjā sampajjati, nissamsayam samaṇo Gotamo Mahāgandhāravijjam jānāti, yannūnāham taṃ payirupāsivā tassa santike taṃ vijjam pariyāpuṇeyyan” ti. So Bhagavantam upasaṅkamitvā etadavoca “aham mahāsamaṇa tava santike ekaṃ vijjam pariyāpuṇitukāmo, okāsam me karohī” ti. “Tena hi mama santike pabbajāhī” ti āha. So “vijjāya parikammaṃ pabbajjā” ti maññamāno pabbaji. Tassa Bhagavā dhammam kathetvā caritānukūlam kammaṭṭhānam adāsi. So upanissayasampannatāya nacirasseva vipassanam paṭṭhāpetvā arahattam pāpuṇi.

55. Yā pana purimajātiyam tassovāde ṭhatvā sagge nibbattā devatā, tā kataññutam nissāya tasmim sañjātabahumānā sāyam pātam theram payirupāsivā gacchanti. Tasmā nam Bhagavā devatānam ativiya piyamanāpabhāvena aggabhāve ṭhapesi “etadaggam bhikkhave mama sāvakanam bhikkhūnam devatānam piyamanāpānam yadidaṃ Pilindavaccho” ti². Evaṃ so patta-aggatṭhāno attano pubbakammaṃ anussaritvā pītisomanassavasena pubbacaritāpadānam pakāsento **nibbuta Lokanāthamhīti**-ādimāha.

1. Saṃsaraṇena (Sī, I)

2. Am 1. 25 piṭṭhe.

Tattha kāmarūpārūpalokassa Nātho padhānoti **Lokanātho**. Medhā vuccanti sabbaññutaññāṇa-anāvaraṇaññādayo, sundarā, pasaṭṭhā vā medhā yassa so **Sumedho**, aggo ca so puggalo cāti **aggapuggalo**, tasmim Sumedhe Lokanāyake aggapuggale khandhapariniḃbānena nibbuta saṭṭi sambandho. **Pasannacitto sumanoti** saddhāya pasāditacitto somanassena sundaramano ahaṃ tassa Sumedhassa Bhagavato **thūpapūjaṃ** cetiyapūjaṃ akāsinti attho.

56. **Ye ca khīṇāsavā tatthāti** tasmim samāgame ye ca khīṇāsavā pahīnakilesā **chaḷabhiññā** chahi abhiññāhi samannāgatā **mahiddhikā** mahantehi iddhīhi samannāgatā santi, **te** sabbe khīṇāsave ahaṃ tattha **samānetvā** suṭṭhu ādarena ānetvā **saṃghabhattaṃ** sakalasamghassa dātabbabhattaṃ **akāsim** tesam bhojesinti attho.

57. **Upaṭṭhāko tadā ahūti** tadā mama saṃghabhattadānakāle Sumedhassa Bhagavato nāmena Sumedho nāma upaṭṭhākasāvako ahu ahosīti attho. So sāvako mayhaṃ pūjāsakkāraṃ **anumodittha** anumodito ānisaṃsaṃ kathesīti attho.

58. **Tena cittappasādenāti** tena thūpapūjākaraṇavasena uppannena cittappasādena devaloke dibbavimānaṃ **upapajjaṃ** upagato asmīti attho, tattha nibbattomhīti vuttaṃ hoti. **Chalāsītisahassānīti** tasmim vimāne cha asītisahassāni devaccharāyo **me** mayhaṃ cittaṃ **ramimsu** ramāpesunti sambandho.

59. **Mameva anuvattantīti tā** accharāyo **sabbakāmehi** dibbehi rūpādivatthukāmehi upaṭṭhahantiyo mamaṃ eva anuvattanti mama vacanaṃ anukaronti **sadā** niccakālanti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Pilindavacchatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Rāhulatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarassa Bhagavatoti-ādikaṃ ayasmato Rāhulattherassa apadānaṃ. Ayampi āyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthu dhammadesanaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ sikkhākāmānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento senāsanavisodhanavijjotanādikaṃ ulāraṃ puññaṃ katvā paṇidhānaṃ akāsi. So tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde amhākaṃ bodhisattaṃ paṭicca Yasodharāya deviyā kucchimhi nibbattitvā **Rāhuloti** laddhanāmo mahatā khattiyaparivārena vaḍḍhi. Tassa pabbajjāvidhānaṃ Khandhake¹ āgatameva. So pabbajitvā Satthu santike anekehi suttapadehi suladdhovādo paripakkaññaṃ vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattaṃ pāpuṇi. Arahā pana hutvā attano paṭipattiṃ paccavekkhitvā aññaṃ byākaronto—

“Ubhayeneva sampanno, Rāhulabhaddoti maṃ vidū.
 Yañcamhi putto Buddhassa, yañca dhammesu cakkhumā.
 Yañca me āsavā khīṇā, yañca natthi punabbhavo.
 Arahā dakkhiṇeyyomhi, tevijjo amataddaso.
 Kāmandhā jālapacchannā², taṇhāchadanachādītā.
 Pamattabandhunā bandhā, macchāva kuminā mukhe.
 Taṃ kāmaṃ ahamujjhivā, chetvā mārassa bandhanaṃ.
 Samūlaṃ taṇhamabbuyha, sītibhūtosmi nibbuto”ti³.

Catasso gāthā abhāsi. Tattha **ubhayeneva sampannoti** jātisampadā paṭipattisampadāti ubhayasampattiyāpi sampanno samannāgato. **Rāhulabhaddoti maṃ vidū**ti “Rāhulabhaddo”ti maṃ sabrahmacārino sañjānanti. Tassa hi jātasāsanaṃ sutvā bodhisattena “rāhu jāto, bandhanaṃ jātan”ti vuttavacanaṃ upādāya Suddhodanamahārājā “Rāhulo”ti

1. Vi 3. 115 piṭṭhe.

2. Jālasañchannā (I) Khu 1. 172 piṭṭhepi.

3. Khu 2. 271. 2 piṭṭhe.

nāmaṃ gaṇhi. Tattha ādito pitarā vuttapariyāyameva gahetvā āha
 “Rāhulabhaddoti maṃ vidū”ti. **Bhaddoti** pasamsāvacanameva. Aparabhāge
 Satthā taṃ sikkhākāmabhāvena aggaṭṭhāne ṭhapesi “etadaggaṃ bhikkhave
 mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ sikkhākāmānaṃ yadidaṃ Rāhulo”ti¹.

68. Evaṃ so patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā
 somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavatoti-**
 ādimāha. **Sattabhūmimhi pāsādeti** pasādaṃ somanassaṃ janetīti pāsādo.
 Uparūpari ṭhitā satta bhūmiyo yasmaṃ pāsāde soyaṃ sattabhūmi, tasmaṃ
 sattabhūmimhi pāsāde. **Ādāsaṃ santhariṃ ahanti** ādāsatalaṃ nipphādetvā
 Lokajeṭṭhassa Bhagavato tādino ahaṃ santharaṃ adāsiṃ, santharitaṃ pūjesinti
 attho.

69. **Khīṇāsavasahassehīti** arahantasahassehi parikiṇṇo parivuto.
Dvipadindo dvipadānaṃ indo sāmi Narāsabho Mahāmuni Gandhakuṭiṃ tehi
 saha **upāgami** pāvisīti attho.

70. **Virocento Gandhakuṭinti** taṃ Gandhakuṭiṃ sobhayamāno devānaṃ
 devo **devadevo** narānaṃ āsabho **Narāsabho** jeṭṭho Satthā
 bhikkhusaṃghamajjhe nisīditvā imā byākaraṇagāthāyo **abhāsatha** kathesīti
 sambandho.

71. **Yenāyaṃ jotitā seyyāti** yena upāsakena ayaṃ pāsādasāṅkhātā seyyā
 jotitā pabhāsitaṃ pajjalitā. **Ādāsova** kaṃsalohamayaṃ ādāsatalaṃ iva suṭṭhu
 samaṃ katvā santhatā. **Taṃ** upāsakaṃ **kittayissāmi** pākaṭaṃ karissāmīti
 attho. Sesāṃ suviññeyyameva.

81. **Aṭṭhānametaṃ yaṃ tādīti** yaṃ yena kāraṇena tādī iṭṭhāniṭṭhesu
 akampiṇasabhāvattā tādī **agāre** gharāvāse **ratim** allīnabhāvaṃ **ajjhagā**
 pāpuṇi, **etaṃ** kāraṇaṃ aṭṭhānaṃ akāraṇanti attho.

1. Am 1. 24 piṭṭhe.

82. **Nikkhamitvā agārasmāti** gharāvāsato nikkhamitvā taṃ tiṇadalamiva pariccajitvā **subbato** susikkhito pabbajissati. **Rāhulo nāma nāmenāti** Suddhodanamahārājena pesitaṃ kumārassa jātasāsanam sutvā pitarā Siddhatthena “rāhu jāto, bandhanaṃ jātan”ti vuttanāmattā Rāhulo nāmāti attho. “Yathā candasūriyānaṃ vimānapabhāya kiliṭṭhakaraṇena rāhu asurindo upeti gacchati, evamevāyaṃ mama abhinikkhamanapabbajjādīnaṃ antarāyaṃ karontoriva jāto”ti adhippāyena “rāhu jātoti āhā”ti daṭṭhabbam. **Arahā so bhavissatīti** so tādiso upanissayasampanno vipassanāyaṃ yuttappayutto arahā khīṇāsavo bhavissatīti attho.

83. **Kikīva aṇḍam rakkheyyāti** aṇḍam bijaṃ rakkhamānā kikī sakuṇī iva appamatto sīlaṃ rakkheyya, **cāmarī viya vāladhinti** vālaṃ rakkhamānā kaṇḍakesu vāle laggante bhindanabhayena¹ anākaḍḍhitvā maramānā cāmarī viya jīvitampi pariccajitvā sīlaṃ abhinditvā rakkheyya. **Nipako sīlasampannoti** nepakkaṃ vuccati paññā, tena nepakkena samannāgato nipako khaṇḍachiddādibhāvaṃ apāpetvā rakkhaṇato sīlasampanno bhavissatīti evaṃ so Bhagavā byākaraṇamakāsi. So evaṃ patta-arahattaphalo ekadivasaṃ vivekaṭṭhāne nisinno somanassavasena **evaṃ rakkhiṃ Mahāmunīti**-ādimāha. Taṃ suviññeyyamevāti.

Rāhulatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Upasenavaṅgantaputtatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaraṃ Bhagavantanti-ādikaṃ āyasmato

Upasenavaṅgantaputtattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare kulagehe nibbattitvā vayappatto Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ samantapāsādikānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā Satthu adhikārakammaṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthetvā yāvajīvaṃ kusalaṃ

1. Chindanabhayena (Sī, Ka)

katvā devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Nālakagāme Rūpasārī brāhmaṇiṃyā kucchimhi nibbatti, **Upasenotissa** nāmaṃ ahosi. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā Satthu santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā upasampadāya ekavassiko “ariyagabbhaṃ¹ vaḍḍhemī”ti ekaṃ kulaputtaṃ attano santike upasampādetvā tena saddhiṃ Satthu santitaṃ gato. Satthārā cassa tassa avassikassa bhikkhuno saddhivihārikabhāvaṃ sutvā “atilahuṃ kho tvaṃ moghapurisa bāhullāya āvatto”ti² garahito “idānāhaṃ yadi parisāṃ nissāya Satthārā garahito, parisāmyeva pana nissāya Satthu pasādaṃ karissāmi”ti vipassanāya kammaṃ karonto nacirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Arahā pana hutvā sayampi sabbe dhutaṅgadhamme samādāya vattati, aññepi tadatthāya samādapesi, tena naṃ Bhagavā samantapāsādikānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi. So aparena samayena Kosambiyaṃ kalahe uppanne bhikkhusaṃghe ca dvidhābhūte ekena bhikkhunā taṃ kalahaṃ parivajjitukāmena “etarahi kho kalaho uppanno, bhikkhusaṃghe ca dvidhābhūto, kathaṃ nu kho mayā paṭipajjitabban”ti puṭṭho vivekavāsato paṭṭhāya tassa paṭipattiṃ kathesi. Evaṃ thero tassa bhikkhuno ovādadānāpadesena attano tathā paṭipannabhāvaṃ dīpento aññaṃ byākāsi.

86. So evaṃ patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaraṃ Bhagavantanti**-ādimāha. **Pabbhāramhi nisīdantanti** purato bhāraṃ namitaṃ onamitanti pabbhāraṃ vivekakāmaṃ vanamajjhe sayamjātapabbatapabbhāre nisinnaṃ **naruttamaṃ** Bhagavantaṃ ahaṃ **upagacchimi** samīpaṃ gatoti attho.

87. **Kaṇikārapuppha disvā**ti tathā upagacchanto tasmiṃ padese supupphitaṃ kaṇikāraṃ disvā. **Vaṇṭe chetvāna’haṃ tadāti** tasmiṃ Tathāgatassa diṭṭhakāle taṃ pupphaṃ vaṇṭe vaṇṭasmiṃ chetvāna chinditvāna. **Alaṅkaritvā chattamhīti** tena pupphena chattaṃ chādetvā³. **Buddhassa abhiropayinti** pabbhāre nisinnassa buddhassa muddhani akāsinti attho.

1. Ācariyagabbhaṃ (Sī)

2. Vi 3. 74 piṭṭhe.

3. Sādhettvā (Sī)

88. **Piṇḍapātañca pādāsinti** tasmiṃyeva nisinnassa Bhagavato piṇḍapātāṃ pakārena adāsiṃ bhojesinti attho. **Paramannaṃ subhojananti** sundarabhojanasaṅkhātāṃ paramannaṃ uttamāhāraṃ. **Buddhena navame tatthāti** tasmiṃ vivekaṭṭhāne Buddhena saha navame aṭṭha **samaṇe** samitapāpe khīṇāsavabhikkhū bhojesinti attho.

Yaṃ vadanti Sumedhoti yaṃ Gotamasammāsambuddhaṃ **bhūripaṇṇaṃ** pathavisamaṇaṃ paṇṇaṃ **Sumedhaṃ** sundaraṃ sabbaññutādipaṇṇavantaṃ. Sumedho iti sundarapaṇṇo iti vadanti paṇḍitā ito kappato satasahassee kappe eso Gotamo Sammāsambuddho bhavissatīti sambandho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Upasenavaṅgantaputtatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Raṭṭhapālathera-apadānavañṇanā

Padumuttarassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Raṭṭhapālatherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato uppattito puretameva Hamsavatīnagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā vayappatto pitu accayena gharāvāse patiṭṭhito ratanakoṭṭhāgārakammikena dassitaṃ aparimaṇaṃ vamsānugataṃ dhanāṃ disvā “imaṃ ettakaṃ dhanarāsiṃ mayhaṃ pitu-ayyakapayyakādayo attanā saddhiṃ gahetvā gantuṃ nāsakkhimsu, mayā pana gahetvā gantuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā kapaṇaddhikādīnaṃ mahādānaṃ adāsi. So abhiññālābhīṃ ekaṃ tāpasāṃ upasaṅkamitvā tena devalokādhipacce niyojito yāvajīvaṃ puñṇāni katvā tato cuto devaloke nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavanto tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto manussaloke bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ samatthassa kulassa ekaputtako hutvā nibbatti. Tena samayena Padumuttaro Bhagavā loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakko veneyyasatte nibbānamahānagarasaṅkhātāṃ khemantabhūmiṃ sampāpesi. Atha so kulaputto anukkamena viññutaṃ patto ekadivasaṃ upāsakehi saddhiṃ vihāraṃ gantvā Satthāraṃ dhammaṃ desentaṃ disvā pasannacitto parisapariyante nisīdi.

Tena kho pana samayena Satthā ekaṃ bhikkhuṃ saddhāpabbajitānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi. So taṃ disvā pasannamānaso sataṣaṣṣabhikkhuparivutassa¹ Bhagavato sattāhaṃ mahādānaṃ datvā taṃ ṭhānaṃ patthesi. Satthā anantarāyena samijjhanabhāvaṃ disvā “ayaṃ anāgate Gotamassa nāma Sammāsambuddhassa sāsane saddhāpabbajitānaṃ aggo bhavissati”ti byākāsi. So Satthāraṃ bhikkhusaṃghaṇca vanditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. So yāvatāyukaṃ puñṇāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ito dvenavute kappe Phussassa Bhagavato kāle Satthu vemātikesu tīsu rājaputtesu Satthāraṃ upaṭṭhahantesu tesāṃ puñṇakiriyaṃ saḥāyakiccaṃ akāsi. Evaṃ tattha tattha bhave bahuṃ kusalaṃ upacinitvā sugatīsuyeva saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Kururaṭṭhe Thullakoṭṭhikanigame Raṭṭhapālaseṭṭhino gehe nibbatti, tassa bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ samatthakule nibbattattā **Raṭṭhapāloti** vaṃsānugata meva nāmaṃ ahosi. So mahatā parivārena vaḍḍhanto anukkamena yobbanappatto mātāpitūhi patirūpena dārena saṃyojito mahante ca yase patiṭṭhāpito dibbasampattisadisasampattiṃ paccanubhoti.

Atha Bhagavā Kururaṭṭhe janapadacārikaṃ caranto Thullakoṭṭhikaṃ anupāpuṇi. Taṃ sutvā Raṭṭhapālo kulaputto Satthāraṃ upasaṅkamitvā Satthu santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitukāmo sattāhaṃ bhattacchedaṃ katvā kicchena kasirena mātāpitāro anujānāpetvā Satthāraṃ upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yācitvā Satthu āṇattiyā aññatarassa santike pabbajitvā yonisomanasikārena kammaṃ karonto vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Arahattaṃ pana patvā Satthāraṃ anujānāpetvā mātāpitāro passituṃ Thullakoṭṭhikaṃ gantvā tattha sapadānaṃ piṇḍāya caranto pitu nivesane ābhidosikaṃ kummāsaṃ labhitvā taṃ amataṃ viya paribhuñjanto pitarā nimantito svātānāya adhvāsetvā dutiyadivase pitu nivesane piṇḍapātāraṃ paribhuñjitvā alaṅkatapaṭiyatte itthāgārajane upagantvā “kīdisā nāma tā ayyaputta accharāyo, yāsaṃ tvaṃ hetu brahmacariyaṃ carasī”ti-
ādīni² vatvā palobhanakammaṃ kātuṃ āradde tassādhippāyaṃ viparivattetvā aniccatādipaṭisaṃyuttaṃ dhammaṃ kathento—

1. Parivārassa (I, Ka)

2. Ma 2. 252 piṭṭhe.

“Passa cittakataṃ bimbaṃ, arukāyaṃ samussitaṃ.
Āturaṃ bahusaṅkappaṃ, yassa natthi dhuvam ṭhiti.

Passa cittakataṃ rūpaṃ, maṇinā kuṇḍalena ca.
Aṭṭhiṃ tacena onaddhaṃ, saha vatthehi sobhati.

Alattakakatā pādā, mukhaṃ cuṇṇakamakkhitaṃ.
Alaṃ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

Aṭṭhāpadakatā kesā, nettā añjanamakkhitaṃ.
Alaṃ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

Añjanīva navā¹ cittaṃ, pūtikāyo alaṅkato.
Alaṃ bālassa mohāya, no ca pāragavesino.

Odahi migavo pāsaṃ, nāsadā vāguraṃ migo.
Bhuvā nivāpaṃ gacchāma, kandante migabandhake.

Chinno pāso migavassa, nāsadā vāguraṃ migo.
Bhuvā nivāpaṃ gacchāma, socante migaluddake”ti².

Imā gāthāyo abhāsi. Imā gāthā vatvā vehāsaṃ abbhuggantvā rañño Korabyassa Migājīnavanuyyāne³ maṅgalasilāpaṭṭe nisīdi. Therassa kira pitā sattasu dvārakoṭṭhakesu aggaḷaṃ dāpetvā malle āṇāpesi “nikkhamituṃ mā detha, kāsāyāni apanetvā setakāni nivāsāpethā”ti. Tasmā thero ākāsenā agamāsi. Atha rājā Korabyo therassa tattha nisinnabhāvaṃ sutvā taṃ upasaṅkamitvā sammodanīyaṃ kathaṃ sāraṇīyaṃ vītisāretvā “idha bho Raṭṭhapāla pabbajanto byādhipārijuṇṇaṃ vā jarābhogañātipārijuṇṇaṃ vā patto pabbajati, tvaṃ pana kiñcipi pārijuṇṇaṃ anupagato eva kasmā pabbajasi”ti pucchi. Athassa thero “upaniyyati loko addhuvo, atāṇo loko anabhissaro, asaraṇo loko sabbaṃ pahāya gamanīyaṃ, ūno loko atitto taṇhādāso”ti⁴ imesaṃ catunnaṃ dhammuddesānaṃ attanā viditabhāvaṃ kathetvā tassā desanāya anugāti⁵ kathento—

1. Añjanīvaṇṇavā (Ma 2. 253 piṭṭhe.)

2. Ma 2. 253; Khu 2. 325 piṭṭhesu.

3. Migācīra... (Sī)

4. Ma 2. 256 piṭṭhe Raṭṭhapālasutte vitthāro.

5. Anuthutiṃ (Ka)

“Passāmi loke sadhane manusse,
Laddhāna vittaṃ na dadanti mohā.
Luddhā dhanam sannicayam karonti,
Bhiyyova kāme abhipatthayanti.

Rājā pasayhappathaviṃ vijetvā,
Sasāgarantaṃ mahimāvasanto.
Oram samuddassa atittarūpo,
Pāram samuddassapi patthayetha.

Rājā ca aññe ca bahū manussā,
Avītataṇhā maraṇam upenti.
Ūnāva hutvāna jahanti deham,
Kāmehi lokamhi na ha'tthi titti.

Kandanti nam nātī pakiriya kese,
'Aho vatā no amarā'ti cāhu.
Vatthena nam pārutaṃ nīharitvā,
Citaṃ samodhāya tato ḍahanti.

So ḍayhati sūlehi tujjamāno,
Ekena vatthena pahāya bhoge.
Na mīyamānassa bhavanti tāṇā,
Ñātī ca mittā atha vā sahāyā.

Dāyādakā tassa dhanam haranti,
Satto pana gacchati yena kamman.
Na mīyamānam dhanamanveti kiñci,
Puttā ca dārā ca dhanañca raṭṭham.

Na dīghamāyurū labhate dhanena,
Na cāpi vittena jaram vihanti.
Appam hidam jīvitamāhu dhīrā,
Asassataṃ vippariṇāmadhammam.

Aḍḍhā daliddā ca phusanti phassaṃ,
 Bālo ca dhīro ca tatheva phuṭṭho.
 Bālo hi bālyā vadhitova seti,
 Dhīro ca no vedhati phassaphuṭṭho.

Tasmā hi paññāva dhanena seyyā,
 Yāya vosāna'midhā'dhigacchati.
 Abyositattā hi bhavābhavesu,
 Pāpāni kammāni karoti mohā.

Upeti gabbhañca parañca lokam,
 Saṃsāramāpajjaparamparāya.
 Tassa'ppapañño abhisaddahanto,
 Upeti gabbhañca parañca lokam.

Coro yathā sandhimukhe gahīto,
 Sakammunā haññati pāpadhammo.
 Evaṃ pajā pecca paramhi loke,
 Sakammunā haññati pāpadhammo.

Kāmā hi citrā madhurā manoramā,
 Virūparūpena mathenti cittam.
 Ādīnavam kāmagaṇesu disvā,
 Tasmā aham pabbajitomhi rāja.

Dumapphanīva patanti māṇavā,
 Daharā ca vuḍḍhā ca sarīrabhedā.
 Etampi disvāna pabbajitomhi rāja,
 Apaṇṇakam sāmāññameva seyyo.

Saddhāyāham pabbajito, upeto jinasāsane.
 Avañjhā mayham pabbajjā, anaṇo bhuñjāmi bhojanam.

Kāme ādittato disvā, jātarūpāni satthato.
 Gabbhāvokkantito dukkham, nirayesu mahabbhayam.

Etamādinavaṃ ñatvā, saṃvegaṃ alabhiṃ tadā.
 Sohaṃ viddho tadā santo, sampatto āsavakkhayaṃ.
 Pariciṇṇo mayā Satthā, kataṃ Buddhassa sāsanaṃ.
 Ohito garuko bhāro, bhavanetti samūhatā.
 Yassa'tthāya pabbajito, agārasmā'nagāriyaṃ.
 So me attho anuppatto, sabbasaṃyojanakkhayaṃ"ti¹—

Imā gāthā avoca. Evaṃ thero raṇṇo Korabyassa dhammaṃ desetvā Satthu santikameva gato. Satthā ca aparabhāge ariyagaṇamajjhe nisinno theram saddhāpabbajitānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

97-8. Evaṃ so thero patta-etadaggaṭṭhāno pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarassa Bhagavatoti-** ādimāha. **Varanāgo mayā dinnoti** tassa Bhagavato rūpakāye pasīditvā varo uttamo seṭṭho **īsādanto** rathīsāsadisadanto urūḷhavā bhāravaho² rājāraho vā. **Setacchattopasobhitoti** hatthikkhandhe ussāpitasetacchattena upasevito sobhamāno. Punapi kiṃvisiṭṭho varanāgo? **Sakappano** hatthālāṅkārasahito. **Samghārāmaṃ** Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa vasanattthāya ārāmaṃ vihāraṃ **akārayiṃ** kāresim.

99. **Catupaññāsasahassānīti** tasmim kārāpīte vihārabbhantare catupaññāsasahassāni pāsādāni ca ahaṃ akārayiṃ kāresinti attho. **Mahoghadānaṃ karitvānāti** sabbaparikkhārasahitaṃ mahoghasadisam mahādānaṃ sajjetvā **Mahesino** Munino niyyādesinti attho.

100. **Anumodi mahāvīro**ti caturāsankhyeyyasatasahassesu kappesu abbotchinna-ussāhasaṅkhātēna vīriyena mahāvīro **sayambhū** sayameva bhūto jāto laddhasabbaññutaññāṇo aggo seṭṭho puggalo **anumodi** vihārānumodanaṃ akāsi. **Sabbe jane hāsayantoti** sakalānantāparimāṇe devamanusse hāsayanto

1. Khu 2. 325 piṭṭhādīsu.

2. Sāravaho (I)

santuṭṭhe **kurumāno** amatanibbānapaṭisaṃyuttaṃ catusaccadhammadesanaṃ **desesi** pakāsesi vivari vibhaji uttānī akāsīti attho.

101. **Taṃ me viyākāsīti** taṃ mayhaṃ katapuññaṃ balaṃ visesena pākaṭaṃ akāsi. **Jalajuttamanāmakoti** jale jātaṃ jalajaṃ padumaṃ, Padumuttaranāmakoti attho. “Jalanuttamanāyako”tipi pāḥo. Tattha attano pabhāya jalantīti jalanā, candimasūriyadevabrahmāno, tesam jalanānaṃ uttamoti jalanuttamo. Sabbasattānaṃ nāyako uttamoti nāyako, sambhāravante satte nibbānaṃ neti pāpetīti vā nāyako, jalanuttamo ca so nāyako cāti **Jalanuttamanāyako. Bhikkhusaṃghe nisīditvāti** bhikkhusaṃghassa majjhe nisinno **imā gāthā abhāsatha** pākaṭaṃ katvā kathesīti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Raṭṭhapālatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Sopākatthera-apadānavañṇanā

Pabbhāraṃ sodhayantassāti-ādikaṃ āyasmato Sopākattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle aññatarassa kuṭumbikassa putto hutvā nibbatti. Ekadivasam Satthāraṃ disvā bījapūraphalāni Satthu upanesi, paribhuñji Bhagavā tassānukampani upādāya. So bhikkhu Satthari saṃghe ca abhippasanno salākabhattaṃ paṭṭhapetvā saṃghuddesavasena tiṇṇaṃ bhikkhūnaṃ yāvatāyukaṃ khīrabhattaṃ adāsi. So tehi puññehi aparāparaṃ devamanussesu sampattiyo anubhavanto ekadā manussayoniyaṃ nibbatto ekassa Paccekabuddhassa khīrabhattaṃ adāsi.

Evam tattha tattha puññaṇi katvā sugatīsuyeva paribbhamanto imasmim Buddhappāde purimakammanissandena Sāvattiyaṃ aññatarāya duggatitthiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Sā taṃ dasamāse kucchinā pariharitvā paripakke gabbhe vijāyanakāle vijāyitum asakkontī mucchaṃ āpajjitvā bahuvelaṃ matā viya nipajji. Nātakā “matā”ti saññāya susānaṃ netvā citakaṃ

āropetvā devatānubhāvena vātavuṭṭhiyā uṭṭhitāya aggiṃ adatvā pakkamimsu. Dārako pacchimabhavikattā devatānubhāvene arogo hutvā mātukucchito nikkhami. Mātā pana kālamakāsi. Devatā manussarūpenupagamma taṃ gahetvā susānagopakassa gehe ṭhapetvā katipāhaṃ kālāṃ patirūpena āhārena posesi. Tato paraṃ susānagopako attano puttaṃ katvā vaḍḍhesi. So tathā vaḍḍhento tassa puttena Suppiyena nāma dārakena saddhiṃ kīlanto vicari. Tassa susāne jātasamvaḍḍhabhāvato **Sopākot**i samañña ahoṣi.

Athekadivasam sattavassikaṃ taṃ Bhagavā paccūsavēlayaṃ nāṇajālaṃ pattharivā veneyyabandhave olokeno nāṇajālassa antogataṃ¹ disvā susānaṭṭhānaṃ agamāsi. Dārako pubbahetunā codiyamāno pasannamānaso Satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā aṭṭhāsi. Satthā tassa dhammaṃ kathesi. So dhammaṃ sutvā pabbajjaṃ yācitvā pitarā “anuññātosī”ti vutto pitaraṃ Satthu santikaṃ ānesi. Tassa pitā Satthāraṃ vanditvā “imaṃ dārakaṃ pabbājetha bhante”ti anujāni, taṃ pabbājetvā Bhagavā mettābhāvanāya niyojesi. So mettākammaṭṭhānaṃ gahetvā susāne viharanto nacirasseva mettājhānaṃ pādakaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ sacchākāsi. Arahā hutvāpi aññesaṃ sosānikabhikkhūnaṃ mettābhāvanāvidhiṃ dassento “yathāpi ekaputtasmin”ti² gāthaṃ abhāsi. Idaṃ vuttaṃ hoti—yathā ekaputtake piye manāpe mātā pitā ca kusalī ekantahitesī bhaveyya, evaṃ puratthimādibhedāsu sabbāsu disāsu kāmabhavādibhedesu vā sabbesu bhavesu daharādibhedāsu sabbāsu avatthāsupi ṭhitesu sabbesu sattesu ekantahitesitāya kusalī bhaveyya “mitto, udāsino, paccatthiko”ti sīmaṃ akatvā sīmāya sambhedavasena sabbattha ekarasaṃ mettaṃ bhāveyyāti imaṃ pana gāthaṃ vatvā “sace tumhe āyasmanto evaṃ mettaṃ bhāveyyātha, ye te Bhagavatā ‘sukhaṃ supatī’ti-ādinā³ ekādasa mettānisamsā ca vuttā, ekaṃsena tesāṃ bhāgino bhavathā”ti ovādaṃ adāsi.

1. Antogadham (Ka)

2. Khu 2. 227 piṭṭhe.

3. Am 3. 542; Vi 5. 249; Khu 11. 195 piṭṭhesu.

112. Evaṃ so pattaphalādhigamo attano katapuññaṃ paccavekkhitvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ dassento **pabbhāraṃ** **sodhayantassāti**-ādimāha. Tattha **pabbhāranti** silāpabbatassa vivekaṭṭhānaṃ, taṃ pabbajitānurūpattā iṭṭhakapākāraṃ katvā dvāarakavāṭaṃ yojetvā bhikkhūnaṃ vasanattāya adāsi, pakārena bhāro patthetabboti pabbhāro, taṃ sodhayantassa mama santikaṃ Siddhattho nāma Bhagavā **āgacchi** pāpuṇi.

113. **Buddhaṃ upagataṃ disvāti** evaṃ mama santikaṃ āgataṃ disvā **tādino** iṭṭhāniṭṭhesu akampiṃyasabhāvattā tādiguṇayuttassa **Lokajetṭhassa** **Buddhassa** **santharaṃ** tiṇapaṇṇādisantharaṃ kaṭṭhattharaṃ **paññāpetvā** niṭṭhāpetvā **pupphāsanaṃ** pupphamayaṃ āsanaṃ ahaṃ adāsim.

114. **Pupphāsane nisīditvāti** tasmim paññatte pupphāsane nisīditvā Lokanāyako Siddhattho Bhagavā. **Mamañca gatimaññāyāti** mayhaṃ gatim āyatim uppattiṭṭhānaṃ aññāya jānitvā **aniccataṃ** aniccabhāvaṃ **udāhari** kathesi.

115. **Aniccā vata saṅkhārāti** vata ekantena saṅkhārā paccayehi samecca samāgantvā karīyamānā sabbe sappaccayadhammā hutvā abhāvaṭṭhena aniccā. **Uppādavayadhamminoti** uppajjitvā vinassanasabhāvā **uppajjitvā** pātubhavitvā ete saṅkhārā **nirujjhanti** vinassantīti attho. **Tesaṃ vūpasamo sukhoti** tesaṃ saṅkhārānaṃ visesena upasamo sukho, tesaṃ vūpasamakaraṃ nibbānameva ekantasukhanti attho.

116. **Idaṃ vatvāna sabbaññūti** sabbadhammajānanako Bhagavā lokānaṃ jeṭṭho vuḍḍho narānaṃ āsabho padhāno vīro idaṃ aniccapaṭisaṃyuttaṃ dhammadesanaṃ **vatvāna** kathetvā **ambare** ākāse haṃsarājā iva **nabhaṃ** ākāsaṃ abbhuggamīti sambandho.

117. **Sakaṃ diṭṭhiṃ** attano laddhiṃ khantiṃ ruciṃ ajjhāsayaṃ **jahitvāna** pahāya. **Bhāvaya'niccasaññāhanti** anicce aniccanti pavattasaññaṃ ahaṃ bhāvayaṃ vaḍḍhesiṃ manasi akāsim. **Tattha kālaṃ kato ahaṃ** tattha tissaṃ jātīyaṃ tato jātito ahaṃ kālaṃ kato mato.

118. **Dve sampattī anubhotvāti** manussasampattidibbasampattisaṅkhātā dve sampattiyo anubhavitvā. **Sukkamūlena coditoti** purāṇakusalamūlena, mūlabhūtena kusalena vā codito saṅcodito. **Pacchime bhawe sampatteti** pariyosāne bhawe sampatte pāpuṇite. **Sapākayonu’pāgaminti** sakam pacitabhattam sapākam yonim upāgamim. Yassa kulassa attano pacitabhattam aññehi abhuñjanīyam, tasmim caṇḍalakule nibbattosmīti attho. Atha vā sā vuccati sunakho, sunakhocchiṭṭhabhattabhuñjanakacaṇḍalakule jātoti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Sopākatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Sumaṅgalatthera-apadānavaṇṇanā

Āhutiṃ yiṭṭhukāmoti-ādikaṃ āyasmato Sumaṅgalattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhawe vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle rukkhadevatā hutvā nibbatti. So ekadivasam Satthāram nhatvā ekacīvaram ṭhitaṃ disvā somanassappatto apphoṭesi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyā avidūre aññatarasmim gāmake tādisena kammanissandena daliddakule nibbatti, tassa **Sumaṅgaloti** nāmaṃ ahosi. So vayappatto khujjakāsita¹ naṅgalakuddālaparikkhāro hutvā kasiyā jīvikam kappesi. So ekadivasam rañṇā Pasenadinā Kosalena Bhagavato bhikkhusaṅghassa ca mahādāne pavattiyamāne dānūpakaraṇāni gahetvā āgacchantehi manussehi saddhim dadhighaṭam gahetvā āgato bhikkhūnaṃ sakkārasammānaṃ disvā “ime samaṇā Sakyaputtiyā sukhumavatthanivatthā subhojanāni bhuñjitvā nivātesu senāsanesu viharanti, yannūnāhampi pabbajeyyan”ti cintetvā aññataram mahātheraṃ upasaṅkamitvā attano pabbajādhippāyam nivedesi. So taṃ karuṇāyanto pabbājetvā kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. So

1. Uddākāsita (Ka)

araññe viharanto ekakavīhāre nibbinno ukkaṇṭhito hutvā vibbhamitukāmo
 ñātigāmaṃ gacchanto antarāmagge kacchaṃ bandhitvā khettaṃ kasante
 kiliṭṭhavatthanivatthe samantato rajokiṇṇasarīre vātātapena sussante khettaṃ
 kassake manusse disvā “mahantaṃ vatime sattā jīvikanimittaṃ dukkhaṃ
 paccanubhavanti”ti samvegaṃ paṭilabhi. Nāṇassa paripākagatatā cassa
 yathāgahitaṃ kammaṭṭhānaṃ upaṭṭhāsi. So aññataraṃ rukkhamaṇaṃ
 upagantvā vivekaṃ labhitvā yonisomanasikaronto vipassanaṃ vaḍḍhetvā
 maggapaṭipāṭiyā arahattaṃ pāpuṇi.

124. Evaṃ so patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā
 somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **āhutiṃ yiṭṭhukāmohanti-**
ādimāha. Tattha **āhutiṃ** annapānādi-anekavidhaṃ pūjāsakkārūpakaraṇaṃ.
Yiṭṭhukāmoti yajitukāmo, dānaṃ dātukāmo ahaṃ. **Paṭiyādetvāna bhojananti**
 āhāraṃ paṭiyādetvā nipphādetvā. **Brāhmaṇe paṭimānentoti** paṭiggāhake
 suddhapabbajite pariyesanto. **Visāle mālake ṭhitoti**
 parisuddhapañḍarapulinatalābhiraṃ vipule mālake ṭhito.

125-7. **Athaddasāsīṃ sambuddhanti-**ādīsu **mahāyasaṃ** mahāparivāraṃ
sabbalokaṃ sakalasattalokaṃ **vinetāraṃ** visesena netāraṃ
 nibbānasampāpakaṃ **sayambhuṃ** sayameva bhūtaṃ anācariyakaṃ
aggapuggalaṃ seṭṭhapuggalaṃ Bhagavantaṃ Bhagyavantādiguṇayuttaṃ
jutimantaṃ nīlapītādi-pabbhāsaṃpannaṃ sāvakehi **purakkhataṃ** parivāritaṃ
ādiccamiva sūriyamiva **rocantaṃ** sobhamānaṃ **rathiyaṃ** vīthiyaṃ
 paṭipannaṃ gacchantaṃ Piyadassīṃ nāma **Sambuddhaṃ** addasinti
 sambandho. **Añjaliṃ paggaḥetvānāti** baddhañjalipuṭaṃ¹ sirasi katvā **sakaṃ**
cittaṃ attano cittaṃ **pasādayiṃ** itthambhūtaṃ Bhagavato guṇe pasādesiṃ
 pasannamakāsinti attho. **Manasāva nimantesinti** cittaṃ pavāresiṃ.
Āgacchatu Mahāmunīti mahito pūjāraho Muni Bhagavā mama nivesanaṃ
 āgacchatu.

128. **Mama saṅkappamaññāyāti** mayhaṃ cittasaṅkappaṃ ñatvā **loke**
 sattaloke **anuttaro** uttaravirahito Satthā **khīṇāsavasahashehi**

1. Baddhaṅgulipuṭaṃ (Ka)

arahantasahashehi parivuto **mama dvāraṃ** mayhaṃ gehadvāraṃ **upāgami** sampāpuṇi.

129. Tassa sampattassa Satthuno evaṃ namakkāramakāsiṃ. **Purisājañña** purisānaṃ ājañña seṭṭha mama namakkāro **te** tuyhaṃ **atthu** bhavatu. **Purisuttama** purisānaṃ uttama adhikaguṇavisiṭṭha **te** tuyhaṃ mama namakkāro atthu. **Pāsādaṃ** pasādajanakaṃ mama nivesanaṃ abhiruhitvā **sīhāsane** uttamāsane nisīdatanti āyācinti attho.

130. **Danto dantaparivāro**ti sayāṃ dvārattayena danto tathā dantāhi bhikkhubhikkhuni-upāsaka-upāsikāsaṅkhātāhi catūhi parisāhi parivārito. **Tiṇṇo tārayataṃ** varoti sayāṃ tiṇṇo saṃsārato uttiṇṇo nikkhanto tārayataṃ tārayantānaṃ visiṭṭhapuggalānaṃ varo uttamo Bhagavā mamārādhanena pāsādaṃ abhiruhitvā **pavarāsane** uttamāsane **nisīdi** nisajjaṃ kappesi.

131. **Yāṃ me atthi sake** geheti attano gehe yāṃ āmisāṃ **paccupaṭṭhitaṃ** sampāditaṃ rāsikataṃ atthi. **Tāhaṃ Buddhassa pādāsinti** Buddhassa Buddhappamukhassa saṃghassa taṃ āmisāṃ pādāsiṃ pakārena ādarena vā adāsinti attho. **Pasanno sehi paṇibhīti** attano dvīhi hatthehi pasannacitto gahetvā pādāsinti attho.

132. **Pasannacitto** pasāditamanasaṅkappo sumano sundaramano. **Vedajāto** jātavedo uppannasomanasso **katañjali** sirasi ṭhapita-añjalipuṭo **Buddhaseṭṭhaṃ namassāmi** seṭṭhassa Buddhassa paṇāmaṃ karomīti attho. **Aho Buddhassaḷāratāti** paṭividdhacatusaccassa Satthuno uḷāratā mahantabhāvo aho acchariyanti attho.

133. **Aṭṭhannaṃ payirūpāsata**nti payirupāsantānaṃ **bhuñjaṃ** bhuñjantānaṃ aṭṭhannaṃ ariyapuggalānaṃ antare **khīṇāsavā** arahantova bahūti attho. **Tuyheveso ānubhāvoti** eso ākāsarapaṇa-ummujjananimujjanādi-ānubhāvo tuyheva tuyhaṃ eva ānubhāvo, nāññesaṃ. **Saraṇaṃ taṃ upemahanti** taṃ itthambhūtaṃ tuvaṃ saraṇaṃ tāṇaṃ leṇaṃ parāyananti upemi gacchami jānāmi vāti attho.

134. Lokajettho Narāsabho Piyadassī Bhagavā bhikkhusaṃghamajjhe
nisīditvā imā byākaraṇagāthā abhāsatha kathesīti attho. Sesam
suviññeyyamevāti.

Sumaṅgalatthera-apadānavañṇanā samattā.

Dutiyassa sīhāsanavaggassa vaṇṇanā samattā.

3. Subhūtivagga

1. Subhūtitthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Subhūtittherassa apadānaṃ.
Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni
puññāni upacinanto ito kappasatasahassamatthake anuppanneyeva
Padumuttare Bhagavati Lokanāthe Haṃsavatīnagare aññatarassa
brāhmaṇamahāsālassa ekaputtako hutvā nibbatti, tassa **Nandamāṇavoti**
nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā tattha sāraṃ apassanto
attano parivārabhūtehi catucattālīsāya māṇavasahasseehi saddhiṃ
pabbatapāde isipabbajjaṃ pabbajitvā attha samāpattiyo pañcābhinnāyo ca
nibbattesī. Antevāsikānampi kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Tepi nacirasseva
jhānalābhino ahesuṃ.

Tena ca samayena Padumuttaro Bhagavā loke uppajjitvā
Haṃsavatīnagaraṃ upanissāya viharanto ekadivasaṃ paccūsasamaye lokaṃ
volokento Nandatāpasassa antevāsikajaṭilānaṃ arahattūpanissayaṃ,
Nandatāpasassa ca dvīhaṅgehi samannāgatassa sāvakatṭhānantarassa
patthanāṃ disvā pātova sarīrapaṭijagganaṃ katvā pubbaṇhasamaye
pattacīvaramādāya aññaṃ kañci anāmantetvā siho viya ekacaro
Nandatāpasassa antevāsikesu phalāphalatthāya gatesu “Buddhabhāvaṃ me
jānātū”ti passantasseva Nandatāpasassa ākāso otaritvā pathaviyaṃ
patiṭṭhāsi. Nandatāpaso Buddhānubhāvañceva lakkhaṇapāripūriṃ ca disvā
lakkhaṇamante sammāsītva “imehi lakkhaṇehi samannāgato nāma agāraṃ
ajjhāvasanto rājā hoti cakkavattī, pabbajanto loke

vivaṭacchedo sabbaññū Buddho hoti, ayaṃ purisājānīyo nissamsayaṃ Buddho”ti ñatvā paccuggamanam katvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā āsanam paññāpetvā adāsi. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Nandatāpasopi attano anucchavikam āsanam gahetvā ekamantaṃ¹ nisīdi. Tasmim samaye catucattālīsasahassajaṭilā paṇitapaṇitāni ojavantāni phalāphalāni gahetvā ācariyassa santikam sampattā Buddhānañceva ācariyassa ca nisinnākāram oloketvā āhaṃsu “ācariya mayam ‘imasmim loke tumhehi mahantataro natthi’ti vicārāma, ayaṃ pana puriso tumhehi mahantataro maññe”ti. Nandatāpaso “tātā kim vadetha, tumhe sāsapena saddhim aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedham Sinerum upametum icchatha, Sabbaññubuddhena saddhim mā maṃ upamittā”ti āha. Atha te tāpasā “sace ayaṃ orako abhavissa, na amhākam ācariyo evam upamaṃ āhareyya. Yāva mahāvātāyam purisājānīyo”ti pādesu nipatitvā sirasā vandimsu. Atha te ācariyo āha “tātā amhākam Buddhānam anucchaviko deyyadhammo natthi, Bhagavā ca bhikkhācāraṇelāyam idhāgato, tasmā mayam yathābalaṃ deyyadhammaṃ dassāma, tumhehi yaṃ yaṃ paṇitam phalāphalaṃ ābhataṃ, taṃ taṃ āharathā”ti āharāpetvā sahattheneva dhovitvā sayam tathāgatassa patte patiṭṭhāpesi. Satthārā phalāphale paṭiggahitamatte devatā dibbojam pakkhipimsu. Tāpaso udakampi sayameva parissāvetvā adāsi. Tato bhojanakiccaṃ niṭṭhāpetvā nisinne Satthari sabbe antevāsike pakkositvā Satthu santike sārāṇīyam katham katham nisīdi. Satthā “bhikkhusaṃgho āgacchatu”ti cintesi. Satthu cittaṃ ñatvā satasahassamattā khīṇāsavā āgantvā Satthāram vanditvā aṭṭhaṃsu.

Atha Nandatāpaso antevāsike āmantesi “tātā Buddhānam nisinnāsanampi nīcam, samaṇasatasahassassapi āsanam natthi. Tumhehi ajja ulāram Bhagavato bhikkhusaṃghassa ca sakkāram kātum vaṭṭati, pabbatapādato vaṇṇagandhasampannāni pupphāni āharathā”ti āha, acinteyyattā iddhivisayassa te muhutteneva vaṇṇagandharasasampannāni pupphāni āharitvā Buddhānam yojanappamaṇam pupphāsanam paññāpesum. Aggasāvakaṇam tigāvutaṃ,

1. Ekamante (Sī)

sesabhikkhūnaṃ aḍḍhayanādibhedanā, saṃghanavakassa usabhamattanā paññāpesuṃ. Evaṃ paññātesu āsanesu Nandatāpaso Tathāgatassa purato añjaliṃ paggayha ṭhito “bhante amhākaṃ dīgharattanā hitāya sukhāya imaṃ pupphāsanaṃ āruyha nisīdathā”ti āha. Nisīdi Bhagavā pupphāsane. Evaṃ nisinne Satthari Satthu ākāraṃ ñatvā bhikkhū attano attano pattāsane nisīdimṃsu. Nandatāpaso mahantaṃ pupphacchattaṃ gahetvā Tathāgatassa matthake dhārento aṭṭhāsi. Satthā “tāpasānaṃ ayaṃ sakkāro mahapphalo hotū”ti nirodhasamāpattiṃ samāpajji. Satthu samāpannabhāvaṃ ñatvā bhikkhūpi samāpattiṃ samāpajjimṃsu. Tathāgate sattāhaṃ nirodhaṃ samāpajjitvā nisinne antevāsikā bhikkhācārakāle sampatte vanamūlaphalāphalaṃ paribhuñjitvā sesakāle Buddhānaṃ añjaliṃ paggayha aṭṭhaṃsu. Nandatāpaso pana bhikkhācārampi agantvā pupphacchattaṃ dhārentoyeva sattāhaṃ pītisukheneva vītināmesi.

Satthā nirodhato vuṭṭhāya araṇavihāri-aṅgena dakkhiṇeyyaṅgena cāti dvīhi aṅgehi samannāgataṃ ekaṃ sāvakānaṃ “isigaṇassa pupphāsanaṇumodanaṃ karohi”ti āṇāpesi. So cakkavattirañño santikā paṭiladdhamahālābho mahāyodho viya tuṭṭhamānaso attano visaye ṭhatvā Tepitakaṃ Buddhavacanaṃ sammāsivā anumodanamakāsi. Tassa desanāvasāne Satthā sayāṃ dhammaṃ desesi. Satthu desanāvasāne sabbe pi catucattālīsasahassatāpasā arahattaṃ pāpuṇimṃsu. Satthā “etha bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Tesāṃ tāvadeva kesamassū antaradhāyimṃsu. Aṭṭha parikkhārā sarīre paṭimukkāva ahesuṃ. Te saṭṭhivassikattherā viya Satthāraṃ parivārayimṃsu. Nandatāpaso pana vikkhittacittatāya visesaṃ nādhigañchi. Tassa kira Araṇavihārittherassa dhammaṃ sotuṃ āraddhakālato paṭṭhāya “aho vatāhampi anāgate ekassa Buddhassa sāsane iminā sāvakena laddhaguṇaṃ labheyyan”ti cittaṃ udapādi. So tena vitakkena maggaphalapaṭivedhaṃ kātuṃ nāsakkihi. Tathāgataṃ pana vanditvā añjaliṃ paggayha sammukhe ṭhito evamāha “bhante yena bhikkhunā isigaṇassa pupphāsanaṇumodanā katā, ko nāmāyaṃ tumhākaṃ sāsane”ti. Araṇavihāri-aṅgena ca dakkhiṇeyyaṅgena ca etadaggaṭṭhānaṃ patto eso bhikkhūti. “Bhante yvāyaṃ mayā sattāhaṃ pupphacchattaṃ

dhārentena sakkāro kato, tena adhikārena aññaṃ sampattiṃ na patthemī,
anāgate pana ekassa Buddhassa sāsane ayaṃ thero viya dvīhaṅgehi
samannāgato sāvako bhaveyyan”ti patthanāṃ akāsi.

Satthā “samiijhissati nu kho imassa tāpasassa patthanā”ti anāgataṃ
saññaṃ pesetvā olokeno kappasatasahassaṃ atikkamitvā
samiijhanakabhāvaṃdisvā “tāpasa na te ayaṃ patthanā moghaṃ bhavissati,
anāgate kappasatasahassaṃ atikkamitvā Gotamo nāma Buddho uppajjissati,
tassa santike samiijhissati”ti dhammakathaṃ kathetvā
bhikkhusaṃghaparivuto ākāsaṃ pakkhandi. Nandatāpaso yāva
cakkhupathaṃ na samatikkamati, tāva Satthu bhikkhusaṃghassa ca añjalīṃ
paggahetvā aṭṭhāsi. So aparabhāge kālena kālaṃ Satthāraṃ upasaṅkamitvā
dhammaṃ suṇitvā aparihīnajjhānova kālaṃ katvā brahmaloke nibbatto. Tato
pana cuto aparānipi pañca jātisatāni pabbajitvā āraññaṃkova ahosi,
Kassapasammāsambuddhakālepi pabbajitvā āraññaṃko hutvā
gatapaccāgatavattaṃ pūresi. Etaṃ kira vattaṃ aparipūretvā
mahāsāvakaḥpāpūṇantā nāma natthi, gatapaccāgatavattaṃ pana
Āgamaṭṭhakathāsu¹ vuttanayeneva veditabbaṃ. So vīsabhivassasahassāni
gatapaccāgatavattaṃ pūretvā kālaṃ katvā Tāvatisadevaloke nibbatti.

Evam so Tāvatisabhavane aparāparaṃ uppajjanavasena
dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cuto manussaloke anekasatakkhattuṃ
cakkavattirājā padesarājā ca hutvā ulāraṃ manussasampattiṃ anubhavitvā
amhākaṃ Bhagavato uppannakāle Sāvattiyaṃ Sumanaseṭṭhissa gehe
Anāthapiṇḍikassa kaniṭṭho hutvā nibbatti, **Subhūti**tissa nāmaṃ ahosi.

Tena ca samayena amhākaṃ Bhagavā loke uppajjitvā
pavattitavaradhammacakko anupubbena Rājagahaṃ gantvā tattha
Veḷuvanaṇḍiggaḥaṇḍinā lokānuggahaṃ karonto Rājagahaṃ upanissāya
Sītavane vihāsi. Tadā Anāthapiṇḍiko seṭṭhi Sāvattiyaṃ utthānakaṃ
bhaṇḍaṃ gahetvā attano sahāyassa rājagahaseṭṭhino gehaṃ gantvā
Buddhuppādaṃ sutvā Satthāraṃ Sītavane viharantaṃ upasaṅkamitvā
paṭhamadassaneneva sotāpattiphale

1. Dī-Ṭṭha 1. 167; Ma-Ṭṭha 1. 259 piṭṭhādīsu.

patiṭṭhaya Satthāraṃ Sāvattiṃ āgamanatthāya yācitvā tato pañcacattālīsajoyane magge yojane yojane sataśahassapariccāgena vihare patiṭṭhāpetvā Sāvattiyaṃ aṭṭhakarīsappamāṇaṃ Jetassa kumārassa uyyānabhūmiṃ koṭisanthārena kiṇitvā tattha Bhagavato vihāraṃ kāretvā adāsi. Vihāramahadivase ayaṃ Subhūṭikuṭumbiko Anāthapiṇḍikaseṭṭhinā saddhiṃ gantvā dhammaṃ suṇanto saddhaṃ paṭilabhitvā pabbaji. So upasampanno dve mātikā paguṇā katvā kammaṭṭhānaṃ kathāpetvā araṇṇe samaṇadhammaṃ karonto mettājhānaṃ nibbattetvā taṃ pādakaṃ katvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

So dhammaṃ desento yasmā Satthārā desitaniyāmena anodissakaṃ katvā deseti, tasmā araṇavihārīnaṃ aggo nāma jāto. Yasmā ca piṇḍāya caranto ghare ghare mettājhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya bhikkhaṃ paṭiggaṇhāti “evaṃ dāyakanāṃ mahapphalaṃ bhavissatī”ti, tasmā dakkhiṇeyyānaṃ aggo nāma jāto. Tena naṃ Bhagavā “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakanāṃ bhikkhūnaṃ araṇavihārīnaṃ dakkhiṇeyyānaṃca yadidaṃ Subhūṭi”ti¹ dvayaṅgasamannāgate aggaṭṭhāne ṭhapesi. Evamayaṃ mahāthero attanā pūritapāramīnaṃ phalassa matthakaṃ arahattaṃ patvā loka abhiññāto abhilakkhito hutvā bahujaṇahitāya janapadacārikaṃ caranto anupubbena Rājagahaṃ agamāsi.

Rā Jābimbisāro therassa āgamaṇaṃ sutvā upasaṅkamitvā vanditvā “idheva bhante vasatha, vasanaṭṭhānaṃ vo karissāmi”ti vatvā² pakkanto vissari. Thero senāsaṇaṃ alabhanto abbhokāse vītināmesi. Therassānubhāvena devo na vassati. Manussā avuṭṭhitāya upaddutā raṇṇo nivesanadvāre ukkuṭṭhiṃ akaṃsu. Rājā “kena nu kho kāraṇena devo na vassatī”ti vīmaṃsanto “therassa abbhokāsavāseṇa maṇṇe na vassatī”ti cintetvā tassa paṇṇakuṭiṃ kārapetvā “imissaṃ bhante paṇṇakuṭiyaṃ vasathā”ti vatvā vanditvā pakkāmi. Thero kuṭiṃ pavisitvā tiṇasanthārake pallaṅkena nisīdi. Tadā devo thokaṃ thokaṃ phusāyati, na sammādhāraṃ anupaveccati. Atha thero lokassa avuṭṭhikabhayaṃ

1. Am 1. 24 piṭṭhe.

2. “Idheva bhante vasathā”ti vatvā “nivāsanaṭṭhānaṃ karissāmi”ti (Thera-Ṭṭha 1. 28 piṭṭhe.)

vidhamitukāmo attano ajjhattikabāhiravatthukassa parissayassa abhāvaṃ pavedento “channā me kuṭikā”ti¹ gāthāmāha. Tassattho Theragāthāyaṃ vuttoyeva.

Kasmā panete mahātherā attano guṇe pakāsentīti? Iminā dīghena addhunā anadhigatapubbaṃ paramagambhīraṃ ativiya santaṃ paṇītaṃ attanā adhigatalokuttaradhammaṃ paccavekkhitvā pitivegasamussāhita-udānadīpanatthaṃ sāsanaṃ niyyānikabhāvavibhāvanatthañca paramappicchā ariyā attano guṇe pakāsentī. Yathā taṃ Lokanātho bodhaneyyānaṃ ajjhāsayavasena “Dasabalasamannāgato bhikkhave Tathāgato catuvesārajjavisārado”ti-ādina² attano guṇe pakāseti. Evamayāṃ therassa aññābyākaraṇagāthāpi ahoṣīti.

1. Evaṃ so patta-arahattaphalo patta-etadaggaṭṭhāno ca attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. Tattha **Himavantassā**ti Himālayapabbatassa **avidūre** āsanne samīpe pabbatapāde manussānaṃ gamanāgamanasampanne sañcaraṇaṭṭhāneti attho. **Nisabho nāma pabbatoti** pabbatānaṃ jeṭṭhattā nāmena Nisabho nāma selamayapabbato ahoṣīti sambandho. **Assamo sukato mayhanti** tattha pabbate mayhaṃ vasanattāya assamo araññāvāso suṭṭhu kato. Kuṭirattiṭṭhānadivāṭṭhānavatiparikkhepādivasena sundarākārena katoti attho. **Paṇṇasālā sumāpitāti** paṇṇehi chādītā sālā mayhaṃ nivāsanattāya suṭṭhu māpitā niṭṭhāpitāti attho.

2. **Kosiyo nāma nāmenāti** mātāpitūhi katanāmadheyyena Kosiyo nāma. **Uggatāpano** pākaṭatapo ghoratapo. **Ekākiyo** aññesaṃ abhāvā ahaṃ eva eko. **Adutiyo** dutiyatāpasarahito **jaṭilo** jaṭadhārī tāpaso **tadā** tasmim kāle **nisabhe** pabbate **vasāmi** viharāmīti sambandho.

3. **Phalaṃ mūlañca paṇṇaṇca, na bhuñjāmi ahaṃ tadāti** tadā tasmim nisabhapabbate vasanakāle tiṇḍukādiphalaṃ muḷālādīmūlaṃ, kārapaṇṇādipaṇṇaṇca

1. Khu 2. 219 piṭṭhe.

2. Am 3. 283; Ma 1. 99 piṭṭhesu atthato samānaṃ.

rukkhato ocinitvā na bhuñjāmīti attho. Evaṃ sati katham jīvātīti taṃ dassento **pavattaṃva supātāhanti** āha. Tattha **pavattaṃ** sayameva jātaṃ **supātaṃ** attano dhammatāya patitaṃ paṇṇādikaṃ nissāya āhāraṃ katvā ahaṃ **tāvade** tasmiṃ kāle **jīvāmi** jīvikaṃ kappemīti sambandho. “Pavattapaṇḍupaṇṇāni”ti vā pāṭho, tassa sayameva patitāni **paṇḍupaṇṇāni rukkhapattāni** upanissāya jīvāmīti attho.

4. **Nāhaṃ kopemi ājīvanti** ahaṃ jīvitaṃ cājamānopi pariccāgaṃ kurumānopi taṇhāvasena phalamūlādi-āhārapariyesanāya sammā ājīvaṃ na kopemi na nāsemīti sambandho. **Ārodhemi sakaṃ cittanti** sakaṃ cittaṃ attano manaṃ appicchatāya santuṭṭhiyā ca ārādhemi pasādemī. **Vivajjemi anesananti** vejjakammadūtakammādivasena anesanaṃ ayuttapariyesanaṃ vivajjemi dūraṃ karomi.

5. **Rāgūpasamhitam cittanti** yadā yasmiṃ kāle mama rāgena sampayuttaṃ cittaṃ uppajjati, tadā sayameva attanāyeva paccavekkhāmi ñāṇena paṭivekkhitvā vinodemī. **Ekaggo taṃ damemahanti** ahaṃ ekasmiṃ kammaṭṭhānārammaṇe aggo samāhito taṃ rāgacittaṃ damemi damanaṃ karomi.

6. **Rajjase¹ rajjanīye cāti** rajjanīye allīyitabbe rūpārammaṇādivatthusmiṃ rajjase allīno asi bhavasi. **Dussanīye ca dussaseti** dūsitabbe dosakaraṇavatthusmiṃ dūsako asi. **Muyhase mohanīye cāti** mohitabbe mohakaraṇavatthusmiṃ moyhasi mūḷho asi bhavasi. Tasmā tuvaṃ **vanā** vanato araṇṇāvāsato **nikkhamassu** apagacchāhīti evaṃ attānaṃ damemīti sambandho.

24. **Timbarūsakavaṇṇābhoti** suvaṇṇatimbarūsakavaṇṇābho, jambonadasuvaṇṇavaṇṇoti attho. Sesaṃ suviññeyyamevāti.

Subhūtitthera-apadānavāṇṇanā samattā.

2. Upavānatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato Upavānattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivattūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle daliddakule nibbattitvā viññutaṃ patto Bhagavati parinibbute tassa dhātum gahetvā manussadevanāgagaruḷakumbhaṇḍayakkhagandhabbehi sattaratanaṃ maye sattayojanike thūpe kate tattha sudhotāṃ attano uttarasāṭakaṃ veḷagge laggetvā ābandhitvā dhajāṃ katvā pūjāṃ akāsi. Taṃ gahetvā Abhisammatako nāma yakkhasenāpati devehi cetiyapūjārakkhaṇatthaṃ ṭhapito adissamānakāyo taṃ ākāse dhārento cetiyāṃ tikkhattum padakkhiṇaṃ akāsi. So taṃ disvā bhiyyoso mattāya pasannaṃ mānaso hutvā tena puñṇakammaṇa devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā **Upavānoti** laddhaṇāmo veyyapatto Jetavanapaṭiggahāṇe Buddhānubhāvaṃ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṃ karonto arahattaṃ patvā chaḷabhiñño ahosi. Yādā Bhagavato aphāsu ahosi, tadā thero uṇhodakaṃ tathārūpaṃ pānakaṇca bhesajjaṃ Bhagavato upanāmesi. Tenassa Satthuno rogo vūpasami. Tassa Bhagavā anumodanaṃ akāsi.

52. Evaṃ so patta-arahattaphalo adhigata-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādimāha. Tattha sabbesaṃ lokiya lokuttaradhammānaṃ **pāragū** pariyosānaṃ nibbānaṃ gato patto **Padumuttaro nāma Jino** jitapañcamāro Bhagavā aggikkhandho iva chabbaṇṇā Buddharaṃsiyo **jalitvā** sabbalokaṃ dhammapajjotena obhāsetvā **Sambuddho** suṭṭhu Buddho avijjāniddūpagatāya pajāya savāsanāya kilesaniddāya paṭibuddho vikāsitanettapaṅkajo **parinibbuto** khandhapaṇinibbānena nibbuto adassanaṃ gatoti sambandho.

57. **Jaṅghāti** cetiyakaraṇakāle upacinitabbānaṃ iṭṭhakānaṃ ṭhapanatthāya, nibandhiyamānasopānapanti¹.

1. Pāsānapanti (I, Ka)

88. **Sudhotam rajakenāhanti** vatthadhovakena purisena suṭṭhu dhovitam suvisuddhakatam, **uttareyyapaṭam mama** uttarasāṭakam aham veḷagge laggitvā dhajam katvā ukkhipim, **ambare** ākāse ussāpesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Upavānatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Tisaraṇagamaniyatthera-apadānavañṇanā

Nagare Bandhumatiyāti–ādikaṃ āyasmato Tisaraṇagamaniyattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Bandhumatīnagare kulagehe nibbattitvā andhamātāpitaro upaṭṭhāsi. So ekadivasam cintesi “aham mātāpitaro upaṭṭhahanto pabbajitum na labhāmi, yannūnāham tīṇi saraṇāni gaṇhissāmi, evaṃ duggatito mocessāmi”ti Nisabham nāma Vipassissa Bhagavato aggasāvakaṃ upasaṅkamtivā tīṇi saraṇāni gaṇhi. So tāni vassasatasahassāni rakkhitvā teneva kammena Tāvatisabhavane nibbatto, tato param devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvatthinagare mahāsālakule nibbatto viññutam patto sattavassikova dārakehi parivuto ekaṃ saṃghārāmaṃ agamāsi. Tattha eko khīṇāsavatthero tassa dhammaṃ desetvā saraṇāni adāsi. So tāni gahetvā pubbe attano rakkhitāni saraṇāni saritvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Tam arahattappattaṃ Bhagavā upasampādesi.

106. So arahattappatto upasampanno hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānam pakāsentō **nagare Bandhumatiyāti**–ādimāha. Tattha **mātu upaṭṭhāko ahunti** aham mātāpitūnaṃ upaṭṭhāko bharako¹ Bandhumatīnagare ahosinti sambandho.

1. Saraṇo (I)

108. **Tamandhakārapihitā**ti mohandhakārena pihitā chādītā.
Tividhaggīhi dayhareti rāgaggidosaggimohaggisaṅkhātehi tīhi aggīhi
 dayhare dayhanti sabbe sattāti sambandho.

114. **Aṭṭha hetū labhāmahanti** aṭṭha kāraṇāni sukhassa paccayabhūtāni
 kāraṇāni labhāmi ahanti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Tisaraṇagamaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Pañcasīlasamādāniyatthera-apadānavañṇanā

Nagare Candavatiyāti-ādikaṃ āyasmato Pañcasīlasamādāniyattherasa
 apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
 vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle
 ekasmiṃ kule nibbatto purimabhava katākusalakammānurūpena daliddo
 hutvā appannapānabhojano paresaṃ bhatim katvā jīvanto saṃsāre ādīnavaṃ
 ñatvā pabbajitukāmopi pabbajjaṃ alabhamāno Anomadassissa Bhagavato
 sāvakassa Nisabhattherassa santike pañca sikkhāpadāni samādiyi.
 Dīghāyukakāle uppannattā vassasatasahassāni sīlaṃ paripālesi. Tena
 kammena so devamanusse su saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Vesāliyaṃ
 mahābhogakule nibbatto. Mātāpitāro sīlaṃ samādiyante disvā attano sīlaṃ
 saritvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ patvā pabbaji.

134. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto udānavasena
 pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **nagare Candavatiyāti**-ādimāha. **Bhatako**
āsahaṃ tadāti tadā mama puñṇakaraṇakāle ahaṃ bhatako bhatiyā
 kammakārako āsiṃ ahosiṃ. **Parakammāyane yuttoti** bhatiyā paresaṃ
 kammakaraṇe āyutto yojito okāsābhāvena saṃsārato muccanattāya ahaṃ
 pabbajjaṃ na labhāmi.

135. **Mahandhakārapihitā**ti mahantehi kilesandhakārehi pihitā saṃvutā
 thakitā. **Tividhaggīhi dayhareti** narakaggipetaggisaṃsāraggisaṅkhātehi²

tīhi aggīhi dayhanti. Ahaṃ pana kena upāyena kena kāraṇena viṣaṃyutto bhaveyyanti attho.

136. **Deyyadhammo** annapānādidātābbayuttakaṃ vatthu mayhaṃ natthi, tassābhāvena ahaṃ **varāko** dukkhito **bhatako** bhatiyā jīvanako **yannūnāhaṃ pañcasīlaṃ rakkheyyaṃ paripūrayanti** pañcasīlaṃ samādiyitvā paripūrento yannūna rakkheyyaṃ sādhuṃ bhaddakaṃ sundaraṃ katvā paripāleyyanti attho.

148. **Svāhaṃ yasamanubhavinti** so ahaṃ devamanussesu mahantaṃ yasaṃ anubhaviṃ tesaṃ sīlānaṃ vāhasā ānubhāvenāti attho. Kappakoṭṭimpi tesaṃ sīlānaṃ phalaṃ kittento ekakoṭṭhāsameva **kittaye** pākaṭaṃ kareyyanti attho. Sesaṃ suviññeyyamevāti.

Pañcasīlasamādāniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Annasāṃsāvakatthera-apadānavañṇanā

Suvañṇavañṇaṃ Sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato

Annasāṃsāvakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto piṇḍāya carantaṃ dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇabyāmapabhāmaṇḍalopasobhitaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso Bhagavantaṃ nimantetvā gehaṃ netvā vara-annapānena¹ santappetvā sampavāretvā bhojesi. So teneva cittappasādena tato cuto devaloke nibbattitvā dibbasampattiṃ anubhavitvā tato cavitvā manussaloke nibbattitvā manussasampattiṃ anubhavitvā tato aparāparaṃ devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. So pubbe katapuñṇānāmasena **Annasāṃsāvakatthero**ti pākaṭanāmo ahosi.

1. Madhura-annapānena (I)

155-6. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto “evaṃ mayā iminā puññasambhārānubhāvena pattam arahattan”ti attano pubbacaritāpadānam udānavasena pakāsento **suvaṇṇavaṇṇanti**-ādimāha. Tattha suvaṇṇassa vaṇṇo viya vaṇṇo yassa Bhagavato soyaṃ suvaṇṇavaṇṇo, tam **suvaṇṇavaṇṇam Sambuddham** Siddhatthanti attho. **Gacchantam antarāpaṇeti** vessānam āpaṇapantīnam antaravīthiyam gacchamānam. **Kaṇicanagghiyasamkāsanti** suvaṇṇatoraṇasadisam **bāttimsavaralakkhaṇam** dvattimsavaralakkhaṇehi sampannam **lokapajjotam** sakalalokadīpabhūtam **appameyyam** pamāṇavirahitam **anopamam** upamāvirahitam **jutindharam** pabhādharam nīlapītādichabbaṇṇabuddharamsiyo dhārakam Siddhattham disvā **paramam** uttamaṃ pītiṃ **alattam** alabhinti sambandho. Sesam suviññeyyamevāti.

Annasamsāvakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Dhūpadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Dhūpadāyakattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto Siddhatthe Bhagavati cittam pasādetvā tassa Bhagavato Gandhakuṭiyam candanāgarukālānusāri-ādinā katehi anekehi dhūpehi dhūpapūjam akāsi. So tena puñṇena devesu ca manussesu ca ubhayasampattiyo anubhavanto nibbattanibbattabhava pūjanīyo hutvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto puññasambhārānubhāvena sāsane pabbajitvā vipassanam vadḍhetvā arahattam patvā katadhūpapūjāpuñṇattā nāmena **Dhūpadāyakattheroti** sabbattha pākaṭo. So patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam dassento **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. Siddho paripuṇṇo sabbaññutaññāṇādiguṇasaṅkhāto attho payojanam yassa Bhagavato soyaṃ Siddhattho, tassa **Siddhatthassa Bhagavato** Byagyādiguṇavantassa Lokajetṭhassa sakalalokuttamassa **tādino**

iṭṭhāṇiṭṭhesu tādisassa acalasabhāvassāti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Dhūpadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Pulinapūjakatthera-apadānavañṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Pulinapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivatṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto sāsane pasannacitto cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇesu purāṇavālukaṃ apanetvā navam muttādalasadisapaṇḍarapulinaṃ okiritvā māḷakaṃ alaṅkari. Tena kammena so devaloke nibbatto tattha dibbehi ratanehi vijjotamāne anekayojane kanakavimāne dibbasampattim anubhavitvā tato cuto manussaloke sattaratanasampanno cakkavattī rājā hutvā manussasampattim anubhavitvā aparāparaṃ saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto sāsane pasanno pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. So attano katapuñṇanāmasadisena nāmena **Pulinapūjakattheroti** pākaṭo.

165. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ dassento **Vipassissa Bhagavatoti**-ādimāha. Tattha vividhaṃ passatīti vipassī, vivicca passatīti vā vipassī, vividhe attatthaparattādhībhe atthe passatīti vā vipassī, vividhe vohāraparamatthādhībhe passatīti vā vipassī, tassa **Vipassissa bodhiyā pādaputtame** uttame Bodhirukkhamāṇḍalamāḷake **purāṇapulinaṃ** vālukaṃ chaḍḍetvā suddhaṃ paṇḍaraṃ pulinaṃ **ākirim** santharim. Sesam suviññeyyamevāti.

Pulinapūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Uttiyatthera-apadānavañṇanā

Candabhāgānadītīreti ādikam āyasmato Uttiya¹ttherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle Candabhāgānadiyaṃ Susumāro hutvā nibbatto nadītīraṃ upagataṃ Bhagavantaṃ disvā pasannacitto pāraṃ netukāmo tīrasamīpeyeva nipajji. Bhagavā tassa anukampāya piṭṭhiyaṃ pāde ṭhapesi. So tuṭṭho udaggo pītivegena mahussāho hutvā sotaṃ chindanto sīghena javena Bhagavantaṃ paratīraṃ nesi. Bhagavā tassa cittappasādaṃ ñatvā “ayaṃ ito cuto devaloke nibbattissati, tato paṭṭhāya sugatīsusueva saṃsaranto ito catunnavutikappe amataṃ pāpuṇissatī”ti byākaritvā pakkāmi.

So tathā sugatīsusueva saṃsaranto imasmim Buddhuppāde Sāvattiyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa putto hutvā nibbatti, **Uttiyotissa** nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto “amataṃ pariyessāmi”ti paribbājako hutvā ekadivasam Bhagavantaṃ disvā upasaṅkamtivā vanditvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho hutvā sāsane pabbajitvā sīladiṭṭhinaṃ avisodhitattā visesaṃ nibbattetuṃ asakkonto aññaṃ bhikkhuṃ visesaṃ nibbattetvā aññaṃ byākarontaṃ disvā Satthāraṃ upasaṅkamtivā saṅkhepena ovādaṃ yāci. Satthāpi tassa “tasmātiha tvaṃ Uttiya ādimeva visodhehi”ti-ādina² saṅkhepeneva ovādaṃ adāsi. So Satthu ovāde ṭhatvā vipassanaṃ ārabhi. Tassa āraddhavipassakassa ābādho uppajji. Uppanne ābādhe jātaṃvego vīriyārambhavatthuṃ ñatvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

169. Evaṃ so katasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Candabhāgānadītīreti**-ādimāha. Tattha **Candabhāgānadītīreti** parisuddhapaṇḍarapulinatalehi ca pabhāsampannapasannamadhurodakaparipuṇṇatāya ca candappabhākiraṇasassirīkābhā nadamānā saddaṃ kurumānā gacchatīti Candabhāgānadī, tassā Candabhāgānadiyā tīre susumāro ahosinti sambandho.

1. Uttariya (Sī)

2. Saṃ 3. 144 piṭṭhe.

tattha **susumāro**ti khuddakamacchagumbe khaṇḍākhaṇḍikaṃ karonto māretīti susumāro, caṇḍamaccho kumbhīloti attho. **Sabhojanapasutohanti** ahaṃ sabhojane sakagocare pasuto byāvaṭo. **Nadītitthaṃ agacchahanti** Bhagavato āgamanakāle ahaṃ nadītitthaṃ agacchiṃ pattomhi.

170. **Siddhattho tamhisamayeti** tasmim mama titthagamanakāle Siddhattho Bhagavā aggapuggalo sabbasattesu jeṭṭho seṭṭho **sayambhū** sayameva bhūto jāto Buddhabhūto so Bhagavā nadim taritukāmo nadītiraṃ upāgami.

172. **Pettikaṃ visayaṃ mayhanti** mayhaṃ pitupitāmahādīhi paramparānītaṃ, yadidaṃ sampattasampattamahānubhāvānaṃ taraṇanti attho.

173. **Mama uggajjanaṃ sutvāti** mayhaṃ uggajjanaṃ ārādhanaṃ sutvā Mahāmuni Bhagavā abhiruhīti sambandho. Sesam uttānatthamevāti.

Uttiyattherapadānavañṇanā samattā.

9. Ekañjalikatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇanti-ādikaṃ āyasmato Ekañjalikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanisāyāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno piṇḍāya carantaṃ Vipassim Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso añjaliṃ paggahetvā aṭṭhāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjanīyo hutvā ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne kule nibbattitvā sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahatte patiṭṭhāsi. Pubbe katapuñṇavasena **Ekañjalikattheroti** pākaṭo.

180. So attano pubbakammaṃ saritvā taṃ hatthatale āmalakaṃ viya disvā udānavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇanti**-ādimāha. **Vipassim satthavāhagganti** vāṇije kantārā vahati tāretīti

satthavāho. Vāḷakantārā coḷakantārā dubbhikkhakantārā nirudakakantārā yakkhakantārā appabhakkhakantārā ca tāreti uttāreti patāreti nittāreti khemantabhūmiṃ pāpetīti attho. Ko so? Vāṇijajeṭṭhako. Satthavāhasadisattā ayampi Bhagavā satthavāho. Tathā hi so tividhaṃ bodhiṃ patthayante katapuññasambhāre satte jātikanārā jarākantārā byādhikantārā maraṇakantārā sokaparidevadukkhadomanassupāyāsakantārā ca sabbasmā saṃsārakantārā ca tāreti uttāreti patāreti nittāreti nibbānathalaṃ pāpetīti attho. Satthavāho ca so aggo seṭṭho padhāno cāti satthavāhaggo, taṃ **satthavāhaggaṃ** Vipassīṃ Sambuddhanti sambandho. **Naravaraṃ vināyakanti** narānaṃ antare asithilaparakkamoti naravīro, taṃ. Visesena katapuññasambhāre satte neti nibbānapuraṃ pāpetīti vināyako, taṃ.

181. **Adantadamaṇaṃ tādinti** rāgadosamohādikilesasampayuttattā kāyavacīmanodvārehi adante satte dametīti adantadamano, taṃ. Itṭhāniṭṭhesu akampiṇatādiguṇayuttoti tādī, taṃ. **Mahāvādiṃ mahāmatinti** sakasamayaparasaṃmayavādīnaṃ antare attanā samadhikapuggalavirahitattā mahāvādī, mahatī pathavisamānā merusamānā ca mati yassa so mahāmati, taṃ **mahāvādiṃ mahāmatin** Sambuddhanti iminā tulyādhikaraṇaṃ. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Ekañjalikatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Khomadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato Khomadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivattūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto veyyapatto sāsane abhippasanno ratanattayamāmakō Vipassissa Bhagavato santike dhammaṃ sutvā pasannamānaso khomadussena pūjaṃ akāsi. So tadeva mūlaṃ katvā yāvajīvaṃ puñṇāni katvā tato devaloke nibbatto. Chasu devesu aparāpaṃraṃ

dibbasukhaṃ anubhavitvā tato cavitvā manussaloke cakkavatti-ādi-
 anekavidhamanussasampattiṃ anubhavitvā paripākagate puññasambhāre
 imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vayappatto Satthu santike
 dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na
 cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Katapuññanāmena **Khomadāyakattheroti**
 pākaṭo.

184. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
 pubbacaritāpadānaṃ dassento **nagare Bandhumatiyāti**-ādimāha. Tattha
 bandhu vuccati ñātako, te bandhū yasmiṃ nagare aññamaññaṃ saṃghaṭṭitā
 vasanti, taṃ nagaraṃ “Bandhumatī”ti vuccati. **Ropemi bījasampadanti**
 dānasīlādipuññabījasampattiṃ ropemi paṭṭhapemīti attho.

Khomadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Tatiyassa subhūtivaggassa vañṇanā samattā.

Catubhāṇavāravañṇanā niṭṭhitā.

4. Kuṇḍadhānavagga

1. Kuṇḍadhānatthera-apadānavañṇanā

Sattāhaṃ paṭisallīnanti-ādikaṃ āyasmato Kuṇḍadhānattherassa
 apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
 vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle
 Haṃsavatīnagare kulagehe nibbatto vuttanayena Bhagavantaṃ
 upasaṅkamitvā dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ paṭhamaṃ
 salākaṃ gaṇhantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānantaraṃ
 patthetvā tadanurūpaṃ puññaṃ karonto vicari. So ekadivasam
 Padumuttarassa Bhagavato nirodhasamāpattito vuṭṭhāya nisinnassa
 manosilācuṇṇapiṇjaraṃ mahantaṃ kadaliphalakaṇṇikaṃ upanesi, taṃ
 Bhagavā paṭiggahetvā paribhuñji. So tena puññakammaena ekādasakkhattuṃ
 devesu devarajjaṃ kāresi. Catuvīsativāre ca rājā ahosi cakkavattī.

So evaṃ aparāparaṃ puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto Kassapabuddhakāle bhummadevatā hutvā nibbatti. Dīghāyukabuddhānañca nāma na anvaddhamāsiko uposatho hoti. Tathā hi Vipassissa Bhagavato chabbassantare chabbassantare uposatho ahosi, Kassapadasabalo pana chaṭṭhe chaṭṭhe māse pātimokkhaṃ osāresi, tassa pātimokkhassa osāraṇakāle disāvāsikā dve sahāyakā bhikkhū “uposathaṃ karissāmā”ti gacchanti. Ayaṃ bhummadevatā cintesi “imesaṃ dvinnāṃ bhikkhūnaṃ metti ativiya dalhā, kiṃ nu kho bhedake sati bhijjeyya, na bhijjeyyā”ti. Tesāṃ okāsaṃ olokayamānā tesāṃ avidūre gacchati.

Atheko thero ekassa hatthe pattacīvaraṃ datvā sarīraṇaṇjanatthaṃ udakaphāsukaṭṭhānaṃ gantvā dhotahatthapādo hutvā gumbasamīpato¹ nikkhamati. Bhummadevatā tassa therassa pacchato pacchato² uttamarūpā itthi hutvā kese vidhunitvā saṃvidhāya bandhanti viya piṭṭhiyaṃ paṃsum puñchamānā viya sātakaṃ saṃvidhāya nivāsayaṃnā viya ca hutvā therassa padānupadikā hutvā gumbato nikkhantā. Ekamante ṭhito sahāyakatthero taṃ kāraṇaṃ disvāva domanassajāto “naṭṭho dāni me iminā bhikkhūnā saddhiṃ dīgharattānugato sineho, sacāhaṃ evaṃvidhabhāvaṃ³ jāneyyaṃ, ettakaṃ kālāṃ iminā saddhiṃ vissāsaṃ na kareyyaṃ”ti cintetvā āgacchantāṃyeva naṃ⁴ “gaṇhāhāvuso tuyhaṃ pattacīvaraṃ, tādiseṇa pāpena saddhiṃ ekamaggena na gacchāmi”ti āha. Taṃ kathaṃ sutvā tassa lajjibhikkhuno hadayaṃ tikhiṇasattiriṃ gahetvā viddhaṃ viya ahosi. Tato naṃ āha “āvuso kinnāmetāṃ vadasi, ahaṃ ettakaṃ kālāṃ dukkaṭamattampi āpattiṃ na jānāmi, tvaṃ pana maṃ ajja ‘pāpo’ti vadasi, kiṃ te diṭṭhaṃ”ti. Kiṃ aññena diṭṭhena, kiṃ tvaṃ evaṃvidhena alaṅkatapaṭiyattena mātugāmena saddhiṃ ekaṭṭhāne hutvā nikkhantoti. “Natthetaṃ āvuso mayhaṃ, nāhaṃ evarūpaṃ mātugāmaṃ passāmi”ti tassa yāvatatiyaṃ kathentassāpi itaro thero kathaṃ asaddahitvā attanā diṭṭhakāraṇāṃyeva bhūtattaṃ katvā gaṇhanto tena saddhiṃ ekamaggena agantvā aññena maggena Satthu santikaṃ gato. Itaropi bhikkhu aññena maggena Satthu santikaṃyeva gato.

1. Gumbassa bhāgato (Ka)

2. Pacchato pacchato gacchanti (Sī)

3. Evaṃ visabhāgaṃ (Ka), evaṃ viraddhabhāvaṃ (Ka)

4. Āgacchantassevassa (Am-Tīha 1. 204 piṭṭhe)

Tato bhikkhusaṃghassa uposathāgāraṃ pavisanavelāya so bhikkhu taṃ bhikkhuṃ uposathagge disvā sañjānitvā “imasmim uposathagge evarūpo nāma pāpabhikkhu atthi, nāhaṃ tena saddhim uposathaṃ karissāmī”ti nikkhamitvā bahi aṭṭhāsi. Atha bhummadevatā “bhāriyaṃ mayā kammaṃ katan”ti mahallaka-upāsakavaṇṇena tassa santikaṃ gantvā “kasmā bhante ayyo imasmim ṭhāne ṭhito”ti āha. “Upāsaka imaṃ uposathaggaṃ eko pāpabhikkhu pavitṭho, ahaṃ tena saddhim uposathaṃ na karomī”ti bahi ṭhitomhīti. Bhante mā evaṃ gaṇhatha, parisuddhasīlo esa bhikkhu, tumhehi diṭṭhamātugāmo nāma ahaṃ. Mayā tumhākaṃ vīmaṃsanatthāya “daḷhā nu kho imesaṃ therānaṃ metti, no daḷhā”ti bhijjanābhijjanabhāvaṃ¹ olokontena taṃ kammaṃ katanti. Ko pana tvaṃ sappurisāti. Ahaṃ ekā bhummadevatā bhanteti. Devaputto kathentoyeva dibbānubhāvena ṭhatvā therassa pādamūle patitvā “mayhaṃ bhante khamatha, therassa eso doso natthi², uposathaṃ karoṭhā”ti therāṃ yācitvā uposathaggaṃ pavesesi. So thero uposathaṃ tāva ekaṭṭhāne akāsi. Mittasanthavavasena pana puna tena saddhim na ekaṭṭhāne vasi. Imassa therassa dosaṃ na kathesi³. Aparabhāge Cuditakatthero pana vipassanāya kammaṃ karonto arahattaṃ pāpuṇi.

Bhummadevatā tassa kammaṃ nissandena ekaṃ Buddhantaraṃ apāyato na muccittha. Sace pana kālena kālaṃ manussatthaṃ āgacchati, aññena yena kenaci kato doso tasveva upari patati. So amhākaṃ Bhagavato uppannakāle Sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbatti, **Dhānamāṇavotissa** nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto tayo vede uggaṇhitvā mahallakakāle Satthu dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho sāsane pabbaji. Tassa upasampannadivasato paṭṭhāya ekā alaṅkatapaṭiyattā itthi tasmiṃ gāmaṃ pavisante saddhim yeva pavisati, nikkhamante nikkhamati, vihāraṃ pavisantepi saddhim pavisati, tiṭṭhantepi tiṭṭhatīti evaṃ niccānubandhā paññāyati. Thero taṃ na passati. Tassa pana purimakammaṃ nissandena sā aññesaṃ upaṭṭhāsi.

1. Lajji-alajjibhāvaṃ (Am-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.)

2. Etaṃ dosaṃ thero na jānāti (Am-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.)

3. Kammaṃ kathiyati (Am-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.)

Gāme yāgubhikkhaṃ dadamānā itthiyo “bhante ayaṃ eko yāgu-uḷuṅko tumhākaṃ, eko imissā amhākaṃ sahāyikāyā”ti parihāsaṃ karonti. Therassa mahatī vihesā hoti. Vihāragatampi naṃ sāmaṇerā ceva daharabhikkhū ca parivāretvā “dhāno koṇḍo jāto”ti parihāsaṃ karonti. Athassa teneva kāraṇena **Kuṇḍadhāno** theroti nāmaṃ jātaṃ. So utṭhāya samuṭṭhāya tehi kariyāmānaṃ keḷiṃ sahituṃ asakkonto ummādaṃ gahetvā “tumhe koṇḍā, tumhākaṃ upajjhāyo koṇḍo, ācariyo koṇḍo”ti vadati. Atha naṃ Satthu ārocesuṃ “Kuṇḍadhāno bhante daharasāmaṇerehi saddhiṃ evaṃ pharusavācaṃ vadatī”ti. Satthā taṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ dhāna daharasāmaṇerehi saddhiṃ pharusavācaṃ vadasī”ti pucchi. Tena “saccaṃ Bhagavā”ti vutte “kasmā evaṃ vadasī”ti āha. Bhante nibaddhaṃ vihesaṃ sahituṃ asakkonto evaṃ kathemīti. “Tvaṃ pubbe katakammaṃ yāvajjadivasā jīrāpetuṃ na sakkosi, puna evaṃ pharusavācaṃ mā vada bhikkhū”ti vatvā āha—

“Māvoca pharusāṃ kañci, vuttā paṭivadeyyu taṃ.

Dukkha hi sārambhakathā, paṭidaṇḍā phuseyyu taṃ.

Sace neresi attānaṃ, kaṃso upahato yathā.

Esa pattosi nibbānaṃ, sārambho te na vijjatī”ti¹—

imañca pana tassa therassa mātugāmena saddhiṃ vicaraṇabhāvaṃ Kosalaraññopi kathayimsu. Rājā “gacchatha bhaṇe, naṃ vīmaṃsathā”ti pesetvā sayampi mandeneva parivārena saddhiṃ therassa santikaṃ gantvā ekamante olokento aṭṭhāsi. Tasmīṃ khaṇe thero sūcikkammaṃ karonto nisinno hoti. Sāpi itthī avidūre ṭhāne ṭhitā viya paññāyati.

Rājā taṃ disvā “atthi taṃ kāraṇaṃ”ti tassā ṭhitaṭṭhānaṃ agamāsi. Sā tasmīṃ āgacchante therassa vasanapaṇṇasālaṃ pavittṭhā viya ahosi. Rājāpi tāya saddhiṃ eva paṇṇasālāyaṃ pavisitvā sabbattha olokento adisvā “nāyaṃ mātugāmo, therassa eko kammavipāko”ti saññaṃ katvā paṭhamāṃ therassa samīpena gacchantopi therāṃ avanditvā tassa kāraṇassa abhūtabhāvaṃ ñatvā paṇṇasālato nikkhamitvā therāṃ vanditvā

1. Khu 1. 33 piṭṭhe Dhammapade.

ekamante nisinno “kacci bhante piṇḍakena na kilamathā”ti pucchi. Thero “vaṭṭati mahārājā”ti āha. “Jānāmahaṃ bhante ayyassa kathaṃ, evarūpenupakkilesena saddhiṃ carantānaṃ tumhākaṃ ke nāma paṣidissanti, ito paṭṭhāya vo katthaci gamanakiccaṃ natthi. Ahaṃ catūhi paccayehi upaṭṭhahissāmi, tumhe yonisomanasikāre mā pamajjitthā”ti vatvā nibaddhabhikkhaṃ paṭṭhapesi. Thero rājānaṃ upatthambhakaṃ labhitvā bhojanasappāyena ekaggacitto hutvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. Tato paṭṭhāya sā itthi antaradhāyi.

Tadā Mahāsubhaddā Ugganagare micchādiṭṭhikule vasamānā “Satthā maṃ anukampatū”ti uposathaṅgaṃ adhiṭṭhāya nirāmagandhā hutvā uparipāsādatale ṭhitā “imāni pupphāni antare aṭṭhatvā Dasabalassa matthake vitānaṃ hutvā tiṭṭhantu, Dasabalo imāya saññāya sve pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatū”ti saccakiriyaṃ katvā aṭṭha sumanapupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Pupphāni gantvā dhammadesanāvelāya Satthu matthake vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu. Satthā taṃ sumanapupphavitānaṃ disvā citteneva Subhaddāya bhikkhaṃ adhivāsetvā punadivase aruṇe uṭṭhite Ānandattheraṃ āha “Ānanda mayaṃ ajja dūraṃ bhikkhācāraṃ gamissāma, puthujjanānaṃ adatvā ariyānaṃyeva salākaṃ dehi”ti. Thero bhikkhūnaṃ ārocesi “āvuso Satthā ajja dūraṃ bhikkhācāraṃ gamissati. Puthujjanā mā gaṇhantu, ariyāva salākaṃ gaṇhantū”ti. Kuṇḍadhānatthero “āharāvuso salākaṃ”ti paṭhamāṃyeva hatthaṃ pasāresi. Ānando “Satthā tādisānaṃ bhikkhūnaṃ salākaṃ na dāpeti ariyānaṃyeva dāpeti”ti vitakkaṃ uppādetvā gantā Satthu ārocesi. Satthā “āharāpentassa salākaṃ dehi”ti āha. Thero cintesi “sace kuṇḍadhānassa salākā dātuṃ na yuttā, atha Satthā paṭibāheyya, bhavissati ettha kāraṇaṃ”ti “Kuṇḍadhānassa salākaṃ dassāmi”ti gamanaṃ abhinīhari. Kuṇḍadhāno tassa purāgamaṇā eva abhiññāpādaṃ catutthajjhānaṃ samāpajjitvā iddhiyā ākāse ṭhatvā “āharāvuso Ānanda Satthā maṃ jānāti, mādisaṃ bhikkhuṃ paṭhamāṃ salākaṃ gaṇhantaṃ na Satthā vāreti”ti hatthaṃ pasāretvā salākaṃ gaṇhi. Satthā taṃ aṭṭhuppattim katvā therāṃ imasmim sāsane paṭhamāṃ salākaṃ gaṇhantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

Yasmā ayaṃ thero rājānaṃ upatthambhaṃ labhivā sappāyāhārapaṭilābhena samāhitacitto vipassanāya kammaṃ karonto upanissayasampannatāya chaḷabhiñño ahoṣi. Evaṃbhūtaṃ imassa therassa guṇe ajānantā ye puthujjanā bhikkhū “ayaṃ paṭhamāṃ salākāṃ gaṇhati, kiṃ nu kho etaṃ”ti vimatiṃ uppādeti. Tesaṃ taṃ vimatividhamanattamaṃ thero ākāsaṃ abbhuggantvā iddhipāṭihāriyaṃ dassetvā aññāpadesena aññaṃ byākaronto “pañca chinde”ti gāthaṃ abhāsi.

1. Evaṃ so pūritapuññasambhārānurūpena arahā hutvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **sattāhaṃ paṭisallīnanti**-ādimāha. Tattha sattāhaṃ sattadivasāṃ nirodhasamāpattivihārena paṭisallīnaṃ vivekabhūtaṃ attho. Sesaṃ uttānatthamevāti.

Kuṇḍadhānatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Sāgatatthera-apadānavañṇanā

Sobhito nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Sāgatattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṃ patto nāmena **Sobhito** nāma hutvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū sanighaṇḍukeṭubhānaṃ sākkharappabhedānaṃ itihāsaṇḍakamānaṃ padako veyyākaraṇo lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo. So ekadivasāṃ Padumuttaraṃ Bhagavantaṃ dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇasiriyaṃ sobhamānaṃ uyyānavārena gacchantaṃ disvā atīva pasannamānaso anekehi upāyehi anekehi guṇavaṇṇehi thomaṇaṃ akāsi. Bhagavā tassa thomaṇaṃ sutvā “anāgate Gotamassa Bhagavato sāsane Sāgato nāma sāvako bhavissatī”ti byākaraṇaṃ adāsi. So tato paṭṭhāya puññāni karonto yāvatāyukaṃ itatvā tato cuto devaloke nibbatto. Kappasatasahassadevamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto. Tassa

mātāpitaro somanassam vaḍḍhento sujāto āgatoti **Sāgatoti** nāmaṃ karimsu.
So sāsane pasīditvā pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ patto.

17. Evaṃ so puññasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano
pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento
Sobhito nāma nāmenāti-ādimāha. Tattha tadā puññasambhārassa
paripūraṇasamaye nāmena Sobhito nāma brāhmaṇo ahosinti sambandho.

21. **Vipathā uddharitvā**nāti viruddhapathā kumaggā, uppathā vā
uddharitvā apanetvā. **Patham ācikkhaseti** bhante sabbaññu tuvaṃ pathaṃ
sappurisaṃmaggaṃ nibbānādhigamanupāyaṃ ācikkhase kathesi desesi vibhaji
uttāniṃ akāsīti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Sāgatatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Mahākaccānatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaranāthassāti-ādikaṃ āyasmato Kaccānattherassa apadānaṃ.
Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni
puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle
gahapatimahāsālakulagehe nibbattetvā vuddhippatto ekadivasaṃ Satthu
santike dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ saṃkhittena
bhāsitassa vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā
sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento dānādīni puñṇāni katvā devamanussesu
saṃsaranto Sumedhassa Bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāseṇa gacchanto
Satthāraṃ ekasmiṃ vanasaṇḍe nisinnaṃ disvā pasannamānaso
kaṇikārapupphehi pūjaṃ akāsi.

So tena puñṇakammena aparāparaṃ sugatīsuyeva parivattetvā
Kassapadasabalassa kāle Bārāṇasiyaṃ kulaghare nibbattitvā parinibbute
Bhagavati suvaṇṇacetiyakaraṇaṭṭhānaṃ dasasahassagghaṇikāya
suvaṇṇiṭṭhakāya pūjaṃ katvā “Bhagavā mayhaṃ nibbattanibbattaṭṭhāne
sarīraṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ hotū”ti patthanaṃ akāsi. Tato yāvajīvaṃ kusalaṃ
katvā ekaṃ Buddhantaraṃ

devamanussesu saṁsaritvā imasmim Buddhuppāde Ujjeniyam rañño Caṇḍapajjotassa purohitassa gehe nibbatti, tassa nāmaggaḥaṇadivase mātāpitaro “amhākaṁ putto suvaṇṇavaṇṇo attano nāmaṁ gahetvā āgato”ti **Kaṇḍanamaṇavot**veva nāmaṁ karim̐su. So vuddhimanvāya tayo vede uggaṇhitvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṁ labhi. So gottavasena **Kaccā**noti paññāyittha.

Rājā Caṇḍapajjoto Buddhuppādaṁ sutvā “ācariya tvaṁ tattha gantvā Satthāraṁ idhānehi”ti pesesi. So attatṭhamo Satthu santikaṁ upagato. Tassa Satthā dhammaṁ desesi. Desanāpariyosāne so sattahi janehi saddhim saha paṭisambhidāhi arahatte patiṭṭhāsi. Atha Satthā “etha bhikkhavo”ti hatthaṁ pasāresi. Te tāvadeva dvaṅgulamattakesamassukā iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesum̐. Evaṁ thero sadatthaṁ nipphādetvā “bhante rājā Pajjoto tumhākaṁ pāde vanditum dhammaṁ sotum icchatī”ti Satthu ārocesi. Satthā “tvaṁyeva bhikkhu tattha gaccha, tayi gatepi rājā pasīdissatī”ti āha. Thero attatṭhamo tattha gantvā rājānaṁ pasādetvā avantisu sāsanaṁ patiṭṭhāpetvā puna Satthu santikameva gato.

31. Evaṁ so patta-arahattaphalo “etadaggaṁ bhikkhave mama sāvakaṇaṁ saṁkhittena bhāsitaṁ vitthārena atthaṁ vibhajantānaṁ yadidaṁ Mahākaccāno”ti¹ etadaggaṭṭhānaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Padumuttaraṇāthassā**ti-ādimāha. Tattha **padumaṁ nāma cetiyanti** padumehi chāditattā vā padumākārehi katattā vā Bhagavato vasanaḡandhakuṭivihārova pūjaṇīyabhāvena cetiyaṁ, yathā “Gotamakacetiyaṁ, Āḷavakacetiyaṁ”ti vutte tesam̐ yakkhānaṁ nivasanaṭṭhānaṁ pūjaṇīyaṭṭhānattā cetiyanti vuccati, evamidaṁ Bhagavato vasanaṭṭhānaṁ cetiyanti vuccati, na dhātunidhāyakacetiyaṁti veditabbaṁ. Na hi aparinibbutassa Bhagavato sarīradhātūnaṁ abhāvā dhātucetiyaṁ akari. **Silāsanaṁ kārayitvā**ti tassā padumaṇāṁmikaṇāya Gandhakuṭiyā pupphādhārattāya heṭṭhā phalikamayaṁ silāsanaṁ kāretvā. **Suvaṇṇeṇā’bhilepayinti** taṁ silāsanaṁ jambonadasuvaṇṇena abhivisesena lepayim̐ chādesinti attho.

1. Am̐ 1. 24 piṭṭhe.

32. **Ratanāmayam** sattahi ratanehi kataṃ chattaṃ **paggayha** muddhani dhāretvā vāḷabījaniṇca setapavaracāmariṇca paggayha Buddhassa abhiropayim. **Lokabandhussa tādinoti** sakalalokabandhusadisassa tādiguṇasamaṅgissa Buddhassa dhāresinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Mahākaccānatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Kāḷudāyitthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Kāḷudāyittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare kulagehe nibbatto Satthu dhammadesanaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ kulappasādakānaṃ bhikkhūnaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā tājjaṃ¹ abhinīhāraṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthesi.

So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bodhisattassa mātukucchiyaṃ paṭisandhiggahaṇadvase Kapilavatthusmiṇyeva amaccagehe paṭisandhiṃ gaṇhi, bodhisattena saddhiṃ ekadivasamiṇyeva jātoti taṃ divasamiṇyeva naṃ dukūlacumbaṭake² nipajjāpetvā bodhisattassa upaṭṭhānatthāya nayimsu. Bodhisattena hi saddhiṃ Bodhirukkho, Rāhulamātā, cattāro nidhī, Ārohanahatthī, Assakaṇḍako, Ānando, Channo, Kāḷudāyīti ime satta ekadvase jātattā saha jātā nāma ahesuṃ. Athassa nāmaggaṇadvase sakalanagarassa udaggacittadvase jātattā **Udāyī**veva nāmaṃ akaṃsu. Thokaṃ kāḷadhātukattā pana **Kāḷudāyī**ti paññāyittha. So bodhisattena saddhiṃ kumārakīlaṃ kīlanto vuddhiṃ agamāsi.

Aparabhāge Lokanāthe mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamitvā anukkamena sabbaññutaṃ patvā pavattitavaradhammacakke Rājagahaṃ upanissāya Veḷuvane viharante Suddhodanamahārājā taṃ pavattiṃ sutvā purisasahassaparivāraṃ

1. Tādisaṃ (Ka)

2. Dukūlacambuṭake (Am-Ṭṭha 1. 234 piṭṭhe.)

ekaṃ amaccaṃ “puttaṃ me idhānehī”ti pesesi. So dhammadesanāvelāyaṃ Satthu santikaṃ gantvā parisapariyante ðhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaṃ pāpuṇi. Atha ne Satthā “etha bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṅkhaṇāññeva iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikattherā viya ahesuṃ. Arahattappattito paṭṭhāya pana ariyā majjhattāva honti. Tasmā raññā pahitasāsaṇaṃ Dasabalassa na katesi. Rājā “neva gato āgacchati, na sāsanaṃ suyyati”ti aparaṃ amaccaṃ purisasahassemi pesesi. Tasmimpi tathā paṭipanne aparaṃ pesesi evaṃ navahi purisasahassemi saddhim nava amacce pesesi. Sabbe arahattaṃ patvā tuṇhī ahesuṃ.

Atha rājā cintesi “ettakā janā mayi sinehābhāvena Dasabalassa idhāgamanatthāya na kiñci kathayimsu, ayaṃ kho Udāyi Dasabalena samavayo, sahapamsukīḷiko, mayi ca sineho atthi¹, imaṃ pesessāmi”ti taṃ pakkosāpetvā “tāta tvaṃ purisasahassaparivāro Rājagahaṃ gantvā Dasabalaṃ idhānehī”ti vatvā pesesi. So pana gacchanto “sacāhaṃ deva pabbajituṃ labhissāmi, evāhaṃ Bhagavantaṃ idhānessāmi”ti vatvā “yaṃ kiñci katvā mama puttaṃ dassehi”ti vutto Rājagahaṃ gantvā Satthu dhammadesanavelāyaṃ parisapariyante ðhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaṃ patvā ehibhikkhubhāve paṭiṭṭhāsi. Arahattaṃ pana patvā “na tāvāyaṃ Dasabalassa kulanagaraṃ gantuṃ kālo, vasante pana upagate pupphite vanasaṇḍe haritaṭṭasañchannāya bhūmiyā gamanakālo bhavissati”ti kālaṃ paṭimānento vasante sampatte Satthu kulanagaraṃ gantuṃ gamanamaggavaṇṇaṃ samvaṇṇento—

“Aṅgārino dāni dumā bhadante,
Phalesino chadanaṃ vippahāya.
Te accimantova pabhāsanti,
Samayo mahāvīra bhāgī rathānaṃ.

Dumāni phullāni manoramāni,
Samantato sabbadisā pavanti.
Pattaṃ pahāya phalamāsasānā,
Kālo ito pakkamanāya vīra.

Nevā'tisītaṃ na panā'ti-uṇhaṃ,
Sukhā utu addhaniyā bhadante.
Passantu taṃ sākiyā koḷiyā ca,
Pacchāmukhaṃ rohiniyaṃ tarantaṃ.

Āsāya kasate khettaṃ, bījaṃ āsāya vappati.
Āsāya vāṇijā yanti, samuddaṃ dhanahārakā.
Yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatu.

¹Nā'tisītaṃ nā'ti-uṇhaṃ, nātidubbhikkhachātakam.
Saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni¹.

Punappunaṃ ceva vapanti. bījaṃ,
Punappunaṃ vassati devarājā.
Punappunaṃ khettaṃ kasanti kassakā,
Punappunā dhaññaṃupeti raṭṭhaṃ.

Punappunaṃ yācanakā caranti,
Punappunaṃ dānappatī dadanti.
Punappunaṃ dānappatī daditvā,
Punappunaṃ saggamupenti ṭhānaṃ.

Vīro have sattayugaṃ puneti,
Yasmim kule jāyati bhūripaṇṇo.
Maññaṃaharaṃ sakkati devadevo,
Tayā hi jāto Muni saccaṇāmo.

Suddhodano nāma pitā Mahesino,
Buddhassa mātā pana Māyanāmā.
Yā bodhisattaṃ parihariya kucchinā,
Kāyassa bhedaṃ tidivamhi modati.

Sā Gotamī kālakatā ito cutā,
Dibbehi kāmehi samaṅgibhūtā.
Sā modati kāmagaṇehi pañcahi,
Parivāritā devagaṇehi tehi².

1. Ayaṃ gāthā Theragāthāyaṃ natthi, Aṃ-Ṭṭha 1. 235 piṭṭhe pana atthi.

2. Khu 2. 300 piṭṭhādīsu.

Imā gāthā abhāsi. Tattha **āṅgārino**ti āṅgārāni viyāti āṅgārāni. Āṅgārāni rattapavāḷavaṇṇāni rukkhānaṃ pupphaphalāni, tāni etesaṃ santīti āṅgārino, abhilo hitakusumakisalaye hi āṅgāravutṭhisamparikiṇṇā viyāti attho. **Dānī**ti imasmim kāle. **Dumāti** rukkhā. **Bhadantenti** bhaddaṃ ante etassāti “bhadante”ti ekassa dakārassa lopaṃ katvā vuccati. Guṇavisesayutto, guṇavisesayuttānañca aggabhūto Satthā. Tasmā bhadanteti Satthu ālapanameva, paccattavacanañcetaṃ ekāraṇtaṃ “sugate paṭikamme sukhe dukkhe jīve”ti-ādisu viya. Idha pana sambodhanaṭṭhe daṭṭhabbaṃ. Tena vuttaṃ “bhadanteti ālapanan”ti. “Bhaddasaddena samānatthaṃ padantaramekaṃ”ti keci. Phalāni esantīti **phalesino**. Acetanepi hi sacetanakiriyaṃ¹ āha. Evaṃ therena yācito Bhagavā tattha gamane bahūnaṃ visesādhigamaṇaṃ disvā vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto Rājagahato aturitacārikāvasena Kapilavatthugāmimaggaṃ paṭipajji. Thero iddhiyā Kapilavatthum gantvā rañño purato ākāse ṭhitova adiṭṭhapubbavesaṃ disvā raññā “kosi tvaṇ”ti pucchito “amaccaputtaṃ tayā Bhagavato santikaṃ pesitaṃ maṃ na jānāsi, tvaṃ evaṃ pana jānāhi”ti dassento—

“Buddhassa puttomhi asayhasāhino,
 Āṅgīrasassa’ppaṭimassa tādino.
 Pitupitā mayhaṃ tuvaṇ’si sakka,
 Dhammena me Gotama ayyakosī”ti²—

gāthamāha.

Tattha **Buddhassa puttomhī**ti Sabbaññubuddhassa orassa putto amhi. **Asayhasāhino**ti abhisambodhito pubbe ṭhapetvā mahābodhisattaṃ aññehi sahitum vahitum asakkuṇeyyattā asayhassa sakalassa bodhisambhārassa mahākāruṇikādhikārassa ca sahanato vahanato, tato parampi aññehi sahitum abhibhavitum asakkuṇeyyattā asayhānaṃ pañcannaṃ mārānaṃ sahanato abhibhavanato, āsayānusaya-caritādhimutti-ādivibhāgāvabodhanena yathārahaṃ veneyyānaṃ diṭṭhadhammika-samparāyikaparamatthehi anusāsanīsaṅkhātassa aññehi asayhassa

1. Sacetanākāraṇaṃ (I)

2. Khu 2. 301 piṭṭhādīsu.

Buddhakiccassa sahanato, tattha vā sādhuḥkāribhāvato asayhasāhino.
Aṅgīrasassāti aṅgīkatasīlādisampattikassa. Aṅgamaṅgehi niccharaṇaka-
 obhāsassāti apare. Keci pana “aṅgīraso, Siddhatthoti dve nāmāni pitarāyeva
 gahitānī”ti vadanti. **Appaṭimassāti** anūpamassa. Itṭhāniṭṭhesu
 tādīlakkhaṇappattiyā **tādino**. **Pitupitā mayhaṃ tuvaṃ sīti** ariyajātivase-
 na mayhaṃ pitu Sammāsambuddhassa lokavohārena tvaṃ pitā asi. **Sakkāti**
 jātivaseṇa rājānaṃ ālapati. **Dhammenāti** sabhāveṇa ariyajāti lokiyajātīti
 dvinnāṃ jātīnaṃ sabhāvasamodhānena. **Gotamāti** rājānaṃ gottena ālapati.
Ayyakosīti pitāmaho asi. Ettha ca “Buddhassa puttomhī”ti-ādīni vadanto
 thero aññaṃ byākāsi.

Evam pana attānaṃ jānāpetvā haṭṭhatuṭṭhena raññā mahārahe pallaṅke
 nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattaṃ pūretvā
 dinne gamanākāraṃ dassesi. “Kasmā bhante gantukāmattha, bhuñjathā”ti ca
 vutte Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmīti. Kahaṃ pana Satthāti.
 Vīsatisahassabhikkhuparivāro tumhākaṃ dassanattāya maggaṃ
 paṭipannoti. “Tumhe imaṃ piṇḍapātaṃ bhuñjatha, aññaṃ Bhagavato
 harissatha. Yāva ca mama putto imaṃ nagaraṃ sampāpuṇāti, tāvassa ito
 piṇḍapātaṃ harathā”ti vutte thero bhattakiccaṃ katvā rañño parisāya ca
 dhammaṃ kathetvā Satthu āgamanato puretaraṃeva sakalarājanivesanaṃ
 ratanattaye abhippasannaṃ karonto sabbesaṃ passantānaṃyeva Satthu
 āharitabbabhattapuṇṇaṃ pattaṃ ākāse vissajjetvā sayampi vehāsaṃ
 abbhuggantvā piṇḍapātaṃ upanāmetvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthā taṃ
 piṇḍapātaṃ paribhuñji. Evam satṭhiyojanamagge divase divase yojanaṃ
 gacchantassa Bhagavato Rājagehatoyeva piṇḍapātaṃ āharitvā adāsi. Atha
 naṃ Bhagavā “ayaṃ mayhaṃ pituno sakalanivesanaṃ pasādetī”ti
 “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakaṇaṃ kulappasādakānaṃ bhikkhūnaṃ
 yadidaṃ Kāḷudāyī”ti¹ kulappasādakānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

48-9. Evam so katapuññasambhārānurūpena arahattaṃ patvā patta-
 etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena

1. Am 1. 25 piṭṭhe.

pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **Padumuttarassa Buddhassāti**-ādimāha. **Addhānaṃ paṭipannassāti** apararaṭṭhaṃ gamanattāya dūramaggaṃ paṭipajjantassa. **Carato cārikaṃ tadāti** antomaṇḍalaṃ majjhemaṇḍalaṃ bahimaṇḍalanti tīṇi maṇḍalāni tadā cārikaṃ carato carantassa **Padumuttarabuddhassa** Bhagavato **suphullaṃ** suṭṭhu phullaṃ pabodhitaṃ **gayha** gahetvā na kevalameva padumaṃ, uppalañca **mallikaṃ** vikasitaṃ ahaṃ gayha ubhohi hatthehi gahetvā pūresinti sambandho. **Paramannaṃ gahetvānāti** paramaṃ uttamaṃ seṭṭhaṃ madhuraṃ sabbasupakkaṃ sāli-odanaṃ gahetvā Satthuno **adāsinaṃ** bhojesinti attho.

57. **Sakyānaṃ nandijananoti** Sakyarājakulānaṃ Bhagavato ñātīnaṃ ārohapariṇāharūpayobbanavacanālapanasampattiyaṃ nandaṃ tuṭṭhiṃ janento uppādentō. **Ñātibandhu bhavissatīti** ñāto pākaṭo bandhu bhavissati. Sesarṃ suviññeyyamevāti.

Kāḷudāyitthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Mogharājatthera-apadānavañṇanā

Atthadassī tu Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Mogharājattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto ekadivasaṃ Satthu santike dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ lūkhacīvaradharānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānantaraṃ ākaṅkhanto paṇidhānaṃ katvā tattha tattha bhava puñṇāni karonto Atthadassissa Bhagavato kāle puna brāhmaṇakule nibbattitvā brāhmaṇānaṃ vijjāsippesu nipphattiṃ gato ekadivasaṃ Atthadassim Bhagavantaṃ bhikkhusaṃghaparivutaṃ rathiyāṃ gacchantaṃ disvā pasannamānaso pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā sirasi añjaliṃ katvā “yāvata rūpino Satthā”ti-ādīhi chahi gāthāhi abhiththavitvā bhājanaṃ pūretvā madhuṃ upanesi. Satthā taṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ akāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto Kassapabhagavato kāle Kaṭṭhavāhanassa nāma rañño amacco hutvā nibbatto tena Satthu

ānayanatthāya pesito Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā
 paṭiladdhasaddho pabbajitvā vīsativassasahassāni samaṇadhammaṃ katvā
 tato cuto ekaṃ Buddhantaraṃ sugatīsuyeva parivattento imasmim
 Buddhuppāde brāhmaṇakule nibbattitvā **Mogharājāti** laddhanāmo
 Bāvarīyabrāhmaṇassa santike uggahitasippo saṃvegajāto tāpasapabbajjaṃ
 pabbajitvā tāpasasahassaparivāro Ajitādīhi saddhiṃ Satthu santikaṃ pesito
 tesam pannarasamo hutvā pañhaṃ pucchitvā vissajjanapariyosāne arahattaṃ
 pāpuṇi. Arahattaṃ pana patvā satthalūkhaṃ suttalūkhaṃ¹ rajanalūkhanti
 visesena tividhenapi lūkhena samannāgataṃ paṃsukūlaṃ dhāresi. Tena naṃ
 Satthā lūkhacīvaradharānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi.

64. Evaṃ so paṇidhānānurūpena arahattaphalaṃ patvā attano
 pubbasambhāraṃ disvā pubbakammapadānaṃ pakāsento **Atthadassī tu**
Bhagavāti-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthameva.

73. **Puṭakaṃ pūrayitvānāti** puṭakaṃ vuccati vārakaṃ, ghaṭaṃ vā.
Aneḷakaṃ niddosaṃ makkhikaṇḍavirahitaṃ khuddamadhunā ghaṭaṃ
 pūretvā taṃ ubhohi hatthehi **paggayha** pakārena ādarena gahetvā **Mahesino**
 Bhagavato upanesinti sambandho. Sesam suviññeyyamevāti.

Mogharājatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Adhimuttatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Adhimuttattherassa
 apadānaṃ². Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
 vivaṭṭūpanissasāni puñṇāni upacinanto Atthadassimhi Lokanāthe parinibbute
 ekasmim kulagehe nibbato ratanattaye pasanno bhikkhusaṃghaṃ
 nimantetvā ucchūhi maṇḍapaṃ kāretvā mahādānaṃ pavattetvā pariyosāne
 santipadaṃ paṇidhesi. So tato cuto devesu ca manussesu ca
 ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe
 nibbato sāsane pasīditvā saddhāya paṭiṭṭhitattā **Adhimuttattheroti** pākaṭo.

1. Vatthalūkhaṃ sibbanalūkhaṃ (Ka)

2. Idam vatthu Theragāthā-Ṭṭha 2. 264 piṭṭhepi āgataṃ, thokaṃ visadisam.

84. Evaṃ katalambhāravasena arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Adhimuttatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Lasuṇadāyakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Lasuṇadāyakattherassa apadānaṃ. Esopāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto gharāvāse ādīnavaṃ disvā gehaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavantaṃ nissāya vane vasanto bahūni lasuṇāni ropetvā tadeva vanamūlaphalañca khādanto vihāsi. So bahūni lasuṇāni kājenādāya manussapathaṃ āharitvā pasanno dānaṃ datvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa bhesajjatthāya datvā gacchati. Evaṃ so yāvajīvaṃ puñṇāni katvā teneva puñṇabalena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiṃ anubhavitvā kamena imasmiṃ Buddhuppāde uppanno paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ patto pubbakammavasena **Lasuṇadāyakattheroti** pākaṭo.

89. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. Tattha himālayapabbatassa pariyoṣāne manussānaṃ saṅcaraṇaṭṭhāne yadā Vipassī Bhagavā udapādi, tadā ahaṃ tāpaso ahosinti sambandho. **Lasuṇaṃ upajīvāmīti** rattalasuṇaṃ ropetvā tadeva gocaraṃ katvā jīvikaṃ kappemīti attho. Tena vuttaṃ “lasuṇaṃ mayhabhojanan”ti.

90. **Khāriyo pūrayitvānāti** tāpasabhājanāni lasuṇena pūrayitvā kājenādāya **saṃghārāmaṃ** saṃghassa vasanaṭṭhānaṃ hemantādisu tīsu kālesu saṃghassa catūhi iriyāpathehi vasanavihāraṃ **agacchiraṃ** agamāsinti attho. **Haṭṭho haṭṭhena cittenāti** ahaṃ santuṭṭho somanassayuttacittena saṃghassa lasuṇaṃ adāsinti attho.

91. **Vipassissa -pa- niratassahanti** narānaṃ aggassa seṭṭhassa assa Vipassissa Bhagavato sāsane nirato nissesena rato ahanti sambandho. **Samghassa -pa- modahanti** ahaṃ samghassa lasuṇadānaṃ datvā **saggamhi** suṭṭhu aggasmim devaloke āyukappaṃ dibbasampattiṃ anubhavamāno modim, santuṭṭho bhavāmīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Lasuṇadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Āyāgadāyakatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Āyāgadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sikhissa Bhagavato parinibbutakāle ekasmim kulagehe nibbatto sāsane pasanno vaḍḍhakīnaṃ mūlaṃ datvā atimanoharaṃ dīghaṃ bhojanasālaṃ kārāpetvā bhikkhusamghaṃ nimantetvā paṇītenāhārena bhojetvā mahādānaṃ datvā cittaṃ pasādesi. So yāvatāyukaṃ puñṇāni katvā devamanussesusyeva saṃsaranto ubhayasampattiṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto paṭiladdhasaddho pabbajitvā ghaṭento vāyamanto vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Pubbe katapuñṇavasena **Āyāgattroti** pākaṭo.

94. Evaṃ so katapuñṇasambhāravasena arahattaṃ patvā attanā pubbe katakusalakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Tattha **nibbuteti vadatam** “mayam Buddhā”ti vadantānaṃ antare **vare** uttame Sikhimhi Bhagavati parinibbuteti attho. **Haṭṭho haṭṭhena cittenāti** saddhatāya haṭṭhapahaṭṭho somanassayuttacittatāya pahaṭṭhena cittena **uttamaṃ thūpaṃ** seṭṭhaṃ cetiyam **avandim** paṇāmayinti attho.

95. **Vaḍḍhakīhi kathāpetvāti** “bhojanasālāya pamāṇaṃ kittakan”ti pamāṇaṃ kathāpetvāti attho. **Mūlaṃ datvānahaṃ tadāti** tadā tasmim kāle ahaṃ kammakaraṇatthāya tesam vaḍḍhakīnaṃ mūlaṃ datvā

āyāgaṃ āyataṃ dīghaṃ bhojanasālaṃ ahaṃ santuṭṭho somanassacittena kārāpesa'haṃ kārāpesiṃ ahanti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

97. **Āyāgassa idaṃ phalanti** bhojanasāladānassa idaṃ vipākanti attho.

Āyāgadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Dhammacakkikatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Dhammacakkikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto puttadārehi vaḍḍhito vibhavasampanno mahābhogo, so ratanattaye pasanno saddhājāto dhammasabhāyaṃ dhammāsanassa piṭṭhito ratanamayaṃ dhammacakkaṃ kāretvā pūjesi. So tena puññakammena devamanussesu nibbattaṭṭhānesu sakkasampattiṃ cakkavattisampattiṃca anubhavitvā kamena imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe uppanno vibhavasampanno sañjātasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ patvā pubbe katakusalanāmasadisaṇāmena **Dhammacakkikattheroti** pākaṭo jāto ahosi.

102. So puññasambhārānurūpena patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā jātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. **Sīhāsanassa sammukhā**ti sīhassa Bhagavato nisinnassa sammukhā Buddhāsanassa abhimukhaṭṭhāneti attho. **Cammacakkaṃ me ṭhapitanti** mayā dhammacakkākārena ubhato sīharūpaṃ dassetvā majjhe ādāsasadisāṃ kāretvā kataṃ dhammacakkaṃ ṭhapitaṃ pūjitaṃ. Kiṃ bhūtaṃ? Viññūhi medhāvīhi “atīva sundaraṃ”ti **vaṇṇitaṃ** thomitaṃ sukataṃ dhammacakkanti sambandho.

103. **Cāruvaṇṇova sobhāmī**ti suvaṇṇavaṇṇo iva sobhāmī virocāmīti attho. “Catuvaṇṇehi sobhāmī”tipi pāṭho, tassa khattiyabrāhmaṇavessasuddajātisaṅkhātehi catūhi vaṇṇehi **sobhāmī** virocāmīti attho. **Sayoggabalavāhanoti** suvaṇṇasivikādihi yoggehi ca senāpatimahāmattādihi sevakahi balehi ca hatthi-assarathasaṅkhātehi vāhanehi ca sahitoti attho. **Bahujjanā** bahavo manussā **anuyantā** mamānuvattantā **niccam** niccakālaṃ parivārentīti sambandho. Sesam suviññeyyamevāti.

Dhammacakkikatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

10. Kapparukkkhiyatthera-apadānavāṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Kapparukkkhiyattherassa apadānaṃ¹. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu nibbānādhigamūpāyabhūtāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto mahaddhano mahābhogo Satthari pasanno sattahi ratanehi vicittaṃ suvaṇṇamayaṃ kapparukkhaṃ kāretvā Siddhatthassa Bhagavato cetiyassa sammukhe ṭhapetvā pūjesi. So evarūpaṃ puññaṃ katvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto sugatīsyeva saṃsaranto kamena imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā ratanattaye pasanno dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho Satthu ārādetvā pabbajito na cirasseva arahattaṃ patvā pubbe katakusalanāmena **Kapparukkkhiyattheroti** pākaṭo ahoṣi.

108. So evaṃ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsetto **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. **Thūpasetṭhassa sammukhāti** setṭhassa uttamassa dhātunihitathūpassa cetiyassa sammukhaṭṭhāne **vicittadusse** anekavaṇṇehi visamena visadisena cittaṃ manohare cinapaṭṭasomārapaṭṭādi

1. Theragāthā-Ṭṭha 2. 197 piṭṭhādīsu kappattherotināmena āgataṃ.

Vatthupi thokaṃ vittāritaṃ.

dusse. **Lagetvā** olaggetvā kapparukkham **ṭhapesim** aham patiṭṭhapesinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Kapparukkhiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Catutthavaggavaṇṇanā samattā.

5. Upālivagga

1. Bhāgineyyupālitthera-apadānavaṇṇanā

Khīṇāsavasahassehīti-ādikaṃ āyasmato Upālittherassa Bhāgineyyupālittherassa apadānaṃ. Eso hi thero purimabuddhesu katādhikāro tasmim tasmim bhava puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāse ādīnavaṃ disvā gehaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhiññā-atṭhasamāpattilābhī hutvā Himavante vāsaṃ kappesi. Tasmim samaye Padumuttaro Bhagavā vivekakāmo Himavantam pāvisi. Tāpaso Bhagavantam puṇṇacandamiva virocamānaṃ dūratova disvā pasannamānaso ajinacammaṃ aṃse katvā añjaliṃ paggayha vanditvā ṭhitakova dasanakhasamodhānañjaliṃ sirasi patiṭṭhapetvā anekāhi upamāhi anekehi thutivacanehi Bhagavantam thomesi. Tam sutvā Bhagavā “ayaṃ tāpaso anāgate Gotamassa nāma Bhagavato sāsane pabbajitvā vinaye tikhiṇapañṇānaṃ aggo bhavissati”ti byākaraṇamadāsi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā aparihīnajjhāno brahmaloke nibbatti. Tato cuto devamanussesu saṃsaranto sampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Kapilavatthunagare Upālittherassa bhāgineyyo hutvā nibbatti. So kamena vuddhippatto mātulassa Upālittherassa santike pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā ahoṣi. So attano ācariyassa samīpe vasitattā vinayapañhe tikhiṇapañṇāno ahoṣi. Atha Bhagavā “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ vinayapañhe tikhiṇapañṇānaṃ bhikkhūnaṃ yadidaṃ Bhāgineyyupālī”ti tam etadaggaṭṭhāne ṭhapesi.

1. So evaṃ etadaggaṭṭhānaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **khīṇāsavasahassehīti-**ādimāha. Tattha ā samantato yāvabhavaggā savanti pavattantīti āsavā. Kāmāsavādayo cattāro āsavā, te khīṇā sositā visositā viddhamsitā yehi teti khīṇāsavā, teyeva sahasā khīṇāsavasahasā, tehi khīṇāsavasahasēhi. **Pareto** parivuto **Lokanāyako** lokassa nibbānapāpanako vivekaṃ anuyutto paṭisallitum ekibhavitum gacchateti sambandho.

2. **Ajīnena nivatthohanti** ahaṃ ajīnamigacammaṃ paṭicchanno, ajīnacamma-vasanoti attho. **Tidaṇḍaparidhārakoti** kuṇḍikaṭṭhapanatthāya tidaṇḍaṃ gahetvā dhārentoti attho. Bhikkhusaṃghena paribyuḷhaṃ parivāritaṃ Lokanāyakaṃ addasanti sambandho. Sesāṃ pākāṭamevāti.

Bhāgīneyyupālithera-apadānavañṇanā samattā.

2. Soṇakoḷivisatthera-apadānavañṇanā

Anomadassissa Muninoti-ādikaṃ āyasmato Koḷivisattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbato vayappatto puttadārehi vaḍḍhito vibhavasampanno Bhagavato caṅkamanatthāya sobhanaṃ caṅkamaṃ kāretvā sudhāparikammaṃ kāretvā ādāsatalamiva samaṃ vijjotamānaṃ katvā dīpadhūpapupphādīhi sajjetvā Bhagavato niyyādetvā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ paṇītenāhārena pūjesi. So evaṃ yāvajīvaṃ puñṇāni katvā tato cavitvā devaloke nibbato. Tattha Pāḷiyā vuttanayena dibbasampattiṃ anubhavitvā antarā Okkākakulappasutoti taṃ sabbaṃ Pāḷiyā vuttānusārena veditabbaṃ. (Pacchimabhava pana Koliyārājavaṃse jāto vayappatto koṭi-agghanakassa kaṇṇapīḷandhanassa dhāritattā **koṭikaṇṇoti**, **kuṭikaṇṇoti** ca pākāṭo ahosi.) So Bhagavati

(...) Etthantare natthibhāvoyeva sundaro, Anomadassissa Muninotyādikañhi Soṇakoḷivisattherassevāpadānaṃ, na Soṇakuṭikaṇṇattherassa. .

pasanno dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

25. So arahā sutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Anomadassissa Muninoti**-ādimāha. Tattha **Anomadassissāti** anomaṃ alāmakam sundaram dassanaṃ dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitattā byāmapabbhāmaṇḍalopasobhitattā ārohapariṇāhena samannāgatattā ca dassanīyaṃ sarīraṃ yassa Bhagavato so Anomadassī, tassa Anomadassissa Muninoti attho. **Tādinoti** iṭṭhāniṭṭhesu akampiyasabhāvassa. **Sudhāya lepanaṃ katvāti** sudhāya avalittaṃ katvā dīpadhūpapupphadhajapaṭākādīhi ca alaṅkataṃ caṅkamaṃ **kārayim** akāsinti attho. Sesagāthānaṃ attho Pāḷiyā anusārena suviññeyyova.

35. Parivārasampattidhanasampattisaṅkhātaṃ yasaṃ dhāretīti Yasodharo, sabbe ete sattaṣattaticakkavattirājāno Yasodharanāmena ekaṇāmakāti sambandho.

52. **Aṅgīrasoti** aṅgato¹ sarīrato niggatā rasmi yassa so aṅgīraso, chandadosamohabhayāgatīhi vā pāpācāravasena vā caturāpāyaṃ na gacchatīti nāgo, mahanto pūjito ca so nāgo ceti **mahānāgo**. Sesam uttānatthamevāti.

Koḷivisatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Kāligodhāputtabhaddiyatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarasambuddhanti-ādikam āyasmato Bhaddiyassa Kāligodhāputtattherassa apadānaṃ². Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto vuddhippatto puttadārehi vadḍhito nagaravāsino puñṇāni karonte disvā sayampi puñṇāni

1. Aṅgito (?)

2. Kāligodhāputtabhaddiyattherassa vatthu, Thera-Ṭṭha 2. 320 piṭṭhādīsu vitthāritaṃ.

kātukāmo Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā thūlapaṭalikādi-anekāni mahārahāni sayanāni paññāpetvā tattha nisinne Bhagavati sasamṅhe paṇītenāhārena bhojetvā mahādānaṃ adāsi. So evaṃ yāvatāyukaṃ puññāni katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde Kāligodhāya nāma deviyā putto hutvā nibbatti. So viññutaṃ patto ārohapariṇāha-hatthapādarūpasampattiyā Bhaddattā ca Kāligodhāya deviyā puttattā ca **Bhaddiyo Kāligodhāputtoti** pākaṭo. Satthari pasīditvā mātāpitaro ārādhetvā¹ pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

54. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **padumuttarasambuddhanti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Mettacittanti** mijjati sinehati nandati sabbasatteti mettā, mettāya sahaṅgaṃ cittaṃ mettacittaṃ, taṃ yassa Bhagavato atthīti mettacitto, taṃ mettacittaṃ. **Mahāmuninti** sakalabhikkhūnaṃ mahantattā Mahāmuni, taṃ Padumuttaraṃ Sambuddhanti sambandho. **Janatā sabbāti** sabbo janakāyo², sabbanagaravāsinoti attho. **Sabbalokagganāyakanti** sakalalokassa aggaṃ seṭṭhaṃ nibbānassa nayanato pāpanato nāyakaṃ Padumuttarasambuddhaṃ janatā **upeti** samīpaṃ gacchatīti sambandho.

55. **Sattukañca baddhakañcāti** baddhasattu-abaddhasattusaṅkhātāṃ **āmisarṃ**. Atha vā bhattapūpakhajjabhojjayāgu-ādayo yāvakālikattā **āmisarṃ** pānabhojanañca gahetvā puññakkhette anuttare Satthuno³ dadantīti sambandho.

58. **Āsanaṃ Buddhayuttakanti** Buddhayoggaṃ Buddhārahaṃ Buddhānucchavikaṃ sattaratanamayaṃ āsananti attho. Sesarṃ nayānuyogena suviññeyyamevāti.

Kāligodhāputtabhaddiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Ārocetvā (I)

2. Sabbe janakāyā (sabbattha)

3. Satthari (Sī)

4. Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavaṇṇanā

Araññe kuṭīkaṃ katvāti-ādikaṃ āyasmato Sanniṭṭhāpakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharabandhanena baddho gharāvāse ādīnavaṃ disvā vatthukāmakilesakāme pahāya Himavantassa avidūre pabbatantare araṇṇavāsaṃ kappesi. Tasmim kāle Padumuttaro Bhagavā vivekakāmatāya taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi. Atha so tāpaso Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso vanditvā nisīdanatthāya tiṇasantharaṃ paññāpetvā adāsi. Tattha nisinnaṃ Bhagavantaṃ anekehi madhurehi tiṇḍukādīhi phalāphalehi santappesi. So tena puññakammena tato cuto devesu ca manussesu ca aparāparaṃ saṃsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto saddhāsampanno pabbajito vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva arahā ahosi. Khuragge arahattaphalappattiyaṃ viya nirussāheneva santipadasaṅkhāte nibbāne suṭṭhu ṭhitattā **Sanniṭṭhāpakattheroti** pākaṭo.

70. Arahā pana hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseṇto **araññe kuṭīkaṃ katvāti**-ādimāha. Tattha **araññeti** sīhabyagghādīnaṃ bhayena manussā ettha na rajjanti na ramanti na alliyantīti araṇṇaṃ, tasmim araṇṇe. **Kuṭīkanti** tiṇacchadanakuṭīkaṃ katvā pabbatantare **vasāmi** vāsaṃ kappesinti attho. Lābhena ca alābhena ca yasena ca ayasena ca santuṭṭho vihāsinti sambandho.

72. **Jalajuttamanāmakanti** jale jātāṃ jalajaṃ, padumaṃ, jalajaṃ uttamaṃ jalajuttamaṃ, jalajuttamena samānaṃ nāmaṃ yassa so jalajuttamanāmakō, taṃ jalajuttamanāmaṃ Buddhanti attho. Sesāṃ Pāḷinayānuyogena suviññeyyamevāti.

Sanniṭṭhāpakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Pañcahatthiyatthera-apadānavañṇanā

Sumedho nāma Sambuddhoti-ādikam āyasmato Pañcahatthiyattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutam patvā ratanattaye pasanno vihāsi. Tasmim samaye pañca-uppalahatthāni ānesum. So tehi pañca-uppalahatthehi vīthiyam caramānam Sumedham Bhagavantam pūjesi. Tāni gantvā ākāse vitānam hutvā chāyam kurumānāni Tathāgateneva saddhim gacchimsu. So tam disvā somanassajāto pītiyā phuṭṭhasarīro yāvajīvam tadeva puñṇam anussarivā tato cuto devaloke nibbatto aparāparam saṃsaranto imasmim Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutam patto saddhājāto pabbajitvā vipassanam vadḍhetvā na cirasseva arahā ahosi. Katakusalanāmena **Pañcahatthiyattheroti** pākaṭo.

77. So attano pubbakammam saritvā paccakkhato paññāya diṭṭhapubba-caritāpadānam pakāsento **Sumedho nāma Sambuddhoti**-ādimāha. Tattha **Sumedhoti** sundarā medhā catusaccapaṭivedhapāṭisambhidādayo paññā yassa so Bhagavā Sumedho Sambuddho **antarāpaṇe** antaravīthiyam gacchatīti sambandho. **Okkhittacakkhūti** adhokhittacakkhu. **Mitabhāṇīti** pamāṇam ñatvā bhaṇanasīlo, pamāṇam jānitvā dhammam desesīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Pañcahatthiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Padumacchadaniyatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikam āyasmato Padumacchadaniyattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katapuññasambhāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutam patto ratanattaye pasanno parinibbutassa Vipassissa Bhagavato citakam padumapupphehi pūjesi. So

teneva cittappasādena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato sugatīṣuyeva saṃsaranto dibbasampattiṃ manussasampattiñcāti dve sampattiyo anekakkhattuṃ anubhavitvā imasmiṃ amhākaṃ Sammāsambuddhakāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā sāsane pabbajito ghaṭento vāyamanto na cirasseva arahā ahosi. Tassa rattiṭṭhānādivāṭṭhānādīsu tattha tattha viharantassa vihāro padumapupphehi chādīyati, tena so **Padumacchadaniyattheroti** pākaṭo.

83. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute Lokanāthambhīti**-ādimāha. Tattha **nibbuteti** khandhaporinibbānena parinibbute Satthari, Vipassissa Sammāsambuddhassa sarīre citamāṇiyamāne citake āropite suphullaṃ padumakalāpaṃ ahaṃ gahetvā citakaṃ **āropayim** pūjesinti attho. Sesagāthāsu heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Padumacchadaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Sayanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Sayanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle aññatarasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā hatthidaṇḍasuvāṇṇādīhi sayanattāya mañcaṃ kāretvā anagghehi vicittattharaṇehi attharivā Bhagavantam pūjesi. So Bhagavā tassānukampāya paṭiggahetvā anubhavi. So tena puñṇakammena dibbamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthu sāsane pasanno pabbajitvā vipassanaṃ ārabhitvā na cirasseva arahā ahosi. Pubbe katapuñṇanāmena **Sayanadāyakattheroti** pākaṭo.

88. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ Pālinayānusārena suviññeyyamevāti.

Sayanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Caṅkamanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Atthadassissa Muninoti-ādikaṃ āyasmato Caṅkamanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbato viññutaṃ patto Satthari pasīditvā uccavatthukaṃ sudhāparikkammakataṃ rajatarāsisadisam sobhamānaṃ caṅkamaṃ kāretvā muttadalaśadisam¹ setapulinaṃ attharitvā Bhagavato adāsi. Paṭiggahesi Bhagavā, caṅkamaṃ paṭiggahetvā ca pana sukhaṃ kāyacittasamādhim appetvā “ayaṃ anāgate Gotamassa Bhagavato sāsane sāvako bhavissatī”ti byākāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu aparāparaṃ saṃsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhippatto saddhāsampanno sāsane pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ patvā katapuñṇanāmena **Caṅkamanadāyakattheroti** pākaṭo ahosi.

93. So ekadivasam attanā pubbe katapuñṇakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Atthadassissa Muninoti**-ādimāha. Tattha **Atthadassissā**ti atthaṃ payojanaṃ vuddhiṃ virūḷhiṃ nibbānaṃ dakkhati passatīti Atthadassī, atha vā atthaṃ nibbānaṃ dassanasīlo jānanaśīloti Atthadassī, tassa Atthadassissa Munino monena ñāṇena samannāgatassa Bhagavato manoramaṃ manallīnaṃ bhāvanīyaṃ manasi kātabbaṃ caṅkamaṃ kāresinti sambandho. Sesam vuttanayānusāreṇeva suviññeyyamevāti.

Caṅkamanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Subhaddatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro Lokavidūti-ādikaṃ āyasmato Subhaddattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave nibbānādhigamanatthāya puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle

1. Muttajālasadisam (Sī), muttatalasadisam (I)

vibhavasampanne saddhāsampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā gharabandhanena baddho ratanattaye pasanno parinibbānamañce nipannaṃ Padumuttaraṃ Bhagavantaṃ disvā sannipatitā dasasahassacakkavāḷadevatāyo ca disvā pasannamānaso nigguṇḍikeṭakanīlakāsokāsītādi-anekehi sugandhapupphehi pūjesi. So tena puññakammena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cavitvā Tusitādīsu dibbasampattiyo anubhavitvā tato manussesu manussasampattiyo anubhavitvā nibbattanibbattaṭṭhānesu ca sugandhehi pupphehi pūjito ahosi. Imasmiṃ pana Buddhuppāde ekasmiṃ vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutaṃ patto kāmesu ādīnavaṃ disvāpi yāva Buddhassa Bhagavato parinibbānakālo tāva aladdhabuddhadassano Bhagavato parinibbānamañce nipannakāleyeva pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇi. Pubbe katapuññanāmena **Subhaddoti** pākaṭo ahosi.

101. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassavasena pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro Lokavidūti**-ādimāha. Taṃ uttānatthameva. **Suñātha mama bhāsato -pa- nibbāyissati'nāsavoti** idaṃ parinibbānamañce nipannova Padumuttaro Bhagavā byākāsi.

Pañcamabhāṇavāravaṇṇanā samattā.

115. So attano paṭipattiṃ dassento **pubbakammena saṃyuttoti**-ādimāha. **Ekaggoti** ekaggacitto. **Susamāhitoti** suṭṭhu samāhito, santakāyacittoti attho. **Buddhassa oraso puttoti** Buddhassa urasā hadayena niggata-ovādānusāsaniṃ sutvā patta-arahattaphaloti attho. **Dhammajomhi sunimmitoti** dhammato kammaṭṭhānadhammato jāto ariyāya jātiyā sunimmito suṭṭhu nipphāditasabbakicco amhi bhavāmīti attho.

116. **Dhammarājaṃ upagammāti** dhammena sabbasattānaṃ rājānaṃ issarabhūtaṃ Bhagavantaṃ upagantvā samīpaṃ gantvāti attho. **Apucchiṃ pañhamuttamanti** uttamaṃ khandhāyatanadhātusaccasamuppādādipaṭisaṃyuttaṃ pañhaṃ apucchinti attho. **Kathayanto ca me pañhanti** eso amhākaṃ Bhagavā me mayhaṃ pañhaṃ kathayanto byākaronto. **Dhammasotaṃ upānayaṭi** anupādisesaniṃ bhānadhātusaṅkhātaṃ dhammasotaṃ dhammapavāhaṃ upānayaṭi pāvisīti attho.

118. **Jalajuttamanāyakoti** Padumuttaranāmako makārassa yakāraṃ katvā katavohāro. **Nibbāyi anupādānoti** upādāne pañcakkhandhe aggahetvā nibbāyi na paññāyi adassanaṃ agamāsi, manussalokādāsu katthacipi apatiṭṭhitoti attho. **Dīpova telasaṅkhayāti** vaṭṭitelānaṃ saṅkhayā abhāvā padīpo iva nibbāyīti sambandho.

119. **Sattayojanikaṃ āsīti** tassa parinibbutassa Padumuttarassa Bhagavato ratanamayaṃ thūpaṃ sattayojanubbedhaṃ āsi ahoṣīti attho. **Dhajaṃ tattha apūjesinti** tattha tasmim cetiye sabbabhaddaṃ sabbato bhaddaṃ sabbaso manoramaṃ dhajaṃ pūjesinti attho.

120. **Kassapassa ca Buddhassāti** Padumuttarassa Bhagavato kālato paṭṭhāya āgatassa devamanussesu saṃsarato me mayhaṃ orato putto Tisso nāma Kassapassa Sammāsambuddhassa aggasāvako Jinasāsane Buddhasāsane dāyādo āsi ahoṣīti sambandho.

121. **Tassa hīnena manasāti** tassa mama puttassa tissassa aggasāvakassa hīnena lāmakena manasā cittena **abhaddakaṃ** asundaraṃ ayuttakaṃ “antako pacchimo”ti **vācam** vacanaṃ **abhāsim** kathesinti attho. **Tena kammavipākenāti** tena arahantabhakkhānasāṅkhātassa akusalakammassa vipākena. **Pacchime addasaṃ Jinanti** pacchime pariyosāne parinibbānakāle Mallānaṃ upavattane Sālavane parinibbānamañce nipannaṃ Jinaṃ jitasabbamāraṃ¹ amhākaṃ Gotamasammāsambuddhaṃ addasaṃ ahanti attho. “Pacchā me āsi bhaddakan”tipi pāṭho. Tassa **pacchā** tassa Bhagavato avasānakāle nibbānāsannakāle **me** mayhaṃ **bhaddakaṃ** sundaraṃ catusaccapaṭivijjhanaṃ **āsi** ahoṣīti attho.

122. **Pabbājesi mahāvīro**ti mahāvīriyo sabbasattahito karuṇāyutto jitamāro Muni Mallānaṃ upavattane Sālavane pacchime sayane parinibbānamañce sayitova maṃ pabbājesīti sambandho.

1. Jitapañcamāraṃ (I)

123. **Ajjeva dāni pabbajjāti** ajja eva Bhagavato parinibbānadivaseyeva mama pabbajjā, tathā ajja eva upasampadā, ajja eva Dvipaduttamassa sammukhā parinibbānaṃ ahoṣīti sambandho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Subhaddatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Cundatthera-apadānavaṇṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Cundattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katapuññasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle vibhavasampanne kule nibbatto viññutaṃ patvā Satthari pasīditvā sattaratanamayāṃ suvaṇṇagghiyāṃ kāretvā sumanapupphehi chādetvā Bhagavantaṃ pūjesi. Tāni pupphāni ākāsaṃ samuggantvā vitānākārena aṭṭhaṃsu. Atha naṃ Bhagavā “anāgate Gotamassa nāma Bhagavato sāsane Cundo nāma sāvako bhavissati”ti byākāsi. So tena puññakammena tato cuto devaloke upapanno kamena chasu kāmāvacaradevesu sukhaṃ anubhavitvā manussesu cakkavatti-ādisampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde brāhmaṇakule Rūpasāriyā putto Sāriputtattherassa kaniṭṭho hutvā nibbatti. Tassa viññutaṃ pattassa ārohapariṇāharūpavayānaṃ sundaratāya sakārassa cakāraṃ katvā **Cundoti** nāmaṃ karimsu. So vayappatto gharāvāse ādīnavaṃ pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ disvā bhātuttherassa santike pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

125. So patta-arahattaphalo ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Agghiyanti**-ādayopi uttānatthāyeva.

128. **Vitiṇṇakaṅkho Sambuddhoti** visesena maggāmigamena vicikicchāya khepitattā vitiṇṇakaṅkho asaṃsayo Sambuddho. **Tiṇṇoghehi purakkhatoti** kāmoghādīnaṃ catunnaṃ oghānaṃ tiṇṇattā atikkantattā

oghatinñehi khīṇāsavehi purakkhato parivāritoti attho. Byākaraṇagāthā uttānatthāyeva.

139. **Upaṭṭhahim mahāvīranti** uttamatthassa nibbānassa **pattiyā** pāpuṇanattāya kappasatasahassādhikesu caturāsaṅkhyeyyesu kappesu pāramiyo pūrentena katavīriyattā mahāvīraṃ Buddhaṃ upaṭṭhahim upaṭṭhānaṃ akāsinti attho. **Aññe ca pesale bahūti** na kevalameva Buddhaṃ upaṭṭhahim, pesale piyasile sīlavante aññe ca bahu-aggappatte sāvake, **me** mayhaṃ **bhātaraṃ** Sāriputtattheraṇca upaṭṭhahinti sambandho.

140. **Bhātaraṃ me upaṭṭhahitvāti** mayhaṃ bhātaraṃ upaṭṭhahitvā vattapaṭivattaraṃ katvā tassa parinibbutakāle Bhagavato paṭhamaraṃ parinibbutattā tassa dhātuyo gahetvā pattamhi okiritvā Lokajetṭhassa narānaṃ asabhassa Buddhassa **upanāmesim** adāsinti attho.

141. **Ubho hatthehi paggayhāti** taṃ mayā dinnaraṃ dhātuṃ so Bhagavā attano ubho hi hatthehi pakārena gahetvā taṃ dhātuṃ saṃsuṭṭhu dassayanto **aggasāvakaṃ** Sāriputtattheraṃ **kittayi** pakāsesīti attho. Sesaraṃ uttānatthamevāti.

Cundatthera-apadānavavaṇṇanā samattā.

Pañcamavaggavaṇṇanā samattā.

6. Bījanivagga

1. Vidhūpanadāyakatthera-apadānavavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Vidhūpanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu pūritapuññasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto vibhavasampanno saddhājāto Bhagavati pasanno gimhakāle suvaṇṇarajatamuttāmaṇimayaṃ bījanaṃ karetvā Bhagavato adāsi. So tena puñṇakammena devesu ca manussesu ca

saṃsaranto dve sampattiyo anubhavitvā imassa amhākaṃ
 Sammāsambuddhassa uppannakāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto
 gharabandhanena bandhitvā gharāvāse ādīnavam disvā pabbajjāya ca
 ānisaṃsaṃ disvā saddhāsampanno sāsane pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā
 na cirasseva arahā ahosi.

1. So “kena mayā puññakammena ayaṃ lokuttarasampatti laddhā”ti
 attano pubbakammaṃ anussaranto taṃ paccakkhato ñatvā
 pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarabuddhassā**ti-ādimāha. Taṃ
 heṭṭhā vuttatthameva. **Bījanikā mayā dinnā**ti visesena santāpayantānaṃ
 sattānaṃ santāpaṃ nibbāpenti sītaṃ vātaṃ janetīti bījanī, bījanīyeva
 bījanikā, sā sattaratanamayā vijjotamānā bījanikā mayā kārāpetvā dinnāti
 attho.

Vidhūpanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Sataraṃsitthera-apadānavañṇanā

Ucciyaṃ selamāruyāti-ādikaṃ āyasmato Sataraṃsittherassa apadānaṃ.
 Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni
 puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto
 viññutaṃ patto sakkaṭabyākaraṇe vedattaye ca pāraṅgato gharāvāsaṃ
 pahāya araññaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vāsaṃ
 kappesi. Tasmiṃ samaye Padumuttaro Bhagavā vivekakāmatāya uccaṃ
 ekaṃ pabbataṃ āruyha jalitaggikkhanto viya nisīdi. Taṃ tathānisinnaṃ
 Bhagavantaṃ disvā tāpaso somanassajāto añjalim paggayha anekehi
 kāraṇehi thomesi. So tena puññakammena tato cuto chasu
 kāmāvacaradevesu dibbasampattiṃ anubhavitvā tato manussaloke Sataraṃsī
 nāma cakkavattī rājā hutvā nibbatti. Tampi sampattiṃ anekakkhattuṃ
 anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto
 pubbapuññasambhāravasena ñāṇassa paripakkattā sattavassikova pabbajitvā
 arahattaṃ pāpuṇi.

8-9. So “aham kena kammena sattavassikova santipadam anuppattosmi”ti saramāno pubbakammaṃ ñāṇena paccakkhato disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ udānavasena pakāsento **ucciyamṃ selamāruyha**ti-ādimāha. Tattha **ucciyanti** uccam selamayaṃ pabbataṃ āruyha nisīdi Padumuttaroti sambandho. **Pabbatassā’vidūramhīti** Bhagavato nisinnassa pabbatassa āsannaṭṭhāneti attho. **Brāhmaṇo mantapāragūti** mantasaṅkhātassa vedattayassa pāram pariyosānaṃ koṭim gato eko brāhmaṇoti attho, aññaṃ viya attānaṃ niddisati ayaṃ mantapāragūti. **Upaviṭṭham mahāvīranti** tasmim pabbate nisinnaṃ vīravantaṃ jinam, kim visiṭṭham? **Devadevaṃ sakalachakāmāvacarabrahmadevānaṃ atidevaṃ Narāsabhamṃ** narānaṃ āsataṃ seṭṭham **Lokanāyakaṃ** sakalasattalokaṃ nayantaṃ nibbānaṃ pāpentaṃ aham **añjalim** dasanakhasamodhānañjalipuṭaṃ sirasi muddhani **paggahetvāna** patiṭṭhapetvā **santhaviṃ** suṭṭhurim thomesinti sambandho.

12. **Abhāsathāti** “yenāyaṃ añjalī dinno -pa- arahā so bhavissati”ti byākāsi. Sesaṃ uttānatthamevāti.

Sataramsittthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Sayanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Sayanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivatṭṭupanissayāni puññaṇi upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā sukhamanubhavanto Satthu dhammadesanaṃ sutvā Satthari pasanno dantasuvañṇarajatamuttamaṇimayaṃ mahārahaṃ mañcaṃ kārāpetvā cīnaṇṇakambalādini attharivā sayanatthāya Bhagavato adāsi. Bhagavā tassa anuggahaṃ karonto tattha sayi. So tena puññaṇakammena devamanussesu saṃsaranto tadanurūpaṃ ākāśagamanasukhaseyyādisukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampane ekasmiṃ kule nibbattitvā viññutaṃ pāpuṇitvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vipassanto na cirasseva arahā ahoṣi.

20. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva.

21. **Sukhette bījasampadāti** yathā tiṇakacavararahite kaddamādisampanne sukhette vuttabījāni sādupalāni nipphādentī, evameva rāgadosādidiyadḍhasahassakilesasaṅkhātatiṇakacavararahite suddhasantāne puññakkhette vuttadānāni appānīpi samānāni mahapphalāni hontīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Sayanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Gandhodakiyatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Gandhodakiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimamunivaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto parinibbute Bhagavati nagaravāsino bodhipūjaṃ kurumāne disvā vicittaghaṭe candanakappurāgaru-ādimissakasugandhodakena pūretvā Bodhirukkhaṃ abhisiñci. Tasmim khaṇe devo mahādhārāhi pavassi. Tadā so asanivegena kālaṃ kato. Teneva puññakammena devaloke nibbatti, tattheva ṭhito “aho Buddho, aho dhammo”ti-ādigāthāyo abhāsi. Evaṃ so devamanussesu sampattiyo anubhavitvā sabbapariḷāhavippamutto nibbattanibbattaṭṭhāne sītibhāvamupagato sukhito imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasanno pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ ārabhitvā vipassanto na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi. Pubbe katapuññena **Gandhodakiyattheroti** pākaṭo ahosi.

25. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarassāti**-ādimāha. Taṃ vuttatthameva. **Mahābodhimaho ahūti** Mahābodhirukkhasa pūjā ahoṣīti attho. **Vicittam ghaṭamādayāti** anekehi cittakammasuvañṇakammehi vicittam sobhamānaṃ gandhodakapuñṇam ghaṭam gahetvāti

attho. **Gandhodakamadāsahanti** gandhodakam adāsim, aham gandhodakena abhisiñcinti attho.

26. **Nhānakāle ca bodhiyāti** bodhiyā pūjākaraṇasamayeti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Gandhodakiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

5. Opavayhatthera-apadānavaṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Opavayhattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarajinādicce loka pātubhūte ekasmiṃ vibhavasampannakule nibbatto vuddhimanvāya mahaddhano mahābhogo gharāvāsam vasamāno sāsane pasanno Satthari pasādashumāno ājānīyena sindhavana pūjam akāsi, pūjetvā ca pana “Buddhādīnam samaṇānam hatthi-assadayo na kappanti, kappiyabhaṇḍam dassāmī”ti cintetvā tam agghāpetvā tadagghanakena kahāpaṇena kappiyam kappāsikakambalakojavādikaṃ cīvaram kappūratakkolādikaṃ bhesajjaparikkhāraṇa adāsi. So tena puñṇakammena yāvatāyukam ṭhatvā tato cuto devesu ca manussesu ca hatthi-assādi-anekavāhanasampanno sukham anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutam patto saddhāsampanno sāsane pabbajitvā kammaṭṭhānam gahetvā vipassanam vadḍhetvā maggapaṭipāṭiyā arahatte patiṭṭhāsi, pubbe katapuñṇasambhāravasena **Opavayhattheroti** pākaṭo ahosi.

33. So “kena nu kho kāraṇena idam mayā santipadam adhigatan”ti upadhārento pubbakammaṃ ṇāṇena paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānam udānavasena pakāsento **Padumuttarabuddhassāti**-ādimaḥa. Tam vuttatthameva. **Ājānīya’madāsahanti** ājānīyam uttamajātisindhavam aham adāsim pūjesinti attho.

35. **Sapattabhāro**ti sassa attano pattāni aṭṭha parikkhārāni bhārāni yassa so sapattabhāro, aṭṭhaparikkhārayuttoti attho.

36. **Khamanīyamadāsahanti** khamanīyayoggaṃ
cīvarādīkappiyaparikkhārenti attho.

40. **Carimoti** pariyosāno koṭippatto bhavoti attho. Sesam
suviññeyyamevāti.

Opavayhatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Saparivārāsanatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Saparivārāsanattherassa apadānaṃ. Sopi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavesu vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle vibhavasampanne kulagehe nibbatta vuddhippatto saddhājāto sāsane pasanno dānaphalaṃ saddahanto nānaggarasabhojanena Bhagavato piṇḍapātāṃ adāsi, datvā ca pana bhojanasālāyaṃ bhojanatthāya nisinnāsaṇaṃ Jātiśumanamallikādīhi alaṅkari. Bhagavā ca bhattānumodanamakāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto anekavidhaṃ sampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne kulagehe nibbatta vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

43. So evaṃ pattasantipado “kena nu kho puñṇena idaṃ santipadaṃ anuppattan”ti ñāṇena upadhārento pubbakammaṃ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseṇto **Padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Taṃ vuttatthameva. **Piṇḍapātāṃ adāsahanti** tattha tattha laddhānaṃ piṇḍānaṃ kabaḷaṃ kabaḷaṃ katvā pātabbato khāditabbato āhāro piṇḍapāto, taṃ piṇḍapātāṃ Bhagavato adāsiṃ, Bhagavantāṃ bhojesinti attho.

44. **Akittayi piṇḍapātanti** mayā dinnapiṇḍapātassa guṇaṃ ānisaṃsaṃ pakāsesīti attho.

48. **Samvuto pātimokkhasminti** pātimokkhasaṃvarasīlena samvuto pihito paṭicchannoti attho. **Indriyesu ca pañcasūti** cakkhundriyādīsu

pañcasu indriyesu rūpādīhi gopito indriyasamvarasīlañca gopitoti attho.
Sesaṃ suviññeyyamevāti.

Saparivārāsanatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Pañcadīpakatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Pañcadīpakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhavesu vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāse vasanto Bhagavato dhammaṃ sutvā sammādiṭṭhiyaṃ patiṭṭhito saddho pasanno mahājanehi bodhipūjaṃ kayiramānaṃ disvā sayampi bodhiṃ parivāretvā dīpaṃ jāletvā pūjesi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā sabbattheva uppannabhavaṃ jalamāno jotisampannavimānādīsu vasitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ vibhavasampanne kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto pabbajitvā nacirasseva arahā ahosi, dīpapūjānissandena **Dīpakattheroti** pākaṭo.

50. So ekadivasāṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **Padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Taṃ vuttatthameva. **Ujudiṭṭhi ahosahanti** vaṅkaṃ micchādiṭṭhiṃ chaḍḍetvā uju avaṅkaṃ nibbānābhimukhaṃ pāpuṇanasammādiṭṭhi ahosinti attho.

51. **Padīpadānaṃ pādāsinti** ettha pakārena dibbati jotatīti padīpo, tassa dānaṃ padīpadānaṃ, taṃ adāsīṃ padīpapūjaṃ akāsinti attho. Sesaṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Pañcadīpakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Dhajadāyakatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Dhajadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya Satthari pasīditvā sundarehi anekehi vatthehi dhajam kārāpetvā dhajapūjam akāsi. So tena puñṇakammena uppannuppannabhava uccakule nibbato pūjaniyo ahosi. Aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya puttadārehi vaḍḍhitvā mahābhogo yasavā saddhājāto Satthari pasanno gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

57. So patta-arahattaphalo pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentoti **Padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Tassattho pubbe vuttoyeva. **Haṭṭho haṭṭhena cittenāti** somanassasahagatacittayuttattā haṭṭho paripuñṇarūpakāyo saddhāsampayuttacittatāya haṭṭhena cittena santuṭṭhena cittenāti attho. **Dhajamāropayim ahanti** dhunāti kampati calatīti dhajam, taṃ dhajam āropayim veḷagge laggetvā pūjesinti attho.

58-9. **Patitapattāni gaṇhitvāti** patitāni bodhipattāni gahetvā ahaṃ bahi chaḍḍesinti attho. **Antosuddham bahisuddhanti** antocittasantānanāmakāyato ca bahi cakkhusotādirūpakāyato ca suddhim **adhi** visesena **muttam** kilesato vimuttam anāsavaṃ Sambuddham viya sammukhā uttamaṃ bodhim **avandim** paṇāmamakāsinti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Dhajadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Padumatthera-apadānavañṇanā

Catusaccam pakāsentoti-ādikaṃ āyasmato Padumattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katakusalasambhāro Padumuttaramuninā dhammapajjote jotamāne¹ ekasmiṃ kulagehe nibbato gharāvāsaṃ

1. Jotiyamāne (?)

saṇṭhapetvā bhogasampannoti pākaṭo. So Satthari pasīditvā mahājanena saddhiṃ dhammaṃ suṇanto dhajena saha padumakalāpaṃ gaḥetvā aṭṭhāsi, sadhajaṃ taṃ padumakalāpaṃ ākāsamukkipiṃ, taṃ acchariyaṃ disvā ativiya somanassajāto ahosi. So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā jīvitapariyosāne sagge nibbatto dhajamiva chakāmāvacare pākaṭo pūjito ca dibbasampattimanubhavitvā manussesu ca cakkavattisampattimanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne¹ saddhāsampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pañcavassikova pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā katapuññanāmena **Padumattheroti** pākaṭo.

67. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **catusaccaṃ pakāsentoti**-ādimāha. Tattha **saccanti** tathaṃ avitathaṃ aviparītaṃ saccaṃ, dukkhasamudayanirodhamaggavasena cattāri saccāni samāhaṭṭhānīti catusaccaṃ, taṃ catusaccaṃ pakāsento loka pākaṭaṃ karontoti attho. **Varadhammappavattakoti** uttamadhammappavattako pakāsakoti attho. **Amataṃ vuṭṭhinti** amatamahānibbānavuṭṭhidhāraṃ pavassanto paggharanto sadevakaṃ lokaṃ temento sabbakilesapariḷāhaṃ nibbāpento dhammavassaṃ vassatīti attho.

68. **Sadhajaṃ padumaṃ gayhāti** dhajena saha ekato katvā padumaṃ padumakalāpaṃ gaḥetvāti attho. **Aḍḍhakose ṭhito ahanti** ubho ukkipitvā ṭhito ahanti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Padumatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Asanabodhiyatthera-apadānavañṇanā

Jātiyā sattavassohanti-ādikaṃ āyasmato Asanabodhiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle aññatarasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto sukhappatto sāsane

1. Sampannena (Sī)

pasanno asanabodhito phalaṃ gahetvā tato vuṭṭhitabodhitaruṇe gahetvā bodhiṃ ropesi, yathā na vinassati tathā udakāsiṇcanādikammēna rakkhitvā pūjesi. So tena puñṇēna devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbato paripakkasambhārattā sattavassikova samāno pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇi, purākatapuñṇanāmena **Asanabodhiyattheroti** pākaṭo.

78. So pubbasambhāramanussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **jātiyā sattavassohanti**-ādimāha. Tattha **jātiyā**ti mātugabbhato nikkhantakālato paṭṭhāyāti attho. Sattavasso paripuṇṇasarado¹ ahaṃ Lokanāyakaṃ Tissaṃ Bhagavantaṃ addasanti sambandho. **Pasannacitto sumanoti** pakārena pasanna-anālulīta-avikampitacitto, sumano sundaramano somanassasahagatacittoti attho.

79. **Tissassāhaṃ Bhagavatoti** tikkhattuṃ jātoti Tisso, so mātugabbhato, manussajātito, pañcakkhandhato ca mutto hutvā jāto nibbato Buddho jātoti attho. Tassa Tissassa Bhagavato tādino, Lokajetṭhassa asanabodhiṃ uttamaṃ ropayinti sambandho.

80. **Asano nāmadheyyenāti** nāmapañṇattiyā nāmasañṇāya asano nāma asanarukkho bodhi ahoṣīti attho. **Dharaṇīruhapādapoti** vallirukkha² pabbatagaṅgāsāgarādayo dhāretīti dharaṇī, kā sā? Pathavī, tassaṃ ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho, pādena pivatīti pādapo, pādasāṅkhātena mūlena siñcitodakaṃ pivati āporasaṃ sinehaṃ dhāretīti attho. Dharaṇīruho ca so pādapo cāti dharaṇīruhapādapo, taṃ uttamaṃ asanaṃ bodhiṃ pañca vassāni **paricarim** posesinti attho.

81. **Pupphitaṃ pādapaṃ disvāti** taṃ mayā positaṃ asanabodhirukkhaṃ pupphitaṃ accharayoggabhūtapupphattā **abbhutaṃ** lomahaṃsakaraṇaṃ disvā

1. Paripuṇṇasampado (Sī)

2. Vasurukkha (Ka)

sakaṃ kammaṃ attano kammaṃ **pakittento** pakārena kathayanto Buddhasetṭhassa santikaṃ agamāsinti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Asanabodhiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

Chaṭṭhavaggavañṇanā samattā.

7. Sakacintaniyavagga

1. Sakacintaniyatthera-apadānavañṇanā

Pavanam kānanam disvāti-ādikaṃ āyasmato Sakacintaniyattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya tassa Bhagavato āyupariyosāne uppanno dharamānam Bhagavantam apāpuṇitvā parinibbutakāle isipabbajjam pabbajitvā Himavante vasanto vivekaṃ ramaṇīyam ekaṃ vanam patvā tatthevekāya kandarāya pulinacetiyaṃ katvā Bhagavati saññaṃ katvā sadhātukasaññaṃ katvā vanapupphēhi pūjetvā namassamāno paricari¹. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto dvīsu aggaṃ saggasampattiṃ aggaṃ cakkavattisampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vibhavasampanno saddhāsampanno Satthari pasīditvā pabbajitvā arahā chaḷabhiñño ahosi.

1. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsentto **pavanam kānanam disvāti**-ādimāha. Tattha **pavananti** pakārena vanam patthaṇam vitthiṇṇam gahanabhūṭanti pavanam. **Kānanam** avakucchitam ānam avahanam satatam sīhabyagghayakkharakkhasamaddahatthi-assasupaṇṇa-uragehi vihaṅgagaṇasaddakukkuṭakokilehi vā bahalanti kānam, tam kānanasaṅkhātam pavanam manussasaddavirahitattā **appasaddam** nissaddanti attho. **Anāvilanti** na āvilam upaddavarahitanti attho. **Isīnam anuciṇṇanti** Buddhapacceka-buddha-arahantakhīṇāsava-saṅkhātānam isīnam anuciṇṇam nisevanti attho.

Āhutināṃ paṭiggahanti āhunāṃ vuccati pūjāsakkāraṃ paṭiggahaṃ gehasadisanti attho.

2. **Thūpaṃ katvāna veḷunāti** veḷupesikāhi cetiyaṃ katvāti attho. **Nānāpupphaṃ samokirinti** campakādīhi anekehi pupphehi samokiriṃ pūjesinti attho. **Sammukhā viya Sambuddhanti** sajīvamānassa Sambuddhassa sammukhā iva **nimmitaṃ** uppāditāṃ cetiyaṃ ahaṃ **abhi** visesena **vandim** paṇāmamakāsinti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Sakacintaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Avopupphiyatthera-apadānavañṇanā

Vihārā abhinikkhammāti-ādikaṃ āyasmato Avopupphittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhāsampanno dhammaṃ sutvā somanassappatto nānāpupphāni ubhohi hatthehi gahetvā Buddhassa upari abbhukkiri. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto saggasampattiṇca cakkavattisampattiṇca anubhavitvā sabbattha pūjito imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto sāsane pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi. **Ā** samantato kāsati dippatīti ākāso, tasmīṃ ākāse pupphānaṃ avakiritattā¹ **Avopupphiyattheroti** pākaṭo.

7. Evaṃ pattasantipado attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vihārā abhinikkhammāti**-ādimāha. Tattha **vihārāti** visesena harati catūhi iriyāpathehi apatantaṃ attabhāvaṃ āharati pavatteti etthāti vihāro, tasmā vihārā **abhi** visesena **nikkhamma** nikkhamitvā. **Abbhutthāsi ca caṅkame**² caṅkamanatthāya saṭṭhiratane caṅkame abhivisesena uṭṭhāsi³, abhiruhīti attho.

1. Pupphāni ākiriṃ, tato (Sī)

2. Abbhutthāsiṃ ca caṅkame (Sī), abbhutthāhiya caṅkame (Pāli)

3. Uṭṭhāsiṃ (Sī)

Catusaccaṃ pakāsentoti tasmim caṅkame caṅkamanto
dukkhasamudayanirodha-maggasaccasaṅkhātāṃ catusaccaṃ pakāsentō
pākaṭaṃ karonto amataṃ padaṃ nibbānaṃ desento vibhajanto uttāṇīkaronto
tasmim caṅkameti sambandho.

8. **Sikhissa giramaññāya, Buddhasettḥassa tādīnoti** settḥassa
tādiguṇasamaṅgissa Sikhissa Buddhassa giram saddaṃ ghosaṃ aññāya
jānitvā. **Nāṇapupphaṃ gahetvānāti** nāgapunnāgādi-anekāni pupphāni
gahetvā āharitvā. **Ākāsamhi samokirinti** caṅkamantassa Bhagavato
muddhani ākāse okirim pūjesim.

9. **Tena kammena dvipadindāti** dvipadānaṃ devabrahmamanussānaṃ
inda padhānabhūta. **Narāsabha** narānaṃ āsabbabhūta. **Pattonhi acalaṃ**
ṭhānanti tumhākaṃ santike pabbajitvā acalaṃ ṭhānaṃ nibbānaṃ patto amhi
bhavāmi. **Hitvā jayaparājayanti** dibbamanussasampattisaṅkhātāṃ jayañca
caturāpāyadukkhasaṅkhātāṃ parājayañca hitvā chaḍḍetvā nibbānaṃ
pattosmīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Avopupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Paccāgamaniyatthera-apadānavañṇanā

Sindhuyā nadiyā tīreti-ādikaṃ āyasmato Paccāgamaniyattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Sindhuyā
Gaṅgāya samīpe cakkavākayoniyam nibbatto pubbasambhārayuttattā paṇino
akhādanto sevārameva bhakkhayanto carati. Tasmim samaye
Vipassibhagavā sattānuggahaṃ karonto tattha agamāsi. Tasmim khaṇe so
cakkavāko vijjotamānaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso tuṇḍena
sālarukkhato sālapupphaṃ chinditvā āgama pūjesi. So teneva
cittappasādena tato cuto devaloke uppanno aparāparaṃ
chakāmāvacarasampattiṃ anubhavitvā tato cuto manussaloke uppajjitvā
cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim

kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pubbacaritavasena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi, cakkavāko hutvā Bhagavantaṃ disvā katthaci gantvā pupphamāharitvā pūjitattā pubbapuññanāmena **Paccāgamaniyattheroti** pākaṭo.

13. Attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Sindhuyā nadiyā tīreti**-ādimāha. Sīti saddaṃ kurumānā dhunāti kampatīti sindhu, nadati saddaṃ karonto gacchatīti nadi. **Cakkavāko ahaṃ tadāti** cakkaṃ sīghaṃ gacchantaṃ iva udae vā thale vā ākāse vā sīghaṃ vāti gacchatīti cakkavāko. Tadā Vipassiṃ Bhagavantaṃ dassanakāle ahaṃ cakkavāko ahosinti attho. **Suddhasevālabhakkhohanti** aññagocara-amissattā suddhasevālemeva khādanto ahaṃ vasāmi. **Pāpesu ca susaṇṇatoti** pubbavāsanāvasena pāpakaraṇe suṭṭhu saṇṇato tīhi dvārehi saṇṇato susikkhito.

14. **Addasaṃ virajaṃ Buddhanti** rāgadosamohavirahitattā virajaṃ nikkilesaṃ Buddhaṃ addasaṃ addakkhim. **Gacchantaṃ anilañjaseti** anilañjase ākāsapathe gacchantaṃ Buddhaṃ. **Tuṇḍena** mayhaṃ mukhatuṇḍena **sālaṃ** sālupupphaṃ **paggayha** paggaheṭvā **Vipassissā’bhiropayim** Vipassissa Bhagavato pūjesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Paccāgamaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Parappasādakatthera-apadānavañṇanā

Usabhaṃ pavaraṃ vīranti-ādikaṃ āyasmato Parappasādakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū itihāsapañcamānaṃ padako veyyākaraṇo sanighaṇḍukeṭubhānaṃ sakkharappabhedānaṃ lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo nāmena **Selabrāhmaṇoti** pākaṭo Siddhatthaṃ Bhagavantaṃ disvā dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇehi asīti-anubyañjanehi cāti sayam sobhamānaṃ disvā pasannamānaso anekehi

kāraṇehi anekāhi upamāhi thomanam pakāsesi. So tena puññakammena devaloke sakkamārādayo cha kāmācavarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattisampattiṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā pabbajito nacirasseva catuṇṇasambhidāchaḷabhiññappatto mahākhīṇāsavo ahosi, Buddhassa thutiyā sattānam sabbesaṃ cittappasādakaraṇato **Parappasādakattheroti** pākaṭo.

20. Ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **usabham pavaram vīranti**-ādimāha. Tattha **usabhanti** Vasabho Nisabho Visabho Āsabhoti cattāro jeṭṭhapuṇḍavā. Tattha gavasatajeṭṭhako Vasabho, gavasahassajeṭṭhako Nisabho, gavasatasahassajeṭṭhako Visabho, gavakoṭisatasahassajeṭṭhako Āsabhoti ca yassa kassaci thutiṃ karontā brāhmaṇapaṇḍitā bahussutā attano attano paññāvasena thutiṃ karonti, Buddhānam pana sabbākārena thutiṃ kātuṃ samatto ekopi natthi. Appameyyo hi buddho. Vuttaṃ hetam—

“Buddhopi Buddhassa bhaṇeyya vaṇṇam,
Kappampi ce aññamabhāsamāno.
Khīyetha kappo ciradīghamantare,
Vaṇṇo na khīyetha Tathāgatassā”ti¹—

ādikaṃ. Ayampi brāhmaṇo mukhārūḷhavasena ekantapasīdanavasena² “āsabhan”ti vattabbe “usabhan”ti-ādimāha. Varitabbo patthetabboti varo. Anekesu kappasatasahassesu katavīriyattā vīro. Mahantaṃ sīlakkhandhādikaṃ esati gavesatīti mahesī, taṃ **Mahesiṃ** Buddhāṃ. Visesena kilesakhandhamārādayo māre jītavāti vijitāvī, taṃ **vijitāvinam** Sambuddham. Suvāṇṇassa vaṇṇo iva vaṇṇo yassa Sambuddhassa so suvaṇṇavaṇṇo, taṃ **suvāṇṇavaṇṇam** Sambuddham disvā ko nāma satto nappasīdatīti.

Parappasādakatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

1. Dī-Ṭṭha 1. 257; Dī-Ṭṭha 3. 61; Ma-Ṭṭha 3. 289; Udāna-Ṭṭha 305 piṭṭhesu.

2. Etampi siddhivasena (Sī), ekappasiddhivasena (I)

5. Bhisadāyakatthera-apadānavañṇanā

Vessabhū nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Bhisadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivattūpanissayāni puñṇāni upacinanto Bessabhussa Bhagavato kāle Himavantasmim hatthiyoniyaṃ nibbatto tasmim paṭivasati. Tasmim samaye Vessabhū Bhagavā vivekakāmo Himavantamagamāsi. Taṃ disvā so hatthināgo pasannamānaso bhisamuḷālaṃ gahetvā Bhagavantam bhojesi. So tena puñṇakammena hatthiyonito cuto devaloke uppajjitvā tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussattamāgato manussesu cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde mahābhoge aññatarasmim kule nibbatto pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi, so pubbe katakusalanāmena **Bhisadāyakattheroti** pākaṭo.

29. So attano pubbakammaṃ saritvā pubbacaritāpadānaṃ dassento **Vessabhū nāma nāmenāti**-ādimāha. Tattha **Vessabhūti** vessam bhunāti atikkamatīti Vessabhū. Atha vā vesse vāṇijakamme vā kāmarāgādike vā kusalādikamme vā vatthukāmakilesakāme vā bhunāti abhibhavatīti Vessabhū, so nāmena Vessabhū nāma Bhagavā. **Isīnaṃ tatiyo ahūti** kusaladhamme¹ esati gavesatīti isī, “Vipassī, Sikhī, Vessabhū”ti vuttattā tatiyo isī tatiyo Bhagavā ahu ahoṣīti attho. **Kānanam vana’moggayhāti** kānanasaṅkhātam vanam ogayha ogahetvā pāvisīti attho.

30. **Bhisamuḷālaṃ gaṇhitvāti** dvipadacatuppadānaṃ chātakam bhisati himsati vināsetīti bhisam, ko so? Padumakando, bhisam ca muḷālaṃ ca bhisamuḷālaṃ, tam bhisamuḷālaṃ gahetvāti attho.

31. **Karena ca parāmaṭṭhoti** tam mayā dinnadānaṃ, **Vessabhūvarabuddhinā** uttamabuddhinā Vessabhunā karena hatthatalena parāmaṭṭho katasamphasso ahosi. **Sukhāham nābhijānāmi, samam tena kutottarinti** tena

1. Kusalakamme (Sī)

sukhena samaṃ sukhaṃ nābhijānāmi, tato uttarim̐ tato paraṃ tato adhikaṃ sukhaṃ kutoti attho. Sesam̐ nayānusārena suviññeyyanti.

Bhisadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Sucintitatthera-apadānavañṇanā

Giriduggacaro āsinti-ādikaṃ āyasmato Sucintitattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭṭupānissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Himavantappadese nesādakule uppanno migasūkarādayo vadhivā khādanto viharati. Tadā Lokanātho lokānuggahaṃ sattānuddayatañca paṭicca Himavantamagamāsi. Tadā so nesādo Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso attano khādanatthāya ānītaṃ varamadhuramaṃsaṃ adāsi. Paṭiggahehi Bhagavā tassānukampāya, taṃ bhuñjitvā anumodanaṃ vatvā pakkāmi. So teneva puñṇena teneva somanassena tato cuto sugatīsu saṃsaranto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

36. Catupaṭisambhidāpañcābhiññādibhedaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **giriduggacaro āsinti**-ādimāha. Girati saddaṃ karotīti giri, ko so? Silāpaṃsumayapabbato, duṭṭhu dukkhena gamanīyaṃ duggaṃ, girīhi duggaṃ giriduggaṃ, duggamoti¹ attho. Tasmim̐ giridugge pabbatantare caro caraṇasīlo āsim̐ ahosiṃ. **Abhijātova kesarīti** abhi visesena jāto nibbatto kesarīva kesarasīho iva giriduggasmiṃ carāmīti attho.

40. **Giriduggaṃ pavisiṃ ahami** aham tadā tena maṃsadānena pītisomanassajāto pabbatantaraṃ pavisiṃ. Sesam̐ uttānatthamevāti.

Sucintitatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Durāruhoti (Sī)

7. Vatthadāyakatthera-apadānavañṇanā

Pakkhijāto tadā āsinti-ādikaṃ āyasmato Vatthadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle supaṇṇayoniyaṃ nibbatto Gandhamādanapabbataṃ gacchantāṃ Atthadassiṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso supaṇṇavañṇaṃ vijahitvā māṇavakavañṇaṃ nimminitvā mahagghaṃ dibbavatthaṃ ādāya Bhagavantaṃ pūjesi. Sopi Bhagavā paṭiggahetvā anumodanaṃ vatvā pakkāmi. So teneva somanassena vītināmetvā yāvatāyukaṃ ɔhatvā tato cuto devaloke nibbatto tattha aparāparaṃ saṃsaranto puñṇāni anubhavitvā tato manussesu manussasampattinti sabbattha mahagghaṃ vatthābharaṇaṃ laddhaṃ, tato uppannuppannabhava vatthacchāyāya gatagataṭṭhāne vasanto imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva chaḷabhiññappattakhiṇāsavo ahosi, pubbe katapuñṇanāmena **Vatthadāyakattheroti** pākaṭo.

45. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pakkhijāto tadā āsinti**-ādimāha. Tattha **pakkhijātoti** pakkhandati upalavati sakuṇo etenāti pakkhaṃ, pakkhamassa atthīti pakkhī, pakkhiyoniyaṃ jāto nibbattoti attho. **Supaṇṇoti** sundaraṃ paṇṇaṃ pattaṃ yassa so supaṇṇo, vātaggāhasuvañṇavañṇajalamānapattamahābhāroti attho. **Garuḷādhipotī** nāge gaṇhanatthāya garuṃ bhāraṃ pāsāṇaṃ giḷantīti garuḷā, garuḷānaṃ adhipo rājāti garuḷādhipo, virajaṃ Buddhaṃ addasāhanti sambandho.

Vatthadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Ambadāyakatthera-apadānavañṇanā

Anomadassī Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Ambadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle

vānarayoniyam nibbatto Himavante Kapirājā hutvā paṭivasati. Tasmim samaye Anomadassī Bhagavā tassānukampāya Himavantamagamāsī. Atha so Kapirājā Bhagavantam disvā pasannamānaso sumadhuraṃ ambaphalaṃ khuddamadhunā adāsī. Atha Bhagavā tassa passantasseva taṃ sabbaṃ paribhuñjitvā anumodanaṃ vatvā pakkāmi. Atha so somanassasampannahadayo teneva pītisomanassena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṃ tattha dibbasukhamanubhavitvā manussesu ca manussasampattiṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmim kulagehe nibbatto Satthari pasīditvā pabbajitvā nacirasseva chaḷabhiññappatto ahosi. Pubbapuññanāmena **ambadāyakattheroti** pākaṭo.

53. So aparabhāge attanā katakusalabijam disvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Anomadassī Bhagavāti**-ādimāha. **Mettāya aphari loke, appamāṇe nirūpadhīti** so Bhagavā sabbaloke appamāṇe satte “sukhī hontū”ti-ādinā nirupadhi upadhivirahitaṃ katvā mettāya mettacittena aphari patthari vaḍḍhesīti attho.

54. **Kapi aham tadā āsinti** tadā tassāgamanakāle Kapirājā ahosinti attho.

Ambadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Sumanatthera-apadānavañṇanā

Sumano nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Sumanattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle mālākārassa kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto Bhagavati pasannamānaso sumanamālāmuṭṭhiyo gahetvā ubho hi hatthehi pūjesi. So tena puñṇena devamanussesu dve sampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya puttadārehi vaḍḍhitvā

Sumananāmena pākaṭo Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahoṣi.

62. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Sumano nāma nāmenāti**-ādimāha. Sundaraṃ manāṃ cittaṃ yassa so Sumano. Saddhāpasādabahuṃānena yutto nāmena Sumano nāma mālākāro tadā ahaṃ ahoṣim.

63. **Sikhino Lokabandhuno**ti sikhā muddhā kāsatīti Sikhī. Atha vā sampayuttasampayoge khādati viddhaṃsetīti Sikhī, kā sā? Aggisikhā, aggisikhā viya sikhāya dippanato Sikhī. Yathā aggisikhā jotati pākaṭā hoti, Sikhī pattatiṇakaṭṭhapalāsādiḷe dahati, evamayampi Bhagavā nīlapītādīraṃsīhi jotati sakalalokasannivāse pākaṭo hoti. Sakasantānagatasabbakilese soṣeti viddhaṃseti jhāpetīti vohāranāmaṃ nāmakammaṃ nāmadheyyaṃ, tassa Sikhino. Sakalalokassa bandhu nātakoti lokabandhu, tassa Sikhino Lokabandhuno Bhagavato sumanapupphaṃ **abhiropayim** pūjesinti attho.

Sumanatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavañṇanā

Abhitarūpaṃ sīhaṃvāti-ādikaṃ āyasmato pupphacaṅkoṭiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto mahāvibhavasampanno Satthari pasīditvā pasannākāraṃ dassento suvaṇṇavaṇṇaṃ anojapupphamocinitvā¹ caṅkoṭakaṃ pūretvā Bhagavantaṃ pūjetvā “Bhagavā imassa nissandena nibbattanibbattaṭṭhāne suvaṇṇavaṇṇo pūjanīyo hutvā nibbānaṃ pāpuṇeyyaṃ”ti patthanamakāsi. So tena puñṇakammaṃ devamanussesu nibbatto sabbattha

1. Pupphaṃ okaritvā (Sī)

pūjito suvaṇṇavaṇṇo abhirūpo ahosi. So aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

68-9. So patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **abhītarūpaṃ sīhaṃvāti-** ādimāha. Tattha **sīhanti** dvipadacatuppadādayo satte abhibhavati ajjhottharatīti sīho, abhītarūpo abhītasabhāvo, taṃ abhītarūpaṃ sīhaṃ iva nisinnaṃ pūjesinti sambandho. Pakkhīnaṃ aggaṃ garuḷarājaṃ iva **pavaraṃ** uttamaṃ byaggharājaṃ iva abhi visesena jātaṃ sabbasīhānaṃ visesaṃ kesarasīhaṃ iva tilokassa saraṇaṃ **Sikhim** Sammāsambuddhaṃ. Kim bhūtaṃ? Anejaṃ nikkilesaṃ khandhamārādīhi aparājitaṃ nisinnaṃ Sikhinti sambandho. **Māraṇānagganti**¹ sabbakilesānaṃ māraṇe sosane viddhaṃsane aggaṃ seṭṭhaṃ kilese mārentānaṃ Paccekabuddhabuddhasāvakaṇaṃ vijjamānānampi tesaṃ agganti attho. **Bhikkhusaṃghapurakkhataṃ** parivāritaṃ² parivāretvā nisinnaṃ Sikhinti sambandho.

70. **Caṅkoṭake ṭhapetvānāti** uttamaṃ anojapupphaṃ karaṇḍake pūretvā Sikhīsambuddhaṃ seṭṭhaṃ **samokiriṃ** pūjesinti attho.

Pupphacaṅkoṭiyatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

Sattamavaggavaṇṇanā samattā.

8. Nāgasamālavagga

1. Nāgasamālatthera-apadānavāṇṇanā

Āpāṭalim³ **ahaṃ** pupphanti-ādikaṃ āyasmato Nāgasamālattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā

1. Samaṇanaggaṃ (Pāli)

2. Bhikkhusaṃghena parivāritaṃ (?)

3. Apāṭalim (Pāli)

tathārūpasajjanasamsaggassa alābhena Satthari dharamānakāle dassana-
savanapūjākammamakaritvā parinibbutakāle tassa Bhagavato sārīrikadhātum
nidahitvā katacetiyaṃhi cittaṃ pasādetvā pāṭalipuppham pūjetvā
somanassam uppādetvā yāvatāyukam thatvā teneva somanassena tato kālam
kato Tusitādisu chasu devalokesu sukhamanubhavitvā aparabhāge
manussesu manussasampattim anubhavitvā imasmim Buddhuppāde
kulagehe nibbatto viññutam patto nāgarukkhapallavakomaḷasadisasarīrattā
Nāgasamāloti mātāpitūhi katanāmadheyyo Bhagavati pasanno pabbajitvā na
cirasseva arahā ahosi.

1. So pacchā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānam pakāsento **āpāṭalim aham pupphanti**-ādimāha. Tattha
āpāṭalinti ā samantato, ādarena vā pāṭalipuppham gahetvā aham thūpamhi
abhiropesim pūjesinti attho. **Ujjhitam sumahāpatheti** sabbanagaravāsīnam
vandanapūjanatthāya mahāpathe nagaramajjhe vīthiyam ujjhitam utthāpitam,
iṭṭhakakammasudhākammādihi nipphāditanti attho. Sesam heṭṭhā
vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyamevāti.

Nāgasamālatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Padasaññakatthera-apadānavañṇanā

Akkantañca padam disvāti-ādikam āyasmato Padasaññakattherassa
apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhava
vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmim
saddhāsampanne upāsakagehe nibbatto viññutam patto ratanattaye pasanno
Bhagavatā tassa anukampāya dassitam padacetiyaṃ disvā pasanno
lomahaṭṭhajāto vandanapūjanādibahumānamakāsi. So teneva sukhette
sukatena puññena tato cuto sagge nibbatto tattha dibbasukhamanubhavitvā
aparabhāge manussesu jāto manussasampattim sabbamanubhavitvā
imasmim Buddhuppāde vibhavasampannakule nibbatto vuddhimanvāya

saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi, purākatapuññanāmena
Padasaññakattheroti pākaṭo.

5. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **akkantañca padaṃ disvāti**-ādimāha. Tattha **akkantanti** akkamitaṃ dassitaṃ. Sabbabuddhānaṃ sabbadā caturaṅgulopariyeva gamanaṃ, ayaṃ pana tassa saddhāsampannataṃ ñatvā “eso imaṃ passatū”ti padacetiyaṃ dassesi, tasmā so tasmim pasīditvā vandanapūjanādisakkāramakāsīti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Padasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Buddhasaññakatthera-apadānavañṇanā

Dumagge paṃsukūlikanti-ādikaṃ āyasmato Buddhasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto dumagge laggitaṃ Bhagavato paṃsukūlacīvaraṃ disvā pasannamānaso “arahaddhajan”ti cintetvā vandanapūjanādisakkāramakāsī. So tena puññakammena devamanussasampattimanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

9. So patta-arahattādhigamo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **dumagge paṃsukūlikanti**-ādimāha. Tattha dhunāti kampatīti dumo, duhati pūreti ākāsatanti vā dumo, dumassa aggo koṭṭi dumaggo, tasmim dumagge. Paṃsumiva paṭikkūlabhāvaṃ amanuññabhāvaṃ ulati gacchatīti paṃsukūlaṃ, paṃsukūlameva paṃsukūlikaṃ, Satthuno paṃsukūlaṃ dumagge laggitaṃ disvā ahaṃ añjaliṃ paggahetvā taṃ paṃsukūlaṃ **avandim** paṇāmamakāsīti attho. **Tanti** nipātamattaṃ. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Buddhasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Bhisāluvadāyakatthera-apadānavañṇanā

Kānanam vanamo'ggayhāti-ādikam āyasmato Bhisāluvadāyakattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Himavantassa samīpe araṇṇāvāse vasanto vanamūlaphalāhāro vivekavasenāgataṃ Vipassim Bhagavantam disvā pasannamānaso pañcabhisāluve adāsi. Bhagavā tassa cittam pasādetum passantasseva paribhuñji. So tena cittappasādena kālam katvā Tusitādīsu sampattimanubhavitvā pacchā manussasampattiñca anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vibhavasampattim patto tam pahāya sāsane pabbajito na cirasseva arahattam pāpuṇi.

13. So tato attano pubbakammam saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **kānanam vana'moggayhāti**-ādimāha. Tam heṭṭhā vuttatthameva. **Vasāmi vipine ahanti** vivekavāso aham vasāmīti sambandho. Sesaṃ uttānatthamevāti.

Bhisāluvadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Chaṭṭhabhāṇavāraṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ekasaññakatthera-apadānavañṇanā

Khaṇḍo nāmāsi nāmenāti-ādikam āyasmato Ekasaññakattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutam patto ratanattaye pasannamānaso tassa Satthuno Khaṇḍam nāma aggasāvakaṃ bhikkhāya caramānam disvā saddahitvā piṇḍapātamadāsi. So tena puññakammena devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyam ekasmim kulagehe nibbatto viññutam patto Satthu dhammadesanam sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi. So ekadivasam piṇḍapātassa saññam manasikaritvā paṭiladdhavisessatā **Ekasaññakattheroti** pākato.

18. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Khaṇḍo nāmāsi nāmenāti**-ādimāha. Tattha tassa aggasāvakattherassa kilesānaṃ khaṇḍitattā **Khaṇḍoti** nāmaṃ. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Ekasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Tiṇasantharadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto Buddhuppādato pageva uppannattā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavantassa avidūre ekaṃ saraṃ nissāya paṭivasati. Tasmiṃ samaye Tisso Bhagavā tassānukampāya ākāsaṇa agamāsi. Atha kho so tāpaso ākāsaṇo oruyha ṭhitāṃ taṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaṃso tiṇaṃ lāyitvā tiṇasantharaṃ katvā nisīdāpetvā bahumānādarena pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā paṭikuṭiko hutvā pakkāmi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto anekavidhasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

22. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Mahājātassaro**ti ettha pana saranti ettha pāṇiyatthikā¹ dvipadacatuppadādayo sattāti saraṃ, atha vā saranti ettha nadikandarādayoti saraṃ, mahanto ca so sayameva jātattā saro ceti Mahājātassaro. Anotattachaddantadahādayo viya apākaṇamattā “Mahājātassaro”ti vuttoti daṭṭhabbo. **Satapattehi sañchannoti** ekekasmiṃ pupphe satasatapattānaṃ vasena satapatto,

1. Pivanatthikā (Sī)

satapattasetapadumeti sañchanno gahanībhūtoti¹ attho. **Nānāsakuṇamālayoti** aneke haṃsakukkuṭakukkuhadēḍibhādayo ekato kuṇanti saddaṃ karontīti sakuṇāti laddhanāmānaṃ pakkhīnaṃ ālayo ādhārabhūtoti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā

Tiṃsakappasahassamhīti-ādikaṃ āyasmato Sūcidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya Bhagavato cīvarakammaṃ kātuṃ pañca sūciyo adāsi. So tena puñṇena devamanussesu puñṇamanubhavitvā vicaranto uppannuppannabhava tikkhapañño hutvā pākaṭo imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajanto tikkhapaññatāya khuraggeyeva arahattaṃ pāpuṇi.

30. So aparabhāge puñṇaṃ paccavekkhanto taṃ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **tiṃsakappasahassamhīti**-ādimāha. Antarantaraṃ panettha suviññeyyameva.

31. **Pañcasūcī mayā dinnāti** ettha sūcati chiddaṃ karoti vijjhatīti sūci, pañcamattā sūcī pañcasūcī mayā dinnāti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Pāṭalipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṃ Sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato Pāṭalipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle

1. Gahaṇabhūtoti (Sī)

ekasmim kulagehe seṭṭhiputto hutvā nibbatto vuddhippatto kusalākusalaññū satthari pasīditvā pāṭalipuppham gahetvā Satthu pūjesi. So tena puññaena bahudhā sukkhasampattiyo anubhavanto devamanussesu saṁsaranto imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

36. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **suvanṇavaṇṇaṁ Sambuddhanti**-ādimāha. Tattha **antarāpaṇeti** ā samantato hiraññasuvanṇādikaṁ bhaṇḍaṁ paṇenti vikkiṇanti pattharanti etthāti āpaṇaṁ, āpaṇassa antaraṁ vīthīti antarāpaṇaṁ, tasmim antarāpaṇe. **Suvanṇavaṇṇaṁ** kañcanagghiyasamkāsam dvattimsavaralakkhaṇaṁ Sambuddhaṁ disvā pāṭalipuppham pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Pāṭalipupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

9. Ṭhitañjaliyatthera-apadānavaṇṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṁ āyasmato Ṭhitañjaliyattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tathuppannabhave vivatṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Tissassa Bhagavato kāle purākatena ekena kammacchiddena nesādayoniyam nibbattitvā viññutaṁ patto migasūkarādayo māretvā nesādakammena araṇṇe vāsaṁ kappesi. Tasmim samaye Tisso Bhagavā tassānukampāya Himavantaṁ agamāsi. So taṁ dvattimsavaralakkhaṇe asītānubyañjanabyāmapabhāhi ca jalamānaṁ Bhagavantaṁ disvā somanassajāto paṇāmaṁ katvā gantvā paṇṇasanthare nisīdi. Tasmim khaṇe devo gajjanto asani pati, tato maraṇasamaye Buddhamanussaritvā punaṁjalimakāsi. So tena puññaena sukhette katakusalattā akusalavipākam paṭibāhitvā sagge nibbatto kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu manussasampattiyo ca anubhavitvā aparabhāge imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya purākatavāsanāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

42. So tato paraṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **migaluddo pure āsinti**-ādimāha. Tattha **migaluddoti** migānaṃ mārāṇaṃ¹ upagacchatīti migaluddo. Miganti sīghaṃ vātavegena gacchanti dhāvantīti migā, tesāṃ migānaṃ mārāṇe luddo dāruṇo lobhīti migaluddo. So ahaṃ **pure** Bhagavato dassanasamaye migaluddo **āsiṃ** ahosinti attho. **Araññe kānaneti** arati gacchati migasamūho etthāti araṇṇaṃ, atha vā ā samantato rajjanti tattha vivekābhiratā Buddhapaccekabuddhādayo mahāsārappattā sappurisāti araṇṇaṃ. Kā kucchitākārena vā bhayānakākārena vā nadanti saddaṃ karonti, ānanti vindantīti vā kānanaṃ, tasmīṃ araṇṇe kānane migaluddo pure āsinti sambandho. **Tattha addasaṃ Sambuddhanti** tattha tasmīṃ araṇṇe upagataṃ Sambuddhaṃ addasaṃ addakkhanti attho. Dassanaṃ pure ahosi avidūre, tasmā manodvārānusārena cakkhuviññāṇaṃ purecārikaṃ kāyaviññāṇa² samaṅgiṃ³ pāpeti appetīti attho.

44. **Tato me asanīpātoti** ā samantato sananto gajjanto patatīti asani, asaniyā pāto patanaṃ asanīpāto, devadaṇḍoti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Ṭhitañjaliyatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Tipadumiyatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato Tipadumiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīyaṃ mālākārakulagehe nibbatto vuddhippatto mālākārakammaṃ katvā vasanto ekadivasaṃ anekavidhāni jalajathalajapupphāni gahetvā rañño santikaṃ gantukāmo evaṃ cintesi “rājā imāni tāva pupphāni disvā pasanno sahasaṃ vā dhanāṃ gāmādikaṃ vā dadeyya, Lokanāthaṃ pana pūjetvā nibbānāmatadhanaṃ labhāmi, kiṃ me etesu sundaran”ti tena

1. Maraṇāya (Sī)

2. Kāyaviññāṇena (Sī)

3. Samaṃ (Sī)

“Bhagavantam pūjetvā saggamokkhasampattiyo nipphādetum vaṭṭatī”¹ti cintetvā vaṇṇavantam atīva rattapupphattayam gahetvā pūjesi. Tāni gantvā ākāsam chādetvā pattharitvā aṭṭhamasu. Nagaravāsino acchariyabbhutacittajātā¹ celukkhepasahassāni pavattayimsu. Tam disvā Bhagavā anumodanam akāsi. So tena puñṇena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā dhammam sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

48. So attano pubbakammam saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Sabbadhammāna pārāgūti** sabbesam navalokuttaradhammānam pārānam nibbānam gato paccakkham katoti attho. **Danto dantaparivutoti** sayam kāyavācādīhi danto etadagge ṭhapitehi sāvakehi parivutoti attho. Sesam sabbattha sambandhavasena uttānatthamevāti.

Tipadumiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

Aṭṭhamavaggavañṇanā samattā.

9. Timiravagga

1. Timirapupphiyatthera-apadānavañṇanā

Candabhāgānadītireti-ādikaṃ āyasmato Timirapupphiyattherassa apadānam. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmim kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsam saṇṭhapetvā vasanto kāmesu ādīnavam disvā gharāvāsam pahāya tāpasapabbajjam pabbajitvā Candabhāgāya nadiyā samīpe vasati, vivekakāmatāya Himavantam gantvā nisinnam Siddhattham Bhagavantam disvā vanditvā tassa guṇam pasīditvā timirapuppham gahetvā pūjesi. So tena puñṇena devesu ca manussesu

1. Cittā (Sī)

ca sampattimanubhavanto saṁsaritvā imasmim̐ Buddhuppāde ekasmim̐ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **Candabhāgānadītī**reti-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Anusotaṁ vajāmahanti** Gaṅgāya āsanne vasanabhāvena sabbattha rammabhāvena Gaṅgāto heṭṭhā sotānusārena ahaṁ vajāmi gacchāmi tattha tattha vasāmīti attho. **Nisinnaṁ samaṇaṁdisvāti** samitapāpattā sositapāpattā samaṇasaṅkhātāṁ Sammāsambuddhaṁ disvāti attho.

2. **Evaṁ cintesahaṁ tadāti** ayaṁ Bhagavā sayāṁ tiṇṇo sabbasatte tārāyissati saṁsārato uttāreti sayāṁ kāyadvārādīhi damito ayaṁ Bhagavā pare dameti.

3. Sayāṁ **assattho** assāsampatto, kilesapariḷāhato mutto sabbasatte assāseti, santabhāvaṁ āpāpeti. Sayāṁ **santo** santakāyacitto paresaṁ santakāyacittaṁ pāpeti. Sayāṁ **mutto** saṁsārato muccito pare saṁsārato mocayissati. So ayaṁ Bhagavā sayāṁ **nibbuto** kilesaggīhi nibbuto paresampi kilesaggīhi nibbāpessātīti ahaṁ tadā evaṁ cintesinti attho.

4. **Gahetvā timirapupphanti** sakalaṁ vanantaṁ nīlakāḷaraṁsīhi andhakāraṁ viya kurumānaṁ khāyatīti timiraṁ pupphaṁ taṁ gahetvā kaṇṇikāvaṇṇaṁ gahetvā **matthake** sīsassa upari ākāse **okiriṁ** pūjesinti attho. Sesaṁ uttānatthamevāti.

Timirapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Gatasaññakatthera-apadānavañṇanā

Jātiyā sattavassohanti-ādikaṁ āyasmato Gatasaññakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle

ekasmiṃ kulagehe nibbatto purākatavāsanāvasena saddhājāto
sattavassikakāleyeva pabbajito Bhagavato paṇāmakaraṇeneva pākaṭo ahosi.
So ekadivasam atīva nīlamanippabhāni naṅgalakasitaṭṭhāne
uṭṭhitasattapupphāni gahetvā ākāse pūjesi. So yāvatāyukaṃ
samaṇadhammaṃ katvā tena puññaena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ
Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā
pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

10. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **jātiyā sattavassohanti**-ādimāha. Tattha **jātiyā
sattavassoti** mātugabbhato nikkhantakālato paṭṭhāya paripuṇṇasattavassikoti
attho. **Pabbajim anagāriyanti** agārassa hitaṃ āgāriyaṃ¹
kasivāṇijjādikammaṃ natthi āgāriyanti anagāriyaṃ, Buddhasāsane pabbajim
ahanti attho.

12. **Sugatānugataṃ magganti** Buddhena gataṃ maggaṃ. Atha vā
sugatena desitaṃ dhammānudhammapaṭipattipūraṇavasena **haṭṭhamānaso**
tuṭṭhacitto pūjetvāti sambandho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Gatasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Nipannañjalikatthera-apadānavañṇanā

Rukkhamūle nisinnohanti-ādikaṃ āyasmato Nipannañjalikattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu
vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle kulagehe
nibbatto vuddhippatto pabbajitvā rukkhāmūlikaṅgaṃ pūrayamāno araṇṇe
viharati. Tasmim samaye kharo ābādho uppajji, tena pīlito²
paramakāruñṇappatto ahosi. Tadā Bhagavā tassa kāruññaena tattha agamāsi.
Atha so nipannakova uṭṭhitaṃ asakkonto sirasi añjaliṃ katvā Bhagavato
paṇāmaṃ akāsi. So tato cuto Tusitabhavane uppanno tattha
sampattimanubhavitvā evaṃ cha kāmāvacarasampattiyo

1. Agāriyaṃ (Sī, Ka)

2. Rogapīlito (I, Ka)

anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto
vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi,
purākatapuññavasena **Nipannañjalikattheroti** pākaṭo.

16. So aparabhāge attano puññasampattiyo oloketvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **rukkhamūle nisinnohanti**-ādimāha. Tattha
ruhati paṭiruhati uddhamuddhaṃ ārohatīti rukkho, tassa rukkhassa mūle
samīpeti attho. **Byādhito paramena cāti** paramena adhikena kharena
kakkhaḷena byādhinā rogena byādhito, byādhinā ahaṃ samannāgatoti attho.
Paramakāruñṇappattomhīti paramaṃ adhikaṃ kāruñṇaṃ dīnabhāvaṃ
dukkhitabhāvaṃ pattomhi araṇṇe kānāneti sambandho.

20. **Pañcevaṣuṃ mahāsikhāti** sirasi piḷandhanatthena sikhā vuccati cūḷā.
Maṇīhi jotamānaṃ makuṭaṃ tassa atthīti sikho, cakkavattino ekanāmakā
pañceva cakkavattino āsuṃ ahesunti attho. Sesaṃ sabbattha
uttānatthamevāti.

Nipannañjalikatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Adhopupphiyatthera-apadānavañṇanā

Abhibhū nāma so bhikkhūti-ādikaṃ āyasmato Adhopupphiyattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu
vivattūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe
nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā aparabhāge kāmesu
ādīnaṃ disvā taṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajītvā pañcābhiñṇā-
aṭṭhasamāpattilābhī iddhīsu ca vasībhāvaṃ patvā Himavantasmim paṭivasati.
Tassa Sikhissa Bhagavato Abhibhū nāma aggasāvako vivekābhirato
Himavantamagamāsi. Atha so tāpaso taṃ aggasāvakattheraṃ disvā therassa
ṭhitapabbataṃ āruhanto pabbatassa heṭṭhātalato sugandhāni
vaṇṇasampannāni satta pupphāni gahetvā pūjesi. Atha so thero
tassānumodanamakāsi. Sopi tāpaso sakassamaṃ agamāsi. Tattha ekena
ajagarena piḷito aparabhāge

aparihīnajjhāno teneva upaddavena upadduto kālaṃ katvā
brahmalokaparāyano hutvā brahmasampattiṃ chakāmāvacarasampattiṃca
anubhavitvā manussesu manussasampattiyo ca khepetvā imasmiṃ
Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto Bhagavato
dhammaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi. So
aparabhāge attano katapuññanāmena **Adhopupphiyattheroti** pākaṭo.

22. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāseṇto **Abhibhū nāma so bhikkhūti**-ādimāha. Tattha
sīlasamādhīhi pare abhibhavatīti Abhibhū, khandhamārādimāre abhibhavati
ajjhottharatīti vā Abhibhū, sasantānaparasantānagatakilese abhibhavati
viheseti viddhamsetīti vā Abhibhū. Bhikkhanasīlo yācanasīloti bhikkhu,
chinnabhinnapaṭadharoti vā bhikkhu. Abhibhū nāma aggasāvako so
bhikkhūti attho, Sikhissa Bhagavato aggasāvakoti sambandho.

27. **Ajagaro maṃ pīḷesi**ti tathārūpaṃ sīlasampannaṃ jhānasampannaṃ
tāpasam pubbe katapāpena verena ca mahanto ajagarasappo pīḷesi¹. So
teneva upaddavena upadduto aparihīnajjhāno kālaṃ katvā
brahmalokaparāyaṇo āsi. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Adhopupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Raṃsisaññakatthera-apadānavañṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato Raṃsisaññakattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tesu tesu bhavesu
vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe
nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā kāmesu ādīnavaṃ disvā
gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā ajinacammadharo
Himavantamhi vāsaṃ kappesi. Tasmiṃ samaye Vipassī Bhagavā
Himavantamagamāsi. Atha so tāpaso tamupagataṃ Bhagavantaṃ disvā tassa

1. Pīḷiyi (Sī)

Bhagavato sarīrato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṃsīsu paṣīditvā añjalim paggayha pañcaṅgena namakkāramakāsi. So teneva puññaena ito cuto Tusitādīsu dibbasampattiyo anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā tatthādīnavaṃ disvā gehaṃ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

30. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **pabbate Himavantamhīti**-ādimāha. Tattha **pabbateti** pakārena brūhati vaḍḍhetīti pabbato, himo assa atthīti Himavanto, Himavanto ca so pabbato cāti Himavantapabbato. Himavantapabbateti vattabbe gāthāvacanasukhatthaṃ “pabbate Himavantamhī”ti vuttaṃ. Tasmim Himavantamhi pabbate vāsaṃ kappesiṃ pure ahanti sambandho. Sesaṃ sabbattha nayānusārena uttānamevāti.

Raṃsisaññaṃkatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Dutiyaraṃsisaññaṃkatthera-apadānavañṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato

Dutiyaraṃsisaññaṃkattherassa apadanaṃ. Ayampi purimabuddhesu katakusalo uppannuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā tattha dosaṃ disvā taṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavantapabbate vasanto vākacīranivasano vivekasukhena viharati. Tasmim samaye so Phussaṃ Bhagavantaṃ taṃ padesaṃ sampattaṃ disvā tassa sarīrato nikkhantachabbaṇṇabuddharaṃsiyo ito cito vidhāvantiyo daṇḍadīpikānikkhantavipphurantamiva¹ disvā tasmim pasanno añjalim paggahetvā vanditvā cittaṃ paṣādetvā teneva pītisomanassena kālaṃ katvā Tusitādīsu nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo ca anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo

1. Daṇḍadīpikāhi karavippharantamiva (Sī)

ca anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto pubbavāsanāvasena pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

35. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pabbate Himavantamhīti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Dutiyaraṃsisaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Phaladāyakatthera-apadānavañṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato Phaladāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katakusalasambhāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle ekasmim kulagehe nibbatto sukhappatto taṃ sabbaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā kharājīnacamma¹dhārī hutvā viharati. Tasmim ca samaye Phussaṃ Bhagavantaṃ tattha sampattaṃ disvā pasannamānaso madhurāni phalāni gahetvā bhojesi. So teneva kusalena devalokādīsu puñṇasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

39. So aparabhāge attano pubbakammaṃ anussaritvā pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pabbate Himavantamhīti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Phaladāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Saddasaññakatthera-apadānavañṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato Saddasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle ekasmim

1. Khurājīnacamma (Ka), sakhurājīnacamma (?)

kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā
Himavantamhi araṇṇāvāse¹ vasanto attano anukampāya upagatassa
Bhagavato dhammaṃ sutvā dhammesu cittaṃ pasādetvā yāvatāyukam
ṭhatvā aparabhāge kālaṃ katvā Tusitādīsu chasu kāmāvacarasampattiyo ca
manussesu manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde
ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā
vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

43. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **pabbate Himavantamhīti**-ādimāha. Taṃ
sabbhaṃ uttānatthamevāti.

Saddasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Bodhisīcakatthera-apadānavañṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Bodhisīcakattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu
vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe
nibbatto sāsane pabbajitvā vattapaṭipattiyaṃ sāsanaṃ sobhayanto mahājane
bodhipūjaṃ kurumāne disvā anekāni pupphāni sugandhodakāni ca
gāhāpetvā pūjesi. So tena puñṇena devaloke nibbatto cha
kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe
nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

46. So arahā hutvā jhānaphalasukhena vītināmetvā pubbakammaṃ
saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Vipassissa**
Bhagavatoti-ādimāha. Tattha visesaṃ paramatthaṃ² nibbānaṃ passatīti
Vipassī, visesena bhābhābhājjane passatīti vā Vipassī, vipassanto
catusaccaṃ passanadakkhanasīloti vā Vipassī, tassa Vipassissa Bhagavato

1. Araṇṇāvāsaṃ (Sī)

2. Visesato paramaṃ (Sī)

Mahābodhimaho ahūti sambandho. Tatrāpi **mahābodhī**ti bodhi vuccati catūsu maggesu ñāṇaṃ, tamettha nisinno Bhagavā paṭivijjhatīti kaṇikārapādaparukkhopi bodhicceva vuccati, mahito ca so devabrahmanarāsurehi bodhi ceti mahābodhi, mahato Buddhassa Bhagavato bodhīti vā mahābodhi, tassa **maho** pūjā ahoṣīti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Bodhisīṇcakatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Padumapupphiyatthera-apadānavañṇanā

Pokkharavanam pavitṭhoti-ādikaṃ āyasmato Padumapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle ekasmiṃ¹ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya padumasampannaṃ ekaṃ pokkharāṇiṃ pavisitvā bhisamuḷāle khādanto pokkharāṇiyā avidūre gacchamānaṃ Phussaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso tato padumāni ocinitvā ākāse ukkhipitvā Bhagavantaṃ pūjesi, tāni pupphāni ākāse vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu. So bhiyyoso mattāya pasannamānaso pabbajitvā vattapaṭipattisāro samaṇadhammaṃ pūretvā tato cuto Tusitabhavanamalaṃ kurumāno² viya tattha uppajjitvā kamena cha kāmāvacarasampattiyo ca manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

51. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pokkharavanam pavitṭhoti**-ādimāha. Tattha pakārena naḷadaṇḍapattādīhi kharantīti pokkharā, pokkharānaṃ samuṭṭhitatṭhena samūhanti pokkharavanam, padumagacchasaṇḍehi maṇḍitaṃ majjhaṃ pavitṭho ahanti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Padumapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

Navamavaggavañṇanā samattā.

1. Aññatarasmiṃ (Sī)

2. Bhavanamaṅgalaṃkurumāno (Ka)

10. Sudhāvagga

1. Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavañṇanā

Pūjārahe pūjayatoti-ādikaṃ āyasmato Sudhāpiṇḍiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle Bhagavati dharamāne puññaṃ kātumasakkonto parinibbute Bhagavati tassa dhātum nidahitvā cetiye karīyamāne sudhāpiṇḍamadāsi. So tena puññaena catunnavutikappato paṭṭhāya etthantare caturāpāyamadisvā devamanussasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbato viññutaṃ patvā Satthari pasāditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

1-2. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pūjāraheti**-ādimāha. Tattha pūjārahā nāma Buddhapacceka-buddha-ariyasāvakācariyupajjhāyamātāpitugaru-ādayo, tesu pūjārahesu mālādīpadumavatthā¹ bharaṇacatupaccayādīhi **pūjayato** pūjayantassa puggalassa puññaakoṭṭhāsaṃ saḥassasatasahassādivasena saṅkhyāṃ kātum kenaci mahānubhāvenāpi na sakkāti attho. Na kevalameva dharamāne Buddhādayo pūjayato, parinibbutassāpi Bhagavato cetiyapaṭimābodhi-ādīsopi eseva nayo.

3. Taṃ dīpetum **catunnamapi dīpānanti**-ādimāha. Tattha **catunnamapi dīpānanti** Jambudīpa-aparagoyāna-uttarakurupubbavidehasaṅkhātānaṃ catunnaṃ dīpānaṃ tadanugatānaṃ dvisahassaparittadīpānaṃ ekato katvā sakalacakkavāḷagabbhe **issaraṃ** cakkavattirajjaṃ kareyyāti attho. **Ekissā pūjanāyetanti** dhātugabbhe cetiye katāya ekissā pūjāya **etaṃ** sakalajambudīpe sattaratanādikaṃ sakalaṃ dhanāṃ. **Kalaṃ nāgghati soḷasinti** cetiye katapūjāya soḷasakkhattum vibhattassa soḷasamakotṭhāsassa na agghatīti attho.

1. Gandhā (I, Ka)

4. **Siddhatthassa -pa- phalitantareti** narānaṃ aggassa seṭṭhassa Siddhatthassa Bhagavato **cetiye** dhātugabbhamhi sudhākamme karīyamāne paricchedānaṃ ubhinnamantare vemajjhe, atha vā pupphadānaṭṭhānānaṃ antare phalantiyā mayā sudhāpiṇḍo dinno makkhitoti¹ sambandho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Sudhāpiṇḍiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Sucintikatthera-apadānavañṇanā

Tissassa Lokanāthassāti-ādikaṃ āyasmato Sucintikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu nibbānādhigamāya puññaṃ upacinitvā Tissassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā Satthu nisīdanatthāya parisuddhaṃ siliṭṭhaṃ kaṭṭhamayamanagghapīṭhamadāsi. So tena puññaṃ kammena sugatisukhamanubhavitvā tattha tattha saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

8. So patta-arahattaphalo pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Tissassa Lokanāthassāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Sucintikatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Aḍḍhaceḷakatthera-apadānavañṇanā

Tissassāhaṃ Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Aḍḍhaceḷakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṃ upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekenākusalena kammena duggatakulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso cīvaratthāya aḍḍhabhāgaṃ ekaṃ dussamadāsi.

1. Pakkhitoti (Sī)

So teneva pītisomanassena kālaṃ katvā sagge nibbatto
chakāmāvacarasampattimanubhavitvā tato cuto manussesu
manussasampattīnaṃ aggabhūtaṃ cakkavattisampattiṃ anubhavitvā
imasmim Buddhuppāde ekasmim addhakule nibbatto vuddhippatto Satthu
dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

14. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Tissassāhaṃ Bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ
sabbaṃ uttānatthamevāti.

Aḍḍhaceḷakatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā

Kammārohaṃ pure āsinti-ādikaṃ āyasmato Sūcidāyakattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro antarantarā kusalaḥijāni
pūrento Vipassissa Bhagavato kāle antarantarā katena ekena
kammacchiddena kammārakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu
nipphattiṃ patto Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso
cīvarasibbanatthāya sūcidānamadāsi, tena puññaṇa dibbasampattiṃ
anubhavitvā aparabhāge manussesu uppanno cakkavattādayo sampattiyo ca
anubhavanto uppannuppannabhava tikkhapañño vajjirañño ahoṣi. So
karena imasmim Buddhuppāde nibbatto vuddhippatto mahaddhano
saddhājāto tikkhapañño ahoṣi. So ekadivasaṃ Satthu dhammadesanaṃ sutvā
dhammānusārena ñāṇaṃ pesetvā nisinnāsaneveva arahā ahoṣi.

19. So arahā samāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **kammārohaṃ pure āsinti**-ādimāha. Tattha
kammāroti ayokammalohakammādinā kammena jīvati ruhati¹ vuddhiṃ
virūlhiṃ āpajjati kammāro, pubbe puññakaraṇakāle kammāro **āsini**
ahosinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Sūcidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Arati (?)

5. Gandhamāliyatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Gandhamāliyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto mahaddhano mahābhāgo ahosi. So Satthari pasīditvā candanāgarukappūrakassaturādīni anekāni sugandhāni vaḍḍhetvā Satthu gandhathūpaṃ kāresi. Tassupari sumanapupphehi chādesi, Buddhañca aṭṭhaṅganamakkāraṃ akāsi¹. So tena puñṇakammena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

24. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Gandhamāliyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Tipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṃ āyasmato Tipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro antarā kenaci akusalacchiddena Vipassissa Bhagavato kāle nesādakule nibbatto migaluddo hutvā araṇṇe viharati. Tadā Vipassissa Bhagavato pāṭalibodhiṃ sampuñṇapattapallavaṃ haritavañṇaṃ nīlobhāsaṃ manoramaṃ disvā tīhi pupphehi pūjetvā purāṇapattaṃ chaḍḍetvā Bhagavato sammukhā viya pāṭalimahābodhiṃ vandi. So tena puñṇena tato cuto devaloke uppanno tattha dibbasampattiṃ aparāparaṃ anubhavitvā tato cuto manussesu jāto tattha cakkavattisampatti-ādayo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasomanassahadayo gehaṃ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. Buddhaṃ vanditvā patthanañcākāsi (Sī)

31. So evaṃ siddhippatto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **migaluddo pure āsinti**-ādimāha. Tattha maraṇāya gacchati pāpuṇātīti migo, atha vā magayamāno ihati pavattatīti migo, migānaṃ mārāṇe luddo lobhī gedhoti migaluddo, pure mayhaṃ puññakaraṇasamaye kānanasaṅkhāte mahā-araññe migaluddo āsinti sambandho. **Pāṭaliṃ haritaṃ disvāti** tattha pakārena talena¹ rattavaṇṇena bhavatīti pāṭali, pupphānaṃ rattavaṇṇatāya pāṭalīti vohāro, pattānaṃ haritatāya haritaṃ nīlavaṇṇaṃ pāṭalibodhiṃ disvāti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Tipupphiyatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

7. Madhupiṇḍikatthera-apadānavāṇṇanā

Vivane² **kānane disvāti**-ādikaṃ āyasmato Madhupiṇḍikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle nesādayoniyaṃ nibbatto mahā-araññe paṭivasati. Tadā vivekābhiraṭiyā sampattaṃ Siddhatthaṃ Bhagavantaṃ disvā samādhito vuṭṭhitassa tassa sumadhuraṃ madhumadāsi. Tattha ca pasannamānaso vanditvā pakkāmi. So teneva puññena sampattiṃ anubhavanto devamanussesu saṃsaritvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

37. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vivane kānane disvāti**-ādimāha. Tattha **vivaneti** visesena vanaṃ patthaṭaṃ vīvanaṃ, hatthi-assarathasaddhehi bherisaddhehi ca vatthukāmakilesakāmehi ca vigataṃ byāpagatanti attho, kānanasaṅkhāte mahā-araññe vivaneti sambandho. **Osadhiṃva virocantanti** ³bhavavaḍḍhakijjanānaṃ icchiticchitaṃ nipphādetīti osadhaṃ. Ojānibbattikāraṇaṃ paṭicca yāya tārakāya uggatāya uddharanti gaṇhantīti sā osadhi³.

1. Pāleti (Sī, Ka)

2. Vipine (Pāli)

3-3. Abhivaḍḍhati jotanaṃ icchiticchitaṃ nipphādetīti osadhi, (Sī)

Osadhitārakā iva virocantīti vattabbe gāthābandhasukhattham “osadhiṃ va virocantan”ti ca vuttam. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Madhupiṇḍikatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Senāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Senāsanadāyakattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā attano vasanaṭṭhānam vanantaram sampattassa Bhagavato paṇāmaṃ katvā paṇṇasantharam santharivā adāsi. Bhagavato nisinnaṭṭhānassa samantato bhittiparicchedam katvā pupphapūjamakāsi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

45. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānam dassento **Siddhatthassa Bhagavatoti-**ādimāha. Tam sabbam heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Senāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Veyyāvaccakarathera-apadānavañṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Veyyāvaccakaratherassa apadānam. Tassa uppatti-ādayo heṭṭhā vuttaniyāmeneva daṭṭhabbā.

Veyyāvaccakarathera-apadānavañṇanā samattā.

10. Buddhupaṭṭhākātthera-apadānavañṇanā

Vipassissa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Buddhupaṭṭhākāttherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupaṇissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle saṅkhadhamakakule nibbatto vuddhimanvāya attano sippe saṅkhadhamane cheko ahosi, niccakālaṃ Bhagavato saṅkhaṃ dhametvā saṅkhasaddeneva pūjesi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pākaṭo Mahāghoso Mahānādī Madhurassaro ahosi, imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ pākaṭakule nibbatto vuddhippatto **Madhurassaroti** pākaṭo, Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi, aparabhāge Madhurassarattheroti pākaṭo.

51. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Vipassissa Bhagavatoti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttameva. **Ahosim saṅkhadhamakoti** saṃ suṭṭhu khananto gacchatīti saṅkho, samuddajalapariyante caramāno gacchati vicaratīti attho. Taṃ saṅkhaṃ dhamati ghosaṃ karotīti saṅkhadhamako, sohaṃ saṅkhadhamakova ahosinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Buddhupaṭṭhākātthera-apadānavañṇanā samattā.

Dasamavaggavañṇanā samattā.

10. Bhikkhādāyivagga

1. Bhikkhādāyakātthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavañṇam Sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato Bhikkhādāyakāttherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupaṇissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya vibhavasampanno saddhājāto vihārato nikkhamitvā piṇḍāya caramānaṃ Siddhatthaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso āhāramadāsi. Bhagavā taṃ paṭiggahetvā anumodanaṃ

vatvā pakkāmi. So teneva kusalena yāvatāyukaṃ ṭhatvā āyupariyosāne devaloke nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca manussasampattimanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

1. So aparabhāge attano pubbakammaṃ anussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṃ Sambuddhanti**-ādimāha. Taṃ sabbam heṭṭhā vuttanayameva. **Pavarā abhinikkhantanti** pakārena varitabbaṃ patthetabbanti pavaraṃ, rammabhūtaṃ vivekabhūtaṃ sakavihārato abhi visesena nikkhantanti attho. **Vānā nibbānamāgatanti** vānaṃ vuccati taṇhā, tato nikkhantattā nibbānaṃ, vānanāmaṃ taṇhaṃ padhānaṃ katvā sabbakilese pahāya nibbānaṃ pattanti attho.

2. **Kaṭacchubhikkhaṃ datvānāti** karatalena gahetabbā dabbi kaṭacchu, bhikkhīyati āyāciyātīti bhikkhā, abhi visesena khāditabbā bhakkhittabbāti vā bhikkhā, kaṭacchunā gahetabbā bhikkhā kaṭacchubhikkhā, dabbīyā bhattaṃ datvāti attho. Sesaṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Bhikkhādāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

2. **Ñāṇasaññikatthera-apadānavaṇṇanā**

Suvaṇṇavaṇṇaṃ Sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato Ñāṇasaññikattherassa apadānaṃ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto saddhammassavane sādaro sālayo Bhagavato dhammadesanānusārena ñāṇaṃ pesetvā ghosapamāṇattā Bhagavato ñāṇe pasanno pañcaṅga-aṭṭhaṅganamakkāravasena paṇāmaṃ katvā pakkāmi. So tato cuto devalokesu uppanno tattha chakāmāvacare dibbasampattimanubhavanto tato cavitvā manussaloke jāto tatthagabhūta cakkavattisampadādayo anubhavitvā

imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahoṣi.

7. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṃ Sambuddhanti**-ādimāha. Taṃ vuttatthameva. **Nisabhājāniyaṃ yathāti** gavasatasahassajetṭho nisabho, nisabho ca so ājāniyo seṭṭho uttamo ceti nisabhājāniyo. Yathā nisabhājāniyo, tatheva Bhagavāti attho. Lokavisayasaññātaṃ paññattivasena evaṃ vuttaṃ. Anupameyyo hi Bhagavā. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Ñāṇasaññikatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

3. Uppalahatthiyatthera-apadānavāṇṇanā

Tivarāyaṃ nivāsīhanti-ādikāṃ āyasmato Uppalahatthakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katakusalo tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle mālākārakule nibbatto vuddhimanvāya mālākārakammaṃ anekāni pupphāni vikkiṇanto jīvati. Athekadivasāṃ pupphāni gahetvā caranto Bhagavantaṃ ratanagghikamiva caramānaṃ¹ disvā rattuppalakalāpena pūjesi. So tato cuto teneva puññena sugatīsu puññamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

13. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **tivarāyaṃ nivāsīhanti**-ādimāha. Tattha **tivarāti** tīhi vārehi kāritaṃ sañcaritaṃ paṭicchannaṃ nagaraṃ, tassaṃ tivarāyaṃ nivāsī, vasanasīlo nivāsanaṭṭhānagehe vā vasanto ahanti attho. **Ahoṣiṃ māliko tadāti** tadā nibbānatthāya puññasambhārakaraṇasamaye māliko mālākārova pupphāni kayavikkayaṃ katvā jīvanto ahoṣinti attho.

1. Jotamānaṃ (Sī)

14. **Pupphahatthamadāsahanti** Siddhatthaṃ Bhagavantaṃ disvā uppalakalāpaṃ adāsiṃ pūjesinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Uppalahatthakatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Padapūjakatthera-apadānavañṇanā

Siddhatthassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Padapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno sumanapupphena pādamūle pūjesi. So tena puññaṃ devamanussesu saṃsaranto sakkasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaphale patiṭṭhāsi.

19. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Siddhatthassa Bhagavatoti**-ādimāha. **Jātipupphamadāsahanti** jātisumanapupphaṃ adāsiṃ ahanti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ sumanasaddassa lopaṃ katvā vuttaṃ. Tattha jātiyā nibbatto vikasaṃānoyeva sumanaṃ janānaṃ somanassaṃ karotīti sumanaṃ, pupphanatṭhena vikasanatṭhena pupphaṃ, sumanañca taṃ pupphañcāti sumanapupphaṃ, tāni sumanapupphāni Siddhatthassa Bhagavato ahaṃ pūjesinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Padapūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Sudassano nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Muṭṭhipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññaṃ upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle mālākārakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippe nipphattiṃ patto

ekadivasam Bhagavantam disvā pasannamānaso jātisumanapupphāni ubhohi hatthehi Bhagavato pādamūle okiritvā pūjesi. So tena kusalasambhārena devamanussesu saṁsaranto ubho sampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto pubbavāsanāvasena Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahoṣi.

24-25. So aparabhāge attano pubbakammaṁ anussarivā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **Sudassano nāma nāmenāti**-ādimāha. Tattha **Sudassanoti** ārohapariṇāharūpasanṭhānayo bbaññasobhanena sundaro dassanoti Sudassano, nāmena Sudassano nāma mālākāro hutvā jātisumanapupphehi Padumuttaram Bhagavantam pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Muṭṭhipupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Udakapūjakatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇam Sambuddhanti-ādikaṁ āyasmato Udakapūjakattherassa apadānam. Ayampi purimajinavaresu pūritakusalasañcayo tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni paripūriyamāno Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya kusalākusalam jānanto Padumuttarassa Bhagavato ākāse gacchato nikkhantachabbaṇṇabuddharamsīsu pasanno ubhohi hatthehi udakam gahetvā pūjesi. Tena pūjitam udakam rajatabubbulaṁ viya ākāse aṭṭhāsi. So abhippasanno teneva somanassena Tusitādīsu nibbatto dibbasampattiyo anubhavitvā aparabhāge manussasampattiyo ca anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutam patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahoṣi.

29. So aparabhāge attano pubbakammaṁ sarivā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **suvaṇṇavaṇṇam Sambuddhanti**-ādimāha. Tam heṭṭhā vuttameva. **Ghatāsanamva jalitanti** ghatam vuccati sappi, ghatassa āsanam ādhāranti ghatāsanam, aggi, atha vā tam asati bhuñjatīti

ghatāsanam, aggiyeva. Yathā ghate āsitte aggimhi aggisikhā atīva jalati, evam aggikkhandham iva jalamānam Bhagavantanti attho. **Ādittamva hutāsananti** hutam vuccati pūjāsakkāre, hutassa pūjāsakkārassa āsananti hutāsanam, jalamānam sūriyam iva dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇchi byāmappabhāmaṇḍalehi¹ vijjotamānam suvaṇṇavaṇṇam Sambuddham **anilañjase** ākāse gacchantam addasanti sambandho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Udakapūjakatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

7. Naḷamāliyatthera-apadānavāṇṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṃ āyasmato Naḷamāliyattherassa apadānam. Esopi purimajinavaresu katādhikāro anekāsu jātīsu vivatṭūpanissayāni kusalakammāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsam saṇṭhapetvā kāme ādinavam disvā geham pahāya tāpasapabbajjam pabbajitvā Himavante vasanto tatthāgataṃ Bhagavantaṃ disvā pasanno vanditvā tiṇasantharam santharitvā tattha nisinnassa Bhagavato naḷamālehi bījanim katvā bījetvā adāsī. Paṭiggahehi Bhagavā tassānukampāya, anumodanañca akāsī. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto uppannuppannabhava pariḷāhasantāpavivajjito kāyacittacetasikasukhappatto anekasukhamanubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

36. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **Padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. Tam heṭṭhā vuttameva.

37. **Naḷamālaṃ gahetvānāti** naḷati asāro nissāro hutvā veḷuvamsatopi tanuko sallahuko jātoti naḷo, naḷassa

mālā pupphaṃ naḷamālaṃ, tena naḷamālena bījaṇiṃ kāresinti sambandho. Bījissati janissati¹ vāto anenāti bījanī, taṃ bījaṇiṃ Buddhassa upanāmesim, paṭiggahesinti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Naḷamāliyatthera-apadānavañṇanā samattā.

Sattamabhāṇavāraṇṇanā samattā.

8. Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavañṇanā

Kānanam vana'moggayhāti-ādikaṃ āyasmato Āsanupaṭṭhāhakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṃ vasanto tattha dosaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto tattha sampattaṃ Bhagavantaṃ disvā pasanno sīhāsanaṃ adāsi, tattha nisinnaṃ Bhagavantaṃ mālākalāpaṃ gahetvā pūjetvā taṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto nibbattanibbattabhava uccakuliko vibhavasampanno ahosi. So kālantarena imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

47. So arahā samāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **kānanam vana'moggayhāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttatthamevāti.

Āsanupaṭṭhāhakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Biḷalidāyakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Biḷalidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle

1. Vijīti visesena jinoti (Sī)

kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ vasanto tatthādīnaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto atīva appicchantuṭṭho āluvādīhi yāpento vasati. Tadā Padumuttaro Bhagavā tassa anukampāya taṃ Himavantaṃ agamāsi. Taṃ disvā pasanno vanditvā biḷāliyo gahetvā patte okiri. Taṃ Tathāgato tassānukampāya somanassuppādayanto paribhuñji. So tena kammena tato cuto devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbattitvā vuddhimanvāya Satthari pasanno sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

53. So aparabhāge attano kusalakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva. Āluvakarambhādayo tesāṃ tesāṃ kandaḷātīnaṃ nāmānevāti.

Biḷālidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Reṇupūjakatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇaṃ Sambuddhanti-ādikaṃ āyasmato Reṇupūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno viññutaṃ patto aggikkhandhaṃ viya vijjotamānaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso nāgapupphakesaraṃ gahetvā pūjesi. Atha Bhagavā anumodanamakāsi.

62-3. So tena puññena tato cuto devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā uppannuppannabhava sabbattha pūjito imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pubbavāsanābalena Satthari pasanno sāsane pabbajito na cirasseva arahā hutvā dibbacakkhunā attano pubbakammaṃ disvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇaṃ Sambuddhanti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Sataraṃsimva bhāṇumanti** satamattā satappamāṇā raṃsi pabhā yassa

sūriyassa so sataraṃsi, gāthābandhasukhatthaṃ sataraṃsīti vuttaṃ,
 anekasatassa anekasatasahassaraṃsīti attho. Bhāṇu vuccati pabhā, bhāṇu
 pabhā yassa so bhāṇumā, bhāṇumasaṅkhātāṃ sūriyaṃ iva Vipassīṃ
 Bhagavantaṃ disvā sakesaraṃ nāgapupphaṃ gahetvā **abhiropayim** pūjesinti
 attho. Sesāṃ uttānamevāti.

Reṇupūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Ekādasamavaggavañṇanā samattā.

12. Mahāparivāravagga

1. Mahāparivārakatthera-apadānavañṇanā

Vipassī nāma Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Mahāparivārakattherassa
 apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava
 vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato
 uppannasamaye yakkhayoniyāṃ nibbatto anekayakkhasatasahassaparivāro
 ekasmiṃ khuddakadīpe dibbasukhamanubhavanto viharati. Tasmiṃca dīpe
 cetiyābhisobhito vihāro atthi, tattha Bhagavā agamāsi. Atha so
 yakkhasenādhīpati taṃ Bhagavantaṃ tattha gatabhāvaṃ disvā dibbavatthāni
 gahetvā gantvā Bhagavantaṃ vanditvā dibbavatthehi pūjesi, saparivāro
 saraṇamagamāsi. So tena puñṇakammena tato cuto devaloke nibbattitvā
 tattha chakāmāvacarasukhamanubhavitvā tato cuto manussesu
 aggacakkavatti-ādisukhamanubhavitvā aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde
 kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva
 arahā ahosi.

1-2. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
 pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Vipassī nāma Bhagavāti**-ādimāha. Tattha
 viśesaṃ paramatthaṃ nibbānaṃ passatīti Vipassī, vividhe satipaṭṭhānādayo
 sattatimsabodhipakkhiyadhamme passatīti vā Vipassī,

vividhe anekappakāre bodhaneyyasatte visum visum passatīti vā Vipassī, so Vipassī Bhagavā **dīpacetiyaṃ** dīpe pūjanīyaṭṭhānaṃ vihāramagamāsīti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Mahāparivāraṭṭhāna-apadānavañṇanā samattā.

2. Sumaṅgalatthera-apadānavañṇanā

Atthadassī Jinavaroti-ādikaṃ āyasmato Sumaṅgalattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ taḷākasamīpe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ samaye Bhagavā vihārato nikkhamitvā nahāyitukāmo tassa taḷākassa tīraṃ gantvā tattha nhatvā ekacīvaro jalamāno brahmā viya sūriyo viya suvaṇṇabimbaṃ viya aṭṭhāsī. Atha so devaputto somanassajāto pañjaliko thomanamakāsi, attano dibbagītātūriyehi upahāraṇca akāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

11. So pacchā pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Atthadassī Jinavaroti**-ādimāha. Tattha paramatthaṃ nibbānaṃ dakkhati passatīti Atthadassī, atha vā sabbasattānaṃ caturāriyasaccasaṅkhātāṃ atthapayojanaṃ dassanasīloti Atthadassī, kilese ajini jināti jinissatīti Jino. Varitabbo patthetabbo sabbasattehīti varo, Attadassī Jino ca so varo cāti Atthadassī Jinavaro. **Lokajetṭho**ti lujjati palujjati loko, lokīyati passīyati Buddhādīhi pārappattoti vā loko, loko ca loko ca loko cāti loko. Ekasesasamāsavasena “lokā”ti vattabbe “loko”ti vutto. Lokassa jetṭho Lokajetṭho, so Lokajetṭho Narāsabhoti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Sumaṅgalatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Saraṇagamaniyatthera-apadānavañṇanā

Ubhinnaṃ devarājūnantiādikaṃ āyasmato Saraṇagamaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro uppannuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Padumuttare Bhagavati uppanne ayaṃ Himavante devarājā hutvā nibbatti, tasmim̐ aparena¹ yakkhadevarañña saddhim̐ saṅgāmatthāya upaṭṭhite dve anekayakkhasahassaparivārā phalakāvudhādihatthā saṅgāmatthāya samupabyūḷhā ahesuṃ. Tadā Padumuttaro Bhagavā tesu sattesu kārūññaṃ uppādetvā ākāseṇa tattha gantvā saparivārānaṃ dvinnāṃ devarājūnaṃ dhammaṃ desesi. Tadā te sabbe phalakāvudhāni chaḍḍetvā Bhagavantaṃ gāravabahuṃānena vanditvā saraṇamagamāṃsu. Tesāṃ ayaṃ paṭhamaṃ saraṇamagamāsi. So tena puññaṇa devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim̐ Buddhupāde kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

20. So aparabhāge pubbakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseṇa **ubhinnaṃ devarājūnanti**-ādimāha. Tattha sucilomakharaloma-āḷavakakumbhīrakuverādayo viya nāmagottena apākaṭā dve yakkharājāno aññaṇāpadesena dassento “ubhinnaṃ devarājūnaṃ”ti-ādimāha². **Saṅgāmo samupaṭṭhitoti** saṃ suṭṭhu gāmo kalahatthāya upagamananti saṅgāmo, so saṅgāmo saṃ suṭṭhu upaṭṭhito, ekaṭṭhāne upagantvā ṭhitoti attho. **Ahosi samupabyūḷhoti** saṃ suṭṭhu upasamāpe rāsibhūtoti attho.

21. **Saṃvejesi mahājananti** tesāṃ rāsibhūtānaṃ yakkhānaṃ ākāse nisinnō Bhagavā catusaccadhammadesanāya saṃ suṭṭhu vejesi, ādīnavadassanena gaṇhāpesi viññāpesi bodhesīti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Saraṇagamaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Āsanne (Sī)

2. Ubhinnaṃ devarājūnanti āha (?)

4. Ekāsaniyatthera-apadānavañṇanā

Varuṇo nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Ekāsaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Varuṇo nāma devarājā hutvā nibbatti. So Bhagavantam disvā pasannamānaso gandhamālādīhi gītavāditehi ca upaṭṭhayamāno saparivāro pūjesi. Tato aparabhāge Bhagavati parinibbute tassa Mahābodhirukkham Buddhadasanaṃ viya sabbatūriyatāḷāvacarehi saparivāro upahāramakāsi. So tena puñṇena tato kālaṅkatvā Nimmānaratidevaloke uppajji. Evaṃ devasampattimanubhavitvā manussesu ca manussabhūto cakkavattisampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthu sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

31. So pacchā sakakammaṃ saritvā taṃ tathato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Varuṇo nāma nāmenāti**-ādimāha. Tattha yadā ahaṃ sambodhanatthāya¹ Buddhaṃ bodhiṇca pūjesiṃ, tadā Varuṇo nāma devarājā ahoṣinti sambandho.

34. **Dharaṇīruhapādapanti** ettha rukkkhalatāpabbatasattaratanādayo dhāretīti dharaṇī, tasmīṃ ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho. Pādena pivatīti pādapo, siñcitasīñcitodakaṃ pādena mūlena pivati rukkhakkhandhasākhāviṭapehi āporasaṃ patthariyatīti attho, taṃ dharaṇīruhapādapaṃ Bodhirukkhanti sambandho.

35. **Sakakammābhiraddhoti** attano kusalakammena abhiraddhopasanno uttame bodhimhi pasannoti sambandho. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Ekāsaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Sammodanatthāya (Sī)

5. Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavañṇanā

Vipassī nāma Bhagavāti-ādikam āyasmato Suvaṇṇapupphiyattherassa apadānam. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ ṭhāne bhūmaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto tassa Bhagavato dhammam sutvā pasannamānaso catūhi suvaṇṇapupphehi pūjesi. Tāni pupphāni ākāse suvaṇṇavitānam hutvā chādesum, suvaṇṇapabhā ca Buddhassa sarīrapabhā ca ekato hutvā mahā-obhāso ahosi. So atirekataram pasanno sakabhavanam gatopi saratiyeva. So tena puñṇakammena Tusitabhavanādisugatīsuyeva saṃsaranto dibbasampattim anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutam patto Satthu dhammadesanam sutvā sāsane uram datvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

40. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānam pakāsento **Vipassī nāma Bhagavāti**-ādimāha. Tam hetṭhā vuttatthameva.

44. **Pāmojjaṃ janayitvānāti** balavapītiṃ uppādetvā “pāmojjaṃ āmodanā pamodanā hāso pahāso vitti odagyaṃ attamanatā cittassā”¹ti-ādīsu¹ viya attamanatā sakabhāvaṃ uppādetvāti attho. Sesam sabbattha uttānamevāti.

Suvaṇṇapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Citakapūjakatthera-apadānavañṇanā

Vasāmi rājāyataneti-ādikam āyasmato Citakapūjakattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tato param uppannuppannabhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle rājāyatanarukkhadevatā hutvā nibbatto antaranatā devatāhi saddhim

1. Abhi 1. 18, 30; Khu 7. 2, 38, 219 piṭṭhesu.

dhammaṃ sutvā pasanno Bhagavati parinibbute saparivāro gandhadīpadhūpapupphabheri-ādīni gāhāpetvā Bhagavato ālahanaṭṭhānaṃ gantvā dīpādīni pūjetvā anekehi tūriyehi anekehi vāditehi taṃ pūjesi. Tato paṭṭhāya sakabhavanaṃ upaviṭṭhopi Bhagavantameva saritvā sammukhā viya vandati. So teneva puññaṃ tena cittappasādena rājāyatanato kālaṃ kato Tusitādīsu nibbato dibbasampattiṃ anubhavitvā tato manussesu manussasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbato viññutaṃ patto Bhagavati uppannacittappasādo Bhagavato sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

49. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vasāmi rājāyataneti**-ādimāha. **Rājāyataneti** devarājūnaṃ āyatanam rājāyatanam, tassa rukkhassa nāmadheyyo vā.

Parinibbute Bhagavatīti parisamantato kiñci anavasesetvā khandhaparinibbānakāle parinibbānasamaye parinibbānappattassa sikhino lokabandhunoti sambandho.

50. **Citakaṃ agamāsahanti** candanāgarudevadārukappūratakkolādi-sugandhadārūhi citaṃ rāsigaṭanti citaṃ, citameva citakaṃ, Buddhagāravena citakaṃ pūjanatthāya citakassa samīpaṃ ahaṃ agamāsinti attho. Tattha gantvā katakiccaṃ dassento **tūriyaṃ tattha vādetvāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Citakapūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Buddhasaññaṭṭhakatthera-apadānavañṇanā

Yadā Vipassī lokaggoti-ādikaṃ āyasmato Buddhasaññaṭṭhakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṃ upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ bhūmatṭhakavimāne devaputto hutvā nibbatti. Tadā Vipassī Bhagavā āyusaṅkhāraṃ vossajji. Atha sakaladasasahassilokadhātu sasāgarapabbatā pakampittha. Tadā tassa devaputtassa bhavanampi kampittha. Tasmim khaṇe so

devaputto saṁsayajāto “kiṁ nu kho pathavīkampāya nibbattī”ti cintetvā Buddhassa āyusaṅkhāravossajjabhāvaṁ ñatvā mahāsokaṁ domanassaṁ¹ uppādesi. Tadā Vessavaṇo mahārājā āgantvā “mā cintayitthā”ti assāsesi. So devaputto tato cuto tena puññaena devamanussesu saṁsaranto imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāsaṁ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

57. So aparabhāge attano pubbakammaṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **yadā Vipassī lokaggoti**-ādimāha. **Āyusaṅkhāramossajjīti** āsamantato yunoti pāleti satteti āyu, āyussa saṅkhāro rāsibhāvo āyusaṅkhāro, taṁ āyusaṅkhāraṁ ossajji pariccaji jahāsīti attho. Tasmiṁ āyusaṅkhāravossajjane. Jalamekhalāsāgarodakamekhalāsahitā sakaladasasahassacakkavāḷapathavī kampitthāti sambandho.

58. **Otataṁ vitthataṁ mayhanti** mayhaṁ bhavanaṁ otataṁ vitthataṁ cittaṁ vicittaṁ **suci** suparisuddhaṁ **cittaṁ** anekehi sattahi ratanehi vicittaṁ sobhamānaṁ **pakampittha** pakārena kampitthāti attho. Sesāṁ sabbattha uttānamevāti.

Buddhasaññaṅkatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Maggasaññaṅkatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarabuddhassāti-ādikaṁ āyasmato Maggasaññaṅkattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tato oraṁ tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññaṇi upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Himavante devaputto hutvā nibbatto araṇñaṁ gantvā maggamūḷhānaṁ maggaṁ gavesantānaṁ tassa sāvakānaṁ bhojetvā maggaṁ ācikkhi. So tena puññaena devamanussasampattimanubhavitvā uppannuppannabhava sabbattha amūḷho saññavā ahoṣi. Atha imasmiṁ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṁ patto gharāvāse anallīno pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

1. Saṁvegāṁ (Sī)

66. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Padumuttarabuddhassāti**-ādimāha. **Sāvakā vanacārino**ti Bhagavato vuttavacanaṃ sammā ādarena suṇantīti sāvakā, atha vā Bhagavato desanānusārena ñāṇaṃ pesetvā saddhammaṃ suṇantīti sāvakā. Vanacārino vane vicaraṇakā sāvakā **vippanaṭṭhā** maggamūḷhā mahā-araññe **andhāva** cakkhuvirahitāva **anusuyyare** vicarantīti sambandho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Maggasaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavañṇanā

Atthadassimhi Sugateti-ādikāṃ āyasmato

Paccupaṭṭhānasaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle yakkhayoniyaṃ nibbatto Bhagavati dharamāne dassanassa aladdhattā pacchā parinibbute mahāsokappatto vihāsi. Tadā hissa Bhagavato Sāgato nāma aggasāvako anusāsanto Bhagavato sārīrikadhātupūjā Bhagavati dharamāne katapūjā viya cittappasādasā mahapphalaṃ bhavati”ti vatvā “thūpaṃ karohī”ti niyojito thūpaṃ kāresi, taṃ pūjetvā tato cuto devamanussesu sakkacakkavattisampattimanubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvattthiyaṃ ekasmim kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasīditvā pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

72. So aparabhāge attano puñṇakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Atthadassimhi Sugateti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttameva. **Yakkhayonim upapajjinti** ettha pana attano sakāsaṃ sampattasampatte khādantā yanti gacchantīti yakkhā, yakkhānaṃ yoni jātīti yakkhayoni, yakkhayoniyaṃ nibbattoti attho.

73. **Dulladdhaṃ vata me āsīti** me mayā laddhayaṃ dulladdhaṃ, Buddhabhūtaṃ Satthuno sakkāraṃ akatattā virādhettvā laddhanti attho. **Duppabhātanti**

duṭṭhu pabhātaṃ rattiyā pabhātakaraṇaṃ, mayhaṃ na suṭṭhuṃ pabhātanti¹ attho. **Duruṭṭhitaṃ** du-uṭṭhitaṃ, sūriyassa uggamaṇaṃ mayhaṃ du-uggamananti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Paccupaṭṭhānasaññakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Jātipūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Jāyaṃ tassa Vipassissāti-ādikaṃ āyasmato Jātipūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto nakkhattapāṭhakehi Vipassibodhisattassa vuttalakkaṇanimittaṃ sutvā “ayaṃ kira kumāro Buddhō hutvā sakalalokassa aggo seṭṭho hutvā sabbasatte saṃsārato uddharissatī”ti sutvā taṃ Bhagavantaṃ kumārakāleyeva Buddhassa viya mahāpūjamakāsi. Pacchā kamena kumārakālaṃ rājakumārakālaṃ² rajjakālanti kālattayamatikkamma Buddhē jātepi mahāpūjaṃ katvā tato cuto Tusitādīsu nibbatto dibbasukhamanubhavitvā pacchā manussesu cakkavattādīmanussasukhamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto sattaṭṭhavassakāleyeva Bhagavati pasanno pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

82. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **jāyaṃ tassa Vipassissāti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva.

84. **Nemittānaṃ suṇitvānāti** ettha nimittaṃ kāraṇaṃ sukhadukkhappattihetuṃ jānantīti nemittā, tesāṃ nemittānaṃ nakkhattapāṭhakānaṃ vacanaṃ suṇitvāti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Jātipūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Dvādasamavaggavaṇṇanā samattā.

1. Mayhamatiduṭṭhupabhātanti (Si)

2. Kumārakāleyeva rājakumāraṃ (sabbattha)

13. Sereyyavagga

1. Sereyyakatthera-apadānavañṇanā

Ajjhāyako mantadharoti-ādikaṃ āyasmato Sereyyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tato paresu attabhāvasahassesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā itihāsādisakalabrāhmaṇadhammesu koṭippatto ekasmiṃ divase abbhokāse saparivāro ṭhito Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso sereyyapupphaṃ gahetvā ākāse khipanto pūjesi. Tāni pupphāni ākāse vitānaṃ hutvā sattāhaṃ ṭhatvā pacchā antaradhāyimsu. So taṃ acchariyaṃ disvā atīva pasannamānaso teneva pītisomanassena kālaṃ katvā Tusitādīsu nibbatto tattha dibbasukhamanubhavitvā tato manussasukhamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ pāpuṇitvā pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

1. So aparabhāge purākatakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **ajjhāyako mantadharoti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva.

3. **Sereyyakaṃ gahetvānāti** sirise bhavaṃ jātipupphaṃ sereyyaṃ, sereyyameva sereyyakaṃ, taṃ sereyyakaṃ gahetvānāti sambandho. Bhagavati pasanno jātisumanamakuḷacampakādīni pupphāni patiṭṭhapetvā pūjetuṃ kālaṃ natthitāya¹ tattha sampattaṃ taṃ sereyyakaṃ pupphaṃ gahetvā pūjesinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Sereyyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Pūjetukāmatāya (?)

2. Pupphathūpiyatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Pupphathūpiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassibuddhassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā sakasippe nipphattiṃ patto tattha sāraṃ apasānto gehaṃ pahāya Himavantaṃ pavisitvā attanā sahagatehi pañcasissasahasseehi saddhiṃ pañcābhiñṇā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā Kukkuranāmapabbatasamīpe paṇṇasālaṃ kāretvā paṭivasati. Tadā Buddhuppādabhāvaṃ sutvā sissehi saha Buddhassa santikaṃ gantukāmo kenaci byādhinā pīḷito paṇṇasālaṃ pavisitvā sissasantikā Buddhassānubhāvaṃ lakkhaṇaṃ sutvā pasannamānaso Himavantato campakāsokatilakakeṭakādyaneke pupphe āharāpetvā thūpaṃ katvā Buddhaṃ viya pūjetvā kālaṃ katvā brahmalokūpago ahosi. Atha te sissā tassa āḷaṇaṃ katvā Buddhasantikaṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocesuṃ. Atha Bhagavā Buddhacakkhunā oloketvā anāgataṃsaññaṇena pākaṭīkaraṇamakāsi. So aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pubbavāsanābalena Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

10. Atha so attano pubbakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Kukkuro nāma pabbatoti** pabbatassa sikharaṃ kukkurākārena sunakhākārena saṇṭhitattā “Kukkurapabbato”ti saṅkhyāṃ gato, tassa samīpe paṇṇasālaṃ katvā pañcatāpasahasseehi saha vasamānoti attho. Nayānusārena sesaṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Pupphathūpiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Pāyasadāyakatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇo Sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato Pāyasadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle

ekasmiṃ vibhavasampanne kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā gharāvāsaṃ vasanto hatthi-assadhanadhaññasattaratanādivibhavasampanno saddhāsampanno kammaphalaṃ saddahitvā saḥassamattā suvaṇṇapāṭiyo kāretvā tasmim khīrapāyasasahassassa pūretvā tā sabbā gāhāpetvā Simbalivanaṃ agamāsi. Tasmim samaye Vipassī Bhagavā chabbaṇṇaraṃsiyo vissajjetvā ākāse caṅkamaṃ māpetvā caṅkamati. So pana seṭṭhi taṃ acchariyaṃ disvā atīva pasanno pāṭiyo ṭhapetvā vanditvā ārocesi paṭiggahaṇāya. Atha Bhagavā anukampaṃ upādāya paṭiggahesi, paṭiggahetvā ca pana tassa somanussuppādanatthaṃ saḥassamattehi bhikkhusaṃghehi saddhiṃ paribhuñji, tadavasesaṃ anekasaḥassabhikkhū paribhuñjimsu. So tena puññaṇa sugatīsuveva saṃsaranto imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

26. So aparabhāge attano kusalaṃ paccavekkhamāno taṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **suvaṇṇavaṇṇo Sambuddhoti-**ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttameva.

28. **Caṅkamaṃ susamārūḷhoti** cadinanto padavikkhepaṃ karonto kamati gacchatīti caṅkamaṃ, caṅkamassa padavikkhepassa ādhārabhūtapathavipadeso caṅkamaṃ nāmāti attho, etaṃ caṅkamaṃsu visesena ārūḷhoti sambandho. **Ambare anilāyaneti** varīyati chādiyati anenāti varam, na baranti ambaram, setavatthasadisāṃ ākāsaṃ attho. Natthi nilīyanaṃ gopanaṃ etthāti anilaṃ, āsamantato yanti gacchanti anena iddhimantoti āyanaṃ, anilaṇca taṃ āyanañceti anilāyanaṃ, tasmim ambare anilāyane caṅkamaṃ māpayinti attho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Pāyasadāyakatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

4. Gandhodakiyatthera-apadānavāṇṇanā

Nisajja pāsādavareti-ādikāṃ āyasmato Gandhodakiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava nibbānūpanissayāni puññaṇi upacinanto Vipassībhagavato kāle seṭṭhikule

nibbatto viññutaṃ patvā mahaddhano mahābhogo dibbasukhamanubhavanto viya manussasukhamanubhavanto ekasmiṃ divase pāsādavare nisinno hoti. Tadā Bhagavā suvaṇṇamahāmeru viya vīthiyā vicarati, taṃ vicaramānaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso gantvā vanditvā sugandhodakena Bhagavantaṃ osiñcamāno pūjesi. So tena puññaṇa devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsena anallīno Satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vipassanaṃ vadḍhetvā na cirasseva arahā ahosi.

35. So aparabhāge attano pubbakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nisajja pāsādavareti**-ādimāha. Tattha **pāsādoti** pasādaṃ somanassaṃ janeti uppādetīti pāsādo, mālākammacittakammasuvaṇṇakammādyanekavicittaṃ disvā tattha pavittḥānaṃ janānaṃ pasādaṃ janayatīti attho. Pāsādo ca so patthetabbaṭṭhena varo cāti pāsādavaro, tasmīṃ pāsādavare nisajja nisīditvā Vipassīṃ Jinavaraṃ addasanti sambandho. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Gandhodakiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Sammukhāthavikatthera-apadānavañṇanā

Jāyamāne Vipassimhīti-ādikaṃ āyasmato Sammukhāthavikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivattūpanissayāni puññaṇi upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto sattavassikakāleyeva sakasippe nipphattiṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā vasanto Vipassimhi bodhisatte uppanne sabbabuddhānaṃ lakkhaṇāni vedattaye dissamānāni tāni rājappamukhassa janakāyassa Vipassībodhisattassa lakkhaṇaṇca Buddhabhāvaṇca byākaritvā janānaṃ manasaṃ nibbāpesi, anekāni ca thutivacanāni nivedesi. So tena kusalakammena cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavattisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi. Katakusalanāmena **Sammukhāthavikattheroti** pākaṭo.

41. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **jāyamāne Vipassimhīti**-ādimāha. **Vipassimhī**
Sammāsambuddhe **jāyamāne** uppajjamāne mātukucchito nikkhante ahaṃ
pātubhūtaṃ **nimittaṃ** kāraṇaṃ Buddhabhāvassa hetuṃ **byākarim** kathesiṃ,
anekāni acchariyāni pākaṭāni akāsinti attho. Sesāṃ vuttanayānusārena
suviññeyyamevāti.

Sammukhāthavikatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Kusumāsaniyatthera-apadānavañṇanā

Nagare Dhaññavatiyāti-ādikaṃ āyasmato Kusumāsaniyattherassa
apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava
vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle
brāhmaṇakule nibbato viññutaṃ patto mahaddhano mahābhogo tiṇṇaṃ
vedānaṃ pāraṃ gato brāhmaṇasippesu koṭippatto sakaparasamayakusalo
mātāpitaro pūjetukāmo pañca uppalakalāpe attano samīpe ṭhapetvā nisinno
bhikkhusaṃghaparivutaṃ Vipassiṃ Bhagavantaṃ āgacchantāṃ disvā
nīlapītādighanabuddharasmiyo ca disvā pasannamānaso āsanaṃ paññāpetvā
tattha tāni pupphāni santharitvā Bhagavantaṃ tattha nisīdāpetvā sakaghare
mātu atthāya paṭiyattāni sabbāni khādanīyabhojanīyāni gahetvā saparivāraṃ
Bhagavantaṃ sahatthena santappento bhojesi. Bhojanāvasāne ekaṃ
uppalahatthaṃ adāsi. Tena somanassajāto patthanaṃ akāsi. Bhagavāpi
anumodanaṃ katvā pakkāmi. So tena puñṇena devamanussesu dve
sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ
vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbato viññutaṃ patto bhogayasehi
vaḍḍhito kāmesu ādīnavaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya pabbajito na cirasseva
arahā ahosi.

65. So aparabhāge pubbe katakusalaṃ pubbenivāsañāṇena saritvā
somanassappatto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nagare Dhaññavatiyāti**-
ādimāha. Dhaññānaṃ puñṇavantānaṃ
khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālānaṃ anekesaṃ kulānaṃ ākarattā
Dhaññavati, atha vā

muttāmaṇi-ādisattaratanānaṃ sattavidhadhaññānaṃ upabhogaparibhogānaṃ
 ākarattā Dhaññavatī, atha vā dhaññānaṃ
 Buddhapaccekabuddhakhīṇāsavānaṃ vasanaṭṭhānaṃ āramavihārādīnaṃ
 ākarattā Dhaññavatī, tassā **Dhaññavatiyā**. Nagaranti patthenti ettha
 upabhogaparibhogatthikā janāti nagaraṃ, na gacchatīti vā nagaṃ,
 rājayuvārājamahāmattādīnaṃ vasanaṭṭhānaṃ. Nagaṃ rāti ādadāti gaṇhātīti
 nagaraṃ, rājādīnaṃ vasanaṭṭhānasamūhabhūtaṃ pākāraparikhādīhi
 parikkhittaṃ paricchinnaṭṭhānaṃ nagaraṃ nāmāti attho. Tasmim **nagare**
 yadā ahaṃ Vipassissa Bhagavato santike byākaraṇaṃ alabhim, tadā tasmim
 Dhaññavatiyā nagare brāhmaṇo ahosinti sambandho. Sesaṃ sabbattha
 uttānamevābhi.

Kusumāsaniyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

7. Phaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Ajjhāyako mantadharoti-ādikaṃ āyasmato Phaladāyakattherassa
 apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu
 vivattūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle
 brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā vedattayādisakasippesu pārappatto
 anekesaṃ brāhmaṇasahassānaṃ pāmokkho ācariyo sakasippānaṃ
 pariyoṣānaṃ adisvā tattha ca sāraṃ apassanto gharāvāsaṃ pahāya
 isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavantassa avidūre assamaṃ kāretvā saha sissehi
 vāsaṃ kappesi, tasmim samaye Padumuttaro Bhagavā bhikkhāya caramāno
 tassānukampāya taṃ padesaṃ sampāpuṇi. Tāpaso Bhagavantaṃ disvā
 pasannamānaso attano atthāya puṭake nikkhipitvā rukkhagge laggitāni
 madhurāni padumaphalāni madhunā saha adāsi. Bhagavā tassa
 somanassupādānatthaṃ passantasseva paribhuñjitvā ākāse ʈhito
 phaladānānisamsaṃ kathetvā pakkāmi.

75. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo
 anubhavitvā imasmim Buddhupāde vibhavasampanne ekasmim kulagehe
 nibbatto sattavassikoyeva arahattaṃ patvā pubbe

katakusalakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **ajjhāyako mantadharoti**-ādimāha. Tattha ajjheti cintetīti ajjhāyi, ajjhāyiveva ajjhāyako. Ettha hi akāro “paṭisedhe vuddhitabbhāve -pa- akāro virahappake”ti evaṃ vuttesu dasasu atthesu tabbhāve vattati. Sissānaṃ savanadhāraṇādivasena hitaṃ ajjheti cinteti sajjhāyaṃ karotīti **ajjhāyako**, cintakoti attho. Ācariyassa santike uggahitaṃ sabbaṃ mantaṃ manena dhāreti pavattetīti **mantadharo**. **Tiṇṇaṃ vedāna pāragūti** vedaṃ vuccati ṇāṇaṃ, vedena veditabbā bujjhitabbāti vedā, iruvedayajuvedasāma vedasaṅkhātā tayo ganthā, tesāṃ vedānaṃ pāraṃ pariyośanaṃ koṭiṃ gato pattoti pāragū. Sesāṃ pākāṭamevāti.

Phaladāyakaṭṭhera-apadānavañṇanā samattā.

8. Ñāṇasaññikatthera-apadānavañṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikāṃ āyasmato Ñāṇasaññikattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tasmim tasmim uppannuppanne bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbato vuddhippatto gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavantassa avidūre pabbatantare pañṇasālaṃ kāretvā pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattiyo nibbattetvā vasanto ekadivasaṃ parisuddhaṃ paṇḍaraṃ pulinatalaṃ disvā “īdisā parisuddhā Buddhā, īdisaṃva parisuddhaṃ Buddhañāṇaṃ”ti Buddhañca tassa ṇāṇaṃ anussari thomesi ca.

84. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbato viññutaṃ patvā sāsane pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ patto pubbe katapuñṇaṃ anussaritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento “pabbate Himavantamhī”ti-ādimāha. **Pulinaṃ sobhanaṃ disvāti** paripuñṇakataṃ viya pulākārena parisodhitākārena pavattaṃ ṭhitanti pulinaṃ,

sobhanam vālukam disvā seṭṭham Buddhān anussarinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Ñāṇasañnikatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Suvaṇṇavaṇṇo Sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato Gaṇṭhipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātisu katapuñṇasañcayo Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto upabhogaparibhogehi anūno ekadivasam Vipassim Bhagavantaṃ saganam disvā pasannamānaso lājapañcamehi pupphehi pūjesi. So teneva cittappasādena yāvatāyukam ṭhatvā tato devaloke nibbatto dibbasampattim anubhavitvā aparabhāge manussesu manussasampattim anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

91. So ekadivasam pubbe katapuñṇam saritvā somanassajāto “iminā kusalenāham nibbānam patto”ti pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **suvaṇṇavaṇṇo Sambuddhoti**-ādimāha. Tam sabbam heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Gaṇṭhipupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Padumapūjakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Padumapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā sakasippe nipphattim patvā tattha sāram apassanto Buddhuppattito puretaram uppannattā ovādānusāsanam alabhitvā gharāvāsam pahāya isipabbajjam pabbajitvā Himavantassa avidūre

Gotamakaṃ nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ kāretvā pañcābhiññā aṭṭha samāpattiyo nibbattetvā jhānasukheneva vihāsi. Tadā Padumuttaro Bhagavā Buddhō hutvā satte saṃsārato uddharanto tassānukampāya Himavantam agamāsi. Tāpaso Bhagavantam disvā pasannamānaso sakasisse samānetvā tehi padumapupphāni āharāpetvā pūjesi. So tena puññena devamanussesu saṃsārato ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

97. So attano puññakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. **Gotamo nāma pabbatoti** anekesaṃ yakkhadevatānaṃ āvāsabhāvena adhiṭṭhānavasena Gotamassa bhavanattā Gotamoti pākaṭo ahoṣi. Pavattati tiṭṭhatīti pabbato. **Nāgarukkhehi sañchannoti** ruhati tiṭṭhatīti rukkho. Atha vā pathaviṃ khananto uddham ruhatīti rukkho, nānā anekappakārā campakakappūranāga-agarucandanādayo rukkhāti nānārukkha, tehi nānārukkhehi sañchanno parikiṇṇo Gotamo pabbatoti sambandho. **Mahābhūtagaṇālayoti** bhavanti jāyanti uppajjanti vaḍḍhanti cāti bhūtā, mahantā ca te bhūtā cāti mahābhūtā, mahābhūtānaṃ gaṇo samūhoti mahābhūtagaṇo, mahābhūtagaṇassa ālayo patiṭṭhāti mahābhūtagaṇālayo.

98. **Vemajjhamhi ca tassāsīti** tassa Gotamassa pabbatassa vemajjhe abbhantare assamo abhinimmito nipphādito katoti attho. Sesam uttānamevāti.

Padumapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

Terasamavaggavaṇṇanā samattā.

14. Sobhitavagga

1. Sobhitatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato Sobhitattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅthapetvā ekadivasaṃ Satthārā dhamme desiyamāne somanassena pasannamānaso nānappakārehi thomesi. So teneva somanassena kālaṃ katvā devesu nibbatto tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā manussesu ca manussasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto sattavassikova pabbajitvā na cirasseva chaḷabhiñño arahā ahoṣi.

1. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Sobhitatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Sudassanatthera-apadānavañṇanā

Vitthatāya nadītī-reti-ādikaṃ āyasmato Sudassanattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava katapuñṇūpacayo Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṅthapetvā vasanto Vitthatāya nāma gaṅgāya samīpe pilakkhuphalitaṃ pariyesanto tassā tīre nisinnaṃ jalamāna-aggisikhaṃ iva Sikhim Sammāsambuddhaṃ disvā pasannamānaso ketakīpupphaṃ vaṇteneva chinditvā pūjento evamāha “bhante yena ñāṇena tvaṃ evaṃ mahānubhāvo Sabbaññubuddho jāto, taṃ ñāṇaṃ ahaṃ pūjemi”ti. Atha Bhagavā anumodanamakāsi. So tena puñṇena devamanussesu jāto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

10. So attano katakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Vitthatāya nadītīreti**-ādimāha. Tattha **Vitthatāyā**ti vittharati pattharati vitthiṇṇā hotīti vitthatā, nadanti saddaṃ karonti itā gatā pavattāti nadī, nadiṃ tarantā etaṃ patvā tiṇṇā nāma hontīti tīraṃ, tassā Vitthatāya nadiyā tīre tīrasamīpeti attho. **Ketakiṃ papphitaṃ disvā**ti kucchitākārena gaṇhantānaṃ hatthaṃ kaṇḍako chindati vijjhatīti ketaṃ, ketassa esā ketakīpuppham, taṃ disvā vaṇḍaṃ chinditvāti sambandho.

11. **Sikhino lokabandhunoti** sikhī vuccati aggi, sikhīsadisā nīlapītādibhedā jalamānā chabbaṇṇaghanaraṃsiyo yassa so sikhī, lokassa sakalalokattayassa bandhu ñātakoti lokabandhu, tassa Sikhino lokabandhuno ketakīpuppham vaṇḍe chinditvā pūjesinti sambandho. Sesam uttānatthamevāti.

Sudassanatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Candanapūjanakatthera-apadānavañṇanā

Candabhāgānadītīreti-ādikaṃ āyasmato Candanapūjanakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Himavante Candabhāgānadiyā samīpe kinnarayoniyaṃ nibbatto pupphabhakkho pupphanivasano candana-agaru-ādīsu gandhavibhūsito Himavante bhummadevatā viya uyyānakīḷajalakīḷādi-anekasukhaṃ anubhavanto vāsaṃ kappesi. Tadā Atthadassī Bhagavā tassanukampāya Himavantaṃ gantvā ākāśato oruyha saṃghāṭiṃ paññāpetvā nisīdi. So kinnaro taṃ Bhagavantaṃ vijjotamānaṃ tattha nisinnaṃ disvā pasannamānaso sugandhacandanena pūjesi. Tassa Bhagavā anumodanaṃ akāsi.

17. So tena puñṇena tena somanassena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto devaloke nibbatto aparāparaṃ cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu cakkavattirajjapadesarajjasampattiyo

anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto pabbajitvā nacirasseva arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Candabhāgānadītī**reti-ādimāha. Tattha candaṃ manam ruciṃ ajjhāsayaṃ ñatvā viya jātoti cando. Candamaṇḍalena pasannanimmalodakena ubhosu passesu muttādalasadisasantharadhavalapulinalena ca samannāgatattā candena bhāgā sadisāti Candabhāgā, tassā Candabhāgāya nadiyā tīre samīpeti attho. Sesam sabbam heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Candanapūjanakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Aṭṭhamabhāṇavāravañṇanā samattā.

4. Pupphacchadaniyatthera-apadānavañṇanā

Sunando nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Pupphacchadaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā sakasippesu nipphattiṃ patto mahābhāgo mahāyaso dānābhirato ahosi. Ekadivasam so “sakalajambudīpe ime yācakā nāma ‘aham dānaṃ na laddhosmī’ti vattuṃ mā labhantū”ti mahādānaṃ sajjesi. Tadā Padumuttaro Bhagavā saparivāro ākāseṇa gacchati. Brāhmaṇo taṃ disvā pasannacitto sakasisse pakkosāpetvā pupphāni āharāpetvā ākāse ukkhipitvā pūjesi. Tāni sakalanagaraṃ chādetvā satta divasāni aṭṭhamasu.

26. So tena puññakammena devamanussesu sukhaṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvattiyaṃ ekasmim kulagehe nibbatto saddhājāto pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Sunando nāma nāmenāti**-ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttanayattā suviññeyyamevāti.

Pupphacchadaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Rahosaññakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Rahosaññakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto ekasmiṃ Buddhasuññakāle Majjhimadesē brāhmaṇakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṃ patvā tattha sāraṃ apassanto kevalaṃ udaraṃ pūretvā kodhamadamānādayo akusaleyeva disvā gharāvāsaṃ pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā anekatāpasasataparivāro Vasabhapabbatasamīpe assamaṃ māpetvā tīṇi vassasahassāni Himavanteyeva vasamāno “ahaṃ ettakānaṃ sissānaṃ ācariyoti sammato garuṭṭhāniyo garukātabbo vandanīyo, ācariyo me natthī”ti domanassappatto te sabbe sisse sannipādetvā Buddhānaṃ abhāve nibbānādhigamābhāvaṃ pakāsetvā sayāṃ ekako raho vivekaṭṭhāneva nisinno Buddhassa sammukhā nisinno viya Buddhasaṇṇaṃ manasi karitvā Buddhārammaṇaṃ pītiṃ uppādetvā sālāyaṃ pallaṅkaṃ ābhujitvā nisinno kālaṃ katvā brahmaloke nibbatti.

34. So tattha jhānasukhena ciraṃ vasitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto kāmesu anallīno sattavassiko pabbajitvā khuraggeyeva arahattaṃ patvā chaḷabhiñño hutvā pubbenivāsaññāneṇa attano pubbakammaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. **Vasabho nāma pabbatoti** Himavantaṃ pabbataṃ vinā sesapabbatānaṃ uccatarabhāvena seṭṭhatarabhāvena vasabhoti saṅkhaṃ gato pabbatoti attho. Sesāṃ sabbattha uttānatthamevāti.

Rahosaññakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Campakapupphiyatthera-apadānavañṇanā

Kaṇikāraṃva jotantanti-ādikaṃ āyasmato Campakapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vessabhussa Bhagavato kāle

brāhmaṇakule nibbatto vuddhippatto sakasippesu nipphattiṃ patvā tattha sāraṃ apassanto gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā vanantare vasanto Vessabhuṃ Bhagavantaṃ uddissa sissehi ānīthehi campakapupphehi pūjesi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi. So teneva kusalena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ pāpuṇitvā pubbavāsanābalena gharāvāse anallīno pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

41. So aparabhāge attano pubbapuñṇakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **kaṇṇikāraṃva jotantanti**-ādimāha. Tattha **kaṇṇikāraṃti** sakalapattapalāsāni paribhajja pātetvā pupphagahaṇasamaye kaṇṇikābaddho hutvā pupphamakuḷānaṃ gahaṇato kaṇṇikākārena pakatoti kaṇṇikāro, “kaṇṇikāro”ti vattabbe niruttinayena ekassa pubbaṇakārassa lopam katvā “kaṇṇikāraṃ”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Taṃ pupphitaṃ kaṇṇikārarukkhaṃ iva jotantaṃ Buddhaṃ addasanti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Campakapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Atthasandassakatthera-apadānavañṇanā

Visālamāle āsīnoti-ādikaṃ āyasmato Atthasandassakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu attabhāvesu katapuñṇūpacayo Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto vuddhimanvāya sakasippesu nipphattiṃ patto tattha sāraṃ apassanto gehaṃ pahāya Himavantaṃ gantvā ramaṇīye thāne paṇṇasālaṃ katvā paṭivasati, tadā sattānukampāya Himavantamāgataṃ Padumuttarabhagavantaṃ disvā pasannamānaso pañcaṅgasamannāgato vanditvā thutivacanehi thomesi. So tena puñṇena yāvatāyukaṃ katvā kālaṅkatvā brahmalokūpago ahoṣi. So aparabhāge imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā arahattaṃ pāpuṇi.

47. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **visālamāle āsīnoti**-ādimāha. Tattha **visālamāle**ti visālaṃ patthaṭaṃ vitthiṇṇaṃ mahantaṃ mālaṃ visālamālaṃ, tasmim̐ visālamāle **āsīno** nisinno ahaṃ Lokanāyakaṃ addasanti sambandho. Sesam̐ suviññeyyamevāti.

Atthasandassakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Ekapasādaniyatthera-apadānavañṇanā

Nārado iti me nāmanti-ādikaṃ āyasmato Ekapasādaniyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu katakusalo Atthadassissa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto Kesavoti pākaṭo hutvā viññutaṃ patvā gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā vasanto ekadivasaṃ Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso añjaliṃ paggayha ativiya pītisomanassajāto pakkāmi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā teneva somanassena kālaṃ katvā devesu nibbattho tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu uppanno tattha sampattiyo anubhavitvā imasmim̐ Buddhuppāde aññatarasmim̐ kulagehe nibbatto vuddhippatto Satthari pasīditvā pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

55. So aparabhāge attano katakusalakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Nārado iti me nāmanti**-ādimāha. Tattha **nāradoti** jātivasena suddhasarīrattā natthi rajo dhūli malaṃ etassāti Nārado, jakārassa dakāraṃ katvā Nāradoti kuladattikaṃ nāmaṃ. **Kesavoti** kisavacchagotte jātattā Kesavo Nāradakesavo iti maṃ janā **vidū** jānantīti attho. Sesam̐ pākaṭamevāti.

Ekapasādaniyatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Sālapupphadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Migarājā tadā āsinti-ādikaṃ āyasmato Sālapupphadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava katakulasalasañcayo kenaci kammacchiddena Himavante sīhayoniyāṃ nibbatto anekasīhaparivāro vihāsi. Tadā Sikhī Bhagavā tassānukampāya Himavantāṃ agamāsi. Sīho taṃ upagataṃ disvā pasannamānaso sākḥābhāṅgena sakaṇṇikasālapupphaṃ gahetvā pūjesi. Bhagavā tassa anumodanaṃ akāsi.

60. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthari pasanno pabbajitvā arahattaṃ patto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **migarājā tadā āsinti-**ādimāha. Tattha maraṇaṃ gacchantīti migā, atha vā ghāsaṃ magganti gavesantīti migā, migānaṃ rājā migarājā. Sakalacatuppadānaṃ rajabhāve satipi gāthābandhasukhatthaṃ mige ādiṃ katvā migarājāti vuttaṃ. Yadā Bhagavantāṃ disvā sapupphaṃ sālāsākhaṃ bhañjitvā pūjesiṃ, tadā ahaṃ migarājā ahosinti attho.

62. **Sakosaṃ pupphamāharinti** sakaṇṇikaṃ sālāpupphaṃ āharinṃ pūjesinti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Sālapupphadāyakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Piyālaphaladāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Parodhako tadā āsinti-ādikaṃ āyasmato Piyālaphaladāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivattūpanissayāni puññaṇi upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle nesādakule nibbatto Himavante ekasmiṃ pabbhāre mige vadhitvā jīvikaṃ kappetvā vasati. Tasmīṃ kāle tattha gataṃ Sikhīṃ Bhagavantāṃ disvā pasannamānaso sāyaṃ pātāṃ namassamāno kañci deyyadhammaṃ apassanto

madhurāni piyālapthalāni uccinitvā adāsi. Bhagavā tāni paribhuñji. So nesādo Buddhārammaṇāya pītiyā nirantaram phutṭhasarīre pāpakamme virattacitto mūlaphalāhāro na cirasseva kālaṃ katvā devaloke nibbatti.

66. So tattha dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca anekavidhasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde gahapatikule nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā tattha anabhirato gehaṃ pahāya Satthu santike pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ patto attano kataphaladānakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **parodhako tadā āsinti**-ādimāha. Tattha yadā ahaṃ piyālapthalaṃ datvā cittaṃ pasādesim, tadā ahaṃ parodhako āsinti sambandho. **Parodhakoti** parasattarodhako vihesako. “Pararodhako”ti vattabbe pubbassa rakārassa lopaṃ katvā “parodhako”ti vuttaṃ.

69. **Paricāriṃ vināyakanti** taṃ nibbānapāpakaṃ Satthāraṃ “bhante imaṃ phalaṃ paribhuñjathā”ti pavāriṃ nimantesim ārādhesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Piyālapthaladāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Cuddasamavaggavañṇanā samattā.

15. Chattavagga

1. Atichattiyatthera-apadānavañṇanā

Parinibbute Bhagavatīti-ādikaṃ āyasmato Atichattiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissāyāni puñṇāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle ekasmim kulagehe nibbatto dharamānassa Bhagavato adiṭṭhattā parinibbutakāle “aho mama parihānī”ti cintetvā “mama jātim saphalaṃ karissāmi”ti katasanniṭṭhāno chattādhichattaṃ kāretvā tassa Bhagavato sarīradhātum nihitadhātugabbhaṃ pūjesi. Aparabhāge pupphacchattaṃ kāretvā tameva

dhātugabbhaṃ pūjesi. So teneva puññaena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde gahapatikule nibbatto viññutaṃ patto Satthari pasanno pabbajitvā kammaṭṭhānaṃ gahetvā vāyamanto na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

1. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **parinibbute Bhagavatīti**-ādimāha. Tattha **chattānichattanti** chādiyati saṃvariyati ātapādinti chattaṃ, chattaṃ atichattaṃ chattaṃ upari katachattaṃ chattānichattaṃ, chattaṃ uparūpari chattaṃ attho. **Thūpamhi abhiropayinti** thūpiyati rāsikariyātīti thūpo, atha vā thūpati thirabhāvena vuddhiṃ virūḷhiṃ vepullaṃ āpajjamāno patiṭṭhātīti thūpo, tasmim thūpamhi mayā kāritaṃ chattaṃ uparūpari ṭhapanavasena abhi visesena āropayim pūjesinti attho.

2. **Pupphacchadanaṃ katvānāti** vikasitehi sugandhehi anekehi pupphehi chadanaṃ chattupari vitānaṃ katvā pūjesinti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Atichattiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Thambhāropakatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Thambhāropakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Dhammadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto saddho pasanno parinibbute Bhagavati tassa Bhagavato dhātugabbhamāḷake thambhaṃ nikhanitvā dhajam āropesi. Bahūni jātisumanapupphāni ganthitvā nisseṇiyā ārohitvā pūjesi.

5. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā kālaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā sabbattha pūjito imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto daharakālato pabhuti pūjanīyo sāsane baddhasaddho pabbajitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ

patto attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Tattha **nibbute Lokanāthamhīti** sakalalokassa Nāthe padhānabhūte paṭisaraṇe ca Satthari khandhaparinibbānena nibbute nibbutadīpasikhā viya adassanaṃ gateti attho. **Dhammadassīnarāsabheti** catusaccadhammaṃ passatīti dhammadassī, atha vā satipaṭṭhānadike sattatiṃsabodhipakkhiyadhamme dassanasīlo passanasīloti dhammadassī, narānaṃ āsabho pavaro uttamoti Narāsabho, dhammadassī ca so Narāsabho ceti Dhammadassīnarāsabho, tasmim Dhammadassīnarāsabhe. **Āropesiṃ dhajam thambhanti** cetiyamālake thambham nikhanitvā tattha dhajam āropesiṃ bandhitvā ṭhapesinti attho.

6. **Nisseṇim māpayitvānāti** nissāya taṃ iṇanti gacchanti ārohanti uparīti nisseṇi, taṃ nisseṇim māpayitvā kāretvā bandhitvā thūpasetṭham samāruhinti sambandho. **Jātipupphaṃ gahetvānāti** jāyamānameva janānaṃ sundaraṃ manaṃ karotīti jātisumanam, jātisumanameva pupphaṃ “jātisumanapupphan”ti vattabbe gāthābandhasukhattham sumanasaddassa lopaṃ katvā “jātipupphan”ti vuttaṃ, taṃ jātisumanapupphaṃ gahetvā ganthitvā thūpamhi āropayim, āropetvā pūjesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Thambhāropakatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Vedikārakatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Vedikārattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbato viññutaṃ patvā gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā nibbute Satthari pasanno tassa cetiye valayaṃ kāresi, sattahi ratanchi paripūretvā mahāpūjaṃ kāresi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto anekesu jātisatasahassesu pūjanīyo mahaddhano mahābhogo ubhayasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbato vibhavasampanno pabbajitvā vāyamanto na cirasseva arahā ahoṣi.

10. So ekadivasam attano pubbe katakusalam saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Tam heṭṭhā vuttatthameva. **Piyadassīnaruttameti** piyam somanassākāram dassanam yassa so piyadassī, ārohapariṇāhadvattiṃsamahāpurisalakkhaṇa-asītānubyañjanabyāmapabhā-maṇḍalehi sādhu mahājanappasādam janayanākāradassanoti attho. Narānam uttamoti naruttamo, Piyadassī ca so narutthamo ceti Piyadassīnaruttamo, tasmim Piyadassīnaruttame nibbute dhātugabbhamhi muttavedim aham akāsinti sambandho. Pupphādhāratthāya pariyosāne vedikāvalayaṃ akāsinti attho.

11. **Mañīhi parivāretvā**ti maṇati jotati pabhāsātīti maṇi, atha vā janānam manam pūrento somanassam karonto ito gato pavattoti maṇi, jātiraṅgamaṇiveḷuriyamaṇi-ādīhi anekchi mañīhi katavedikāvalayaṃ parivāretvā uttamaṃ mahāpūjam akāsinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Vedikāratthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Saparivāriyatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato Saparivāriyattherassa apadānam. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutam patto mahaddhano mahābhogo ahosi. Atha Padumuttare Bhagavati parinibbute mahājano tassa dhātum nidahitvā mahantam cetiyam kāretvā pūjesi. Tasmim kāle ayaṃ upāsako tassupari candanasārena cetiyagharam karitvā mahāpūjam akāsi. So teneva puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kulagehe nibbatto vuddhimanvāya kusalam katvā saddhāya sāsane pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

15-8. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha. Tattha **omattanti** lāmakabhāvaṃ nīcabhāvaṃ dukkhitabhāvaṃ vā na passāmi na jānāmi, na diṭṭhapubbo mayā nīcabhāvoti attho. Sesam pākaṭamevāti.

Saparivāriyatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Umāpupphiyatthera-apadānavañṇanā

Nibbute lokamahiteti-ādikaṃ āyasmato Umāpupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā vasanto nibbutassa Bhagavato cetiyamahe vattamāne indanīlamanīvaṇṇaṃ umāpupphaṃ gahetvā pūjesi. So tena puññena sugatīsuyeva saṃsaranto dibbamānusaśampattiyo anubhavitvā uppannuppannabhava bahulaṃ nīlavaṇṇo jātisaṃpanno vibhavasampanno ahosi. So imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā saddhājāto pabbajito na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

21. So pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute lokamahiteti**-ādi vuttaṃ. Tattha **lokamahiteti** lokehi mahito pūjitoti lokamahito, tasmīṃ lokamahite Siddhatthamhi Bhagavati parinibbuteti sambandho. **Āhutīnaṃpaṭiggaheti** āhutino vuccanti pūjāsakkārā, tesam āhutīnaṃ paṭiggahetuṃ arahatīti āhutīnaṃpaṭiggaho, aluttakitantasamāso, tasmīṃ āhutīnaṃpaṭiggaha Bhagavati parinibbuteti attho.

22. **Umāpupphanti** uddhamuddham nīlapabham muñcamānaṃ pupphati vikaṣatīti umāpupphaṃ, taṃ umāpupphaṃ gahetvā cetiye pūjaṃ akāsinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Umāpupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Anulepadāyakatthera-apadānavañṇanā

Anomadassīmuninoti-ādikaṃ āyasmato Anulepadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto mahaddhano mahābhogo tassa Bhagavato Bodhirukkhasa vedikāvalayaṃ kāretvā sudhākammaṃca kāretvā vālukasantharaṇaṃ daddaḷhamānaṃ rajatavimānamiva kāresi. So tena puñṇena sukhappatto uppannuppannabhava rajatavimānaraajatageharajatapāsādesu sukhamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthari pasanno pabbajitvā vipassanamanuyutto na cirasseva arahā ahoṣi.

26. So aparabhāge “kiṃ nu kho kusalaṃ katvā mayā ayaṃ viseso adhigato”ti pubbenivāsānussatiñāṇena paṭipāṭiyā anussaritvā pubbe katakusalaṃ jānitvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Anomadassīmuninoti**-ādimāha. Tattha anomaṃ alāmaṃ dassanaṃ dassanīyaṃ sarīraṃ yassa so Anomadassī, dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇa-asītānubyañjanabyāmapabbhāsamujjalavirājitasarīrattā sundaradassanoti attho. **Sudhāya piṇḍaṃ datvānā**ti bodhighare vedikāvalayaṃ kāretvā sakale bodhighare sudhālepanaṃ katvāti attho. **Pāṇikammaṃ akāsahanti** sārakaṭṭhena phalakapāṇiyo katvā tāhi pāṇihi maṭṭhakammaṃ akāsinti attho. Sesaṃ suviññeyyamevāti.

Anulepadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Maggadāyakatthera-apadānavañṇanā

Uttarivāna nadikanti-ādikaṃ āyasmato Maggadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro anekesu bhavesu nibbānādhigamattāya puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle lokasammate kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ vasanto ekadivasaṃ Bhagavantaṃ ekaṃ nadiṃ uttaritvā vanantaraṃ gacchantaṃ disvā pasannamānaso “idāni mayā Bhagavato maggaṃ samaṃ kātuṃ vaṭṭati”ti cintetvā kudālaṇca

piṭakañca ādāya Bhagavato gamanamaggaṃ samaṃ katvā vālukaṃ okiritvā Bhagavato pāde vanditvā “bhante iminā maggālaṅkāra karaṇena nibbattanibbattaṭṭhāne pūjanīyo bhaveyyaṃ, nibbānañca pāpuṇeyyaṃ”ti patthanam akāsi. Bhagavā “yuthādhippāyaṃ samijjhatū”ti anumodanaṃ vatvā pakkāmi.

32-3. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjito ahosi. Imasmiṃ pana Buddhuppāde pākaṇe ekasmiṃ kule nibbatto Satthari pasanno pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **uttaritvāna nadikanti**-ādimāha. Tattha nadati saddaṃ karoti gacchatīti nadī, nadīyeva nadikā, taṃ nadikaṃ uttaritvā atikkamitvāti attho. **Kudālapiṭakamādāyāti** ku vuccati pathavī, taṃ vidālana padālana chindane alanti kudālaṃ, piṭakaṃ vuccati paṃsuvālikādivāhakaṃ, tālapaṇṇavettalatādīhi katabhājanaṃ, kudālañca piṭakañca kudālapiṭakaṃ, taṃ ādāya gahetvāti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Maggadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Phalakadāyakatthera-apadānavañṇanā

Yānakāro pure āsinti-ādikaṃ āyasmato Phalakadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu attabhāvesu katapuññasambhāro Siddhatthassa Bhagavato kāle vaḍḍhakikule nibbatto ratanattaye pasanno candanena ālambanaphalakaṃ katvā Bhagavato adāsi. Bhagavā tassānumodanaṃ akāsi.

37. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto sabbattha kāle cittasukhapīṇito ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā sañjātappasādo pabbajitvā vāyamanto na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ

pakāsento **yānakāro pure āsinti**-ādimāha. Tattha **yānakāro**ti yanti etena icchiticchitaṭṭhānanti yānaṃ, taṃ karotīti yānakāro, pure Buddhadasanasamaye ahaṃ yānakāro āsiṃ ahosinti attho. **Candanam phalakam katvā**ti candati pariḷāhaṃ vūpasametīti candanaṃ. Atha vā candanti sugandhavāsanatthaṃ sarīraṃ vilimpanti etenāti candanaṃ, taṃ ālambanaphalakaṃ katvā. **Lokabandhuno**ti sakalalokassa bandhu nātibhūtoti lokabandhu, tassa lokabandhuno Satthussa adāsinti attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Phalakadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Vaṭṭasakiyatthera-apadānavañṇanā

Sumedho nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Vaṭṭasakiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimamunindesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbato viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā tattha ādīnavaṃ disvā gehaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Mahāvane vihāsi. Tasmim samaye Sumedho Bhagavā vivekakāmatāya taṃ vanaṃ sampāpuṇi. Atha so tāpaso Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso vikasitaṃ saḷalappupphaṃ gahetvā vaṭṭasakākārena ganthetvā Bhagavato pādamūle ṭhapetvā pūjesi. Bhagavā tassa cittappasādatthāya anumodanamakāsi. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde vibhavasampanne kule jāto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

43. So aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Sumedho nāma nāmenāti**-ādi vuttaṃ. **Vivekamanubrūhantoti** janākiṇṇataṃ pahāya janavivekaṃ cittavivekaṃ anubrūhanto vadḍhento bahulīkaronto Mahāvanaṃ ajjhogāhi pāvisīti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Vaṭṭasakiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Pallaṅkadāyakatthera-apadānavañṇanā

Sumedhassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Pallaṅkadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu nibbānādhigamatthāya katapuññūpacayo Sumedhassa Bhagavato kāle gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya mahābhogasampanno Satthari pasīditvā dhammaṃ sutvā tassa Satthuno sattaratanamayaṃ pallaṅkaṃ kāretvā mahantaṃ pūjaṃ akāsi. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjito ahosi. So anukkamena imasmiṃ Buddhupāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṅghapetvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasanno pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ patvā pubbe katapuññanāmena **Pallaṅkadāyakattheroti** pākaṭo ahosi. Heṭṭhā viya¹ uparipi pubbe katapuññanāmena therānaṃ nāmāni evameva veditabbāni.

47. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Sumedhassa Bhagavatoti-**ādimāha. **Pallaṅko hi mayā dinnoti** pallaṅkaṃ ūrubaddhāsaṇaṃ katvā yattha upavāsanti nisīdanti, so pallaṅkoti vuccati, so pallaṅko sattaratanamayo mayā dinno pūjitoti attho. **Sa-uttarasapacchadoti**² saha uttaracchadena saha pacchadena sa-uttarasapacchado, uparivitānaṃ bandhitvā āsaṇaṃ uttamavatthehi acchādetvāti attho. Sesāṃ pākaṭamevāti.

Pallaṅkadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Pannarasamavaggavañṇanā samattā.

16. Bandhujīvakaṭṭhagga

1. Bandhujīvakaṭṭhagga-apadānavañṇanā

Candaṃva vimalaṃ suddhanti-ādikaṃ āyasmato Bandhujīvakaṭṭherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe

1. Heṭṭhāpi (I)

2. Sa-uttarisapacchadoti (Si)

nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā vasanto Sikhissa
 Bhagavato rūpakāyasampattiṃ disvā pasannamānaso bandhujīvakapupphāni
 gahetvā Bhagavato pādamūle pūjesi. Bhagavā tassa
 cittappasādaḍḍhanatthāya anumodanamakāsi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā
 teneva puññaena devaloke nibbatto cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā
 manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imassa amhākaṃ
 Sammāsambuddhassa uppannakāle gahapatikule nibbatto
 rūpaggayasaggappatto Satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto gehaṃ
 pahāya pabbajito arahattaṃ pāpuṇi.

1. So pubbenivāsaññaṇena pubbe katakusalakammaṃ anussarivā
 somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **candaṃva vimalaṃ
 suddhanti**-ādimāha. Tattha **candaṃva vimalaṃ suddhanti** abbhā, mahikā,
 dhumo, rajo, rāhūti imehi upakkilesamalehi vimuttaṃ candaṃ iva
 diyaḍḍhasahassupakkilesamalānaṃ pahīnattā vimalaṃ nikkilesattā suddhaṃ
 pasannaṃ Sikhim Sambuddhanti sambandho. Kilesakaddamānaṃ abhāvena
anāvilāṃ. Nandībhavaśaṅkhātāya balavasnehāya¹ parisamantato khīṇattā
nandībhavaparikkhīṇaṃ. **Tiṇṇaṃ loketi** lokattayato tiṇṇaṃ uttiṇṇaṃ
 atikkantaṃ. **Visattikanti** visattikaṃ vuccati taṇhā, nittañhanti attho.

2. **Nibbāpayantaṃ janatanti** dhammavassaṃ vassanto janataṃ
 janasaṃmūhaṃ kilesapariḷāhābhāvena nibbāpayantaṃ vūpasamentaṃ. Sayam
 saṃsārato **tiṇṇaṃ**, sabbasatte saṃsārato **tārayantaṃ** atikkamentaṃ catunnaṃ
 saccānaṃ munanato jānanato **Muniṃ** Sikhim Sambuddhanti sambandho.
Vanasmim jhāyamānanti ārammaṇūpanijjhānalakkhaṇūpanijjhānehi
 jhāyantaṃ cintentaṃ cittena bhāventaṃ vanamajjheti attho. **Ekaggaṃ**
 ekagacittaṃ **susamāhitaṃ** suṭṭhu ārammaṇe āhitaṃ ṭhapitacittaṃ Sikhim
 Muniṃ disvāti sambandho.

3. **Bandhujīvakapupphāni**ti bandhūnaṃ ñātīnaṃ jīvakaṃ jīvitanissayaṃ
 hadayamaṃsalohitaṃ bandhujīvakaṃ hadayamaṃsalohitasamānavaññaṃ
 pupphaṃ bandhujīvakapupphaṃ gahetvā Sikhino lokabandhuno pūjesinti
 attho. Sesaṃ uttānatthamevāti.

Bandhujīvakatthera-apadānavaññaṇā samattā.

1. Phalavisesāya (Sī)

2. Tambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Parakammāyane yuttoti-ādikaṃ āyasmato Tambapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi āyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Piyadassissa Bhagavato kāle kenaci pure katena akusalakammena duggatakule nibbatto vuddhippatto paresaṃ kammaṃ katvā bhatiyā jīvikaṃ kappesi. So evaṃ dukkhena vasanto paresaṃ aparādhaṃ katvā maraṇabhayaṇa palāyitvā vanaṃ pāvīsi. Tattha gataṭṭhāne pāṭalibodhiṃ disvā vanditvā sammajjitvā ekasmiṃ rukkhe tambavaṇṇaṃ pupphaṃ disvā taṃ sabbaṃ kaṇṇike ocinitvā bodhipūjaṃ akāsi. Tattha cittaṃ pasādetvā vanditvā pallaṅkamābhujitvā nisīdi. Tasmiṃ khaṇe te manussā padānupadikaṃ anubandhitvā tattha agamaṃsu. So te disvā bodhiṃ āvajjentova palāyitvā bhayānake gīriduggapapāte patitvā mari.

7. So bhodhipūjāya anussaritattā teneva pītisomanassena Tāvatisādīsū upapanno chakāmāvacarasampattiṃ anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne kule nibbatto vuddhippatto Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **parakammāyane yuttoti-**ādimāha. Tattha paresaṃ kammāni parakammāni, parakammānaṃ āyane karaṇe vāhane dhāraṇe yutto yojito ahosinti attho. Sesaṃ pākāṭamevāti.

Tambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

3. Vīthisammajjakatthera-apadānavaṇṇanā

Udentaṃ sataraṃsiraṃvāti-ādikaṃ āyasmato Vīthisammajjakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu jātisatesu katapuñṇasañcayo Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṃ vasanto nagaravāsīhi saddhiṃ vīthiṃ sajjetvā nīyamānaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso vīthiṃ samaṃ katvā dhajaṃ tattha ussāpesi.

15. So teneva puññaena devamanussesu saṁsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kule nibbatto viññutaṁ patvā Satthu dhammadesanaṁ sutvā paṭiladdhasaddho bahumānahadayo pabbajitvā laddhūpasampado na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ anussaranto paccakkhato jānitvā pubbacaritāpadānaṁ pakāsentto **udentaṁ sataraṁsiṁvā**ti-ādimāha. Tattha uidentaṁ uggacchantāṁ sataraṁsiṁ satapabhaṁ. **Sataraṁsī**ti desanāsīsamattaṁ, anekasatasahassapabhaṁ sūriyaṁ ivāti attho. **Pī taraṁsiṁva bhāṇumanti** pī taraṁsiṁ saṁkucitapabhaṁ bhāṇumaṁ pabhāvantaṁ candamaṇḍalaṁ iva Sambuddhaṁ disvāti attho. Sesāṁ suviññeyyamevāti.

Vīthisammajjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavañṇanā

Devaputto ahaṁ santoti-ādikaṁ āyasmato

Kakkārupupphapūjakattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava katapuññaśāñcayo Sikhissa Bhagavato kāle bhummaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto Sikhim Sammāsambuddhaṁ disvā dibbakakkārupupphaṁ gahetvā pūjesi.

21. So tena puññaena devamanussesu saṁsaranto ekatimsakappabbhantare ubhayasukhaṁ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvattiyaṁ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthari pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṁ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsentto **devaputto ahaṁ santoti**-ādimāha. Tattha dibbanti kīḷanti pañcahi dibbehi kāmaguṇehīti devā, devānaṁ putto, devo eva vā putto **devaputto**, ahaṁ devaputto santo vijjamāno dibbaṁ kakkārupupphaṁ **paggayha** pakārena gahetvā Sikhissa Bhagavato **abhiropayaṁ** pūjesinti attho. Sesāṁ uttānatthamevāti.

Kakkārupupphapūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā

Devaputto ahaṃ santoti-ādikaṃ āyasmato

Mandāravapupphapūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle bhummaṭṭhakadevaputto hutvā nibbatto Sikhim Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso dibbamandāravapupphehi pūjesi.

25. So tena puñṇenāti-ādikaṃ sabbaṃ Anantarattherassa apadānavaṇṇanāya vuttanayeneva vedītabbanti.

Mandāravapupphapūjakatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

6. Kadambapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Kadambapupphiyattherassa

apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Sammāsambuddhasuñṇe loke ekasmiṃ kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ vasanto tattha ādīnaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavantasamīpe Kukkuṭe nāma pabbate assamaṃ katvā vihāsi. So tattha satta Paccekabuddhe disvā pasannamānaso pupphitaṃ kadambapupphaṃ ocinitvā te Paccekabuddhe pūjesi. Tepi “icchitaṃ patthitaṃ”ti-ādinaṃ anumodanaṃ akaṃsu.

30. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti-ādimaṃ**. Taṃ vuttatthameva. **Kukkuṭo nāma pabbatoti** tassa ubhosu passesu kukkuṭacūḷākārena pabbatakūṭānaṃ vijjamānattā Kuttuṭoti saṅkhaṃ gato. Pakārena tiro hutvā patiṭṭhahatīti pabbato. **Tamhi pabbatapādamhīti** tasmim pabbatasamīpe. **Satta Buddhā vasantīti** satta Paccekabuddhā tasmim Kukkuṭapabbatapāde paṇṇasālāyaṃ vasantīti attho.

31. **Dīparājamva uggatanti** dīpānaṃ rājā dīparājā, sabbesaṃ dīpānaṃ jalamānānaṃ tārakānaṃ rājā candoti attho. Atha vā sabbesu jambudīpapubbbavideha-āparagoyāna-uttarakurusaṅkhātesu catūsu dīpesu dvisahassaparittadīpesu ca rājā ālokapharaṇato cando dīparājāti vuccati, taṃ nabhe uggataṃ candam iva **pupphitaṃ** phullitaṃ kadambarukkhamaṃ disvā tato pupphamaṃ ocinitvā ubhohi hatthehi **paggayha** pakārena gahetvā satta paccakabuddhe **samokiriṃ** suṭṭhu okiriṃ, ādarena pūjesinti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Kadambapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Tiṇasūlakatthera-apadānavañṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Tiṇasūlakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimajinavaresu katapuññasambhāro uppannuppannabhava kusalāni upacinanto Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto gharāvāsaṃ saṅṭhapetvā tattha dosaṃ disvā taṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā vasanto Himavantasamīpe Bhūtagaṇe nāma pabbate vasantaṃ ekakaṃ vivekamanubrūhantaṃ Sikhim Sambuddhaṃ disvā pasannamānaso tiṇasūlapupphamaṃ gahetvā pādamūle pūjesi. Buddhopi tassa anumodanaṃ akāsi.

35. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto vuddhimanvāya sāsane pasanno pabbajitvā upanissayasampannattā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇitvā pubbakammaṃ saritvā somanassappatto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento

Himavantassāvidūreti-ādimāha. **Bhūtagaṇo nāma pabbatoti** bhūtagaṇānaṃ devayakkhasamūhānaṃ āvāsabhūtattā bhavanasadisattā avirūḷhabhāvena pavattattā ca Bhūtagaṇo nāma pabbato, tasmim **eko** adutiyo **Jino** Jitamāro Buddho **vasate** dibbabrahma-ariya-iriyāpathavihārehi viharatīti attho.

36. **Ekūnasatasahassam, kappam na vinipātikoti** tena tiṇasūla-pupphapūjākaraṇaphalena nirantaram ekūnasatasahassakappānam avinipātakō caturāpāyavinimutto saggasampattibhavameva upapannoti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Tiṇasūlakatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Nāgapupphiyatthera-apadānavañṇanā

Suvaccho nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Nāgapupphiyattherassa apadānam. Ayampi therō purimajjanisabhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivaṭṭupānissayāni puññāni upacinanto Padumuttarabhagavato kāle brāhmaṇakule nibbato vuddhippatto vedattayādīsū sakasippesu nipphattiṃ patvā tattha sāram adisvā Himavantam pavisitvā tāpasapabbajjam pabbajitvā jhānasamāpattisukhena vītināmesi. Tasmim samaye Padumuttaro Bhagavā tassānukampāya tattha agamāsi. So tāpaso tam Bhagavantam disvā lakkhaṇasatthesu chekattā Bhagavato lakkhaṇarūpasampattiyā pasanno vanditvā añjalim paggayha aṭṭhāsi. Ākāśato anotiṇṇattā pūjāsakkāre akateyeva ākāseveva pakkāmi. Atha so tāpaso sasisso nāgapuppham ocinitvā tena pupphena Bhagavato gatadisābhāgamaggaṃ pūjesi.

39. So tena puññena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavanto sabbattha pūjito imasmim Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbato vuddhimanvāya saddhāsampanno pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsanaṃ sobhayamāno na cirasseva arahā hutvā “kena nu kho kusalakammaṇa mayā ayam lokuttarasampatti laddhā”ti atītakammaṇa saranto pubbakammaṇa paccakkhato ñatvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānam pakāsento **Suvaccho nāma nāmenāti**-ādimāha. Tattha vacchagotte jātattā vaccho, sundaro ca so vaccho ceti **Suvaccho**. Nāmena Suvaccho nāma brāhmaṇo **mantapāragū** vedattayādisakalamantasatthe koṭippattoti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Nāgapupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Punnāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā

Kānanam vanamogayhāti-ādikaṃ āyasmato Punnāgapupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle nesādakule nibbatto Mahāvanaṃ paviṭṭho tattha supupphitapunnāgapupphaṃ disvā hetusampannattā Buddhārammaṇapītivasena Bhagavantaṃ saritvā taṃ pupphaṃ saha kaṇṇikāhi¹ ocinitvā vālukāhi cetiyaṃ katvā pūjesi.

46. So tena puñṇena dvenavutikappe niranantaraṃ devamanussasampattiyoyeva anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ vibhavasampanne kule nibbatto vuddhimanvāya pubbavāsanābalena sāsane pasanno pabbajitvā vāyamanto na cīrasseva arahā hutvā pubbe katakusalaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **kānanam vanamogayhāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttattā uttānatthamevāti.

Punnāgapupphiyatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

10. Kumudadāyakatthera-apadānavaṇṇanā

Himavantassāvidūreti-ādikaṃ āyasmato Kumudadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Himavantassa āsanne mahante jātassare kukuttho nāma pakkhī hutvā nibbatto kenaci akusalena pakkhī samānopi pubbe katasambhārena buddhisampanno puñṇāpuñṇesu cheko sīlavā paṇagocarato paṭivirato ahoṣi. Tasmiṃ samaye Padumuttaro Bhagavā ākāsenāgantvā tassa samīpe caṅkamati. Atha so sakuṇo Bhagavantaṃ disvā pasannacitto kumudapupphaṃ ḍaṃsitvā Bhagavato pādamūle pūjesi. Bhagavā tassa somanassuppadānatthaṃ paṭiggahetvā anumodanamakāsi.

51. So tena puññaena devamanussesu ubhayasampattisukhaṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyaṃ aññatarasmim kule nibbato vuddhimanvāya mahaddhano mahābhogo ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ paccakkhato ñatvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti**-ādimāha.

Padumuppalasañchannoti ettha satapattehi sampuṇṇo setapadumo ca tīṇi nīlarattasetuppalāni ca padumuppalāni tehi sañchanno gahanībhūto sampuṇṇo mahājātassaro ahūti sambandho. **Puṇḍarīkasamotthaṭoti** puṇḍarīkehi rattapadumehi otthaṭo sampuṇṇoti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Kumudadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Soḷasamavaggavañṇanā samattā.

17. Supāricariyavagga

1. Supāricariyatthera-apadānavañṇanā

Padumo nāma nāmenāti-ādikaṃ āyasmato Supāricariyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimamunipuṅgavesu katādhikāro tattha tattha bhava vivattūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle yakkhayoniyaṃ nibbato Himavati yakkhasamāgamaṃ gato Bhagavato devayakkhagandhabbanāgānaṃ dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso ubho hatthe ābhujitvā apphotesi namassi ca. So tena puññaena tato cuto upari devaloke uppanno tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyaṃ gahapatikule nibbato aḍḍho mahaddhano mahābhogo ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

1. So ekadivasaṃ attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumo nāma nāmenāti**-ādimāha.

tattha **padumoti** yassa pādanikkhepasamaye pathaviṃ bhinditvā padumaṃ uggantvā pādatalaṃ sampatīcchati, tena saññāṇena so Bhagavā padumoti saṅkhaṃ gato, idha Padumuttaro Bhagavā adhippeto. So Bhagavā **pavanā** vasaṇavihārā **abhinikkhamma** vanamajjhaṃ pavisitvā dhammaṃ desetīti sambandho.

Yakkhānaṃ samayoti devānaṃ samāgamo **āsi** ahoṣīti attho.
Ajjhāpekkhimsu tāvadeti tasmaṃ desanākāle adhi-apekkhimsu, visesena passanaṣilā ahesunti attho. Sesāṃ pākaṭamevāti.

Supāricariyatthera-apadāṇavaṇṇanā samattā.

2. Kaṇaverapupphiyatthera-apadāṇavaṇṇanā

Siddhattho nāma Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato

Kaṇaverapupphiyattherassa apadāṇaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro Siddhatthassa Bhagavato kāle suddakule nibbatto vuddhimaṇvāya rañño antepurapālako ahoṣi. Tasmaṃ samaye Siddhattho Bhagavā bhikkhusaṃghaparivuto rājavīthiṃ paṭipajji. Atha so antepurapālako caramānaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso hutvā kaṇaverapupphena Bhagavantaṃ pūjetvā namassamāno aṭṭhāsi. So tena puññaṇa sugatisampattiyoyeva anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbattitvā vuddhippatto satthu dhammaḍḍesaṇaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

7. So patta-aggaphalo pubbe katakusalaṃ saritvā sañjātasomaṇasso pubbacaritāpadāṇaṃ pakāseto **Siddhattho nāma Bhagavāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttattā uttānatthamevāti.

Kaṇaverapupphiyatthera-apadāṇavaṇṇanā samattā.

3. Khajjakadāyakatthera-apadāṇavaṇṇanā

Tissassa kho Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Khajjakadāyakattherassa apadāṇaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Tissassa Bhagavato

kāle suddakule nibbatto Bhagavantam disvā pasannamānaso ambajambu-
ādimanekam madhuraphalāphalam nāḷikeram pūvakhajjakañca adāsi.
Bhagavā tassa pasādavaḍḍhanatthāya passantasseva paribhuñji. So tena
puññaena sugatisampattiyoyeva anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde
Sāvatthiyam kulagehe nibbatto viññutam patvā Satthu dhammadesanam
sutvā sañjātasaddho pasādabahumāno pabbajitvā vattapaṭipattiyā sasanam
sobhento sīlāṅkārapaṭimaṇḍito na cirasseva arahattam pāpuṇi.

13. So pubbakammaṃ saranto “pubbe mayā sukhette kusalam katam
sundaran”ti somanassajāto pubbacaritāpadānam pakāsento **Tissassa kho
Bhagavatoti**-ādimāha. Tattha Tissopi bhavasampattiyo dadamāno jātoti
mātāpitūhi katanānavasena Tisso. Atha vā tīhi saraṇagamanehi assāsento
ovadanto hetusampannapuggale saggamokkhadvaye patiṭṭhāpento Buddho
jātoti tisso. Samāpattiguṇādīhi bhagehi yuttoti Bhagavā, tassa **Tissassa
Bhagavato** pubbe aham phalam adāsinti sambandho. **Nāḷikerañca pādāsinti**
nāḷikākārena pavattam phalam nāḷikeram, tañca phalam adāsinti attho.
Khajjakam abhisammatanti khāditabbam khajjakam abhi visesena
madhusakkarādīhi sammissam katvā nipphāditam sundaram madhuranti
sammatam nītam abhisammatam khajjakañca adāsinti attho. Sesam
suviññeyyamevāti.

Khajjakadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Desapūjakatthera-apadānavañṇanā

Atthadassī tu Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Desapūjakattherassa
apadānam. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
vivattūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle
kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno Buddhamāmakō
dhammamāmakō saṅghamāmakō ahosi. Tadā Atthadassī Bhagavā
bhikkhusaṅghaparivuto cando viya sūriyo viya ca ākāseṇa gacchati. So
upāsako Bhagavato gatadisābhāgaṃ gandhamālādīhi pūjento añjalim
paggayha namassamāno aṭṭhāsi.

18. So tena puññaena devaloke nibbatto saggasampattiṃ anubhavitvā manussesu ca manussasampattiṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto vuddhippatto upabhogaparibhogasampanno Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso gharāvāse anallīno pabbajitvā vattasampanno na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Atthadassī tu Bhagavāti-**ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. **Anilañjaseti** “maggo pantho patho pajjo, añjasaṃ vaṭumā’yanan”¹ pariyāyassa vuttattā anilassa vātassa añjasaṃ gamanamaggoti anilañjasaṃ, tasmīṃ anilañjase, ākāsenti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Desapūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Kaṇikārachattiyatthera-apadānavañṇanā

Vessabhū nāma Sambuddhoti-ādikaṃ āyasmato

Kaṇikārachattiyattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Vessabhussa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto saddhāsampanno ahosi. Tasmīṃ samaye Vessabhū Bhagavā vivekakāmo Mahāvanaṃ pavisitvā nisīdi. Atha sopi upāsako kenacideva karaṇīyena tattha gantvā Bhagavantaṃ aggikkhandhaṃ viya jalamānaṃ nisinnaṃ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphaṃ ocinitvā chattaṃ katvā Bhagavato nisinnaṭṭhāne vitānaṃ katvā pūjesi, taṃ Bhagavato ānubhāvena sattāhaṃ amilātaṃ hutvā tatheva aṭṭhāsi. Bhagavāti phalasamāpattiṃ nirodhasamāpattiṃ ca samāpajjitvā vihāsi, so taṃ acchariyaṃ disvā somanassajāto Bhagavantaṃ vanditvā añjalīṃ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavā samāpattito vuṭṭahitvā vihārameva agamāsi.

23. So tena puññaena devamanussesu sampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto vuddhimanvāya saddhāsampanno

1. Khu 8. 201 piṭṭhe Cūlaniddese.

Satthu dhammadesanaṃ sutvā gharāvāse anallīno pabbajitvā vattapaṭipattiyā Jinasāsaṇaṃ sobhento na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **Vessabhū nāma Sambuddhoti**-ādimāha. Tattha **Vessabhūti** vesse vessajane bhunāti abhibhavatīti Vessabhū. Atha vā vesse pañcavidhamāre abhibhunāti ajjhottharatīti **Vessabhū**. Sāmaṇyeva bujjhitā saccānīti Sambuddho, nāmena Vessabhū nāma Sambuddhoti attho. **Divāvihārāya Munīti** dibbati pakāseti taṃ taṃ vatthum pākāṣaṃ karotīti divā. Sūriyuggamanato paṭṭhāya yāva atthaṅgamo, tāva paricchinnakālo, viharanaṃ catūhi iriyāpathehi pavattanaṃ vihāro, divāya vihāro divāvihāro, tassa divāvihārāya Lokajeṭṭho Narāsabho Buddhamuni Mahāvanaṃ **ogāhitvā** pavisitvāti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Kaṇikārachattiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Sappidāyakatthera-apadānavañṇanā

Phusso nāmātha Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Sappidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro anekesu bhavesu vivatṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Phussassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto ahosi. Tadā Bhagavā bhikkhusaṃghaparivuto vīthiyaṃ caramāno tassa upāsakassa gehadvāraṃ sampāpuṇi. Atha so upāsako Bhagavantam disvā pasannamānaso vanditvā pattapūraṃ sappitelaṃ adāsi, Bhagavā anumodanaṃ katvā pakkāmi. So teneva somanassena yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto tena puñṇena devaloke uppanno tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā manussesu ca nibbatto uppannuppannabhava sappitelamadhuphāṇitādimadhurāhārasamaṅgī sukhaṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyaṃ ekasmim kule nibbatto vuddhippatto saddho buddhisampanno Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vattasampanno na cirasseva arahā ahosi.

28. So attano pubbakammaṃ saritvā jātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **Phusso nāmātha Bhagavāti**-ādimāha. Tattha

Phussoti phussanakkhattayogena jātattā mātāpitūhi katanāmadheyena Phusso. Atha vā nibbānaṃ phusi passi sacchi akāsīti **Phusso**. Atha vā samatimsapāramitāsattatimsabodhipakkhiyadhamme sakale ca Tepiṭake pariyatthidhamme phusi passi aññāsīti **Phusso**. Bhaggavā Bhagyavā yuttoti-ādipuññaakoṭṭhāsasamaṅgitāya **bhagavā**. **Āhutināṃ paṭiggahoti** āhutino vuccanti pūjāsakkārā, tesāṃ āhutināṃ paṭiggahetuṃ arahatīti āhutināṃ paṭiggaho. Mahājanaṃ nibbāpento vīro Phusso nāma Bhagavā vīthiyaṃ **atha** tadā gacchateti sambandho. Sesāṃ pākaṭamevāti.

Sappidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Yūthikāpupphiyatthera-apadānavañṇanā

Candabhāgānadīṭṭireti-ādikaṃ āyasmato Yūthikāpupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi āyasmā purimamunindesu katādhikāro anekesu ca jātisatesu vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Phussasseva Bhagavato kāle suddakule nibbatto vuddhippatto Candabhāgāya nadiyā tīre kenacideva karaṇīyena anusotaṃ caramāno Phussaṃ Bhagavantaṃ nhāyitukāmaṃ aggikkhandhaṃ viya jalamānaṃ disvā somanassajāto tattha jātāṃ yūthikāpupphaṃ ocinitvā Bhagavantaṃ pūjesi. Bhagavā tassa anumodanamakāsi.

33. So tattha tena puññaakoṭṭhāsena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto Bhagavato dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vattapaṭipattiyā sāsaṇaṃ sobhento na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Candabhāgānadīṭṭi**reti-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Yūthikāpupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Dussadāyakatthera-apadānavañṇanā

Tivarāyaṃ pure rammeti-ādikaṃ āyasmato Dussadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Siddhatthassa Bhagavato kāle rājakule nibbatto vuddhippattakāle yuvarājabhāvaṃ patvā pākaṭo ekaṃ janapadaṃ labhivā tatrādhīpatibhūto sakalajanapadavāsino dānapiyavacana-atthacariyāsamanatthātāsankhātehi catūhi saṅgahavatthūhi saṅgaṇhāti. Tasmiṃ samaye Siddhatto Bhagavā taṃ janapadaṃ sampāpuṇi. Atha so yuvarājā paṇṇākāraṃ labhivā tattha sukhumavatthena Bhagavantam pūjesi. Bhagavā taṃ vattham hatthena parāmasitvā ākāsaṃ pakkhandi. Tampi vattham Bhagavantameva anubandhi. Atha so yuvarājā taṃ acchariyaṃ disvā atīva pasanno añjaliṃ paggayha aṭṭhāsi. Bhagavato sampattasampattaṭṭhāne sabbe janā taṃ acchariyaṃ disvā acchariyabbhūtacittā añjaliṃ paggayha aṭṭhaṃsu. Bhagavā vihārameva agamāsi. Yuvarājā teneva kusalakammena tato cuto devaloke uppanno tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā ratanattaye pasanno Bhagavato dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vāyamanto na cirasseva arahā ahosi.

38. So ekadivasam attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Tivarāyaṃ pure rammeti**-ādimāha. Tattha tivaranaṃmake nagare ramaṇīye ahaṃ rājaputto hutvā Siddhattham Bhagavantam vatthena pūjesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Dussadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Samādapakatthera-apadānavañṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato Samādapakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhānaṃ santike katakusalasambhāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa

Bhagavato kāle kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsāṃ saṇṭhapetvā puññāni karonto vasamāno saddho pasanno bahū upāsake sannipātetvā gaṇajetṭhako hutvā “māḷakaṃ karissāmā”ti te sabbe samādapetvā ekaṃ māḷakaṃ samaṃ kāretvā paṇḍarapulināṃ okiritvā Bhagavato niyyādesi. So tena puññena devaloke uppanno cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmim̐ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto Bhagavati pasanno dhammaṃ sutvā pasannamānaso saddhājāto pabbajitvā sīlasampanno vattasampanno na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

44. So aparabhāge attano katakusalaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nagare Bandhumatiyāti**-ādimāha. Tattha bandhanti ñātigottādivasena ekasambandhā honti sakalanagaravāsinoti bandhū, bandhū etasmim̐ vijjantīti bandhumatī, tassā Bandhumatiyā nāma nagare mahāpūgagaṇo upāsakasamūho ahoṣīti attho. **Mālaṃ kassāma saṃghassāti** ettha māti gaṇhāti¹ sampattasampattajanānaṃ cittanti mālaṃ, atha vā sampattayatigaṇānaṃ cittassa vivekakaraṇe alanti mālaṃ, mālameva māḷakaṃ, bhikkhusaṃghassa phāsuviḥārathāya māḷakaṃ karissāmāti attho. Sesaṃ pakaṭamevāti.

Samādapakatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Pañcaṅguliyaṭṭhera-apadānavañṇanā

Tisso nāmāsi Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Pañcaṅguliyaṭṭherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Tissassa Bhagavato kāle ekasmim̐ kule nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsāṃ saṇṭhapetvā vibhavasampanno saddho pasanno vīthito viḥāraṃ paṭipannaṃ Bhagavantam̐ disvā jātisumanādi-anekāni sugandhapupphāni candanādīni ca vilepanāni gāhāpetvā viḥāraṃ gato pupphehi Bhagavantam̐ pūjetvā vilepanehi Bhagavato sarīre pañcaṅgulikaṃ katvā vanditvā pakkāmi.

1. Māti bandhati (I, Ka)

50. So tena puññena devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde vibhavasampanne ekasmim kule nibbattitvā vuddhimanvāya Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso pabbajitvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā na cirasseva arahā hutvā pubbakammaṃ saranto paccakkhato ñatvā “imaṃ nāma kusalakammaṃ katvā īdisaṃ lokuttarasampattiṃ pattomhī”ti pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Tisso nāmāsi Bhagavāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Pañcaṅguliyaṭṭhara-apadānavañṇanā samattā.

Sattarasamavaggavañṇanā samattā.

18. Kumudavagga

1. Kumudamāliyaṭṭhara-apadānavañṇanā

Pabbate Himavantamhīti-ādikaṃ āyasmato Kumudamāliyaṭṭherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Atthadassissa Bhagavato kāle Himavantapabbatasamīpe jātassarassa āsanne rakkhaso hutvā nibbatto Atthadassim Bhagavantaṃ tattha upagataṃ disvā pasannamānaso kumudapupphāni ocinitvā Bhagavantaṃ pūjesi. Bhagavā anumodanaṃ katvā pakkāmi.

1. So tena puññena tato cavitvā devalokaṃ upapanno cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde kulagehe nibbatto vuddhippatto ratanattaye pasanno pabbajitvā vāyamanto brāhmacariyapariyosānaṃ arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **pabbate Himavantamhīti**-ādimāha. Tattha **tatthajo rakkhaso āsinti** tasmim jātassarasamīpe jāto nibbatto rakkhaso pararudhiramaṃsakhādako niddayo ghorarūpo bhayānakasabhāvo mahābalo mahāthāmo kakkhaḷo yakkho āsim ahosinti attho.

Kumudaṃ pupphate tatthāti tasmim mahāsare sūriyaraṁsiyā abhāve sati sāyanhe makuḷitaṃ kuñcitākārena nippabhaṃ avaṇṇaṃ hotīti “kumudaṃ”ti laddhanāmaṃ pupphaṃ pupphate vikaṣatīti attho. **Cakkamattāni jāyareti** tāni pupphāni rathacakkapamāṇāni hutvā jāyantīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Kumudamāliyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Nisseṇidāyakatthera-apadānavañṇanā

Koṇḍaññassa Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Nisseṇidāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimajinavaresu katādhikāro anekāsu jātīsu vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Koṇḍaññassa Bhagavato kāle vaḍḍhakikule nibbatto saddho pasanno Bhagavato dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso Bhagavato vasanapāsādassārohanatthāya sārakaṭṭhamayaṃ nisseṇim katvā ussāpetvā ṭhapesi. Bhagavā tassa pasādasamvaḍḍhanatthāya passantasessa uparipāsādaṃ āruhi. So abhīva pasanno teneva pītisomanassena kālaṃ katvā devaloke nibbatto tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā manussesu jāyamāno nisseṇidānanissandena uccakule nibbatto manussasukhaṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde ekasmim kule nibbatto Satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto pabbajito na cirasseva arahā ahosi.

9. So attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Koṇḍañña**ssa Bhagavatoti-ādimāha. Tattha **Koṇḍaññassā**ti kucchito hutvā ḍeti pavattatīti koṇḍo, lāmakasatto, koṇḍato aññoti koṇḍañño, alāmake uttamapurisoti attho. Atha vā brāhmaṇagottesu Koṇḍaññagotte uppannattā¹ “Koṇḍañño”ti gottavasena tassa nāmaṃ, tassa Koṇḍaññassa. Sesam pākaṭamevāti.

Nisseṇidāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Uppanno (Sī)

3. Rattipupphiyatthera-apadānavañṇanā

Migaluddo pure āsinti-ādikaṃ āyasmato Rattipupphiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivatṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle nesādakule uppanno migavadhāya¹ araṇṇe vicaramāno tassa kāruṇṇena araṇṇe caramānaṃ Vipassiṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso pupphitaṃ rattikaṃ nāma pupphaṃ kuṭajapupphañca saha vaṇṇena ocinitvā somanassacittena pūjesi. Bhagavā anumodanaṃ katvā pakkāmi.

13. So teneva puñṇena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde kulagehe nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṃ sutvā kāmesu ādīnaṃ disvā pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ patto attano pubbakammaṃ saritvā “nesādabhūtena mayā katakusalaṃ sundaran”ti somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **migaluddo pure āsinti**-ādimāha. Tattha migānaṃ luddo sāhasiko mārakoti migaluddo, migesu vā luddo lobhīti migaluddo, nesādo āsiṃ pureti attho.

14. **Rattikaṃ pupphitaṃ disvāti** padumapupphādīni anekāni pupphāni sūriyaraṃsisamphassena divā pupphanti rattiyaṃ makulīṭāni honti. Jātisumanamallikādīni anekāni pupphāni pana rattiyaṃ pupphanti no divā. Tasmā rattiyaṃ pupphanato rattipupphanāmakāni anekāni sugandhapupphāni ca kuṭajapupphāni ca gahetvā pūjesinti attho. Sesāṃ uttānatthamevāti.

Rattipupphiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Udapānadāyakatthera-apadānavañṇanā

Vipassino Bhagavatoti-ādikaṃ āyasmato Udapānadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimamunivaresu katādhikāro anekesu bhavesu katapuñṇasaṅcayo Vipassissa Bhagavato kāle

1. Migadāye (Sī, I)

kulagehe nibbatto vuddhippatto “pāṇiyadānaṃ mayā dātabbaṃ, taṇca niraṇṭaraṃ¹ katvā pavattetum vaṭṭati”ti cintetvā ekaṃ kūpaṃ khaṇāpetvā udakasampattakāle iṭṭhakāhi cināpetvā thiraṃ katvā tattha uṭṭhitena udakena puṇṇaṃ taṃ udapānaṃ Vipassissa Bhagavato niyyādesi. Bhagavā pāṇiyadānānisamsadīpakaṃ anumodanaṃ akāsi. So tena puññaṇa devamanussesu saṃsaranto nibbattanibbattaṭṭhāne pokkharāṇi-udapānapāṇiyādisampanno sukhamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto vuddhimanvāya saddho pasanno pabbajitvā na cirasseva arahā ahoṣi.

10. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Vipassino Bhagavatoti**-ādimāha. Tattha **udapāno kato mayāti** udakaṃ pivanti etthāti udapāno, kūpapokkharāṇiṭṭhākānametaṃ adhivacanaṃ. So udapāno kūpo Vipassissa Bhagavato atthāya kato khaṇitoti attho. Sesaṃ uttānatthamevāti.

Udapānadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Sīhāsanadāyakatthera-apadānavañṇanā

Nibbute Lokanāthamhīti-ādikaṃ āyasmato Sīhāsanadāyakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave nibbānādhigamatthāya katapuññūpacayo Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatikule nibbatto viññutaṃ patto Satthu dhammadesanaṃ sutvā ratanattaye pasanno tasmīṃ Bhagavati parinibbute sattahi ratanehi khacitaṃ sīhāsaṇaṃ kārapetvā Bodhirukkhaṃ pūjesi, bahūhi mālāgandhadhūpehi ca pūjesi.

21. So tena puññaṇa devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā sabbattha pūjito imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto vuddhippatto gharāvāsaṃ vasanto Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso ñātivaggaṃ pahāya pabbajito na cirasseva arahā

1. Cirataraṃ (Ka)

hutvā pubbūpacitakusalasambhāraṃ saritvā sañjātasomanasso
pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Tattha
sīhāsanamadāsahanti sīharūpahiraññasuvaṇṇaratanehi khacitaṃ āsanaṃ
sīhāsaṇaṃ, sīhassa vā abhītaṃ Bhagavato nisinnārahaṃ, sīhaṃ vā seṭṭhaṃ
uttamaṃ āsananti sīhāsaṇaṃ, taṃ ahaṃ adāsiṃ, Bodhirukkhaṃ pūjesinti
attho. Sesāṃ suviññeyyamevāti.

Sīhāsanadāyakaṭṭhera-apadānavāṇṇanā samattā.

6. Maggadattikaṭṭhera-apadānavāṇṇanā

Anomadassī Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Maggadattikaṭṭherassa
apadānaṃ. Ayampāyasmā purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava
vivattūpanissayāni puññāni upacinanto Anomadassissa Bhagavato kāle
kulagehe nibbatto vuddhimanvāya gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā vasanto
Anomadassiṃ Bhagavantaṃ ākāse caṅkamaṇaṃ pādudbhāre
pādudbhāracāṅkamaṇaṭṭhāne¹ pupphānaṃ vikiraṇaṃ acchariyaṇca disvā
pasannamānaso pupphāni ākāse ukkhipi, tāni vitānaṃ hutvā aṭṭhaṃsu.

26. So tena puññena sugatīsuyeva saṃsaranto sabbattha pūjito sukhaṃ
anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde ekasmiṃ kule nibbatto kamena
yobbaññaṃ pāpuṇitvā saddhājāto pabbajitvā vattasampanno na cirasseva
arahattaṃ patto caṅkamaṇassa pūjitattā **Maggadattikaṭṭheroti** pākaṭo. So
pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento
Anomadassī Bhagavāti-ādimāha. **Diṭṭhadhammasukhatthāyāti** imasmiṃ
attabhāve caṅkamaṇena sarīrasallahukādisukhaṃ paṭiccāti attho.
Abbhokāsamhi caṅkamīti abbhokāse aṅgaṇaṭṭhāne caṅkami, padavikkhepaṃ
padaśāṇcāraṃ akāsīti attho.

Uddhate pāde pupphānīti caṅkamantena pāde uddhate padumuppalādīni
pupphāni pathavito uggantvā caṅkame vikirimsūti attho. **Sobhaṃ muddhani**
tiṭṭhareti

1. Pādudbhāre ca caṅkamaṇaṭṭhāne (Sī)

Buddhassa muddhani sīse sobhayamānā tāni tiṭṭhantīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Maggadattikatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Ekadīpiyatthera-apadānavañṇanā

Padumuttarassa Muninoti-ādikaṃ āyasmato Ekadīpiyattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimajinasetṭhesu katakusalasambhāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatikule nibbatto vuddhippatto saddho pasanno Bhagavato salalamahābodhimhi¹ ekapadīpaṃ pūjesi, thāvaraṃ katvā niccamekapadīpapūjanatthāya telavaṭṭhaṃ paṭṭhapesi. So tena puñṇena devamanussesu saṃsaranto sabbattha jalamāno pasannacakkhuto ubhayasukhamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ vibhavasampanne ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patto ratanattaye pasanno pabbajitvā na cirasseva arahattaṃ patto dīpapūjāya laddhavisesaḍhigamattā **Ekadīpiyattheroti** pākaṭo.

30. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttarassa Muninoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ uttānatthamevāti.

Ekadīpiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Maṇipūjakatthera-apadānavañṇanā

Orena Himavantassāti-ādikaṃ āyasmato Maṇipūjakattherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā tatthādīnavaṃ disvā gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā Himavanta-orabhāge ekissā nadiyā samīpe paṇṇasālaṃ kāretvā vasanto vivekakāmatāya tassānukampāya ca tattha upagataṃ Padumuttaraṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso

1. Sālamahābodhimhi (Abhi-Ṭṭha 1. 65)

maṇipallaṅkaṃ Bhagavato pūjesi. Bhagavā tassa pasādavaḍḍhanatthāya tattha nisīdi. So bhiyyoso mattāya pasanno nibbānādhigamatthāya patthanam akāsi. Bhagavā anumodanam vatvā pakkāmi. So tena puññaena devamanussesu saṃsaranto sabbattha pūjito sukhaṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvattiyaṃ vibhavasampanne kule nibbatto gharāvāsaṃ vasanto ekadivasaṃ Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā ahosi.

34. So ekadivasaṃ attanā katakusalaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **orena Himavantassāti**-ādimāha. Tattha **orenāti** Himavantassa aparaṃ bhāgaṃ vihāya orena, bhummatthe karaṇavacanaṃ, orasmim disābhāgeti attho. **Nadikā sampavattathāti** apākaṭaṇāmadheyyā ekā nadī saṃsuṭṭhu pavattānī vahānī sandamānā ahoṣīti attho. **Tassā cā'nupakhattamhīti** tassā nadiyā anupakhattamhi tīrasamīpeti attho. **Sayambhū vasate tadāti** yadā ahaṃ maṇipallaṅkaṃ pūjesim, tadā anācariyako hutvā sayameva Buddhabhūto Bhagavā vasate viharatīti attho.

35. **Maṇim paggayha pallaṅkanti maṇinti** cittaṃ ārādheti somanassaṃ karotīti maṇi, atha vā māti pamāṇaṃ karoti ābharaṇanti maṇi, atha vā marantāpi rājayuvarājādayo taṃ na pariccajanti tadatthāya saṅgāmaṃ karontīti maṇi, taṃ maṇim maṇimayaṃ pallaṅkaṃ manoramaṃ **sādhucittaṃ** suṭṭhu vicittaṃ paggayha gahetvā Buddhaseṭṭhassa **abhiropayim** pūjesinti attho. Sesam sabbaṃ uttānatthamevāti.

Maṇipūjakatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Tikicchakatthera-apadānavañṇanā

Nagare Bandhumatiyāti-ādikaṃ āyasmato Tikicchakattherassa apadānaṃ. Ayampāyasmā purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle Bandhumatīnagare vejjakule nibbatto bahussuto susikkhito vejjakamme

cheko bahū roginō tikicchanto Vipassissa Bhagavato upaṭṭhākassa Asokanāmattherassa rogaṃ tikicchi. So tena puññaena devamanussesu aparāparaṃ sukhaṃ anubhavanto nibbattanibbattabhava arogo dīghāyuko suvaṇṇavaṇṇasarīro ahosi.

39. So imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyaṃ gahapatikule nibbatto vuddhimanvāya sabbasippesu nipphattiṃ patto arogo sukhito vibhavasampanno ratanattaye pasanno Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho gharāvāsaṃ pahāya pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nagare Bandhumatiyāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Tikicchakatthera-apadānavāṇṇanā samattā.

10. Saṃghupaṭṭhākakattera-apadānavāṇṇanā

Vessabhumhi Bhagavatī-ti-ādikaṃ āyasmato Saṃghupaṭṭhākakatterassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katakusalasambhāro anekesu bhavesu vivaṭṭūpanissayāni puññaṇi upacinanto Vessabhussa Bhagavato kāle tassārāmikassa putto hutvā nibbatto viññutaṃ patvā saddho pasanno vihāresu ārāmikakammaṃ karonto sakkaccaṃ saṃghaṃ upaṭṭhāsi. So teneva kusalakammena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyaṃ gahapatikule nibbatto vuddhippatto vibhavasampanno sukhappatto pākaṭo Satthu dhammadesanaṃ sutvā sāsane pasanno pabbajitvā vattasampanno sāsanaṃ sobhayamāno vipassanaṃ vadḍhento na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patto chaḷabhiñño pubbe katakusalakammavasena **Saṃghupaṭṭhākakatteroti** pākaṭo ahosi.

45. So ekadivasaṃ “pubbe mayā kiṃ nāma kammaṃ katvā ayaṃ lokuttarasampatti laddhā”ti attano pubbakammaṃ saritvā paccakkhato jānitvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pākaṭaṃ karonto **Vessabhumhi Bhagavatī**-ti-ādimāha. Tattha **ahosā’rāmiko ahanti**

aham Vessabhussa Bhagavato sāsane ārāmiko ahosinti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyamevāti.

Samghupaṭṭhakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Aṭṭhārasamavaggavañṇanā samattā.

19. Kuṭajapupphiyavaggavañṇanā

Ito parampi ekūnavīsativagge āgatānaṃ imesaṃ Kuṭajapupphiyattherādīnaṃ dasannaṃ therānaṃ apubbaṃ natthi. Tesam hi therānaṃ purimabuddhānaṃ santike katapuññasambhārānaṃ vasena pākaṭanāmāni ceva nivāsanagarādīni ca heṭṭhā vuttanayeneva veditabbānīti taṃ sabbaṃ apadānaṃ suviññeyyamevāti.

Ekūnavīsativagggavañṇanā samattā.

20. Tamālapupphiyavaggavañṇanā

Viśatime vagge paṭhamattherāpadānaṃ uttānameva.

6. Dutiyattherāpadāne **yaṃ dāyavāsiko isīti** isipabbajjaṃ pabbajitvā vane vasanabhāvena **dāyavāsiko isīti** saṅkhaṃ gato, attano anukampāya taṃ vanaṃ upagatassa Siddhatthassa Satthuno vasanamaṇḍapacchādanatthāya yaṃ tiṇaṃ, taṃ **lāyati** chindatīti attho. Dabbachadanaṃ katvā anekehi khuddakadaṇḍakehi maṇḍapaṃ katvā taṃ tiṇena chādetvā **Siddhatthassa** Bhagavato aham **adāsīm** pūjesinti attho.

8. **Sattāhaṃ dhārayuṃ tatthāti** taṃ maṇḍapaṃ tattha ṭhitā devamanussā sattāhaṃ nirodhasamāpattiṃ samāpajjitvā nisinnassa **Satthuno dhārayuṃ** dhāresunti attho. Sesam uttānatthamevāti.

Tiṇasantharadāyakatthera-apadānavañṇanā samattā.

Tatīyattherassa apadāne **Khaṇḍaphulliyattheroti** ettha **khaṇḍanti** kaṭṭhānaṃ jīṇṇattā chinnabhinnattāṇaṃ, **phullanti** kaṭṭhānaṃ jīṇṇattāṇe kaṇṇakitamahicchattakādīpupphanāṃ, khaṇḍaṇṇa phullaṇṇa khaṇḍaphullāni, khaṇḍaphullānaṃ paṭisaṅkharaṇaṃ¹ punappunaṃ thirakaraṇanti khaṇḍaphullapaṭisaṅkharaṇaṃ. Imassa pana therassa sambhārapūraṇakāle Phussassa Bhagavato cetīye chinnabhinnattāṇe sudhāpiṇḍaṃ makkhetvā thirakaraṇaṃ khaṇḍaphullapaṭisaṅkharaṇaṃ nāma. Tasmā so Khaṇḍaphullīyo theroti pākaṭo ahoṣi. . Tatīyaṃ.

17. Catutthatherassapadāne **rañño baddhacaro ahamti** rañño paricārako kammakārako ahoṣinti attho.

19. **Jalajuttamanāminoti** jale udake jātaṃ jalajaṃ, kiṃ taṃ padumaṃ, padumena samānaṇāmattā Padumuttarassa Bhagavatoti attho. Uttamapadumanāmassa Bhagavatoti vā attho. . Catutthaṃ.

Pañcamāṃ uttānatthameva.

28. Chaṭṭhe **nagare Dvāravatiyāti** mahādvāravātapānakavāṭaphalakāhi vatipākāraṭṭālagopurakaddamodakaparikhāhi² ca sampannaṃ nagaranti Dvāravatīnagaraṃ, dvāraṃ vatiṇṇa padhānaṃ katvā nagarassa upalakkhitattā “Dvāravatī nagaraṇ”ti voharantīti **nagare Dvāravatiyāti** vuttaṃ. Mālāvaccho pupphārāmo mama ahoṣīti attho.

31. **Te kisalayāti** te asokapallavā. . Chaṭṭhaṃ.

Sattamaṭṭhamanavamāni uttānatthāneva. Dasamepi apubbaṃ natthīti.

Vīsativavaggavaṇṇanā samattā.

21-23. Kaṇikārapupphiyavaggādivaṇṇanā

Ito paraṃ sabbattha anuttānapadavaṇṇanaṃ karissāma. Ekavīsatiṃ bāvīsatiṃ tevīsatiṃ ca vagge sabbesaṃ therānaṃ sayamkatena puññaṇa laddhaṇāmāni, katapuññaṇaṇṇa nānattaṃ tesāṃ byākaraṇadāyakaṇaṃ Buddhānaṃ

1. Paṭisaṅkharaṇaṃ nāma (sabbattha)

2. Pākāraggala... (Sī)

nāmāni vasitanagarāni ca heṭṭhā vuttanayattā sabbānipi uttānāneva.
Apadānagāthānamattho ca nayānuyogena suviññeyyoyevāti.

24. Udakāsanavaggavaṇṇanā

Catuvīsatime vagge paṭhamadutiyāpadānāni uttānāneva.

9. Tatiyāpadāne **Aruṇavatiyā nagareti** ā samantato ālokaṃ karonto uṇaṭi uggacchatīti aruṇo, so tasmim̐ vijjatīti Aruṇavatī, tasmim̐ nagare ālokaṃ karonto sūriyo uggacchatīti attho. Sesanagaresupī sūriyuggamane vijjamānepi visesavacanaṃ sabbacatuppadānaṃ mahiyaṃ sayanepi sati mahiyaṃ sayatīti mahimsoti vacanaṃ viya rūḷhivasena vuttanti veditabbaṃ. Atha vā pākārapāsādahammiyādīsu suvaṇṇarajatamaṇimuttādisattaratanapabhāhi aruṇuggamanaṃ viya pabhāvatī Aruṇavatī nāma, tasmim̐ Aruṇavatiyā nagare, **pūpiko** pūpavikkayena jīvikaṃ kappento ahosinti attho.

14. Catutthāpadāne **tivarāyaṃ pure rammeti** tihi pākārehi parivāritā parikkhattāti tivarā, khajjabhojjādi-upabhogavattthābharaṇādinaccagītādīhi ramaṇīyanti rammaṃ, tasmim̐ tivarāyaṃ pure nagare **ramme** naḷakāro ahaṃ ahosinti sambandho.

Pañcamāpadānaṃ uttānatthameva.

23. Chaṭṭhāpadāne **vaṇṇakāro ahaṃ tadāti** nīlapītarattādivaṇṇavasena vatthāni karoti rañjetīti vaṇṇakāro. Vattha¹rajako hutvā cetiye vatthehi acchādanasamaye nānāvaṇṇehi dussāni rañjesinti attho.

27. Sattamāpadāne **piyālaṃ pupphitaṃ disvāti** supupphitaṃ piyālarukkhaṃ disvā. **Gatamagge khiṇiṃ ahanti** ahaṃ **migaluddo** nesādo hutvā piyālapupphaṃ ocinitvā Buddhassa gatamagge khiṇiṃ pūjesinti attho.

30. Aṭṭhamāpadāne **sake sippe apatthaddhoti** attano takka-byākaraṇādisippasmiṃ apatthaddho patiṭṭhito cheko ahaṃ kānanāṃ **agamam** gato **Sambuddham yantaṃ disvānāti** vanantare gacchantam Vipassim Sambuddham passitvā. **Ambayāgaṃ adāsahanti** ahaṃ ambadānaṃ adāsinti attho.

33. Navamāpadāne **jagati kārītā mayhanti** Atthadassissa Bhagavato sarīradhātunidhāpitacetiye jagati chinnabhinna-ālindapupphādhānasaṅkhātā jagati mayā kārītā kārāpitāti attho.

Dasamāpadānaṃ uttānatthamevāti.

Catuvīsativavaggavaṇṇanā samattā.

25. Tuvaradāyakavaggavaṇṇanā

1. Pañcavīsatime vagge paṭhamāpadāne **bharitvā tuvaramādāyāti** tuvara-aṭṭhiṃ muggakalayasadisam tuvaraṭṭhiṃ bhajjitvā pupphetvā bhājanena ādāya **saṃghassa** vanamajjhogāhakassa **adadim** adāsinti attho.

4-5. Dutiyāpadāne **dhanuṃ advejham katvānāti** migādīnaṃ mārāṇatthāya dhanuṃ sannayhitvā caramāno **kesaraṃ ogataṃ disvāti** supupphitaṃ khuddakasaraṃ disvā **Buddhassa abhiropesinti** ahaṃ cittaṃ pasādetvā vanaṃ sampattassa Tissassa Bhagavato abhiropayim pūjesinti attho.

9-10. Tatiyāpadāne **jalakukkuṭoti** jātassare caramānakukkuṭo. **Tuṇḍena kesarim gayhāti** padumapuppham mukhatuṇḍena ḍaṃsitvā ākāseṇa gacchantassa Tissassa Bhagavato **abhiropesim** pūjesinti attho.

14. Catutthāpadāne **viravapupphamādāyāti** vividham ravati saddam karotīti viravaṃ, saddakaraṇavelāyaṃ vikanasato “viravan”ti laddhanāmaṃ pupphasamūham ādāya gahetvā Siddhatthassa **Buddhassa abhiropayim** pūjesinti attho.

17. Pañcamāpadāne **kuṭigopakoti** senāsanapālako. **Kālena kālam dhūpesinti** sampattasampattakālānukāle dhūpesim, dhūpena sugandham

akāsinti attho. Siddhatthassa Bhagavato Gandhakuṭṭikālānusārīdhūpena dhūpesiṃ vāsesinti attho.

Chaṭṭhasattamāpadānāni uttānatthāneva.

27. Aṭṭhamāpadāne **satta sattalipupphānī**¹ sattalisaṅkhātāni², satta pupphāni sīsenādāya Vessabhussa Bhagavato **abhiropesiṃ** pūjesinti attho.

31. Navamāpadāne **bimbijālakapupphānī**ti rattaṅkuravakapupphāni Siddhatthassa Bhagavato pūjesinti attho.

35. Dasamāpadāne **uddālakaṃ gahetvānā**ti jātassare vihaṅgasobbhe jātam uddālakapuppham ocinitvā Kakusandhassa Bhagavato³ pūjesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Pañcavīsativaggavaṇṇanā samattā.

26. Thomakavaggavaṇṇanā

Chabbīsati me vagge paṭhamāpadānam uttānameva.

5-6. Dutiyāpadāne **vijahitvā devavaṇṇanti** devatā sarīram vijahitvā chaḍḍetvā, manussasarīram nimminivāti attho. **Adhikāram kattukāmoti** adhikakiriyaṃ puññasambhāram kattukāmo Devaro nāma aham devarājā bhariyāya saha Buddhaseṭṭhassa sāsane sādaratāya **idha** imasmiṃ manussaloke **āgamiṃ** āgatoti attho. **Tassa bhikkhā mayā dinnāti** Padumuttarassa Bhagavato yo nāmena **Devalo** nāma sāvako ahosi, tassa sāvakassa mayā vippasannena cetasā **bhikkhā dinnā** piṇḍapāto dinnoti attho.

9-10. Tatiyāpadāne **Ānando nāma Sambuddhoti** Ānandaṃ tuṭṭhiṃ jananato Ānando nāma Paccekabuddhoti attho. **Amanussamhi kānaneti** amanussapariggahe kānane mahā-araññe **parinibbāyi** anu

1. Sattapattalipupphānī (I, Ka)

2. Pattalisaṅkhātāni (I, Ka)

3. Kakudhassa Bhagavato (?)

pādisesanibbānadhātuyā antaradhāyi, adassanaṃ agamāsīti attho. **Sarīraṃ tattha jhāpesinti** ahaṃ devalokā idhāgantvā tassa Bhagavato sarīraṃ tattha araṇṇe jhāpesiṃ dahanāṃ akāsinti attho.

Catutthapañcamāpadānāni uttānāneva.

20. Chaṭṭhāpadāne **ahosiṃ Candano nāmāti** nāmena paṇṇattivasena candano nāma. **Sambuddhassa'trajoti** paccekasambuddhabhūtato pubbe tassa atrajo putto ahaṃ. **Ekopāhano mayā dinnoti** ekaṃ upāhanayugaṃ mayā dinnāṃ. **Bodhiṃ sampajja me tuvanti** tena upāhanayugena me mayhaṃ sāvaka-bodhiṃ tuvaṃ sampajja nipphādehīti attho.

23-24. Sattamāpadāne **mañjarikaṃ karitvānāti** mañjeṭṭhipupphaṃ haritacaṅkoṭakaṃ gahetvā **rathiyaṃ** vīthiyā paṭipajjīṃ ahaṃ tathā paṭipannova **bhikkhusaṃghapurakkhataṃ** bhikkhusaṃghena parivutaṃ **samaṇānaggaṃ** samaṇānaṃ bhikkhūnaṃ aggaṃ seṭṭhaṃ Sammāsambuddhaṃ addasanti sambandho. **Buddhassa abhiropayinti** disvā ca pana taṃ pupphaṃ ubhohi hatthehi **paggayha** ukkhipitvā Buddhassa Phussassa Bhagavato abhiropayīṃ pūjesinti attho.

28-29. Aṭṭhamāpadāne **aloṇapaṇṇabhakkhomhīti** khīrapaṇṇādīni uñchācariyāya āharitvā loṇavirahitāni paṇṇāni pacitvā bhakkhāmi, aloṇapaṇṇabhakkho amhi bhavāmīti attho. **Niyamesu ca saṃvutoti** niyamasaññitesu pāṇātipātāveramaṇi-ādīsu nīcappañcasīlesu saṃvuto pihitoti attho. **Pātarāse anuppatteti** purebhattakāle anuppatte. **Siddhattho upagacchi manti** mama samīpaṃ Siddhattho Bhagavā upagañchi sampāpuṇi. **Tāhaṃ Buddhassa pādāsinti** ahaṃ taṃ aloṇapaṇṇaṃ tassa Buddhassa adāsinti attho.

Navamāpadānaṃ uttānameva.

37-38. Dasamāpadāne **sikhinaṃ sikhinaṃ yathāti** sarīrato nikkhantachabbaṇṇaraṃsīhi **obhāsayaṃtaṃ** jalantaṃ sikhīnaṃ Sikhībhagavantaṃ sikhīnaṃ yathā jalamāna-aggikkhandhaṃ viya. **Aggajaṃ pupphamādāyāti** aggajanāmaṃ pupphaṃ gahetvā **Buddhassa** Sikhissa Bhagavato **abhiropayīṃ** pūjesinti attho.

Chabbīsativaggaṇṇanā samattā.

27. Padumukkipavaggavaṇṇanā

1-2. Sattavīsatime vagge paṭhamāpadāne **jalajagge duve gayhāti** jale udake jāte agge uppalādayo dve pupphe gahetvā Buddhassa samīpaṃ gantvā ekaṃ pupphaṃ pādesu **nikkhipiṃ** pūjesiṃ, ekaṃ pupphaṃ ākāse khipinti attho.

Dutiyāpadānaṃ pākaṭameva.

10. Tatiyāpadāne **bodhiyā pādaputtameti** uttame bodhipādape. **Aḍḍhacandaṃ mayā dinnanti** tasmīṃ bodhimūle aḍḍhacandākārena mayā anekapupphāni pūjitānīti attho. **Dharaṇīruhapādapeti** rukkhapabbataranādayo dhāretīti dharaṇī, pathavī, dharaṇiyā ruhati patiṭṭhahatīti dharaṇīruho, pādasankhātena mūlena udakaṃ pivati khandhaviṭṭapādīsu patthariyatīti pādapo, dharaṇīruho ca so pādapo ceti dharaṇīruhapādapo, tasmīṃ dharaṇīruhapādape pupphaṃ mayā pūjitanti attho.

Catutthāpadānaṃ uttānatthameva.

18-19. Pañcamāpadāne **Himavantassāvidūreti** Himavantassa āsanne. **Romaso nāma pabbatoti** rukkhalatāgumbābhāvā kevalaṃ dabbatiṇādisañchannattā Romaso nāma pabbato ahosi. **Tamhi pabbatapādamaḥīti** tasmīṃ pabbatapariyante. **Samaṇo bhāvitindriyoti** samitapāpo vūpasantakilesa samaṇo vaḍḍhita-indriyo, rakkhita-cakkhundriyādi-indriyoti attho. Atha vā vaḍḍhita-indriyo vaḍḍhitasaddhindriyādi-indriyoti attho. Tassa samaṇassa ahaṃ biḷāli-āluve gahetvā adāsinti attho.

Chaṭṭhasattamaṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānatthānevāti.

Sattavīsatimavaggavaṇṇanā samattā.

28. Suvaṇṇabibbohanavaggavaṇṇanā

Aṭṭhavīsatime vagge paṭhamāpadānaṃ uttānameva.

5. Dutiyāpadāne **manomayena kāyenāti** yathā cittavasena pavattakāyenāti attho.

10. Tatiyāpadāne **mahāsamuddaṃ nissāyā**ti mahāsāgarāsanne ñhitassa pabbatassa antare pabbataṇeti attho. Siddhattho Bhagavā vivekakāmatāya **vasati** paṭivasatīti attho. **Paccuggantvāna'kāsa**hanti ahaṃ tassa Bhagavato paṭi-uggantvā samīpaṃ gantvā vandanādipuññaṃ akāsinti attho. **Caṅkoṭakamadāsa**hanti Siddhatthassa Bhagavato ahaṃ pupphabharitaṃ caṅkoṭakaṃ kadambaṃ adāsinaṃ pūjesinti attho.

14. Catutthāpadāne **akakkasacittassā**thāti aphaṇṇasacittassa, **atha**-saddo padapūraṇe.

19. Pañcamāpadāne **udumbare vasanta**ssāti udumbararukkhamūle rukkhacchāyāya vasantassa Tissassa Bhagavato. **Niyate paṇṇasanthare**ti niyāmite paṭibaddhe paṇṇasanthare sākhaḃhaṅgāsane nisinnassa. **Vutthokāso mayā dinnoti** vivittokāse maṇḍapadvārādīhi pihitokāso mayā dinno sampāditoti attho.

24. Chaṭṭhāpadāne **potthadānaṃ mayā dinnanti** potthavaṭṭiṃ potthachallin¹ tāletvā kataṃ sāṭakaṃ visamaṃ gophāsukena ghaṃsitvā nimmitaṃ suttaṃ gahetvā kantitvā tena suttena nisīdanatthāya vā bhūmattharaṇatthāya vā sāṭakaṃ vāyāpetvā taṃ sāṭakaṃ mayā ratanattayassa dinnanti attho.

27. Sattamāpadāne **Candabhāgānādī**reti Candabhāgāya nāma nadiyā tīrato, nissakke bhumma vacanaṃ. **Anusotanti** sotassa anu heṭṭhāgaṅgaṃ **vajāmi** gacchāmi ahanti attho. **Satta māluva**pupphāni, **cita'māro**payiṃ **ahanti** ahaṃ māluva pupphāni satta pattāni gahetvā citake vālukaṃ rāsimaṃhi vālukaṃhi thūpaṃ katvā pūjesinti attho.

31-32. Aṭṭhamāpadāne **Mahāsindhu sudassa**nāti sundaradassana-sundarodakadhavalapulinopasobhitatā suṭṭhu manoharā Mahāsindhu nāma vārinadī ahoṣi. **Tattha** tissaṃ Sindhuvārinadiyaṃ **sappabhāsa**ṃ pabhāya sahitaṃ **sudassana**ṃ sundara rūpaṃ **paramopasa**me **yutta**ṃ uttame upasame yuttaṃ samaṅgibhūtaṃ vītarāgaṃ ahaṃ addasanti attho. **Disvāhaṃ**

1. Potthapaṭṭapotthajalī (Sī), potthavaṭṭiṃ potthajallin (I)

vimhitāsayoti “evarūpaṃ bhayānakam Himavantam katham sampatto”ti vimhita-ajjhāsayo acchariyabbhutacittoti attho. **Āluvaṃ tassa pādāsinti** tassa arahato aham pasannamānaso āluvakandaṃ pādāsim ādarena adāsinti attho.

Navamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Atṭhavīsativavaggavaṇṇanā samattā.

29. Paṇṇadāyakavaggavaṇṇanā

1-2. Ekūnatimsatime vagge paṭhamāpadāne **paṇṇabhojanabhojanoti** khīrapaṇṇādibhojanassa bhuñjanatthāya paṇṇasālāya nisinno **amhi** bhavāmīti attho. **Upaviṭṭhañca maṃ santanti** paṇṇasālāyaṃ upaviṭṭham santam vijjamānam maṃ. **Upāgacchi mahā-isīti** mahante sīlādikhandhe esanato mahā-isi. **Lokapajjoto** lokapadīpo **Siddhattho** Bhagavā upagacchi, mama samīpaṃ agamāsīti attho. **Nisinnassa paṇṇasanthareti** upagantvā paṇṇasanthare nisinnassa khādanatthāya seditaṃ **paṇṇam** mayā dinnanti sambandho.

5-7. Dutiyāpadāne Sinerusamasantoso dharaṇīsamāsādiso Siddhattho Bhagavāti sambandho. **Vuṭṭhahitvā samādhimhāti** nirodhasamāpattito vuṭṭhahitvā visum hutvāti attho. **Bhikkhāya mamupaṭṭhitoti** bhikkhācāravelāya “ajja mama yo koci kiñci dānam dadāti, tassa mahapphalan”ti cintetvā nisinnassa mama santikaṃ samīpaṃ upaṭṭhito samīpamāgatoti attho. **Harītakam -pa- phārusakaphalāni cāti** evaṃ sabbam taṃ phalaṃ sabbalokānukampino tassa **Siddhatthassa Mahesissa** mayā vipprasannena cetasā dinnanti attho.

11-12. Tatiyāpadāne **sīham yathā vanacaranti** vane caramānam sīharājam iva caramānam Siddhattham Bhagavantanti sambandho. **Nisabhājāniyam yathāti** vasabho, nisabho, visabho, āsabhoti cattāro gavajetṭhakā. Tesu gavasatassa jetṭhako vasabho, gavasahassassa jetṭhako nisabho, gavasatasahassassa jetṭhako visabho,

gavakoṭisatasahassassa jeṭṭhako āsabho. Idha pana āsabho “nisabho”ti vutto, ājānīyaṃ abhītaṃ niccalaṃ usabharājaṃ ivāti attho. **Kakudharo vilasantaṃvāti** pupphapallavehi sobhamānaṃ kakudharukkhaṃ iva Narāsabhaṃ narānaṃ āsabhaṃ uttamaṃ āgacchantāṃ Siddhatthaṃ Bhagavantaṃ disvā saddhāya sampayuttatā vippasannena cetasā paccuggamanaṃ akāsinti attho.

Catutthāpadānādīni dasamāvasānāni suviññeyyānevāti.

Ekūnatimsatimavaggavaṇṇanā samattā.

30. Citakapūjakavaggavaṇṇanā

1-2. Timsatime vagge paṭhamāpadāne **āhutiṃ yiṭṭhukāmohanti** pūjāsakkāraṃ kāretukāmo ahaṃ. **Nānāpupphaṃ samānayinti** nānā anekaividhaṃ campakasalalādipupphaṃ saṃ suṭṭhu ānayaṃ, rāsiṃ akāsinti attho. **Sikhino lokabandhuno**ti sakalalokattayabandhussa nātakassa Sikhissa Bhagavato parinibbutassa citakaṃ ālāhanacitakaṃ dārurāsiṃ jalantaṃ ādittaṃ disvā taṇca mayā rāsikataṃ pupphaṃ **okiriṃ** pūjesinti attho.

6-7. Dutiyāpadāne **ajinuttaravāsanoti** ajinamigacammaṃ uttarāsaṅgaṃ katvā nivāsino acchādanoti attho. **Abhiññā pañca nibbattāti** iddhiividhādayo pañca abhiññāyo pañca ñāṇāni nibbattā uppāditaṃ nipphāditaṃ. **Candassa parimajjakoti** candamaṇḍalassa samantato majjako, phuṭṭho ahosinti attho. **Vipassiṃ lokapajjotanti** sakalalokattaye padīpasadisāṃ Vipassiṃ Bhagavantaṃ mama santikaṃ **abhigataṃ** visesena sampattaṃ āgataṃ. **Disvā pāricchattakapupphānīti** devalokato pāricchattakapupphāni āharitvā Vipassissa Satthuno matthake chattākārena ahaṃ dhāresinti attho.

11-13. Tatiyāpadāne **putto mama pabbajitoti** mayhaṃ putto saddhāya pabbajito. **Kāsāyavasano tadāti** tasmiṃ pabbajitakāle kāsāyanivattho, na bāhirakapabbajjāya pabbajitoti attho.

So ca Buddhattaṃ sampattoti so mayhaṃ putto catūsu Buddhesu sāvakabuddhabhāvaṃ saṃ suṭṭhu patto, arahattaṃ pattoti attho. **Nibbuto lokapūjito** sakalalokehi katasakkāro khandhapariniḃbānena pariniḃbutoti attho. **Vicinanto sakamṃ puttanti** ahaṃ tassa gatadesaṃ pucchitvā sakamṃ puttamṃ vicinanto pacchato agamaṃ, anugato asmīti attho. **Nibbutassa mahantassāti** mahantehi sīlakkhandhādīhi yuttattā mahantassa tassa mama puttassa arahato ādatanaṭṭhāne **citakamṃ** citakaṭṭhānam ahaṃ agamāsinti attho. **Paggayha añjalimṃ tatthāti** tasmim ādahanatṭhāne añjalimṃ dasaṅgulisamodhānam paggaheṭvā sirasi katvā ahaṃ **citakamṃ** dahanadārurāsim **vanditvā** paṇāmaṃ katvā **setacchattaṇṇa paggayhāti** na kevalameva vanditvā dhavalacchattaṃ ca paggayha ukkhipitvā ahaṃ **āropesimṃ** patiṭṭhapesinti attho.

17-18. Catutthāpadāne **anuggatamhi ādicceti** sūriye anuggate anuṭṭhite paccūsakāleti attho. **Pasādo vipulo ahūti** rogaṇiṭṭassa mayhaṃ cittappasādo vipulo atireko Buddhānussaraṇena ahu ahosi. Mahesino **Buddhasetṭhassa** lokamhi **pātubhāvo** pākāṭabhāvo ahoṣīti sambandho. **Ghosa'massosaham tatthāti** tasmim pātubhāve sati “ahaṃ gilāno Buddho uppanno”ti ghosaṃ assosim. **Na ca passāmi taṃ jinanti taṃ** jitapaṇcamāraṃ Sammāsambuddhaṃ na passāmi, bālhaḡilānattā gantvā passitum na sakkomīti attho. **Maraṇaṇṇa anuppattoti** maraṇāsannakālaṃ anuppatto, āsannamarāṇo hutvāti attho. **Buddhasaññamanussarinti** Buddhotināmaṃ anussarim, buddhārammaṇaṃ manasi akāsinti attho.

21-23. Pañcamāpadāne **ārāmadvārā nikkhammāti** ārāmadvārato saṃghassa nikkhamanadvāramaggeti attho. **Gosīsaṃ santhataṃ mayāti** tasmim nikkhamanadvāramagge “Bhagavato bhikkhusaṃghassa ca pādā mā kaddamaṃ akkamantū”ti akkamanatṭhāya¹ gosīsaṭṭhim mayā santharitanti attho. **Anubhomī sakamṃ kamanti** attano gosīsa-attharaṇakamassa balena ājānīyā vātajavā sindhavā sīghavāhanādīni vipākaphalāni anubhomīti attho.

1. Atikkamanatṭhāya (Sī)

Aho kārām paramakāranti sukhette saṁghe mayā suṭṭhu kataṁ kārām appakampi kiccaṁ mahapphaladānato paramakārām uttamakiccaṁ aho vimhayanti attho. Yathā tiṇadosādivirahitesu khettesu vappitaṁ sālībijaṁ mahapphalaṁ deti, evameva rāgadosādidosarahite parisuddhakāyavacīsamācāre saṁghakhette gosīsa-attharaṇakammaṁ mayā kataṁ, idaṁ mahapphalaṁ detīti vuttaṁ hoti. **Na aññaṁ kalamagghatī** aññaṁ bāhiraśāsane kataṁ kammaṁ saṁghe **katassa kārassa** pūjāsakkārassa kalaṁ soḷasim kalaṁ koṭṭhāsaṁ na agghatīti sambandho.

Chaṭṭhasattamaṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Timśatimavaggavaṇṇanā samattā.

31. Padumakesaravaggavaṇṇanā

1-2. Ekatimsatime vagge paṭhamāpadāne **isisaṁghe ahaṁ pubbeti** ahaṁ pubbe bodhisambhārapūraṇakāle isisaṁghe Paccekabuddha-isisamūhe tesam samīpe Himavantapabbate mātāṅgahatthikule vāraṇo caṇḍahatthī ahosinti sambandho. Manussādayo vāretīti **vāraṇo**, atha vā vācāya ravati koṇcanādaṁ nadatīti **vāraṇo**. **Mahesīnaṁ pasādenāti** Paccekabuddhamahesīnaṁ pasādena. **Paccekajinasetṭhesu, dhutarāgesu tādīsūti** lokadhammehi niccalesu Paccekabuddhesu **paddhakesaraṁ** padumareṇuṁ **okiriṁ** avasiñcinti sambandho.

Dutiyatatiyāpadānāni uttānāni.

13-16. Catutthāpadāne **Mahābodhimaho ahūti** Vipassissa Bhagavato catumaggañāṇadhārabhāvato “bodhī”ti laddhanāmassa rukkhassa pūjā ahoṣīti attho. **Rukkhattasseva Sambuddhoti** assa bodhipūjāsamaye sannipatitassa mahājanassa Sambuddho Lokajetṭho Narāsabho rukkhattō iva rukke ṭhito viya paññāyatīti attho. **Bhagavā tamhi samayeti** tasmim bodhipūjākaraṇakāle Bhagavā **bhikkhusaṁghapurakkhato** bhikkhusaṁghena parivuto. **Vācāsabhimudīrayanti** mudusiliṭṭhamadhura-uttamaghosam udīrayam kathayanto nicchārento catusaccaṁ pakāsesi, desesīti attho.

Samkhittena ca desentoti veneyyapuggalajjhāsayānurūpena desento samkhittena ca vitthārena ca desayīti attho. **Vivaṭṭacchadoti** rāgo chadanam, doso chadanam, moho chadanam, sabbakilesā chadanā”ti evam vuttā chadanā vivaṭṭa ugghāṭitā viddhamsitā anenāti vivaṭṭacchado, Sambuddho. Tam mahājanam desanāvasena **nibbāpesi** pariāham vūpasamesīti attho. **Tassāham dhammam sutvānāti** tassa Bhagavato desentassa dhammam sutvā.

20. Pañcamāpadāne **phalahattho apekkhavāti** Vipassim Bhagavantam disvā madhurāni phalāni gahetvā apekkhavā aturito saṇikam assamam gañchinti attho.

Chaṭṭhasattamāpadānāni uttānāneva.

40. Aṭṭhamāpadāne **niṭṭhite navakamme cāti** sīmāya navakamme niṭṭham gate sati. **Anulepamadāsahanti** anupacchā sudhālepaṃ adāsim, sudhāya lepāpesinti attho.

Navamadasamāpadānāni uttānāniyevāti.

Ekatimsamavaggavaṇṇanā samattā.

32. Ārakkhadāyakavaggavaṇṇanā

Bāttimsatimavagge paṭhamadutiyatatiyāpadānāni suviññeyyāneva.

16. Catutthāpadāne **jalajaggehi okirinti** jalajehi uttamehi uppalapadumādīhi pupphehi okirim pūjesinti attho.

Pañcamāpadānam uttānameva.

26-27. Chaṭṭhāpadāne **cetiyaṃ uttamaṃ nāma, Sikhino lokabandhunoti** sakalalokattayassa bandhuno nātakassa Sikhissa Bhagavato uttamaṃ cetiyaṃ. **Irīṇe** janasañcaravirahite **vane** manussānam kolāhalavirahite mahā-araññe ahoṣīti sambandho. **Andhā’hiṇḍāmahaṃ tadāti** tasmim kāle vane maggamūḷabhāvena andho, na

cakkhunā andho, ahaṃ āhiṇḍāmi maggaṃ pariyesāmīti attho. **Pavanā nikkhamantenā**ti mahāvanato nikkhamantena mayā **sīhāsaṇaṃ** uttamāsaṇaṃ, sīhassa vā Bhagavato āsaṇaṃ diṭṭhanti attho. **Ekamsaṃ añjaliṃ katvāti** ekamsaṃ uttarāsaṇaṃ katvā sirasi añjaliṃ ṭhapetvāti attho. **Santhaviṃ Lokanāyakanti** sakalalokattayanayaṃ taṃ nibbānaṃ pāpentaṃ thomitāṃ thutiṃ akāsinti attho.

34. Sattamāpadāne **sudassano mahāvīro**ti sundaradassano dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇasampannasarīrattā manoharadassano mahāvīriyo Siddhattho Bhagavāti sambandho. **Vasatigharamuttameti** uttame vihāre vasatīti attho.

Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānānevāti.

Bāttiṃsatimavaggavaṇṇanā samattā.

33. Umāpupphiyavaggavaṇṇanā

Tettiṃsatime vagge paṭhamadutiyatatiyacatutthapañcamachaṭṭhāpadānāni uttānāniyeva.

55. Sattamāpadāne **samayaṃ agamāsahanti** samūhaṃ samāgamaṭṭhānaṃ ahaṃ agamāsinti attho.

62. **Abbudanirabbudānī**ti “pakoṭīsasahasassānaṃ sataṃ abbudaṃ, abbudasahasassānaṃ sataṃ nirabbudaṃ”ti vuttattā āyunaṃ abbudanirabbudāni gatamahā-āyuvantā **manujādhipā** cakkavattino khattiyā aṭṭha aṭṭha hutvā kappānaṃ pañcavīsasahasassamhi **āsimsu** ahesunti attho. Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni pākaṭānevāti.

Tettiṃsatimavaggavaṇṇanā samattā.

34. Gandhodakavaggādivaṇṇanā

Catutimsatimavaggapañcatimsatimavaggachattimsatimavagga-sattatimsatimavagga-aṭṭhatimsatimavaggā uttānatthāyeva.

Ekūnacattālīsamavaggepi paṭhamāpadānādīni aṭṭhamāpadānantāni uttānānevāti.

9. Soṇakoṭivīsathera-apadānavāṇṇanā

Navamāpadāne pana Vipassino pāvacaneti-ādikaṃ āyasmato Soṇassa koṭivīsa¹ ttherassa apadānaṃ. Ayampi thero purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle mahāvibhave seṭṭhikule nibbatto vuddhippatto seṭṭhi hutvā upāsakehi saddhiṃ vihāraṃ gantvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannamānaso Bhagavato caṅkamaṇaṭṭhāne sudhāya parikammaṃ kāretvā ekaṇca leṇaṃ kāretvā nānāviraḡavathehi leṇabhūmiyā santharitvā upari vitānaṇca katvā cātuddisassa saṃghassa niyyādetvā sattāhaṃ mahādānaṃ datvā paṇidhānaṃ akāsi. Satthā anumodanaṃ akāsi. So tena kusalakammena devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmiṃ kappe parinibbute Kassapadasabale anuppanne amhākaṃ Bhagavati Bārāṇasiyaṃ kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto Gaṅgātīre paṇṇasālaṃ karitvā² vasantaṃ ekaṃ Paccekabuddhaṃ temāsaṃ catūhi paccayehi sakkaccaṃ upaṭṭhahi. Paccekabuddhā vuṭṭhavasso paripuṇṇaparikkhāro Gandhamādanameva agamāsi. Sopi kulaputto yāvajīvaṃ tattha puññāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ Bhagavato kāle Campānagare aggaseṭṭhissa³ gehe paṭisandhiṃ gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya seṭṭhissa mahābhogakkhandho abhivaḡḍḍhi. Tassa mātukucchito nikkhamanadivase sakalanagare mahālābhasakkārasammāno ahosi, tassa pubbe Paccekabuddhassa satahassagghanikarattakambalapariccāgena suvaṇṇavaṇṇo sukhumālataro ca attabhāvo ahosi, tenassa Soṇoti nāmaṃ akaṃsu.

1. Soṇakoṭivīsa... (Vi 3. 265; Aṃ 1. 24; Khu 2. 313 piṭṭhe.)

2. Kāretvā (Ka)

3. Upaseṭṭhissa (Aṃ-Ṭṭha 1. 183), usabhasetṭhissa (Thera-Ṭṭha 2. 228 piṭṭhe.)

So mahatā parivārena abhivaḍḍhi. Tassa hatthapādatalāni bandhujīvakaupphavaṇṇāni ahesum, tesaṃ satavāraṃ vihatakappāsaṃ viya mudusamphasso ahosi. Pādatalesu maṇikuṇḍalāvaṭṭavaṇṇalomāni jāyimsu. Vayappattassa tassa tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavike tayo pāsāde kārāpetvā nāṭakitthiyo upaṭṭhāpesum. So tattha mahatiṃ sampattiṃ anubhavanto devakumāro viya paṭivasati.

Atha amhākaṃ Bhagavati sabbaññutaṃ patvā pavattitavaradhammacakke Rājagahaṃ upanissāya viharante Bimbisāraraññā pakkosāpito tehi asītiyā gāmikasahasseehi saddhiṃ Rājagahaṃ āgato Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho mātāpitaro anujānāpetvā Bhagavato santike pabbajitvā laddhūpasampado Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā janasaṃsaggapariharaṇatthaṃ Sītavane vihāsi. So tattha vasanto “mama sarīraṃ sukhumālaṃ, na ca sakkā sukheveva sukhaṃ adhigantum, kāyaṃ kilametvāpi samaṇadhammaṃ kātum vaṭṭati”ti cintetvā ṭhānacaṅkamameva adhiṭṭhāya padhānamanuyuñjanto pādatalesu phoṭesu uṭṭhitesupi vedanaṃ ajjhupekkhitvā daḷhaṃ vīriyaṃ karonto accāraddhavīriyatāya visesaṃ nibbattetum asakkonto “evaṃ ahaṃ vāyamanatopi maggaphalāni nibbattetum na sakkomi, kiṃ me pabbajjāya, hīnāyāvattitvā bhoge ca bhuñjāmi, puññāni ca karissāmi”ti cintesi. Atha Satthā tassa cittācāraṃ ñatvā tattha gantvā viṇopamovādena¹ ovaditvā vīriyasamatāyojanavidhiṃ dassento kammaṭṭhānaṃ sodhetvā Gijjhakūṭaṃ gato. Soṇopi kho Satthu santikā ovādaṃ labhitvā vīriyasamataṃ yojetvā vipassanaṃ ussukkāpetvā arahatte paṭiṭṭhāsi.

49. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **vipassino pāvacaneti**-ādimāha. Tattha **vipassīti** visesena, vividhaṃ vā passatīti vipassī. **Pāvacaneti** pakārena vuccatīti pāvacanaṃ, piṭakattayaṃ. Tassa vipassino tasmim pāvacaneti attho. **Leṇanti** linante nilīyante etthāti leṇaṃ vihāraṃ. **Bandhumārājadhāniyāti** bandhanti kulaparamparāya vasena aññamaññaṃ sambajjhantīti bandhū, ñātakā. Te ettha paṭivasantīti bandhumā, bandhu assa

1. Vi 3. 269 piṭṭhe.

atthīti vā bandhumā. Rājūnaṃ vasanaṭṭhānanti rājadhānī, bandhumā ca sā rājadhānī ceti bandhumārājadhānī, tassā bandhumārājadhāniyā, leṇaṃ mayā katanti sambandho. Sesamettha uttānatthamevāti.

Soṇakoṭivīsatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Pabbakammapilotikabuddha-apadānavañṇanā

64. Dasamāpadāne **Anotattasarāsanneti** pabbatakūṭehi paṭicchannattā candimasūriyānaṃ santāpehi otattaṃ uṇhaṃ udakaṃ ettha natthīti anotatto. Saranti gacchanti pabhavanti sandanti etasmā mahānadiyoti saro. Sīhamukhādīhi nikkhantā mahānadiyo tikkhattuṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā nikkhantanikkhantadisābhāgena saranti gacchantīti attho. Anotatto ca so saro cāti Anotattasaro. Tassa āsannaṃ samīpaṭṭhānanti Anotattasarāsannaṃ, tasmim Anotattasarāsanne, samīpeti attho. **Ramaṇīyeti** devadānavagandhabbakinnaroragabuddhapaccekabuddhādīhi ramitabbaṃ allīyitabbanti ramaṇīyaṃ, tasmim ramaṇīye. **Silātaleti** ekagghanapabbatasilātaleti attho. **Nānāratanapajjoteti** padumarāgaveḷuriyādinānā-anekehi ratanehi pajjote pakārena jotamāne. **Nānāgandhavanantareti** nānappakārehi candanāgarukappūratamālatilakāsokaṇāgapunnāgaketakādīhi anekehi sugandhapupphehi gahanībhūtavanantare silātaleti sambandho.

65. Guṇamahantatāya saṅkhyāmahantatāya ca **mahatā bhikkhusaṅghena, pareto parivuto Lokanāyako** lokattayasāmisammāsambuddho tattha silāsane nisinno attano pubbāni kammāni **byākarī** visesena pākaṭamakāsīti attho. Sesamettha heṭṭhā Buddhāpadāne¹ vuttattā uttānatthattā ca suviññeyyameva. Buddhāpadāne antogadhampi idhāpadāne kusalākusalaṃ kammasaṃsūcakattā vaggasaṅghavasena dhammasaṅghakattherā saṅgāyimsūti.

Pubbakammapilotikabuddha-apadānavañṇanā samattā.

Ekūnacattālīsavaggaṇṇanā samattā.

1. Khu 3. 1 piṭṭhādīsu.

40. Pilindavacchavagga

1. Pilindavacchatthera-apadānavañṇanā

Cattālīsamavagge apadāne **nagare Haṃsavatīyāti**-ādikaṃ āyasmato Pilindavacchattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare dovārikakule nibbatto mahaddhano mahābhogo ahosi. So koṭisannicitadhanarāsiṃ oloketvā raho nisinno “imaṃ sabbadhanaṃ mayā sammā gahetvā gantuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā “Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa sabbaparikkhārādānaṃ dātuṃ vaṭṭatī”ti sannitṭhānaṃ katvā chattasatasahassaṃ ādiṃ katvā sabbaparibhogaparikkhārānīpi satasahassavasena kāretvā Padumuttaraṃ Bhagavantaṃ nimantetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. Evaṃ sattāhaṃ dānaṃ datvā pariyosānadivase nibbānādhigamaṃ patthetvā yāvajīvaṃ puñṇāni katvā jīvitapariyosāne devaloke nibbatto chakāmāvacare dibbasampattiyo anubhavitvā manussesu ca cakkavatti-ādisampattiyo anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṃ patto gottavasena **Pilindavaccho**ti pākāṇo ahosi.

1. So ekadivasaṃ Satthu santike dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā na cirasseva arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto udānavasena taṃ pakāsento **nagare Haṃsavatīyāti**-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. **Āsiṃ dovāriko ahanti** ahaṃ Hasavatīnagare rañño gehadvāre dvārapālako āsiṃ ahosinti attho. **Akkhobhaṃ amitaṃ bhoganti** rañño vallabhata aññehi khobhetuṃ cāletuṃ asakkuṇeyyaṃ amitaṃ aparimāṇabhogaṃ dhanāṃ mama ghare **sannicitaṃ** rāsikataṃ ahosīti attho.

3. **Bahū me’dhigatā bhogāti** anekā bhogā me mayā adhigatā pattā paṭiladdhāti attho. Satthavāsi-ādīnaṃ parikkhārānaṃ nāmāni nayānuyogena suviññeyyāni. Parikkhārādānānisamsāni ca suviññeyyānevāti.

Pilindavacchatthera-apadānavañṇanā samattā.

Dutiyatatiyacatutthapañcamāpadānāni uttānānevāti.

6. Bākulatthera-apadānavañṇanā

Chaṭṭhāpadāne **Himavantassāvidūreti**-ādikaṃ Bākulattherassa apadānaṃ. Ayaṃ kira thero atīte ito kappasatasahassādhikassa asaṅkhyeyyassa matthake Anomadassissa Bhagavato uppattito puretameva brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto tayo vede uggaṇhitvā tattha sāraṃ apassanto “samparāyikatthaṃ gavesissāmī”ti isipabbajjaṃ pabbajitvā pabbatapāde viharanto pañcābhiññā-aṭṭhasamāpattīnaṃ lābhī hutvā viharanto Buddhuppādaṃ sutvā Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhito Satthu vātābādhe uppanne araṇṇato bhesajjāni ānetvā taṃ vūpasametvā taṃ puññaṃ ārogyatthāya pariṇāmetvā tato cuto brahmaloke nibbatto ekaṃ asaṅkhyeyyaṃ devamanussesu saṃsaranto Padumuttarabuddhakāle Haṃsavatīnagare ekasmiṃ kule nibbatto viññutaṃ patvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ appābādhānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayāṃ taṃ ṭhānantaraṃ ākaṅkhanto paṇidhānaṃ katvā yāvajīvaṃ kusalakammaṃ upacinitvā sugatīsuveva saṃsaranto Vipassissa Bhagavato uppattito puretameva Bandhumatīnagare brāhmaṇakule nibbatto sabbasippesu nipphattiṃ patto tattha sāraṃ apassanto isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññālābhī hutvā pabbatapāde vasanto Puddhuppādaṃ sutvā Satthu santikaṃ gantvā saraṇesu paṭiṭṭhāya bhikkhūnaṃ tiṇapupphakaroge uppanne taṃ vūpasametvā tattha yāvātāyukaṃ ṭhatvā tato cuto brahmaloke nibbattitvā tato ekanavutikappe devamanussesu saṃsaranto Kassapassa Bhagavato kāle Bārāṇasiyaṃ kulagehe nibbattitvā gharāvāsaṃ vasanto ekaṃ jiṇṇaṃ vinassamānaṃ mahāvihāraṃ disvā tattha uposathāgārādikaṃ sabbaṃ āvasathaṃ kārāpetvā tattha bhikkhusaṃghassa sabbaṃ bhesajjaṃ paṭiyādetvā yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā ekaṃ Buddhantaraṃ devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ Bhagavato uppattito puretameva Kosambiyaṃ seṭṭhikule nibbatti.

So mātukucchito nikkhamitvā dhātīhi arogabhāvāya yamunāyaṃ nhāpiyamāno tāsāṃ hatthato muccitvā macchena gilito ahosi. Kevaṭṭā taṃ macchaṃ jālāya gahetvā Bārāṇasiyaṃ seṭṭhibhāriyāya vikkiṇimsu. Sā taṃ gahetvā phālayamānā pubbe katapuññaphalena

arogaṃ dāraṃ disvā “putto me laddho”ti gahetvā posesi. So janakehi mātāpitūhi taṃ pavattiṃ sutvā āgantvā “ayaṃ amhākaṃ putto, detha no puttā”ti anuyoge kate rañña “ubhayesampi sādharmaṇo hotū”ti dvinnā kulānaṃ dāyādabhāvena vinicchayaṃ katvā ṭhapitattā **Bākuloti** laddhanāmo vayappatto mahāsampattiṃ anubhavanto dvīsu seṭṭhikulesu ekekasmim chamāsaṃ chamāsaṃ vasati. Te attano vāre sampatte nāvāsāṅghātaṃ bandhitvā tatrūpari ratanamaṇḍapaṃ kāretvā pañcaṅgīkatūriye nipphādetvā kumāraṃ tattha nisīdāpetvā ubhayanagaramajjhaṭṭhānaṃ gaṅgāya āgacchanti, aparaseṭṭhimanussāpi evameva sajjetvā taṃ ṭhānaṃ gantvā kumāraṃ tattha āropetvā gacchanti. So evaṃ vaḍḍhamāno āsītiko hutvā **Ubhayaseṭṭhiputtoti** pākaṇo. Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā sattāhaṃ vāyamanto aṭṭhame divase saha paṭisambhidāya arahattaṃ pāpuṇi.

386. So arahā hutvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Himavantassāvidūreti**-ādimāha. Tassattho heṭṭhā vuttova. Apadānapāli-atthopi suviññeyyova. So arahattaṃ patvā vimuttisukhena viharanto saṭṭhivassasatāyuko hutvā parinibbāyīti.

Bākulatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Girimānandatthera-apadānavañṇanā

Sattamāpadāne **bhariyā me kālaṅkatāti**-ādikaṃ āyasmato Girimānandattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbato vayappatto gharāvāsaṃ saṇṭhapetvā vasanto attano bhariyāya ca putte ca kālaṅkate sokasallasamappito araṇṇaṃ pavisitvā pavattaphalabhojano rukkhamaṇḍale vihāsi. Tadā Sumedho Bhagavā tassānukampāya tattha gantvā dhammaṃ desetvā sokasallaṃ abbūḷhesi. So dhammaṃ sutvā pasannamānaso sugandhapupphahi Bhagavantaṃ pūjetvā pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā sirasi añjaliṃ katvā abhithavi.

So tena puññaena devamanussesu saṁsaranto ubhayattha sukhaṁ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Rājagahe Bimbisārarañño purohitassa putto hutvā nibbatti, **Girimānandotissa** nāmaṁ ahosi. So viññutaṁ patvā Satthu rājagahāgamane Buddhānubhāvaṁ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā samaṇadhammaṁ karonto katipayaraṁ divasaṁ gāmakāvāse vasitvā Satthāraṁ vanditum Rājagahaṁ agamāsi. Bimbisāramahārājā tassa āgamaṇaṁ sutvā taṁ upasaṅkamitvā “idheva bhante vasatha, ahaṁ catūhi paccayehi upaṭṭhahāmi”ti sampavāretvā gatopi bahukiccattā taṁ na sari. “Thero abbhokāseyyeva vasati”ti. Devatā therassa temanabhayena vassadhāraṁ vāresum. Rājā avassanakāraṇaṁ upadhāretvā ñatvā therassa kuṭikaṁ kārāpesi. Thero kuṭikāyaṁ vasanto senāsanasappāyalābhena cittasamādhānaṁ labhitvā vīriyasamataṁ yojetvā vipassanaṁ ussukkāpetvā arahattaṁ pāpuṇi.

419. So arahattaṁ patvā attano pubbakammaṁ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṁ pakāsento **bhəriyā me kālaṇkatāti-**ādimāha. Taṁ Bhagavato nivedanañca Bhagavatā katānusāsanañca maggaṁ phalādhigamāpadānañca pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Girimānandatthera-apadānavañṇanā samattā.

Aṭṭhamanavamadasamāpadānāni uttānatthānevāti.

Cattālīsamavaggavañṇanā samattā.

41. Metteyyavagga

1. Tissametteyyatthera-apadānavañṇanā

1. Ekacattālīsime vagge paṭhamāpadāne **pabbhārakūṭaṁ nissāyāti-**ādikaṁ Tissametteyyattherassa apadānaṁ. Tattha tāpasapabbajjaṁ pabbajitvā Padumuttarassa Bhagavato ajinacammaṁ nisīdanatthāya dīnnameva nānaṁ. Sesam Apadānapāḷiyā suviññeyyamevāti.

2. Puṇṇakatthera-apadānavaṇṇanā

29. Dutiyāpadāne **pabbhārakūṭaṃ nissāyāti**-ādikaṃ āyasmato Puṇṇakattherassa apadānaṃ. Tattha Himavante Yakkhasenāpati hutvā parinibbutassa Paccekabuddhassa āḷahanakaraṇameva nānattaṃ. Sesāṃ pāṭhānusārena suviññeyyameva.

45. Tatiyāpadāne **Himavantassāvidūreti**-ādikaṃ āyasmato Mettaguttherassa apadānaṃ. Tattha Himavantasamīpe Asokapabbate so tāpaso hutvā paṇṇasālāyaṃ vasanto Sumedhasambuddhaṃ disvā pattaṃ gahetvā sappipūraṇaṃ viseso. Sesāṃ puññaphalāni ca suviññeyyāneva. Apadānagāthānaṃ attho ca pākaṭṭoyeva.

72. Catutthāpadāne **Gaṅgā Bhāgīrathī nāmāti**-ādikaṃ āyasmato Dhotakattherassa apadānaṃ. Tatrāpi brāhmaṇo hutvā Bhāgīrathīgāṅgāya taramāne bhikkhū disvā pasannamānaso setuṃ kārāpetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa niyyāditabhāvoyeva viseso. Puññaphalaparidīpanagāthānaṃ attho nayānusārena suviññeyyova.

100. Pañcamāpadāne **Himavantassāvidūreti**-ādikaṃ āyasmato Upasivattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto gharāvāsaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante Padumuttaraṃ Bhagavantaṃ disvā tiṇasantharaṃ santharitvā tattha nisinnassa Bhagavato sālapupphapūjaṃ akāsīti ayaṃ viseso, sesamuttānameva.

161. Chaṭṭhāpadāne **migaluddo pure āsinti**-ādikaṃ āyasmato Nandakattherassa apadānaṃ. Ayaṃ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle karavikasakuṇo hutvā madhurakūjitaṃ karonto Satthāraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Aparabhāge mayūro hutvā aññatarassa Paccekabuddhassa vasanaguhādvāre pasannamānaso divasassa tikkhattuṃ madhurena vassitaṃ vassi. Evaṃ tattha tattha bhava puññāni katvā amhākaṃ Bhagavato kāle Sāvattiyaṃ kulagehe nibbatto **Nandakoti** laddhanāmo Satthu santike

dhammaṃ sutvā pabbajitvā vipassanaṃ vadḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi. So aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **migaluddo pure āsinti**-ādimāha. Tattha Paccekabuddhassa maṇḍapaṃ katvā padumapupphehi chadanaṃ eva viseso.

183. Sattamāpadāne **pabbhārakūṭaṃ nissāyāti**-ādikaṃ āyasmato Hemakattherassa apadānaṃ. Tatthāpi isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto Piyadassiṃ Bhagavantaṃ upagataṃ disvā ratanamayaṃ pīṭhaṃ attharivā aṭṭhāsi. Tattha nisinnassa kumbhamattaṃ jambuphalaṃ āharitvā adāsi. Bhagavā tassa cittappasādatthāya taṃ phalaṃ paribhuñji. Ettakameva viseso.

224. Aṭṭhamāpadāne **rājāsi Vijayo nāmāti**-ādikaṃ āyasmato Todeyyattherassa apadānaṃ. Tattha **rājāsi Vijayo nāmāti** daharakālato paṭṭhāya sabbasaṅgāmesu jinato, catūhi saṅgahavatthūhi janaṃ rañjanaṃ allīyantaṃ Vijayo nāma rājā ahoṣīti attho. **Ketumatīpuruttameti** ketu vuccanti dhajapaṭākā. Atha vā nagarasobhanatthāya nagaramajjhe ussāpitaratanatorañāni, te ketū niccaṃ ussāpitā sobhayamānā assā atthīti ketumatī. Pūreti dhanadhaññehi sabbajanānaṃ mananti puraṃ. Ketumatī ca sā puraṇca seṭṭhaṭṭhena uttamañceti ketumatīpuruttamaṃ, tasmīṃ ketumatīpuruttame. **Sūro vikkamasampannoti** abhīto vīriyasampanno Vijayo nāma rājā ajjhāvasīti sambandho. Itthaṃ bhūtaṃ puraṇca sabbavatthuvāhanaṇca chaḍḍetvā Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā vasanto Sumedhabhagavantaṃ disvā somanassaṃ uppādetvā candanena pūjākaraṇameva viseso.

276. Navamāpadāne **nagare Haṃsavatīyāti**-ādikaṃ āyasmato Jatukaṇṇittherassa apadānaṃ. Tattha seṭṭhiputto hutvā suvaṇṇapāsāde vasanabhāvo ca pañcahi kāmaguṇehi samaṅgī hutvā vasanabhāvo ca sabbadesavāsīnaṃ sabbasippaviññūnaṇca āgantvā sevanabhāvo ca viseso.

330. Dasamāpadāne **Himavantassāvidūreti**-ādikaṃ āyasmato Udenattherassa apadānaṃ. Tattha Himavantasamīpe Padumapabbataṃ nissāya

tāpasapabbajjāṃ pabbajitvā vasantena Padumuttarassa Bhagavato padumapupphaṃ gahetvā pūjita bhāvova viseso. Sesāṃ sabbattha uttānamevāti.

Ekacattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

42. Bhaddālivaggavaṇṇanā

Bācattālīsamavagge paṭhamāpadānaṃca dutiyāpadānaṃca tatiyāpadānaṃca nayānusārena suviññeyyameva.

106. Catutthāpadāne **nagare Bandhumatiyāti**-ādikaṃ āyasmato Madhumāṃsadāyakattherassa apadānaṃ. Tattha **sūkarikoti** sūkaramāṃsaṃ vikkiṇitvā jīvikaṃ kappento. **Ukkoṭakaṃ randhayitvāti** pihakapapphāsamaṃsaṃ pacitvā madhumāṃsamhi **okiriṃ** pakkhipiṃ. Tena māṃsena pattaṃ pūretvā bhikkhusaṃghassa datvā tena puññakammena imasmiṃ Buddhuppāde arahattaṃ pāpuṇinti attho.

Nāgapallavattherassa pañcamāpadānampi Ekadīpiyattherassa chaṭṭhāpadānampi Uccaṅgapupphiyattherassa sattamāpadānampi Yāgudāyakattherassa aṭṭhamāpadānampi Patthodanadāyakattherassa navamāpadānampi Mañcadāyakattherassa dasamāpadānampi sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Bācattālīsamavaggavaṇṇanā samattā.

43. Sakimsammajjakavaggādivaṇṇanā

Tecattālīsamavagge sabbatherāpadānāni uttānāneva. Kevalaṃ therānaṃ nāmaṇānattaṃ puññānānattaṃca viseso.

Catucattālīsame vaggepi sabbāni apadānāni pākaṭaneva. Kevalaṃ puññānānattaṃ phalaṇānattaṃca viseso.

1. Pañcacattālīsamavagge paṭhamāpadāne **Kakusandho mahāvīro**-ādikaṃ āyasmato Vibhīṭakamiñjiyattherassa apadānaṃ.

2. Tattha **bījamiñjamadāsahanti** vibhīṭakaphalāni phāletvā bījāni miñjāni gahetvā madhusakkarāhi yojetvā Kakusandhassa Bhagavato adāsinti attho. Dutiyāpadānādīni sabbāni suviññeyyāneva, therānaṃ nāmanānattādīnipi pāṭhānusārena veditabbāni.

1. Chacattālīsame vagge paṭhamāpadāne **jagatiṃ kārayiṃ ahanti** uttamabodhirukkhassa samantato āḷindaṃ ahaṃ kārayinti attho. Sesāni dutiyāpadānādīni sabbānipi uttānāneva.

Sattacattālīsame vagge paṭhamāpadānādīni Pāli-anusārena suviññeyyāneva.

Aṭṭhacattālīsame vagge paṭhamadutiyāpadānāni uttānāneva.

30. Tatiyāpadāne **Kosiyo nāma Bhagavāti** kosiyagotte jātattā Kosiyo nāma Paccekabuddhoti attho. **Cittakūṭeti** Cittakūṭakelāsakūṭasānukūṭādīsu Anotattadahaṃ paṭicchādetvā ṭhitapabbatakūṭesu nānāratana-osadhādīhi vicitte Cittakūṭapabbate so Paccekabuddho vasīti attho.

Catutthapañcamāpadānāni uttānāneva.

56. Chaṭṭhāpadāne **kusaṭṭhakamadāsahanti** pakkhikatatta-uposathikabhadda-dhurabhaddasālākabhaddādīsu kusapaṇṇavasena dātabbhaṃ aṭṭhasālākabhaddaṃ ahaṃ adāsinti attho.

61. Sattamāpadāne **Sobhito nāma Sambuddhoti** ārohapariñāhadvattiṃsamahāpurisalakkhaṇabyāmapabbhādīhi sobhamānasarīrattā Sobhito nāma Sammāsambuddhoti attho.

66. Aṭṭhamāpadāne **takkarāyaṃ vasī tadāti** taṃ dasapuññakiriyavatthum karontā janā paṭivasanti etthāti takkarā, rājadhānī. Tissaṃ takkarāyaṃ, tadā vasīti attho.

72. Navamāpadāne **pānadhīm sukataṃ gayhāti** upāhanayugaṃ sundarākārena nipphāditaṃ gahetvāti attho. Dasamāpadānaṃ suviññeyyamevāti.

Atthacattālīsamavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

49. Paṃsukūlavaggavaṇṇanā

Ekūnapaññāsamavagge paṭhamāpadānaṃ suviññeyyameva.

14. Dutiyāpadāne **adhiccuppattikā Buddhāti** adhiccena akāraṇena uppattikā sayambhūtā, aññehi devabrahmamārādīhi upadesadāyakehi rahitā sayambhūñāṇena uppannā jātā pātubhūtāti attho.

16. **Odumbarikapupphaṃvāti** udumbararukkhe pupphaṃ dullabhaṃ dullabhuppattikaṃ iva. **Candamhi sasakaṃ yathāti** candamaṇḍale sasalekhāya rūpaṃ dullabhaṃ yathā. **Vāyasānaṃ yathā khīranti** kākānaṃ niccaṃ rattindivaṃ khuddāpīlitaabhāvena khīraṃ dullabhaṃ yathā, evaṃ dullabhaṃ Lokanāyakaṃ caturāsāṅkhyeyyaṃ vā aṭṭhāsāṅkhyeyyaṃ vā soḷasāsāṅkhyeyyaṃ vā kappasatasahassaṃ pāramiyo pūretvā Buddhabhāvato dullabho Lokanāyakoti attho.

30. Tatiyāpadāne **madhuṃ bhisehi savatīti** pokkharamadhupadumakesarehi savati paggharati. **Khīraṃ sappiṃ muḷālibhīti** khīraṇca sappirasaṇca padumamuḷālehi **savati** paggharati. Tasmā tadubhayaṃ mama santakaṃ Buddho paṭiggaṇhatūti attho.

Catutthapañcamachaṭṭhāpadānāni uttānāneva.

119. Sattamāpadāne **cattālīsadijāpi cāti** dvikkhattuṃ jātāti dijā. Kumāravaye uṭṭhitadantānaṃ patitattā puna uṭṭhitadantā dijā, te ca dantā. Byākaraṇaṇca heṭṭhā nidānakathāyaṃ vuttameva.

Aṭṭhamāpadānaṃ uttānamevāti.

171. Navamāpadāne **tadāhaṃ māṇavo āsinti** yadā Sumedhapaṇḍito Dīpaṅkarabhagavato santikā byākaraṇaṃ labhi, tadā ahaṃ Megho nāma

brāhmaṇamāṇavo hutvā Sumedhatāpasena saha isipabbajjaṃ pabbajitvā
sikkhāpadesu sikkhito kenaci pāpasahāyena saṃsaṭṭho saṃsaggadosena
pāpavitakkādivasaṃ gato mātughātakammavasena narake
aggijālādiddukkhamanubhavitvā tato cuto samudde timiṅgalamahāmaccho
hutvā nibbato, samuddamajjhe gacchantam mahānāvaṃ gilitukāmo gato.
Disvā maṃ vāṇijā bhītā “aho Gotamo Bhagavā”ti saddamakaṃsu. Atha
mahāmaccho pubbavāsanāvasena Buddhagāravaṃ uppādetvā tato cuto
Sāvatthiyaṃ vibhavasampanne brāhmaṇakule nibbato saddho pasanno
Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ
pāpuṇitvā divasassa tikkhattuṃ upaṭṭhānaṃ gantvā saramāno vandati. Tadā
Bhagavā “ciraṃ dhammaruci”ti maṃ āha.

184. Atha so thero “suciraṃ satapuññalakkhaṇaṃ”ti-ādīhi gāthāhi
thomesi. Bhante satapuññalakkhaṇadhara gotama. **Patipubbenā**
visuddhapaccayanti pubbe Dīpaṅkarapādamūle
paripuṇṇapāramīpaccayasambhāro suṭṭhu ciraṃ kālaṃ mayā na diṭṭho asīti
attho. **Ahamajjasupekkhananti** ajja imasmiṃ divase ahaṃ supekkhanaṃ
sundaradassanaṃ, sundaradiṭṭhaṃ vā **nirupamaṃ viggaḥaṃ**
upamārahitasaṃsāraṃ Gotamaṃ **vata** ekantena **passāmi** dakkhāmīti attho.

185-186. **Suciraṃ vihatatamo mayāti** visesena hatatamo
viddhaṃsitamoho tvaṃ mayāpi suṭṭhu ciraṃ thomitoti attho. **Sucirakkhena**
nadī visositāti esā taṇhānadī sundararakkhena gopanena visesena sositā,
abhabbuppattikatā tayāti attho. **Suciraṃ amalaṃ visodhitanti** suṭṭhu ciraṃ
dīghena addhunā amalaṃ nibbānaṃ visesena sodhitaṃ, suṭṭhu kataṃ
adhigataṃ tayāti attho. **Nayanaṃ ñāṇamayaṃ Mahāmune.**
Cirakālasamaṅgitoti Mahāmune mahāsamaṇa ñāṇamayaṃ nayaṇaṃ
dibbacakkhūṃ cirakālaṃ samadhigato sampatto tvanti attho. **Avinatṭho**
punarantaranti ahaṃ puna antaraṃ antarābhava majjhe¹ parinaṭṭho parihīno
ahosinti attho. **Punarajjasamāgato tayāti** ajja imasmiṃ kāle tayā saddhiṃ
punapi samāgato ekībhūto saha vassāmīti attho. **Na hi nassanti katāni**
Gotamāti Gotama Sabbaññubuddha tayā saddhiṃ katāni

1. Ahaṃ puna antarā vemajjhe (Sī)

samāgamādīni na hi nassanti yāva khandhapariniḥḥānā na vinā bhavissantīti
attho. Sesam uttānamevāti.

Dhammaruciyatthera-apadānavañṇanā samattā.

Dasamāpadānaṃ suviññeyyamevāti.

Ekūnapaññāsamavaggavañṇanā samattā.

50. Kiṅkaṇipupphavaggādivañṇanā

Paññāsamavagge ca ekapaññāsamavagge ca dvepaññāsamavagge ca
tepaññāsamavagge ca sabbāni apadānāni uttānānevāti.

54. Kaccāyanavagga

1. Mahākaccāyanatthera-apadānavañṇanā

Catupaññāsamavagge paṭhamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṃ
āyasmato Mahākaccāyanattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu
katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññāni upacinanto
Padumuttarassa Bhagavato kāle gahapatimahāsālakule nibbattitvā
vuddhippatto ekadivasam Satthu santike dhammaṃ suṇanto Satthārā
saṃkhittena bhāsitaṃ vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ aggaṭṭhāne
ṭhapiyamānaṃ ekaṃ bhikkhuṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento
paṇidhānaṃ katvā dānādīni puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto
Sumedhassa Bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāseṇa gacchanto ekasmiṃ
vanasaṇḍe nisinnaṃ Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso kaṇikārapupphēhi
pūjaṃ akāsi.

So tena puññena aparāparaṃ sugatīsuyeva parivattento
Kassapadasabalassa kāle Bārāṇasiyaṃ kulagehe nibbattitvā pariniḥḥate
Bhagavati suvañṇacetiyakammaṭṭhāne sataṣaṣṣaṣṭhaṇikāya
suvañṇiṭṭhakāya pūjaṃ¹ katvā “imassa nissandena nibbattanibbattaṭṭhāne
sarīraṃ me suvañṇavañṇaṃ

1. Cayam (Ka)

hotū”ti patthanaṃ akāsi. Tato yāvajīvaṃ kusalakammaṃ katvā ekaṃ Buddhantaraṃ devamanussesu saṃsaritvā imasmiṃ Buddhuppāde Ujjeniyaṃ rañño Caṇḍapajjotassa purohitagehe nibbatti, tassa nāmaggaḥaṇadivase mātā “mayhaṃ putto suvaṇṇavaṇṇo, attano nāmaṃ gahetvā āgato”ti **Kaṇḍanamaṇavot**veva nāmaṃ akāsi. So vuddhimanvāya tayo vede uggaṇhitvā pitu accayena purohitaṭṭhānaṃ labhi. So gottavasena **Kaccāyanoti** paññāyittha. Atha rājā Caṇḍapajjoto Buddhuppādaṃ sutvā “ācariya tumhe tattha gantvā Satthāraṃ idhānethā”ti pesesi. So atthaṭṭhamo Satthu santikaṃ upagato tassa Satthā dhammaṃ desesi, desanāpariyosāne sattahi janehi saddhiṃ saha paṭisambhidāhi arahatte patiṭṭhāsi.

1. So evaṃ patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttatthameva. Atha Satthā “etha bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Te tāvadeva dvaṅgulamattakesamassu-iddhimayapattaccīvaradharā vassasaṭṭhikatttherā viya ahesuṃ. Evaṃ thero sadatthaṃ nipphādetvā “bhante rājā Pajjoto tumhākaṃ pāde vandituṃ dhammaṃca sotuṃ icchatī”ti ārocesi. Satthā “tvaṃyeva Kaccāna tattha gaccha, tayi gate rājā pasīdissatī”ti āha. Thero Satthu āṇāya atthaṭṭhamo tattha gantvā rājānaṃ pasādetvā avantīsu sāsanaṃ patiṭṭhāpetvā puna Satthu santikameva āgato. Attano pubbapatthanāvasena kaccāyanappakaraṇaṃ mahāniruttippakaraṇaṃ nettippakaraṇanti pakaraṇattayaṃ saṃghamajjhe byākāsi. Atha santuṭṭhena Bhagavatā “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ saṃkhittena bhāsitassa vitthārena atthaṃ vibhajantānaṃ yadidaṃ Mahākaccāno”ti¹ etadaggaṭṭhāne ṭhapito aggaphalasukhena vihāsīti.

Mahākaccāyanatthera-apadānavavaṇṇanā samattā.

1. Am 1. 24 piṭṭhe.

2. Vakkalīthera-apadānavaṇṇanā

Dutiyāpadāne **ito sataśaḥassamhīti**-ādikam āyasmato Vakkalītherassa apadānam. Ayampi thero purimajinavaresu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa-a Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbato viññutaṁ patto Satthu santikaṁ gacchantehi upāsakehi saddhiṁ vihāraṁ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṁ suṇanto Satthārā ekaṁ bhikkhuṁ saddhādhimuttānaṁ agaṭṭhāne ṭhapitaṁ disvā sayampi taṁ ṭhānantaraṁ patthento sattāhaṁ Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ datvā paṇidhānaṁ akāsi. Satthā tassa anantarāyaṁ disvā byākari.

So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā devamanussesu saṁsaranto amhākaṁ Bhagavato kāle Sāvattiyaṁ brāhmaṇakule nibbatti, tassa **Vakkalīti** nāmaṁ karimsu. Tattha **kalīti** aparādhatilakālakādidosassa adhivacanaṁ. Niddhantasuvaṇṇapiṇḍasadisatāya apagato byapagato kali doso assāti vakārāgamaṁ katvā Vakkalīti vuccati. So vuddhippatto tayo vede uggaṇhitvā brāhmaṇasippesu nipphattiṁ gato, Satthāraṁ disvā rūpakāyasampattidassanena atitto Satthārā saddhiṁyeva vicarati. “Agāramajjhe vasanto niccakālaṁ Satthu dassanaṁ na labhissāmī”ti Satthu santike pabbajitvā ṭhapetvā bhojanakālaṁ sarīrakiccakālaṁ sesakāle yattha ṭhiteṇa sakkā Dasabalaṁ passituṁ, tattha ṭhito aññaṁ kiccaṁ pahāya Bhagavantaṁ olokontoyeva viharati. Satthā tassa nāṇaparipākaṁ āgamento bahukālaṁ tasmīṁ rūpadassaneneva vicarante kiñci avatvā punekadivasam “kiṁ te Vakkali iminā pūtikāyena diṭṭhena, yo kho Vakkali dhammaṁ passati, so maṁ passati. Yo maṁ passati, so dhammaṁ passati. Dhammaṁ hi Vakkali passanto maṁ passatī”ti¹ āha. Satthari evaṁ vadantepi thero Satthu dassanaṁ pahāya aññattha gantuṁ na sakkoti. Tato Satthā “nāyaṁ bhikkhu saṁvegaṁ alabhitvā bujjhissatī”ti vassūpanāyikadivase “apehi Vakkalī”ti theram paṇāmesi. So Satthārā paṇāmito Satthu sammukhe ṭhātuṁ asakkonto “kiṁ mayhaṁ jīviteṇa, yohaṁ Satthāraṁ daṭṭhuṁ na labhāmī”ti Gijjhakūṭe pabbate

1. Saṁ 2. 98 piṭṭhe.

papātaṭṭhānaṃ abhiruhi. Satthā tassa taṃ pavattiṃ ñatvā “ayaṃ bhikkhu mama santikā assāsaṃ alabhanto maggaphalānaṃ upanissayaṃ nāseyyā”ti attānaṃ dassetvā obhāsaṃ vissajjento—

“Pāmojjabahulo bhikkhu, pasanno Buddhasāsane.

Adhigacche padaṃ santaṃ, saṅkhārūpasamaṃ sukhaṃ”ti¹—

gāthaṃ vatvā “ehi Vakkalī”ti² hatthaṃ pasāresi. Thero “Dasabalo me diṭṭho, ‘ehi’ti avhāyanampi laddhan”ti balavapītisomanassaṃ uppādetvā “kuto gacchāmi”ti attano gamanabhāvaṃ ajānitvāva Satthu sammukhe ākāse pakkhanditvā paṭhamena pādena pabbate ṭhitoyeva Satthārā vuttagāthāyo āvajjento ākāseyeva pītiṃ vikkhambhetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇīti Aṅguttaraṭṭhakathāyaṃ³ Dhammapadavaṇṇanāyaṇca⁴ āgataṃ.

Idha pana evaṃ veditabbaṃ⁵—“kiṃ te Vakkalī”ti-ādinā Satthārā ovadito Gijjhakūṭe viharanto vipassanaṃ paṭṭhapesi, tassa saddhāya balavabhāvato eva vipassanā vīthiṃ na otarati. Bhagavā taṃ ñatvā kammaṭṭhānaṃ sodhetvā adāsi. So puna vipassanaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhiyeva. Athassa āhāravekallena vātābādho uppajji, taṃ vātābādhena pīḷiyamānaṃ ñatvā Bhagavā tattha gantvā pucchanto—

“Vātarogābhiniṭo tvaṃ, viharaṃ kānane vane.

Paviddhagocare lūkhe, kathaṃ bhikkhu karissasī”ti⁶—

āha. Taṃ sutvā thero—

“Pītisukhena vipulena, pharamāno samussayaṃ.

Lūkhampi abhisambhonto, viharissāmi kānane.

Bhāvento satipaṭṭhāne, indriyāni balāni ca.

Bojjhaṅgāni ca bhāvento, viharissāmi kānane.

Āraddhavīriye pahitatte, niccaṃ daḷhaparakkame.

Samagge sahite disvā, viharissāmi kānane.

1. Khu 1. 68 piṭṭhe Dhammapade.

3. Am-Ṭṭha 1. 196 piṭṭhe.

5. Vadanti (Thera-Ṭṭha 2. 59 piṭṭhe.)

2. Dhammapada-Ṭṭha 2. 381 piṭṭhe.

4. Dhammapada-Ṭṭha 2. 382 piṭṭhe.

6. Khu 2. 278 piṭṭhe.

Anussaranto Sambuddham, aggaṃ dantaṃ samāhitaṃ.

Atandito rattindivaṃ, viharissāmi kānane”ti¹—

catasso gāthāyo abhāsi. Tāsaṃ attho Theragāthāvaṇṇanāyaṃ² vuttoyeva.
Evaṃ thero vipassanaṃ ussukkāpetvā arahattaṃ pāpuṇi.

28. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto
pubbacaritāpadānaṃ pakosento **ito sataśahassamhīti**-ādimāha. Tattha **itoti**
Kakusandhādīnaṃ uppannabhaddakappato heṭṭhā
kappasataśahassamatthaketi attho.

29. **Padumākāravadanoti** supupphitapadumasassirīkamukho.
Padumapatta’kkhoti setapadumapupphavaṇṇasadisa-akkhīti attho.

30. **Padumuttaragandhovāti** padumagandhamukhoti attho.

31. **Andhānaṃ nayanūpamoti** cakkhuvirahitānaṃ sattānaṃ
nayanasadiso, dhammadesanāya sabbasattānaṃ
paññācakkhādīcakkhudāyakoti attho. **Santavesoti** santasabhāvo santa-
iriyāpatho. **Giṇanidhīti** guṇānaṃ nidhi, sabbaguṇagaṇānaṃ
nidhānatṭhānabhūtoti attho. **Karuṇāmati-ākaroṭi** sādhuṇaṃ
cittakampanasaṅkhātāya karuṇāya ca ³atthānatthaminanaparicchinnamatiyā³
ca ākaro ādhārabhūto.

32. **Brāhmasurasuraccitoti** brahmehi ca asurehi ca devehi ca accito
pūjitoti attho.

33. **Madhurena rutena cāti** karavīkarutamadhurena saddena sakalaṃ
janaṃ rañjayantīti sambandho. **Santhavī sāvakaṃ sakanti** attano sāvakaṃ
madhuradhammadesanāya santhavī, thutiṃ akāsīti attho.

34. **Saddhādhimuttoti** saddahanasaddhāya sāsane adhimutto patiṭṭhitoti
attho. **Mama dassanalālasoti** mayhaṃ dassane byāvaṇo tapparo⁴.

1. Khu 2. 278 piṭṭhe.

3-3. Suparisuddhāya matiyā (Sī)

2. Thera-Ṭṭha 2. 57 piṭṭhādīsu.

4. Parāyaṇo (Sī)

35. **Taṃ ṭhānamabhirocayinti** taṃ saddhādhimuttaṭṭhānantaraṃ abhirocayim, icchim patthesinti attho.

40. **Pītamattṭhanivāsananti** siliṭṭhasuvaṇṇavaṇṇavatthe nivatthanti attho. **Hemayaññopacitaṅanti** suvaṇṇapāmaṅgalaggitagattanti attho.

47-48. **Nonītasukhumālaṃ manti** navaṇītamiva mudutaluṇaḥatthapādaṃ. **Jātapallavakomalanti** asokapallavapattakomalamiva mudukanti attho. **Pisācībhayatajjitāti** tadā evaṃbhūtaṃ kumāraṃ maṃ aññā pisācī ekā rakkhasī bhayena tajjesi bhiṃsāpesīti attho. Tadā **Maheṣṣa** Sammāsambuddhassa pādamūle maṃ **sāyesuṃ** nipajjāpesuṃ. **Dīnamānasā** bhītacittā mama mātāpitaro **imaṃ** dāraḥ te dadāma, imassa **saraṇaṃ** patiṭṭhā hotu nātha nāyakāti sambandho.

49. **Tadā paṭiggahi so manti** so Bhagavā tadā tasmim mama mātuyā dinnakāle **jālinā** jālayuttana¹ saṅkhālakena² cakkalakkhaṇādīhi lakkhiteṇa **mudukomalapāṇinā** mudukena visuddhena hatthatalena maṃ aggaḥesīti attho.

52. **Sabbapāramisambhūtaṃ** sabbehi dānapāramitādīhi sambhūtaṃ jātaṃ. **Nilakkhinayanaṃ varaṃ** puññasambhārajaṃ uttamanīla-akkhivantaṃ. **Sabbasubhākiṇṇaṃ** sabbena subhena vaṇṇena saṇṭhānena ākiṇṇaṃ gahanībhūtaṃ **rūpaṃ** Bhagavato hatthapādasīsādirūpaṃ disvāti attho, tittim apatto viharāmi ahanti sambandho.

61. **Tadā maṃ caraṇantago**ti tasmim mayhaṃ arahattaṃ pattakāle sīlādipannarasannaṃ caraṇadhammānaṃ antago, pariyosānappatto paripūrakārīti attho. “Maraṇantago”tipi pāṭho. Tassa maraṇassa antaṃ nibbānaṃ pattoti attho. Saddhādhimuttānaṃ aggaṃ paññāpesīti sambandho. Atha Satthā bhikkhusaṅghamajjhe nisinno “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakaṇaṃ saddhādhimuttānaṃ yadidaṃ Vakkalī”ti³ maṃ etadaggaṭṭhāne ṭhapesīti vuttaṃ hoti. Sesam suviññeyyamevāti.

Vakkalīthera-apadānavāṇṇanā samattā.

1. Jālasuttana (Sī)

2. Saṅkhalāṅkena (Sī)

3. Am 1. 24 piṭṭhe.

3. Mahākappinatthera-apadānavañṇanā

Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato Kappinattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthu santike dhammadesanaṃ suṇanto Satthārā ekaṃ bhikkhuṃ ovādakānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapitaṃ disvā adhikārakammaṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthesi.

So tattha yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto Bārāṇasito avidūre ekasmiṃ Pesakāragāme jeṭṭhapesakāragehe nibbatto tadā saḥassamattā Paccekabuddhā Himavante aṭṭha māse vasitvā vassike cattāro māse janapade vasanti. Te ekavāraṃ Bārāṇasiyā avidūre otaritvā “senāsaṇaṃ karaṇatthāya hatthakammaṃ yācathā”ti rañño santikaṃ aṭṭha Paccekabuddhe paṇiṃsu. Tadā pana rañño vappamaṅgalaṃ ahosi. So “Paccekabuddhā kira āgatā”ti sutvā nikkhamitvā āgatakāraṇaṃ pucchitvā “ajja bhante okāso natthi sve amhākaṃ vappamaṅgalaṃ, tatiyadivase karissāmā”ti vatvā Paccekabuddhe animantetvāva pāvisi. Paccekabuddhā “aññaṃ gāmaṃ pavisissāmā”ti pakkamiṃsu.

Tasmiṃ samaye jeṭṭhapesakārassa bhariyā kenacideva karaṇīyena Bārāṇasiṃ gacchantī te Paccekabuddhe disvā vanditvā “kiṃ bhante avelāya ayyā āgatā”ti pucchi. Te ādito paṭṭhāya kathesuṃ. Taṃ sutvā saddhāsampannā buddhisampannā itthi “sve bhante amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā”ti nimantesi. Bahukā mayaṃ bhaginīti. Kittakā bhanteti. Saḥassamattā bhaginīti. “Bhante imasmiṃ no gāme saḥassamattā vasimhā, ekeko ekekassa bhikkhaṃ dassati, bhikkhaṃ adhivāsetha, ahameva vo vasanaṭṭhānaṃ kārāpessāmī”ti āha. Paccekabuddhā adhivāsesuṃ.

Sā gāmaṃ pavisitvā ugghosesi “ammatātā ahaṃ saḥassamatte Paccekabuddhe disvā nimantesiṃ, ayyānaṃ nisīdanaṭṭhānaṃ saṃvidahatha, yāgubhattādīni sampādetthā”ti gāmamajjhe maṇḍapaṃ kārāpetvā āsanāni paññāpetvā punadivase Paccekabuddhe nisīdāpetvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisitvā bhattakiccapariyosāne tasmiṃ gāme sabbaṃ

itthiyo ādāya tāhi saddhiṃ Paccekabuddhe vanditvā temāsaṃ vasanatthāya paṭiññaṃ gaṇhitvā puna gāme ugghosesi “ammatātā ekekakulato ekekapuriso vāsipharasu-ādīni gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā dabbasambhāre āharitvā ayyānaṃ vasanaṭṭhānaṃ karotū”ti. Gāmaṃvāsino tassāyeva vacanaṃ sutvā ekeko ekekaṃ katvā saddhiṃ rattidivāṭṭhānehi paṇṇasālasahassaṃ niṭṭhāpetvā attano attano paṇṇasālāyaṃ upagataṃ Paccekabuddhaṃ “ahaṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahissāmi, ahaṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahissāmī”ti vatvā upaṭṭhahiṃsu. Sā vassaṃvuṭṭhakāle “attano attano paṇṇasālāya vassaṃvuṭṭhānaṃ Paccekabuddhānaṃ cīvarasāṭake sajjethā”ti samādapetvā ekekassa sahassa saḥassamūlaṃ cīvaraṃ dāpesi. Paccekabuddhā vuṭṭhavassā anumodanaṃ katvā pakkamiṃsu. Gāmaṃvāsinoṃ idāṃ puñṇakammaṃ katvā tato cuto Tāvatisadevaloke nibbattitvā gaṇadevatā nāma ahesuṃ.

Te tattha dibbasampattiṃ anubhavitvā Kassapasammāsambuddhakāle kuṭumbikagehesu nibbattiṃsu. Pubbe jeṭṭhakapesakāro jeṭṭhakakuṭumbikassa putto ahosi. Bhariyāpissa ekassa jeṭṭhakakuṭumbikassa dhītā ahosi. Sesānaṃ bhariyāyo sesakuṭumbikānaṃ dhītaro ahesuṃ, tā sabbāpi vayappattā parakulaṃ gacchantiyo tesāṃ tesāmyeva gehāni agamaṃsu. Athekadivasāṃ vihare dhammassavane saṃghuṭṭhe “Satthā dhammaṃ desessatī”ti sutvā te sabbepi kuṭumbikā “dhammaṃ sossāmā”ti bhariyāhi saddhiṃ vihāraṃ agamaṃsu. Tesāṃ vihāramajjhaṃ pavitṭhakkhaṇe vassaṃ vassi. Yesāṃ kulūpakā vā ñātisāmaṇerādayo vā atthi, te tesāṃ pariveṇāḍīni pavisiṃsu¹. Te pana tathārūpānaṃ natthitāya katthaci pavisitum avisahantā vihāramajjheyeva aṭṭhaṃsu. Atha ne jeṭṭhakakuṭumbiko āha “passatha bho amhākaṃ vippakāraṃ, kulaputtehi nāma ettakena lajjitum yuttan”ti. Ayya kiṃ karomāti. Mayaṃ vissāsikaṭṭhānassa abhāvena imaṃ vippakāraṃ pattā, sabbe dhanāṃ saṃharitvā pariveṇaṃ karissāmāti. “Sādhu ayyā”ti jeṭṭhako saḥassaṃ adāsi. Sesā pañca pañca satāni. Itthiyo aḍḍhateyyāni aḍḍhateyyāni satāni. Te taṃ dhanāṃ āharitvā saḥassakūṭāgārāparivāraṃ satthu vasanatthāya mahāpariveṇaṃ

1. Sesajānā kulūpagānaṃ ñātakānaṃ sāmaṇerādīnaṃ pariveṇāḍīni pavisiṃsu (Sī)

nāma kārāpesuṃ. Navakammassa mahantatāya dhane appahonte pubbe dinnadhanato puna upaḍḍhūpaḍḍhuṃ adaṃsu. Niṭṭhite pariveṇe vihāramahaṃ karontā Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa sattāhaṃ mahādānaṃ datvā vīsatiyā bhikkhusahassānaṃ cīvarāni sajjayimṃsu.

Jeṭṭhakakuṭumbikassa pana bhariyā attano paññāya ṭhitā ahaṃ tehi samakaṃ akatvā atirekataraṃ katvā “Satthāraṃ pūjessāmi”ti anojapupphavaṇṇena saḥassamūlena sāṭakena saddhiṃ anojapupphacaṇkoṭakaṃ gahetvā Satthāraṃ anojapupphehi pūjetvā taṃ sāṭakaṃ Satthu pādamūle ṭhapetvā “bhante nibbattanibbattaṭṭhāne anojapupphavaṇṇaṃyeva me sarīraṃ hotu, Anojātveva ca nāmaṃ hotū”ti patthanaṃ akāsi. Satthā “evaṃ hotū”ti anumodanaṃ akāsi. Te sabbepi yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cutā devaloke nibbattimṃsu. Te imasmim Buddhuppāde devalokā cavitvā jeṭṭhako Kukkuṭavatīnagare rājakule nibbattitvā viññutaṃ patto Mahākappinarājā nāma ahosi. Sesā amaccakulesu nibbattimṃsu. Jeṭṭhakassa bhariyā Maddaraṭṭhe Sākalanagare rājakule nibbatti anojapupphavaṇṇamevassā sarīraṃ ahosi, tena **Anojāt**vevassā nāmaṃ akaṃsu, sā vayappattā Mahākappinarañño gehaṃ gantvā **Anojādevī**ti pākaṭā ahosi.

Sesitthiyopi amaccakulesu nibbattitvā vayappattā tesameva amaccaputtānaṃ gehāni agamaṃsu. Te sabbepi rañño sampattisadisāṃ sampattim anubhaviṃsu. Yadā hi rājā alaṅkārapaṭimaṇḍito hatthim abhiruhitvā gicarati, tadāpi te tatheva vicaranti. Tasmim assena vā rathena vā vicarante tepi tatheva vicaranti. Evaṃ te ekato hutvā katānaṃ puññānaṃ balena ekatova sampattim anubhaviṃsu. Rañño pana vālo, vālavāhano¹, puppho, pupphavāhano, supattoti pañceva assā honti. Tesu rājā supattam assaṃ sayam ārohati, itare cattāro asse assārohānaṃ sāsanāharaṇatthāya adāsi. Rājā te pātova bhojetvā “gacchatha bhaṇe dve vā tīṇi vā yojanāni āhiṇḍitvā Buddhassa vā dhammassa vā saṃghassa vā uppannabhāvaṃ sutvā mayhaṃ

1. Balo, balavāhano, (Dhammapada-Ṭīṭha 1. 353 piṭṭhe.)

sukhasāsanam ārocethā”ti pesesi. Te catūhi dvārehi nikkhamitvā dve tīṇi yojanāni āhiṇḍitvā kiñci sāsanaṃ alabhitvāva paccāgamimsu.

Athekadivasam rājā supattam āruhitvā amaccasahassaparivuto uyyānam gacchanto kilantarūpe pañcasatamatte vāṇijake nagaram pavisante disvā “ime addhānakilantā, addhā imesam santikā ekaṃ bhaddakam sāsanaṃ sossāmī”ti te pakkosāpetvā “kuto āgatatthā”ti pucchi. Atthi deva ito vīsatiyojanasatamatthake Sāvatti nāma nagaram, tato āgatamhāti. Atthi pana vo dese kiñci sāsanaṃ uppannanti. Deva aññaṃ kiñci natthi, Sammāsambuddho uppannoti. Rājā tāvadeva balavapītiyā phuṭṭhasariro kiñci sallakkhetum asakkonto muhuttaṃ vītināmetvā puna “tātā kiṃ vadethā”ti pucchi. Buddho deva uppannoti. Rājā dutiyampi tatiyampi tatheva vītināmetvā catutthavāre “kiṃ vadetha tātā”ti pucchitvā “Buddho uppanno”ti vutte “tātā sukhasāsanasavanāya satasahassam vo dammī”ti vatvā “aparampi kiñci sāsanaṃ atthi tātā”ti pucchi. Atthi deva dhammo uppannoti. Rājā tampi sutvā purimanayeneva tayo vāre vītināmetvā catutthavāre “dhammo uppanno”ti vutte “idhāpi vo satasahassam dammī”ti vatvā “aparampi kiñci sāsanaṃ atthi tātā”ti pucchi. Atthi deva saṃgho uppannoti. Rājā tampi sutvā tatheva tayo vāre vītināmetvā catutthavāre “saṃgho uppanno”ti vutte “idhāpi vo satasahassam dammī”ti vatvā amaccasahassam oloketvā “tātā kiṃ karissāmā”ti¹ pucchi. Deva tumhe kiṃ karissathāti. Aham tātā “Buddho uppanno dhammo uppanno saṃgho uppanno”ti sutvā na puna nivattissāmi, Bhagavantam uddhissa gantvā tassa santike pabbajissāmīti. Mayampi deva tumhehi saddhim pabbajissāmīti. Rājā suvaṇṇapaṭṭe akkharāni likhāpetvā vāṇijakānam datvā “imaṃ Anoajāya nāma deviyā detha sā tumhākaṃ tīṇi satasahassāni dassati, evaṇca pana naṃ vadeyyātha ‘rañña kira te issariyaṃ viṣaṭṭham, yathāsukhaṃ sampattim paribhuñjāhī’ti, sace pana ‘vo rājā kahan’ti pucchati, ‘Satthāram uddissa pabbajissāmīti vatvā gato’ti² āroceyyāthā”ti āha. Amaccāpi attano attano bhariyānam

1. Karissathāti (Dhammapada-Ṭṭha 1. 354)

2. Gatāti (Sī)

tatheva sāsanaṃ paṇiṃsu. Rājā vāṇijake uyyojetvā assaṃ abhiruyha amaccasahassaparivuto taṃkhaṇaṇṇeva nikkhami.

Satthāpi taṃdivasaṃ paccūsakāle lokaṃ volokento Mahākappinarājānaṃ saparivāraṃ disvā “ayaṃ Mahākappino vāṇijakānaṃ santikā tiṇṇaṃ ratanānaṃ uppanabhāvaṃ sutvā tesaṃ vacanaṃ tīhi satasahassemi pūjetvā rajjaṃ pahāya amaccasahassaparivuto maṃ uddissa pabbajitukāmo sve nikkhamissati, so saparivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇissati, paccuggamaṇaṃ karissāmī”ti punadivase cakkavattī viya khuddakagāmaḥojakaṃ rājānaṃ paccuggacchanto sayameva pattacīvaramādāya vīsayojanasataṃ maggaṃ paccuggantvā Candabhāgāya nadiyā tīre Nigrodharukkhamūle chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjetvā nisīdi. Rājāpi āgacchanto ekaṃ nadiṃ patvā “kā nāmāyaṇa”ti pucchi. Aparacchā nāma¹ devāti. Kimassā parimāṇaṃ tātāti. Gambhīrato gāvutaṃ, puthulato dve gāvutāni devāti. Atthi panettha nāvā vā uḷumpo vāti. Natthi devāti. “Dāvādīni oloken² amhe jāti jaraṃ upaneti, jarā maraṇaṃ. Ahaṃ nibbematiko hutvā tīhi ratanāni uddissa nikkhanto, tesaṃ me ānubhāvena idaṃ udakaṃ udakaṃ viya mā hotū”ti ratanattayassa guṇaṃ āvajjetvā “itipi so Bhagavā Arahaṃ Sammāsambuddho”ti Buddhaguṇaṃ anussaranto saparivāro assasahasena udakapiṭṭhe pakkhandi. Sindhavā piṭṭhipāsāṇe viya pakkhandiṃsu. Khurānaṃ aggaṭṭhāneva³ temiṃsu.

So taṃ uttaritvā purato gacchanto aparampi nadiṃ disvā “ayaṃ kā nāmā”ti pucchi. Nīlavāhā⁴ nāma devāti. Kimassā parimāṇanti, gambhīratopi puthulatopi aḍḍhayojanaṃ devāti. Sesaṃ purimasadisameva. Taṃ pana nadiṃ disvā “Svākkhāto Bhagavato dhammo”ti dhammānussatiṃ anussaranto pakkhandi. Tampi atikkamitvā gacchanto aparampi nadiṃdisvā “ayaṃ kā nāmā”ti pucchi. Candabhāgā nāma devāti. Kimassā parimāṇanti. Gambhīratopi puthulatopi yojanaṃ devāti. Sesaṃ purimasadisameva. Taṃ pana nadiṃ disvā “Suppaṭipanno Bhagavato sāvakaśaṃgho”ti saṃghānussatiṃ

1. Aravacchā (Sī)

2. Rājā nadiṃ oloken² (Sī)

3. Aggaggāneva (Sī), Am-Ṭṭha 1. 248; Sam-Ṭṭha 2. 225 piṭṭhesupi passitabbaṃ.

4. Nīlavāhanā (Ka), nīlavāhinī (Am-Ṭṭha 1. 248; Sam-Ṭṭha 2. 225 piṭṭhe.)

anussaranto pakkhandi. Tampi nadim atikkamitvā gacchanto Satthu sarīrato nikkhantā chabbaṇṇabuddharasmiyo Nigrodharukkhassa sākhaṇṇapapalāsāni obhāsayamānā disvā cintesi “ayaṃ obhāso neva candassa, na sūriyassa, na devamārabrahmaṇasupaṇṇanāgānaṃ aññatarassa, addhā ahaṃ Satthāraṃ uddissa āgacchanto Sammāsambuddhena diṭṭho bhavissāmī”ti. So tāvadeva assapiṭṭhito otarivā onatasarīro rasmiyānusārena Satthāraṃ upasaṅkamitvā manosilārase nimujjanto viya Buddharasmiṇaṃ anto pāvisi. So Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi saddhim amaccasahassena. Satthā tesāṃ anupubbiṃ kathaṃ kathesi. Desanāpariyosāne saparivāro rājā sotāpattiphale patiṭṭhahi.

Atha sabbe uṭṭhahitvā pabbajjāṃ yācimsu. Satthā “āgamissati nu kho imesaṃ kulaputtānaṃ iddhimayapattacīvaran”ti upadhārento “ime kulaputtā Paccekabuddhasahassānaṃ cīvarasahassaṃ adamsu, Kassapabuddhakāle vīsatiyā bhikkhusahassānaṃ vīsaticīvarasahassānipi adamsu, anacchariyaṃ imesaṃ kulaputtānaṃ iddhimayapattacīvarāgamanan”ti ñatvā dakkhiṇahatthaṃ pasāretvā “etha bhikkhavo, caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti āha. Te tāvadeva aṭṭhaparikkhārādharaṃ vassasaṭṭhi¹kattherā viya hutvā vehāsaṃ abbhuggantvā paccorohitvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu.

Te pana vāṇijakā rājagehaṃ gantvā deviyā raññā pahitasāsaṇaṃ ārocetvā deviyā “āgacchantū”ti vutte pavisitvā ekamantaṃ aṭṭhamsu. Atha ne devī pucchi “tātā kiṃkāraṇā āgatattā”ti. Mayaṃ raññā tumhākaṃ santikaṃ pesitā, tīṇi kira no satasahassāni dethāti. Bahuṃ bhaṇe bhaṇatha, kiṃ tumhehi rañño santike kataṃ, kismiṃ vo rājā pasanno ettakaṃ dhanāṃ dāpetīti. Devī na aññaṃ kiñci kataṃ, ekaṃ pana sāsaṇaṃ ārocayimhāti. Sakkā pana tātā mayhampi taṃ ārocetunti. Sakkā devīti suvaṇṇabhiṅgārena mukhaṃ vikkhāletvā devī Buddhō loke uppannoti. Sāpi taṃ sutvā pītiyā phuṭṭhasarīrā tikkhattumkiñci asallakketvā catutthavāre “Buddhō uppanno”ti sutvā kiṃ tātā imasmiṃ pade raññā dinnanti. Satasahassaṃ devīti. Tātā ananucchavikaṃ raññā kataṃ evarūpaṃ

sāsanam sutvā tumhākam satasahassadamānena. Aham vo mama duggatapaṇṇākāre tīṇi satasahassāni dammi, aparam kiñci tumhehi ārocitanti. Te idaṇca idaṇcāti itarānipi dve sāsānāni ārocesum. Devī purimanayeneva tayo tayo vāre asallakkhetvā catutthacatutthavāre tīṇi tīṇi satasahassāni adāsi. Evaṃ te sabbāni dvādasasatasahassāni labhimso.

Atha ne devī pucchi “rājā kham tātā”ti. Devī rājā “Satthāram uddissa pabbajissāmī”ti vatvā gatoti. Mayham tena kim sāsānam dinnanti. Sabbam kira issariyam tumhākam vissatṭham “tumhe kira yathāsukham sampattim anubhavathā”ti. Amaccā pana kuhiṃ tātāti. Tepi raññā saddhiṃ “pabbajissāmā”ti gatā devīti. Sā tesam bhariyāyo pakkosāpetvā “ammā tumhākam sāmikā raññā saddhiṃ ‘pabbajissāmā’ti gatā, tumhe kiṃ karissathā”ti. Kim pana tehi amhākam sāsānam pahitam devīti. Tehi kira attano sampatti tumhākam vissatṭhā “tumhe kira sampattim yathāsukham paribhuñjathā”ti. Tumhe pana devī kiṃ karissathāti. Amhākam¹ so tāva rājā magge ṭhito tīhi satasahassehi tīṇi ratanāni pūjetvā khelapiṇḍam viya sampattim pahāya “pabbajissāmī”ti nikkhanto, mayāpi tiṇṇam ratanānam sāsānam sutvā tāni navahi satasahassehi pūjitāni, na kho panesā sampatti nāma raññoyeva dukkhā, mayhampi dukkhā eva. Ko raññā chaddhitakhelapiṇḍam jaṇṇukehi bhūmiyam patiṭṭhahitvā mukhena gaṇhissati, na mayham sampattiyā attho, Satthāram uddissa pabbajissāmīti. Devī mayampi tumhehi saddhiṃ pabbajissāmāti. Sace sakkotha, sādhiṃ. Sakkoma devīti. Tena hi “ethā”ti rathasahassam yojāpetvā ratham āruyha tāhi saddhiṃ nikkhamitvā antarāmagge paṭhamam nadim disvā yathā raññā paṭhamam pucchitā, tatheva pucchitvā sabbam pavattim sutvā “raññā gatamaggaṃ olokethā”ti vatvā “sindhavānam padavalañjam na passāmā”ti vutte rājā “tīṇi ratanāni uddissa nikkhantosmī”ti saccakiriyaṃ karitvā tiṇṇam ratanānam guṇe anussarivā gato bhavissati, ahampi tīṇi ratanāni uddissa nikkhantā, tesam me ānubhāvena idam udakam udakam viya mā hotūti tiṇṇam ratanānam guṇe anussarantī

1. Ammā (Sī, Ka)

rathasahassam pesesi, udakam piṭṭhipāsāṇasadisaṃ ahosi, cakkānaṃ aggaṭṭhāneva temimsu. Eteneva upāyena itarā dvepi nadiyo uttarimsu.

Satthā tāsāṃ āgatabhāvaṃ ñatvā yathā tā attano santike nisinne sāmike bhikkhū na passanti, tathā adhiṭṭhāsi. Devīpi āgacchantī Satthu sarīrato nikkhantā rasmiyo disvā tatheva cintetvā Satthāraṃ upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā pucchi “bhante Mahākappino rājā tumhe uddissa nikkhamitvā gato, kham nu kho so, amhākaṃ taṃ dassethā”ti. Nisīdatha tāva, idheva naṃ passissathāti. Tā sabbāpi haṭṭhatuṭṭhā “idheva kira nisinnā sāmike no passissāmā”ti nisīdimsu. Satthā anupubbiṃ kathaṃ kathesi. Anojādevī desanāpariyosāne tāhi saddhiṃ sotāpattiphalaṃ pāpuṇi. Mahākappino thero tāsāṃ desiyamānaṃ dhammadesanaṃ sutvā saparivāro saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Tasmīṃ khaṇe Satthā tāsāṃ te bhikkhū dassesi. Tāsāṃ hi āgatakkhaṇeaya attano sāmike kāsāvadhare muṇḍasīse disvā cittaṃ ekaggaṃ na bhaveyya, maggaḥphalaṃ nibbattetuṃ sakkā na bhaveyya. Tasmā acalasaddhāya paṭiṭṭhitakālate paṭṭhāya tāsāṃ te bhikkhū arahattappaṭṭhe dassesi. Tāpi te disvā pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā “bhante tumhākaṃ pabbajitakiccaṃ matthakappattan”ti vatvā Satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhatvā pabbajjaṃ yācimsu.

Evam vutte Satthā Uppalavaṇṇāya theriyā āgamaṇaṃ cintesi. Sā Satthu cintitakkhaṇeaya ākāsenāgantvā tā sabbā itthiyo gahetvā ākāseṇa bhikkhunupassayaṃ netvā pabbājesi. Tā sabbā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇimsu. Satthā bhikkhusahassam ādāya ākāseṇa Jetavanaṃ agamāsi. Tatra sudam āyasmā Mahākappino rattiṭṭhānādīsu “aho sukhaṃ, aho sukhan”ti udānaṃ udānento vicarati. Bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ “bhante Mahākappino ‘aho sukhaṃ, aho sukhan’ti udānaṃ udānento vicarati, attano rajjasukhaṃ ārabba udāneti maññe”ti. Satthā taṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ Kappina kāmasukhaṃ ārabba udānaṃ udānesī”ti. Bhagavā me bhante taṃ ārabba udānabhāvaṃ vā aññaṃ ārabba udānabhāvaṃ vā jānātīti. Atha Satthā “na bhikkhave mama putto kāmasukhaṃ rajjasukhaṃ ārabba udānaṃ udāneti,

puttassa pana me dhammaṃ carato dhammapīti nāma uppajjati, so amatamahānibbānaṃ ārabha evaṃ udānaṃ udānesī”ti anusandhiṃ ghaṭetvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha—

“Dhammapīti sukhaṃ seti, vipasannena cetasā.

Ariyappavedite dhamme, sadā ramati paṇḍito”ti¹.

Athekadivasam Satthā bhikkhū āmantesi “kacci bhikkhave Kappino bhikkhūnaṃ dhammaṃ deseti”ti. Appossukko bhante diṭṭhadhammasukhavihāraṃ anuyutto viharati, ovādamattampi na detīti. Satthā theram pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ Kappina antevāsikānaṃ ovādamattampi na desi”ti. Saccaṃ bhagavāti. Brāhmaṇa mā evaṃ akāsi, ajja paṭṭhāya upagatānaṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desehīti. “Sādhu bhante”ti thero Bhagavato vacanaṃ sirasā sampañcchitvā ekovādeneva samaṇasahassaṃ arahatte paṭiṭṭhāpesi. Tena naṃ Satthā paṭipāṭiyā attano sāvake ṭhānantare ṭhapento “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhu-ovādakānaṃ yadidaṃ Mahākappino”ti² etadagge ṭhapesi.

66. Evaṃ thero patta-arahattaphalo attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādimāha. **Udito ajaṭākāseti** sakalākāse udito utṭhito pākaṭabhūto. **Saradambare** saradakāle ākāse **ravīva** sūriyo ivāti attho.

70. **Akkhadasso tadā āsinti** tasmiṃ Padumuttarassa Bhagavato kāle Sāradasī Hitadassī ācariyo pākaṭo ahosinti attho.

71. **Sāvakassa katāvinoti** tassa Bhagavato **me manam** mama cittaṃ, **tappayantassa** tosayantassa sāvakassa ovādakassa guṇaṃ pakāsayato aggaṭṭhāne ṭhapentassa katāvino sātaccakiccayuttassa vacanaṃ sutvāti sambandho.

1. Khu 1. 24 piṭṭhe Dhammapade.

2. Am 1. 26 piṭṭhe.

73. **Haṁsasamabhāgoti** haṁsasadisagāmi. **Haṁsadundubhinissanoti** haṁsaravo dundubhibherisaddasadisavacano “etaṁ mahāmattaṁ passatha bhikkhavo”ti āhāti sambandho.

74. **Samuggatatanūruhanti** suṭṭhu uggatalomaṁ uddhaggalomaṁ, udagyamaṇaṁ vā. **Jīmūtavannaṇanti** muttaphalasaṁānavaṇṇaṁ sundarasarīrapabhanti attho. **Pīṇaṁsanti** paripuṇṇaṁ aṁsaṁ. **Pasannanayanānananti** pasanna-akkipasannamukhanti attho.

75. **Katāvinoti** katādhikārassa etadagge ṭhitassa bhikkhuno ṭhānaṁ so eso muditāya pahaṭṭhacittatāya patthetīti sambandho.

81. **Satso anusāsiyāti** dhammena samena vacanena kāraṇavasena anusāsivāti attho. **Bārāṇasiyamāsanneti** Bārāṇasiyā saṁīpe Pesakāragāme. **Jāto keniyajātiyanti** tantavāyajātiyā pesakārakule jātoti attho. Sesāṁ suviññeyyamevāti.

Mahākappinatthera-apadānavaṇṇanā samattā.

4. Dabbamallaputtatthera-apadānavaṇṇanā

Catutthāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṁ āyasmato Dabbamallaputtattherassa apadānaṁ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṁsavatīnagare seṭṭhiputto hutvā jāto vibhavasampanno ahosi, Satthari pasanno Satthu dhammadesanaṁ suṇanto Satthāraṁ ekaṁ bhikkhuṁ senāsanapaññāpakānaṁ aggaṭṭhāne ṭhapentaṁ disvā pasannamānaso Buddhappamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā sattāhaṁ mahādānaṁ datvā sattāhaccayena Bhagavato pādamūle nipatitvā taṁ ṭhānaṁ patthesi. Bhagavāpissa samijjhanabhāvaṁ ñatvā byākāsi. So yāvajīvaṁ kusalaṁ katvā tato cuto Tusitādīsu devesu dibbasampattiṁ anubhavitvā tato cuto Vipassissa Bhagavato kāle ekasmiṁ kule nibbatto asappurisasāmsaggena tassa sāvaṁ bhikkhuṁ arahāti jānantopi abbhūtena abbhācikkhi. Tasseva sāvakānaṁ khīrasalākabhattaṁ adāsi. So

yavatāyukaṃ puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā Kassapadasabalassa kāle kulagehe nibbatto osānakāle sāsane pabbajito parinibbute Bhagavati sakalaloke kolāhale jāte satta bhikkhavo pabbajito paccantajanapade vanamajjhe ekaṃ pabbataṃ abhiruhitvā “jīvitāsā orohantu nirālayā nisīdantū”ti nisseṇim pātesuṃ. Tesāṃ ovādadāyako jeṭṭhakatthero sattāhabbhantare arahā ahoṣi. Tadanantaratthero anāgāmī, itare pañca parisuddhasilā tato cutā devaloke nibbattā. Tattha ekaṃ Buddhantaraṃ dibbasukhaṃ anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Pukkusāti¹, Sabhiyo², Bāhiyo³, Kumārakassapo⁴ti ime cattāro tattha tattha nibbattiṃsu. Ayaṃ pana Mallaraṭṭhe Anupīyanagare⁵ nibbatti. Tasmīṃ mātukucchito anikkhanteyeva mātā kālamakāsi, atheko tassā sarīraṃ jhāpanatthāya citakasmīṃ āropetvā kumāraṃ dabbantare patitaṃ gahetvā jaggāpesi. Dabbe patitattā **Dabbo Mallaputtoti** pākaṭo ahoṣi. Aparabhāge pubbasambhāravasena pabbaji, so kammaṭṭhāna-manuyutto na cirasseva saha paṭisambhi dāhi arahattaṃ pāpuṇi.

Atha naṃ Satthā majjhatabhāvena ānubhāvasampannabhāvena ca bhikkhūnaṃ senāsanaṃ paññāpane bhattuddesane ca niyojesi. Sabbo ca bhikkhusaṃgho taṃ samannesi. Taṃ Vinayakhandhake⁶ āgatameva. Aparabhāge thero ekassa varasalākadāyakassa salākabhattaṃ Mettiyabhūmajānaṃ bhikkhūnaṃ uddisi. Te haṭṭhatuṭṭhā “sve mayhaṃ muggaghatamadhumissakabhattaṃ bhuñjissāmā”ti ussāhajātā ahesuṃ. So pana upāsako tesāṃ vārappattabhāvaṃ sutvā dāsiṃ āṇāpesi “ye je bhikkhū sve idha āgamissanti, te kaṇājakena bilaṅgadutiyena parivisāhī”ti. Sāpi tattheva te bhikkhū āgate koṭṭhakapamukhe nisīdāpetvā bhojesi. Te bhikkhū anattamanā kopena taṭataṭāyantaṃ there āghātaṃ bandhitvā “madhurabhattadāyakaṃ amhākaṃ amadhurabhattaṃ dāpetuṃ esova niyyojesi”ti dukkhī dummanā nisīdiṃsu. Atha te Mettiyā nāma bhikkhūni “kiṃ bhante dummanā”ti pucchi. Te “bhagini kiṃ amhe

1. Ma 3. 281 piṭṭhe. 2. Khu 1. 355 piṭṭhe Suttanipāte. 3. Khu 1. 84 piṭṭhe udāne.

4. Ma 1. 195 piṭṭhe. 5. Rājagehe (I, Ka) 6. Vi 4. 192 piṭṭhe.

Dabbena Mallaputtena viheṭṭhiyamāne ajjuhekkhasi”ti āhaṃsu. Kim bhante mayā sakkā kātunti. Tassa dosaṃ āropehīti. Sā tattha tattha therassa abhūtāropanaṃ akāsi. Taṃ sutvā bhikkhū Bhagavato ārocesuṃ. Atha Bhagavā Dabbaṃ Mallaputtaṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ Dabba Mettiyāya bhikkhuniyā vippakāramakāsī”ti pucchi. Yathā maṃ bhante Bhagavā jānātīti. Na kho Dabba Dabbā evaṃ nibbeṭṭhenti, kārakabhāvaṃ vā akārakabhāvaṃ vā vadehīti. Akārako ahaṃ bhanteti. Bhagavā “Mettiaṃ bhikkhuniṃ nāsetvā te bhikkhū anuyuñjathā”ti āha. Upālittherappamukhā bhikkhū taṃ bhikkhuniṃ uppabbājetvā Mettiyabhūmajake bhikkhū anuyuñjitvā tehi “amhehi niyojitā sā bhikkhuni”ti vutte Bhagavato etamatthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā Mettiyabhūmajakānaṃ bhikkhūnaṃ amūlakasaṃghādisesaṃ paññāpesi.

Tena ca samayena Dabbatthero bhikkhūnaṃ senāsanaṃ paññāpento Veḷuvanavihārassa sāmantaṃ aṭṭhārasamahāvihāre sabhāge bhikkhū pesento rattibhāge andhakāre aṅguliyaṃ padīpaṃ jāletvā tenevālokena aniddhimante bhikkhū pesesi. Evaṃ therassa senāsanaṃ paññāpanabhadduḍḍesanaṃ kicce pākāte jāte Satthā ariyagaṇamajjhe Dabbattheraṃ ṭhānantare ṭhapento “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakaṇaṃ bhikkhūnaṃ senāsanaṃ paññāpakānaṃ yadidaṃ Dabbo Mallaputto”ti¹ etadagge ṭhāpesi.

108. Thero attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttatthameva. Ito ekanavute kappe Vipassī nāma Nāyako loke uppajjīti sambandho.

125. **Duṭṭhacittoti** dūsitacitto asādhusaṅgamaṇa apasannacittoti attho. **Upavadiṃ sāvakaṃ tassāti** tassa Bhagavato khīṇāsavaṃ sāvakaṃ upavadiṃ, upari abhūtaṃ vacanaṃ āropesiṃ, abbhakkhānaṃ akāsinti attho.

1. Am 1. 25 piṭṭhe.

132. **Dundubhiyoti** dundum iti saddāyanato dundubhisāṅkhātā bheriyo. **Nādayimsūti** saddam karimsu. **Samantato asaniyoti** sabbadisābhāgato asane vināsane niyuttoti asaniyo, devadaṇḍa bhayāvahā phalimsūti sambandho.

133. **Ukkā patimsu nabhasāti** ākāśato aggikkhandhā ca patimsūti attho. **Dhūmaketu ca dissatīti** dhūmarājisahito aggikkhandho ca dissati paññāyatīti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Dabbamallaputtatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Kumārakassapatthera-apadānavañṇanā

Pañcamāpadāne **ito sataśassamhīti**-ādikaṃ āyasmato Kumārakassapattherassa apadānaṃ. Ayaṃ kira Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto viññutaṃ patvā ekadivasam Satthu santike dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhum cittakathikānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento paṇidhānaṃ katvā tadanurūpāni puñṇāni karonto yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā Kassapassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto tassa Bhagavato sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ katvā sugatīsayeva saṃsaranto dibbasukhaṃ mānusa-sukhaṃca anubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde Rājagahe ekissā seṭṭhidhītāya kucchimhi nibbatto. Sā kira kumārikākāleyeva pabbajitukāmā mātāpitaro yācitvā pabbajjam alabhamānā patikulaṃ gantvā gabbhaṃ gaṇhitvā taṃ ajānitvā “sāmikaṃ ārādhettvā pabbajjam anujānāpessāmī”ti cintesi. Sā sāmikaṃ ārādhentī ayyaputta—

“Sace imassa kāyassa, anto bāhirako siyā.

Daṇḍam nūna gahetvāna, kāke soṇe nivāraye”ti¹—

ādinā sarīrassa dosaṃ dassentī taṃ ārādhesi.

1. Visuddhi 1. 190 piṭṭhe.

Sā sāmikena anuññātā gabbhinibhāvaṃ ajānantī devadattapakkhiyāsu bhikkhunīsu pabbaji. Tassā gabbhinibhāvaṃ disvā bhikkhuniyo Devadattaṃ pucchimsu. So “assamaṇī”ti āha. Sā “nāhaṃ Devadattaṃ uddissa pabbajitā, Bhagavantaṃ uddissa pabbajitā”ti Bhagavato santikaṃ gantvā Dasabalaṃ pucchi. Satthā Upālitttheraṃ paṭicchāpesi. Thero Sāvattthinagaravāsīni kulāni Visākhañca upāsikaṃ pakkosāpetvā sarājikāya parisāya taṃ vinicchinto “pure laddho gabbho, arogā pabbajjā”ti āha. Taṃ sutvā Satthā “sādhū suvinicchitaṃ Upālīnā adhikaraṇaṃ”ti therassa sādhuḥkārāni adāsi.

Sā bhikkhunī suvaṇṇabimbasadisaṃ puttaṃ vijāyi. Taṃ rājā Pasenadi Kosalo “dāraḥkapaṇiḥaraṇaṃ bhikkhunīnaṃ palibodho”ti dhātīnaṃ dāpetvā posāpesi, **Kassap**otissa nāmaṃ karimsu. Aparabhāge alaṅkaritvā Satthu santikaṃ netvā pabbājesi. Kumārakāle pabbajitattā pana Bhagavatā “Kassapaṃ pakkosatha, idaṃ phalaṃ vā khādanīyaṃ vā Kassapassa dethā”ti vutte “Katarakassapassā”ti “Kumārakassapassā”ti evaṃ gahitaṇāmattā raññā posāvanīyaputtattā ca vuddhakālepi **Kumārakassap**otveva paññāyittha.

So pabbajitakālato paṭṭhāya vipassanāya kammaṃ karoti, Buddhavacanañca uggaṇhāti. Atha tena saddhiṃ pabbatamatthake samaṇadhammaṃ katvā anāgāmī hutvā Suddhāvāse nibbattamahābrahmā “vipassanāya mukhaṃ dassetvā maggaḥphaluppattiyā upāyaṃ karissāmī”ti pañcadasapañhe abhisankharitvā Andhavane vasantassa therassa “ime pañhe Satthāraṃ puccheyyāsī”ti ācikkhi. Tato so te pañhe Bhagavantaṃ pucchi. Bhagavāpissa vissajjesi. Thero Bhagavato kathitaniyāmeneva te uggaṇhitvā vipassanaṃ gabbhaṃ gāhāpetvā arahattaṃ pāpuṇi.

150. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **ito sata**sahassamhīti-ādimāha. Tattha yaṃ heṭṭhā vuttanayañca uttānatthañca, taṃ sabbaṃ na vaṇṇayissāma. Anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

169. **Āpannasattā me mātā**ti mayhaṃ mātā garugabbhā gabbhinī pasutāsannagabbhāti attho.

173. **Vammikasadisam kāyanti** sarīraṃ nāma vammikasadisam yathā vammiko ito cito ca chiddāvachiddo gharagoḷika-upacikādīnaṃ āsayo, evameva ayaṃ kāyo navachiddo dhuvassavoti **Buddhena** Bhagavatā **desitaṃ** pakāsetaṃ taṃ sutvā me cittaṃ āsave aggahetvā asesetvā kilesato vimucci, arahatte patiṭṭhāsīti attho. Aparabhāge tattha tattha bhikkhūnaṃ vicittadhammakathikabhāvaṃ sutvā Satthā “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ cittakathikānaṃ yadidaṃ Kumārakassapo”¹ti etadagge ṭhapesīti.

Kumārakassapatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Bāhiyatthera-apadānavañṇanā

Chaṭṭhāpadāne ito **satasahassamhīti**-ādikaṃ āyasmato Bāhiyassa Dārucīriyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto brāhmaṇasippesu nipphattiṃ gantvā vedaṅgesu anavayo ekadivasaṃ Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ suṇanto pasannamānaso Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ khippābhiññānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā taṃ ṭhānaṃ pattukāmo sattāhaṃ Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ datvā sattāhassa accayena Bhagavato pādamūle nipanno “Bhagavā bhante ito sattame divase yaṃ bhikkhuṃ khippābhiññānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi, so viya ahampi anāgate ekassa Buddhassa sāsane khippābhiññānaṃ aggo bhaveyyan”ti patthanāṃ akāsi. Bhagavā anāgataṃsañāṇena oloketvā samijjhanabhāvaṃ ñatvā “anāgate Gotamassa Bhagavato sāsane pabbajitvā khippābhiññānaṃ aggo bhavissatī”ti byākāsi. So yāvatāyukaṃ puñṇāni katvā tato cuto devaloke nibbatto tattha cha kāmāvacarasampattiyo anubhavitvā puna manussesu cakkavatti-ādisampattiyo anekakappakoṭisatesu anubhavitvā Kassapassa Bhagavato kāle ekasmiṃ kule nibbatto, Bhagavati parinibbute pabbajito yadā sāsane osakkamāne satta bhikkhū catunnaṃ parisānaṃ

1. Am 1. 25 piṭṭhe.

ajjhācāraṃ disvā saṃvegappattā araṇṇaṃ pavisitvā “yāva sāsanaṃ antaradhānaṃ na hoti, tāva attano patiṭṭhaṃ karissāmā”ti suvaṇṇacetiyaṃ vanditvā tattha araṇṇe ekaṃ pabbataṃ disvā “jīvitasālayā nivattantu, nirālayā imaṃ pabbataṃ abhiruhantū”ti nisseṇiṃ bandhitvā sabbe taṃ pabbataṃ abhiruyha nisseṇiṃ pādetvā samaṇadhammaṃ karimsu. Tesu saṃghatthero ekarattātikkaṃ arahattaṃ pāpuṇi. So Anotattadahe nāgalatādantakaṭṭhaṃ khāditvā mukhaṃ dhovitvā uttarakuruto piṇḍapātaṃ āharitvā te bhikkhū āha “āvuso imaṃ piṇḍapātaṃ bhuñjathā”ti. Te āhaṃsu “kiṃ bhante amhehi evaṃ katikā katā ‘yo paṭhamaṃ arahattaṃ pāpuṇāti, tenābhataṃ piṇḍapātaṃ avasesā paribhuñjantū’ti”. No hetam āvusoti. “Tena hi sace mayampi tumhe viya visesaṃ nibbattessāma, sayam āharitvā bhuñjissāmā”ti na icchimsu.

Dutiyadivase dutiyatthero anāgāmī hutvā tattheva piṇḍapātaṃ āharitvā itare nimantesi. Te evamāhaṃsu “kiṃ panāvuso katikā katā, ‘mahātherena ābhataṃ piṇḍapātaṃ abhuñjitvā anūtherena ābhataṃ bhuñjissāmā’ti”. No hetam āvusoti. “Evaṃ sante tumhe viya mayampi visesaṃ nibbattetvā attano attano purisakārena bhuñjituṃ sakkontā bhuñjissāmā”ti na icchimsu. Tesu arahattappattatthero parinibbāyi, dutiyo anāgāmī brahmaloke nibbatti, itare pañca visesaṃ nibbattetuṃ asakkontā sūssitvā sattame divase kālaṃ katvā devaloke nibbattimsu. Tattha dibbasukhaṃ anubhavitvā imasmim Buddhuppāde tato cavitvā manussesu nibbattimsu. Tesu eko Pukkusāti rājā ahoṣi, eko Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ Kumārakassapo, eko Bāhiyo Dārucīriyo, eko Dabbo Mallaputto, eko Sabhiyo paribbājakoti. Tesu ayaṃ Bāhiyo Dārucīriyo supparakapaṭṭane vāṇijakule nibbatto vāṇijakamme nipphattiṃ gato mahaddhano mahābhogo, so suvaṇṇabhūmiṃ gacchantehi vāṇijehi saddhiṃ nāvamāruyha videsaṃ gacchanto katipāhaṃ gantvā bhinnāya nāvāya sesesu macchakacchapabhakkhesu jātesu ekoyeva avasiṭṭho ekaṃ phalakaṃ gahetvā vāyamanto sattame divase Supparakapaṭṭanatīraṃ okkami. Tassa nivāsanapārūpanaṃ natthi, so aññaṃ kiñci apassanto sukkhakaṭṭhadandaṃ

vākehi paliveṭhetvā nivāsetvā pārūpitvā ca devakulato kapālaṃ gahe tvā
Suppārakapaṭṭanaṃ agamāsi. Manussā taṃ disvā yāgubhattādīni datvā
“ayaṃ eko arahā”ti sambhāvesuṃ. So vatthesu upanītesu “sacāhaṃ
nivāsemi, pārūpāmi vā, lābhasakkāro me parihāyissatī”ti tāni paṭikkhipitvā
dārucīrāneva parihari.

Athassa “arahā, arahā”ti bahūhi sambhāviyamānassa evaṃ cetaso
parivitakko udapādi “ye keci loke arahanto vā arahattamaggaṃ vā
samāpannā, ahaṃ tesāṃ aññataro”ti so tena niyāmena kuhanakammena
jīvikaṃ kappeti.

Kassapadasabalassa sāsane sattasu janesu pabbataṃ āruyha
samaṇadhammaṃ karontesu eko anāgāmī hutvā Suddhāvāsabrahmaloke
nibbattitvā attano brahmasampattiṃ olokento āgataṭṭhānaṃ āvajjento
pabbatamāruyha samaṇadhammaṃ karaṇaṭṭhānaṃ disvā sesānaṃ
nibbattanaṭṭhānaṃ āvajjento ekassa parinibbutabhāvaṃ itaresaṇca
pañcannaṃ kāmāvacaradevaloke nibbattabhāvaṃ ñatvā te kālānukālaṃ
āvajjesi “imasmiṃ pana kāle kahaṃ nu kho te”ti āvajjento dārucīriyaṃ
Suppārakapaṭṭanaṃ nissāya kuhanakammena jīvikaṃ kappentaṃ disvā
“nattho vatāyaṃ bālo, pubbe samaṇadhammaṃ karonto ati-ukkaṭṭhabhāvena
arahaṭāpi ābhataṃ piṇḍapātaṃ aparibhuñjitvā idāni udarahetu anārahāva
samāno arahattaṃ paṭijānitvā lokaṃ vañcento vicarati, Dasabalassa
uppannabhāvaṃ na jānāti, gacchāmi naṃ samvejetvā Buddhuppādaṃ
jānāpessāmī”ti khaṇeneva brahmalokato otaritvā Suppārakapaṭṭane
rattibhāgasamanantare dārucīriyassa sammukhe pāturahosi. So attano
vasanaṭṭhāne obhāsaṃ disvā bahi nikkhamitvā mahābrahmānaṃ disvā
añjaliṃ paggayha “ke tumhe”ti pucchi. “Ahaṃ tumhākaṃ porāṇakasahāyo
anāgāmiphalaṃ patvā brahmaloke nibbatto, amhākaṃ sabbajeṭṭhako arahā
hutvā parinibbuto, tumhe pana pañcajanā devaloke nibbattā. Svāhaṃ dāni
taṃ imasmiṃ ṭhāne kuhanakammena jīvikaṃ kappentaṃ disvā damituṃ
āgato”ti vatvā idaṃ kāraṇaṃ āha “neva kho tvaṃ Bāhiya arahā nāpi
arahattamaggaṃ vā samāpanno, sāpi te paṭipadā natthi, yāya tvaṃ arahā vā
assa arahattamaggaṃ vā samāpanno”ti. Athassa Satthu uppannabhāvaṃ
Sāvatthiyaṃ

vasanabhāvañca ācikkhitvā “Satthu santikaṃ gacchā”ti taṃ uyyojetvā brahmalokameva agamāsi.

Bāhiyo pana ākāse ṭhatvā kathentaṃ mahābrahmānaṃ oloketvā cintesi “aho bhāriyaṃ kammaṃ mayā kataṃ, anaraṃ arahā ahanti cintesiṃ, ayañca maṃ ‘na tvaṃ arahā, nāpi arahattamaggaṃ vā samāpannāsi’ti vadati, atthi nu kho loka añño arahā”ti. Atha naṃ pucchi “atha ke carahi sadevake loka arahanto vā arahattamaggaṃ vā samāpannā”ti. Athassa devatā ācikkhi “atthi Bāhiya uttaresu janapadesu Sāvatti nāma nagaraṃ, tattha so Bhagavā etarahi viharati Arahaṃ Sammāsambuddho. So hi Bāhiya Bhagavā arahā ceva arahattāya ca dhammaṃ desesi”ti. Bāhiyo rattibhāge devatāya kathaṃ sutvā saṃviggamānaso taṃkhaṇaṃyeva suppārakā nikkhamitvā ekarattivāsenā¹ Sāvattiṃ agamāsi, gacchanto ca pana devatānubhāvena Buddhānubhāvena ca vīsayojanasatikaṃ maggaṃ atikkamitvā Sāvattiṃ anuppatto, tasmaṃ khaṇe Satthā Sāvattiyaṃ piṇḍāya pavittṭho hoti. So Jetavanaṃ pavisitvā abbhokāse caṅkamante sambahule bhikkhū pucchi “kuhiṃ etarahi Satthā”ti. Bhikkhū “Sāvattiyaṃ piṇḍāya pavittṭho”ti vatvā “tvaṃ pana kuto āgatosi”ti pucchimsu. Suppārakā āgatomhīti. Kadā nikkhantosīti, hiyyo sāyanhasamaye nikkhantomhīti. “Dūratopi āgato, nisīda tāva pāde dhovitvā telena makkhetvā thokaṃ vissamāhi, āgatakāle Satthāraṃ dakkhissatī”ti āhaṃsu. “Ahaṃ bhante Satthu vā attano vā jīvitantarāyaṃ na jānāmi, katthaci aṭṭhatvā anisīditvā ekaratteneva vīsayojanasatikaṃ maggaṃ āgato, Satthāraṃ passitvāva vissamissāmi”ti āha. So evaṃ vatvā taramānarūpo Sāvattiṃ pavisitvā Bhagavantaṃ anopamāya Buddhasiriyā carantaṃ disvā “cirassaṃ vata me Gotamo Sammāsambuddho diṭṭho”ti diṭṭhaṭṭhānato paṭṭhāya onatasarīro gantvā antaravīthiyaṃ pañcapatitṭhitena vanditvā gopphakesu daḥhaṃ gahetvā evamāha “desetu bhante Bhagavā dhammaṃ, desetu Sugato dhammaṃ, yaṃ mamassa dīgharattaṃ hitāya sukhāya”ti. Atha naṃ Satthā “akālo kho tāva Bāhiya antaragharaṃ pavittṭhamhā piṇḍāya”ti paṭikkhipi.

1. Nikkhamitvā sabbattha ekarattivāsenā (Ka)

Taṃ sutvā Bāhiyo “bhante saṃsāre saṃsarantena kabaḷikārāhāro na aladdhapubbo, tumhākaṃ vā mayhaṃ vā jīvitantarāyaṃ na jānāmi, desetu me bhante Bhagavā dhammaṃ, desetu Sugato dhammaṃ”ti puna yāci. Satthā dutiyampi tatheva paṭikkhipi. Evaṃ kirassa ahosi “imassa diṭṭhakālato paṭṭhāya sakalasarīraṃ pītiyā niranantaraṃ ajjhotthaṭaṃ hoti, balavapītivego dhammaṃ sutvāpi na sakkhissati paṭivijjhitaṃ, majjhattupekkhāya tāva tiṭṭhatu, ekaratteneva vīsayojanasatikaṃ maggaṃ āgatassapi cassa daratho balavā sopi tāva paṭippassambhatū”ti. Tasmā dvikkhattuṃ paṭikkhipitvā tatiyaṃ yācito antaravīthiyaṃ ʈhitova “tasmātiha te Bāhiya evaṃ sikkhitabbaṃ, diṭṭhe diṭṭhamattaṃ bhavissatī”ti-ādinā¹ nayena anekapariyāyena dhammaṃ desesi. So Satthu dhammaṃ suṇantoyeva sabbāsava khepetvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi.

178. So arahattaṃ pattakkhaṇeyeva pubbakammaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāsentto **ito sataśahassamhīti-**ādimāha. Taṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva. Anuttānapadavaṇṇanameva karissāma.

181. **Hasanaṃ**² **paccavekkhaṇanti** paripuṇṇasomanassajātaṃ paccavekkhaṇaṃ, komāraṇṇaṃ atikomanti attho.

182. **Hemayaññopacitaṇanti** suvaṇṇasuttayaññopacitasutta-avayavaṃ sarīraṃ dehanti attho. **Palambabimbatamboṭṭhanti** olambitabimbaphalasadisāṃ rattavaṇṇaṃ oṭṭhadvayasamannāgatanti attho. **Setatiṇhasamaṃ dijanti** sunisitatikhiṇa-ayalohaghaṃsanena ghaṃsitvā samaṃ kataṃ viya samadantanti attho.

183. **Pītisamphullitānananti** pītiyā suṭṭhu phullitaṃ vikasitaṃ ānanaṃ mukhaṃ ādāsatalasadisamukhavantanti attho.

184. **Khippābhiññassa bhikkhunoti** khippaṃ desanāya samugghāṭitakkhaṇeyeva abhivisesena ñātum samatthassa bhikkhunoti attho.

186. **Saggaṃ agaṃ sabhavanaṃ yathāti** attano gehaṃ viya saggaṃ lokaṃ agamāsinti attho.

1. Khu 1. 85 piṭṭhe udāne.

2. Cariyaṃ (Pāḷi)

196. **Na tvaṃ upāyamaggaññūti** tvaṃ
nibbānādhigamūpāyabhūtamaggaññū na ahoṣīti attho.

200. **Satthuno sadā Jinanti** sadā sabbakālaṃ jinaṃ jinanto parājītakopo
Satthuno Sammāsambuddhassa **vimalānanam** ādāsatalasadisamukhaṃ
passissāmi passitum nikkhamāmīti yojanā. **Dije apucchiṃ kuhim**
lokanandanoti kuhim ṭhāne lokapasādakaro satthāti dije brāhmaṇe ahaṃ
bhikkhū apucchinti attho.

201. **Sasova khippaṃ Munidassanussukoti** Munidassane
Tathāgatadassane ussukko ussāhajāto saso iva khippaṃ pāpuṇātīti attho.

202. **Tuvaṇaṃ gantvāti** sīghaṃ gantvā. **Piṇḍatthaṃ apihāgidhanti**
piṇḍapātaṃ paṭicca apihaṃ apagatapihaṃ agidhaṃ nittaṇhaṃ.

203. **Alolakkhanti** ito cito ca anolokayamānaṃ uttame Sāvattihinagare
piṇḍāya vicarantaṃ adakkhinti sambandho. **Sirīnilayasaṅkāsaṃ** siriya
lakkhaṇānubyañjanasobhāya nilayaṃ saṅkāsaṃ jalamānatoraṇasadisam.
Ravidittiharānananti vijjotamānasūriyamaṇḍalaṃ viya
vijjotamānamukhamaṇḍalaṃ.

204. **Kupathe vippanaṭṭhassāti** kucchitapathe sopaddavamagge mūlhasa
micchāpaṭipannassa me **saraṇaṃ hohi** patiṭṭhā hohi. **Gotamāti** Bhagavantaṃ
gottena ālapati.

218. **Na tattha sukkā jotantīti** sukkapabhāsampannā jotamāna-
osadhitārakādayo na jotanti nappabhāsanti. Sesam uttānatthameva. So evaṃ
pubbacaritāpadānaṃ pakāsetvā tāvadeva ca Bhagavantaṃ pabbajjaṃ yāci.
“Paripuṇṇaṃ te pattacīvaraṃ”ti ca puṭṭho “na paripuṇṇaṃ”ti āha. Atha naṃ
Satthā “tena hi pattacīvaraṃ pariyesāhi”ti vatvā pakkāmi. So kira
vīsativassasahassāni samaṇadhammaṃ karonto “bhikkhunā nāma attanā
paccaye labhitvā aññaṃ anoloketvā sayameva paribhuñjitum vaṭṭati”ti vatvā
ekabhikkhussāpi pattena vā cīvarena vā saṅghaṃ nākāsi, “na

tenassa iddhimayaṃ pattacīvaraṃ uppajjissatī”ti ñatvā Bhagavā ehibhikkhubhāvena pabbajjaṃ nādāsi. Tampi pattacīvaraṃ pariyesaṃānameva saṅkāraṭṭhānato coḷakkhaṇḍāni saṅkaḍḍhentaṃ pubbaveriko amanusso ekissā taruṇavacchāya gāviyā sarīre adhimuccitvā vāma-ūrumhi paharitvā jīvitakkhayaṃ pāpesi. Satthā piṇḍāya caritvā katabhattakicco sambahulehi bhikkhūhi saddhiṃ nikkhamanto Bāhiyassa sarīraṃ saṅkāraṭṭhāne patitaṃ disvā “gaṇhatha bhikkhave etaṃ Bāhiyaṃ dārucīriyanti ekasmiṃ gehadvāre ṭhatvā mañcakaṃ āharāpetvā imaṃ sarīraṃ nagaradvārato nīharitvā jhāpetvā dhātuyo gahetvā thūpaṃ karoṭhā”ti bhikkhū āṇāpesi.

Te bhikkhū dhātuṃ mahāpathe thūpaṃ kāretvā Satthāraṃ upasaṅkamitvā attano katakammaṃ ārocesuṃ. Tato saṃghamajjhe kathā udapādi “Tathāgato bhikkhusaṃghena sarīrajhāpanakiccaṃ kāresi, dhātuyo ca gāhāpetvā cetiyaṃ kārāpesi, kataramaggo nu kho tena samadhigato, sāmaṇero nu kho so, bhikkhu nu kho”ti. Satthā taṃ aṭṭhuppattiṃ katvā “patiṭṭhito bhikkhave Bāhiyo dārucīriyo arahatto”ti upari dhammadesanaṃ vaḍḍheti. Tassa parinibbutabhāvañca ācikkhitvā “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ khippābhiññānaṃ yadidaṃ Bāhiyo dārucīriyo”ti¹ etadagge ṭhapesi.

Atha naṃ bhikkhū pucchimsu “tumhe bhante ‘Bāhiyo dārucīriyo arahattaṃ patto’ti vadetha, kadā so arahattaṃ patto”ti. Mama dhammaṃ sutakāle bhikkhaveti. Kadā panassa bhante tumhehi dhammo kathitoti. Bhikkhāya carantena antaravīthiyaṃ ṭhitenāti. Appamattako bhante tumhehi antaravīthiyaṃ ṭhatvā kathitadhammo kathaṃ so tāvattakena visesaṃ nibbattesīti. Atha ne Satthā “bhikkhave mama dhammaṃ ‘appaṃ’ vā ‘bahuṃ vā’ti mā cintayittha. Anekānipi hi anattapadasaṃhitāni gāthāsahassāni na seyyo, atthanissitaṃ pana ekampi gāthāpadaṃ seyyo”ti vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā dhammaṃ desento imaṃ gāthamāha—

“Sahassamapi ce gāthā, anattapadasaṃhitā.

Ekam gāthāpadaṃ seyyo, yaṃ sutvā upasammatī”ti²—

1. Am 1. 25 piṭṭhe.

2. Khu 1. 28 piṭṭhe Dhammapade.

desanāpariyosāne caturāsītiyā pāṇasahassānaṃ dhammābhisamayo ahoṣīti.

Bāhiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

7. Mahākoṭṭhikatthera-apadānavañṇanā

Sattamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṃ āyasmato Mahākoṭṭhikattherassa apadānaṃ. Kā uppatti? Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbattitvā viññutaṃ patto mātāpitūnaṃ accayena kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā gharāvāsaṃ vasanto ekadivasam Padumuttarassa Bhagavato dhammadesanākāle Haṃsavatīnagaravāsino gandhamālādihatthe yena Buddho yena dhammo yena saṃgho, tanninne tappoṇe tappabbhāre gacchante disvā tehi saddhiṃ Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ paṭisambhidāppattānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā “ayaṃ imasmiṃ sāsane paṭisambhidāppattānaṃ aggo, yannūnāhampi ekassa Buddhassa sāsane ayaṃ viya paṭisambhidāppattānaṃ aggo bhaveyyan”ti cintetvā Satthu desanāpariyosāne vuṭṭhitāya parisāya Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā “bhante sve mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā”ti nimantesi. Satthā adhivāsesi. So Bhagavantaṃ abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā sakanivesanaṃ gantvā sabbarattiṃ Buddhassa ca bhikkhusaṃghassa ca nisajjaṭṭhānaṃ gandhamālādīhi alaṅkaritvā khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādāpetvā tassā rattiyā accayena sakanivesane bhikkhusatasahassaparivāraṃ Satthāraṃ vividhayāgukhajjakaparivāraṃ sasūpabyañjanaṃ gandhasālibhojanaṃ bhojāpetvā bhattakiccapariyosāne cintesi “mahantaṃ kho ahaṃ ṭhānantaraṃ patthemī, na pana yuttaṃ mayā ekadivasameva dānaṃ datvā taṃ ṭhānantaraṃ patthetuṃ, anupaṭipāṭiyā sattāhaṃ dānaṃ datvā patthessāmī”ti. So teneva niyāmena sattāhaṃ mahādānaṃ datvā bhattakiccapariyosāne dussakoṭṭhāgāraṃ vivarāpetvā uttamaṃ ticīvarappahonakaṃ sukhumavatthaṃ Buddhassa pādamūle ṭhapevā bhikkhusatasahassassa ca ticīvaraṃ datvā Tathāgataṃ upasaṅkamitvā “bhante yo so bhikkhu tumhehi ito sattame

divasamatthake paṭisambhidāppattānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapito, ahampi so bhikkhu viya anāgate uppajjanakassa Buddhassa sāsane pabbajitvā paṭisambhidāppattānaṃ aggo bhaveyyan”ti Satthu pādamūle nipajjitvā patthanam akāsi. Satthā tassa samijjhanabhāvaṃ ñatvā “anāgate ito kappasatasahassamatthake Gotamo nāma Buddho loke uppajjissati, tassa sāsane tava patthanā samijjhissatī”ti byākāsi. So tattha yāvatāyukaṃ puññāni katvā tato cuto devasampattiṃ anubhavitvā aparāparam devamanussesu paribbhami.

Evam so devamanussesu saṃsaranto tattha tattha bhava puññañāṇasambhāre sambharanto imasmiṃ Buddhuppāde Sāvattiyaṃ brāhmaṇamahāsālakule nibbatti, **Koṭṭhikotissa** nāmaṃ akaṃsu. Kasmā mātuyā vā ayyakapayyakādīnaṃ vā nāmaṃ aggahetvā evaṃ nāmaṃ karimsūti ce? Attano paññavantatāya vedaṅgesu satakkaparatakkesu sanighaṇḍukeṭubhesu sākkharappabhedesu sakalabyākaraṇesu ca chekabhāvena ca diṭṭhadiṭṭhe jane mukhasattīhi koṭṭhento pakkotṭhento vitudanto vicaratīti anvatthanāmaṃ karimsūti veditabbaṃ. So vayappatto tayo vede uggahetvā brāhmaṇasippe nipphattiṃ patto ekadivasaṃ Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya vipassanāya kammaṃ karonto saha paṭisambhidāhi arahattaṃ patvā paṭisambhidāsu ciṇṇavasī hutvā abhīto mahāthere upasaṅkamitvā pañhaṃ pucchantopi Dasabalaṃ upasaṅkamitvā paṭisambhidāsuyeva pañhaṃ pucchi. Evamayaṃ thero tattha katādhikāratāya tattha ciṇṇavasībhāvena ca paṭisambhidāppattānaṃ aggo jāto. Atha naṃ Satthā Mahāvedallasuttaṃ aṭṭhuppattiṃ katvā paṭisambhidāppattānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi, “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ paṭisambhidāppattānaṃ yadidaṃ Mahākoṭṭhiko”ti¹.

221. So aparena samayena vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedento somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsentō **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthameva.

1. Am 1. 25 piṭṭhe.

Itthaṃ sudamāyasmā Mahākoṭṭhikoti ettha **sudanti** nidassane nipāto.
Āyasmāti gāravādhivacanāṃ, yathā taṃ āyasmā Mahāmoggallānoti.

Mahākoṭṭhikatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Uruvelakassapatthera-apadānavañṇanā

Aṭṭhamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṃ āyasmato
 Uruvelakassapattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro
 tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa
 Bhagavato kāle kulagehe nibbato vayappatto Satthu santike dhammaṃ
 sutvā Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ mahāparivārānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ
 disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento mahādānaṃ datvā paṇidhānaṃ
 akāsi. Bhagavā cassa anantarāyataṃ disvā “anāgate Gotamabuddhassa
 sāsane mahāparivārānaṃ aggo bhavissatī”ti byākāsi. So tattha yāvatāyukaṃ
 puñṇāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ito
 dvenavutikappamatthake Phussassa Bhagavato vemātikakaniṭṭhabhātā hutvā
 nibbato, aññepissa dve kaniṭṭhabhātaro ahesuṃ. Te tayo
 Buddhappamukhabhikkhusaṃghaṃ nimantetvā paramāya pūjāya pūjetvā
 yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ Bhagavato
 uppattito puretarameva Bārāṇasīyaṃ brāhmaṇakule tayo bhātaro hutvā
 nibbattā gottavasena tayopi **Kassapā**ti evaṃ nāmakā ahesuṃ. Te tayo
 vayappattā tayo vede uggaṇhimsu. Tesāṃ jeṭṭhabhātikassa
 pañcamāṇavakasatāni parivārā, majjhimassa tīṇi, kaniṭṭhassa dve, te attano
 ganthesu sāraṃ oloketā diṭṭhadhammikameva atthaṃ disvā pabbajjaṃ
 rocesuṃ. Tesu jeṭṭhabhātā attano parivārena saddhiṃ Uruvelaṃ gantvā
 isipabbajjaṃ pabbajitvā **Uruvelakassapo** nāma jāto, majjhimo
 Gaṅgānadīvaṅke pabbajito **Nadīkassapo** nāma jāto, kaniṭṭho Gayāsīse
 pabbajito **Gayākassapo** nāma jāto. Evaṃ tesu isipabbajjaṃ pabbajitvā tattha
 tattha vasantesu bahūnaṃ divasānaṃ accayena amhākaṃ bodhisatto
 mahābhiniikkhamaṇaṃ

nikkhamitvā paṭividdhasabbaññutaññāṇo anukkamena dhammacakkaṃ pavattetvā Pañcavaggiyatthere arahatte paṭiṭṭhāpetvā
 Yasakulaputtappamukhe pañcapaññāsajane sahāyake vinetvā saṭṭhi arahante
 “caratha bhikkhave cārikan”¹ti¹ vissajjetvā Timsabhaddavaggiye vinetvā
 Uruvelakassapassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā vasanaṭṭhāya agyāgāraṃ pavisitvā
 tattha gatanāgadamanādihi aḍḍhuḍḍhasahasseehi pāṭihāriyehi
 Uruvelakassapaṃ saparivāraṃ vinetvā pabbājesi. Tassa pabbajjāvidhānaṃ
 iddhipāṭihāriyakaraṇaṃ sabbaṃ Nadikassapassa Apadānaṭṭhakathāyaṃ āvi
 bhavissati. Tassa pabbajitabhāvaṃ sutvā itarepi dve bhātaro saparisā
 āgantvā Satthu santike pabbajimsu. Sabbeva te iddhimayapattacīvaradharā
 ehibhikkhukā ahesuṃ. Satthā taṃ samaṇasahassaṃ ādāya Gayāsīsāṃ gantvā
 piṭṭhipāsāṇe nisinno Ādittapariyāyadesanāya² te sabbe arahatte paṭiṭṭhāpesi.

251. So evaṃ arahattaṃ patvā somanassajāto attano
 pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha.
 Anuttānapadameva vaṇṇayissāma.

268. **So ca sabbaṃ tamaṃ hantvāti** so Phusso Bhagavā rāgadosa-
 mohādikilesandhakāraṃ viddhamsetvā. **Vijaṭetvā mahājaṇanti** taṇhāmānādihi
 diyaḍḍhasahasseehi kilesagaṇehi mahābyākulaṃ jaṭaṃ **vijaṭetvā** padāletvā
 phāletvāti attho. **Sadevakam** devalokasahitaṃ sakalaṃ lokasannivāsaṃ
tappayanto santappayanto piṇento **amataṃ vuṭṭhiṃ**
 mahānibbānavuṭṭhidhāraṃ **vassate** paggharāpetīti yojanā.

269. **Tadā hi Bārāṇasiyanti** “bārasa manussā”ti-ādīsu viya bārasa
 dvādasarāsī hutvā purā, Himavantato isayo ca paccekamunisāṅkhātā isayo
 ca Gandhamādanato ākāsenāgantvā ettha gacchanti otaranti pavisantīti
 Bārāṇasī, atha vā Sammāsambuddhasāṅkhātānaṃ anekasatasahassānaṃ
 dhammacakkapavattanaṭṭhāya otaraṭṭhānaṃ nagaraṃ liṅgavipallāsaṃ katvā
 itthiliṅgavasena Bārāṇasīti vuccati, tissaṃ Bārāṇasiyaṃ.

1. Vi 3. 27 piṭṭhe.

2. Vi 3. 44 piṭṭhe.

273. **Nikkhittasatthaṃ paccantanti** chaḍḍitasatthaṃ pātita¹āvudhaṃ paccantajanapadaṃ nibbisevanaṃ **katvā punarupacca tanti** puna rāpi taṃ nagaraṃ upecca upagamma sampattāti attho. Sesaṃ suviññeyyamevāti.

Uruvelakassapatthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Rādhathera-apadānavañṇanā

296. Navamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṃ āyasmato Rādhatherassa apadānaṃ. Taṃ sabbaṃ pāṭhānusārena nayānucintanena viññūhi suviññeyyameva. Kevalaṃ puññanānattamevāti.

Rādhathera-apadānavañṇanā samattā.

Dasamaṃ Mogharājatthera-apadānaṃ suviññeyyamevāti.

Catupaññāsamavaggavañṇanā samattā.

55. Bhaddiyavagga

1. Lakunḍakabhaddiyatthera-apadānavañṇanā

Pañcapaññāsamavagge paṭhamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṃ āyasmato Lakunḍakabhaddiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivatṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbattitvā viññutaṃ patto Satthu dhammaṃ suṇanto nisinno Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ mañjussarānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā sayampi taṃ ṭhānantaraṃ patthento Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa sappisakkharādimadhurarasasammissaṃ mahādānaṃ datvā “ahampi bhante anāgate ayaṃ bhikkhu viya ekassa Buddhassa sāsane mañjussarānaṃ aggo bhaveyyan”ti paṇidhānaṃ akāsi. Bhagavā tassa anantarāyaṃ disvā byākaritvā pakkāmi.

So yāvatāyukaṃ puññāni katvā devamanussesu saṃsaranto ubhayasampattiyo anubhavitvā Phussabhagavato kāle Citrakokilo¹ hutvā nibbato rājuyyānato madhuraṃ ambaphalaṃ tuḍḍenādāya gacchanto Satthāraṃ disvā pasannamānaso “dassāmi Buddhassā”ti cittaṃ uppādesi. Satthā tassa cittaṃcāraṃ ñatvā pattaṃ gahetvā nisīdi. Kokilo Dasabalassa patte ambapakkamā ṭhapesi. Satthā tassa somanassuppādanatthaṃ tassa passantasseva taṃ paribhuñji. Atha so Kokilo pasannamānaso teneva pītisukhena sattāhaṃ vītināmesi. Teneva puññakammena uppannuppannabhava mañjussaro ahosi. Kassapasammāsambuddhakāle vaḍḍhakikule nibbattetvā jeṭṭhakavaḍḍhakī hutvā pākaṭo ahosi. Parinibbute Bhagavati tassa sarīradhātuyo nidahitum sattayojanappamāṇe thūpe āraddhe so āha “yojanāvaṭṭaṃ yojanubbedhaṃ karomā”ti. Te sabbe tassa vacane aṭṭhaṃsu. Iti appamāṇassa Buddhassa orappamāṇaṃ cetiyaṃ kāresi, tena kammena nibbattaṭṭhāne aññehi hīnappamāṇo² ahosi. So amhākaṃ Bhagavato kāle kulagehe nibbattivā atirassatāya ca suvaṇṇapaṭimā viya sundarasarīratāya ca **Lakuṇḍakabhaddiyoti** paññāyittha. So aparabhāge Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā bahussuto dhammakathiko hutvā madhurena sarena paresaṃ dhammaṃ kathesi.

Athekasmiṃ ussavadvase ekena brāhmaṇena saddhiṃ rathena gacchantī ekā gaṇikā therāṃ disvā dantavidamsakaṃ hasi. Thero tassā dantaṭṭhike nimittaṃ gahetvā jhānaṃ uppādetvā taṃ pādaṃ katvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā anāgāmi ahosi, so abhiññaṃ kāyagatāya satiyā viharanto ekadivasaṃ āyasmatā Dhammasenāpatinā ovadiyamāno anusāsiyamāno arahatte paṭiṭṭhahi. Ekacce bhikkhū ca sāmaṇerā ca tassa arahattappattabhāvaṃ ajānantā kaṇṇesu gahetvā kaḍḍhanti, sīse bāhāya hatthapādādisu vā gahetvā cāletvā kilāntā viheṭhesuṃ. Atha Bhagavā sutvā “mā bhikkhave mama puttaṃ viheṭhethā”ti āha. Tato paṭṭhāya taṃ “arahā”ti jānitvā na viheṭhesuṃ.

1. Cittapattakokilo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe)

2. Nīcatarappamāṇo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe.)

12. So arahā hutvā sañjātasomanasso attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti-ādimāha. Mañjunābhinikūjahanti** madhurena pemaṇiyena sarena abhinikūjīm saddaṃ nicchāresīm ahanti attho. Sesamettha suviññeyyamevāti.

Lakuṇḍakabhaddiyatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Kaṅkhārevatatthera-apadānavañṇanā

34. Dutiyāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato** Kaṅkhārevatattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto, taṃ sabbaṃ pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Kaṅkhārevatatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Sīvalitthera-apadānavañṇanā

Tatiyāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti-ādikaṃ āyasmato** Sīvalittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto heṭṭhā vuttanayena vihāraṃ gantvā parisāya pariyante ṭhito dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ lābhīnaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā “mayāpi anāgate evarūpena bhavitum vaṭṭatī”ti Dasabalaṃ nimantetvā sattāhaṃ Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ datvā “bhante iminā adhiṅkarakammena na aññaṃ sampattiṃ patthemī, anāgate pana ekassa Buddhassa sāsane ahampi tumhehi so etadagge ṭhapitabhikkhu viya lābhīnaṃ aggo bhaveyyan”ti patthanāṃ akāsi. Satthā tassa anantarāyataṃ disvā “ayaṃ te patthanā anāgate Gotamassa Buddhassa santike samijjhissatī”ti byākaritvā pakkāmi. So kulaputto yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā Vipassissa

Bhagavato kāle Bandhumatīnagarato avidūre ekasmiṃ gāmake nibbatti, tasmīṃ samaye Bandhumatīnagaravāsino raññā saddhiṃ sākacchitvā¹ Dasabalassa dānaṃ adaṃsu.

Ekadivasariṃ sabbe ekato hutvā dānaṃ dentā “kiṃ nu kho amhākaṃ dānagge natthi”ti² oloketā madhuñca guḷadadhiñca nāddasaṃsu. Te “yato kutoci āharissāmā”ti janapadato nagarapavisanamaggesu purise ṭhapesuṃ. Tādā esa kulaputto attano gāmato guḷadadhivārakaṃ gahetvā “kiñcideva āharissāmī”ti nagaraṃ gacchanto “mukhaṃ dhovitvā dhotahatthapādo pavississāmī”ti phāsukaṭṭhānaṃ oloketto naṅgalasīsappamaṇaṃ nimmakkhikadaṇḍakamadhuṃ disvā “puññaṃ me idaṃ uppannaṃ”ti gahetvā nagaraṃ pāvīsi. Nāgarehi ṭhapitapuriso taṃ disvā “mārisa kassa imaṃ harasī”ti pucchi. Na kassaci sāmi, vikkāyikaṃ me idanti. Tena hi imaṃ kahāpaṇaṃ gahetvā etaṃ madhuñca guḷadadhiñca dehīti.

So cintesi “idaṃ me na bahuṃ agghati, ayañca ekappahāreneva bahuṃ deti, vīmaṃsissāmī”ti. Tato naṃ āha “nāhaṃ ekakahāpaṇena demī”ti. Yadi evaṃ dve gahāpaṇe gahetvā dehīti. Dvīhipi na demīti. Etenupāyena vadḍhetvā yāva sahaṃsaṃ pāpuṇi, so cintesi “ati-añchitum na vaṭṭati, hotu tāva iminā kattabbakammaṃ pucchissāmī”ti. Atha naṃ āha “na idaṃ bahu-agghanaṃ, tvaṃ pana bahuṃ desi, kena kammaṃ idaṃ gaṇhasī”ti. Idha bho nagaravāsino raññā saddhiṃ paṭivirujjhivā Vipassisammāsambuddhassa dānaṃ dentā idaṃ dvayaṃ dānagge apassantā maṃ pariyesāpenti. Sace idaṃ dvayaṃ na labhissanti, nāgarānaṃ parājayo bhavissati. Tasmā sahaṃsaṃ datvā gaṇhāmīti. Kiṃ panetaṃ nāgarānaṃ eva vaṭṭati, udāhu aññesampi dātum vaṭṭatīti. Yassa kassaci dātum avāritametanti. Atthi pana koci nāgarānaṃ dāne ekadivasariṃ sahaṃsaṃ dātātīti. Natthi sammāti. Imesaṃ me dvinnāṃ sahaṃsagghanaṃ kabhāvaṃ jānāsīti. Āma jānāmīti. Tena hi gaccha, nāgarānaṃ ārocehi “eko puriso imāni dve mūlena na deti, tumhehi saddhiṃ sahattheneva dātukāmo, tumhe imesaṃ dvinnāṃ kāraṇā nibbitakkā³ hothā”ti. “Tvaṃ imasmiṃ dāne

1. Mantetvā (Sī)

2. Am-Ṭṭha 1. 191; Thera-Ṭṭha 1. 170 piṭṭhesu.

3. Nirussukkā (Sī)

jeṭṭhakabhāgassa¹ kāyasakkhī hohī”ti vatvā gato. So pana kulaputto gāmato paribbayattham gahitakahāpaṇena pañcakaṭukam gahetvā cuṇṇam katvā dadhito kañciyam vāhetvā tattha madhupaḷalam pīletvā pañcakaṭukacuṇṇena yojetvā paduminipatte pakkhipitvā tam samvidahitvā ādāya Dasabalassa avidūre nisīdi. Mahājanehi āhariyamānassa sakkārassa antare attano pattavāram olokeno okāsam ñatvā Satthu santikam gantvā “bhante ayaṃ me duggatasakkāro, imaṃ me anukampaṃ paṭicca paṭiggaṇhathā”ti. Satthā tassānukampaṃ paṭicca catumahārājehi dattiyena selamayapattena tam paṭiggahetvā yathā aṭṭhasaṭṭhiyā bhikkhusatasahassassa diyyamānam na khīyati, evaṃ adhiṭṭhāsi.

So kulaputto niṭṭhitabhattachiccam Bhagavantam vanditvā ekamantaṃ nisinno āha “diṭṭho me bhante Bhagavā ajja Bandhumatīnagaravāsīhi tumhākam sakkāro āhariyamāno, ahampi imassa nissandena nibbattanibbattabhava lābhaggayasaggappatto bhavēyyaṃ”ti. Satthā “evaṃ hotu kulaputtā”ti vatvā tassa ca nagaravāsīnaṃca bhattānumodanam katvā pakkāmi. So kulaputto yāvajīvaṃ kusalam katvā devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Suppavāsāya rājadhītuyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Tassa paṭisandhiggahaṇakālato paṭṭhāya sāyam pātaṇca² pañcapanṇakārasatāni Suppavāsāya upanīyanti. Athassa sā puñṇavīmaṃsanattham³ hatthena bījapacchim phusāpentī aṭṭhāsi. Ekekabijato salākasataṃ salākasahassampi niggacchati, ekekakarīsakhettato paṇṇāsampi saṭṭhipi sakaṭapamāṇāni uppajjanti⁴. Koṭṭhapūraṇakālepissā koṭṭhadvāram hatthena phusantiyā rājadhītāya puñṇena gaṇhantānam gahitagahitaṃ puna pūراتi. Paripuṇṇabhattachakumbhitopi “rājadhītāya puñṇaṃ”ti vatvā yassa kassaci dentā naṃ yāva na ukkaḍḍhanti⁵, na tāva bhattaṃ khīyati. Dārake kucchigateyeva satta vassāni atikkamimsu.

Gabbhe pana paripakke sattāham mahādukkhaṃ anubhosi. Sā sāmikaṃ āmantetvā “pure maraṇā jīvamānā dānam dassāmi”ti Satthu

1. Jeṭṭhakabhāvassa (Sī)

2. Satatam (Sī, Ka)

3. Athassā tam puñṇavīmaṃsanattham (Sī)

4. Nipphajjanti (Sī)

5. Dentānam yāva na sakkonti (Sī), dentā yāva na uṭṭhahanti (Ka)

santikam pesesi “gaccha sāmi imam pavattim Satthu ārocetvā Satthāram nimantehi, yañca Satthā vadati, tam sādhuṇam upalakkhetvā āgantvā mayham kathēhi”ti. So gantvā tassā sāsanaṃ Satthu ārocesi “Satthu bhante koḷiyadhītā pāde vandatī”ti. Satthā tassā anukampaṃ paṭicca “sukhinī hotu Suppavāsā koḷiyadhītā arogā, arogaṃ puttaṃ vijāyatū”ti āha. So tam sutvā Bhagavantaṃ vanditvā attano gāmābhimukho pāyāsi. Tassa pure āgamanāyeva Suppavāsāya kucchito dhammakaraṇato udakaṃ viya gabbho nikkhami, parivāretvā nisinnajano ¹assumukho roditum āraddho haṭṭhatuṭṭhova¹ tassā sāmikassa tuṭṭhisāsanaṃ ārocetum agamāsi. So tesam iṅgitaṃ disvā “Dasabalena kathitakathā nipphannā bhavissati maññe”ti cintesi. So āgantvā Satthu kathaṃ rājadhitāya kathesi. Rājadhitā tayā nimantitaṃ jīvabhattameva maṅgalabhattaṃ bhavissati, gaccha sattāhaṃ Dasabalaṃ nimantehīti. So tathā akāsi. Sattāhaṃ Buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ pavattayimsu. So dārako ñātinaṃ santattacittaṃ nibbāpento sītalabhāvaṃ kurumāno jātoti **Sīvalit**veva nāmaṃ karimsu. So satta vassāni gabbhe vasitattā jātakālato paṭṭhāya sabbakammakkhamo ahosi. Dhammasenāpati Sāriputtatthero sattame divase tena saddhiṃ kathāsallāpamakāsi. Satthāpi imaṃ gāthaṃ abhāsi—

“Yo’maṃ palipathaṃ duggaṃ, saṃsāraṃ mohamaccagā.

Tipṇo pāraṅgato jhāyī, anejo akathaṃkathī.

Anupādāya nibbuto, tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ”ti².

Atha naṃ thero evamāha “kiṃ pana tayā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavitvā pabbajitum na vaṭṭatī”ti. Labhanto pabbājeyyaṃ bhanteti. Suppavāsā tam therena saddhiṃ kathentaṃ disvā “kiṃ nu kho me putto Dhammasenāpatinā kathetī”ti theram upasaṅkamtvā pucchi “mayham putto tumhehi saddhiṃ kiṃ katheti bhante”ti. Attanā anubhuttagabbhavāsadukkhaṃ kathetvā “tumhehi anuññāto pabbajissāmi”ti vadatīti. Sādhu bhante pabbājetha nanti. Thero tam vihāraṃ netvā tacapañcakakammaṭṭhānaṃ datvā pabbājento

1-1. Assumukhova hasitum āraddho, haṭṭhatuṭṭho (Am-Ṭṭha 1. 193 piṭṭhe)

2. Khu 1. 72, 377 piṭṭhesu.

“Sīvali tuyhaṃ aññena ovādena kammaṃ natthi, tayā satta vassāni anubhuttadukkhameva paccavekkhāhi”ti. Bhante pabbajjāyeva tumhākaṃ bhāro, yaṃ pana mayā sakkā kātum, tamahaṃ jānissāmīti. So pana paṭhamakesavattiyā oropitakkhaṇeyeva sotāpattiphale patiṭṭhāsi, dutiyāya oropitakkhaṇe sakadāgāmiphale, tatiyāya anāgāmiphale patiṭṭhāsi. Sabbesaṃyeva kesānaṃ oropanañca arahattaphalasacchikiriyā ca apure apacchā ahoṣi.

Atha bhikkhusaṃghe kathā udapādi “aho evaṃ puñṇavāpi thero sattamāsādhikāni satta saṃvaccharāni mātugabbhe vasitvā satta divasāni mūḷhagabbhe vasi”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na bhikkhave iminā kulaputtana imāha jātiyā katakamman”ti vatvā atītaṃ āharitvā atīte bhikkhave Buddhuppādato puretameva esa kulaputto Bārāṇasiyaṃ rājakule nibbatto, pitu accayena rajje patiṭṭhāya vibhavasampanno pākaṭo ahoṣi. Tadā eko paccantarājā “rajjam gaṇhissāmī”ti āgantvā nagaraṃ uparundhitvā khandhāvāraṃ kāretvā vihāsi. Atha rājā mātuyā saddhiṃ samānacchando hutvā sattāhaṃ khandhāvāranagare catūsu disāsu dvāraṃ pidhāpesi, nikkhamantānaṃ pavisantānañca dvāramūḷhaṃ ahoṣi. Atha migadāyavihāre Paccekabuddhā ugghosesuṃ. Rājā sutvā dvāraṃ vivarāpesīti. Paccantarājāpi palāyi. So tena kammavipākena narakādīsu dukkhamanubhavitvā imasmiṃ Buddhuppāde rājakule nibbattopi mātuyā saddhiṃ imaṃ evarūpaṃ dukkhamanubhavi. Tassa pana pabbajitakālato paṭṭhāya bhikkhusaṃghassa cattāro paccayā yadicchakaṃ uppajjanti. Evaṃ ettha vatthu samuṭṭhitaṃ.

Aparabhāge Satthā Sāvattiṃ agamāsi. Thero Bhagavantaṃ abhivādetvā “bhante mayhaṃ puñṇabalaṃ vīmaṃsissāmi, pañcabhikkhusatāni dethā”ti. Gaṇha Sīvalīti. So pañcasate bhikkhū gaṇetvā Himavantābhikṣukhaṃ gacchanto aṭavimaggaṃ gacchati. Tassa paṭhamam diṭṭhanigrodhe adhivatthā devatā satta divasāni dānaṃ adāsi. Iti so—

Nigrodhaṃ paṭhamam passi, dutiyam Paṇḍavapabbataṃ.
Tatiyam Aciravatiyam, catuttham Varasāgaraṃ.

Pañcamaṃ Himavantaṃ so, chaṭṭhaṃ Chaddantupāgami.
Sattamaṃ Gandhamādanaṃ, aṭṭhamaṃ atha Revatanti¹—

sabbaṭṭhānesu satta satta divasāneva dānaṃ adamsu. Gandhamādanapabbate
pana Nāgadattadevarājā sattasu divasesu ekadivasam khīraṇḍapātāṃ adāsi,
ekadivasam sappiṇḍapātāṃ adāsi. Atha naṃ bhikkhusaṃgho āha “āvuso
imassa devaraṇṇo neva dhenuyo duyhamānā paññāyanti, na
dadhinimmathanam, kuto te devarāja idaṃ uppajjati”ti. “Bhante
Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabhaddadānassetam phalan”ti devarājā
āha.

Aparabhāge Satthā Khadiravaniyarevatattherassa paccuggamaṃ
akāsi. Kathaṃ? Athāyasmā Sāriputto Satthāraṃ āha “bhante mayhaṃ kira
kaniṭṭhabhātā Revato pabbajito, so abhirameyya vā na vā, gantvā naṃ
passissāmī”ti. Bhagavā Revatassa āraddhavipassakabhāvaṃ ñatvā dve vāre
paṭikkhipitvā tatiyavāre yācito arahattappattabhāvaṃ ñatvā Sāriputta ahampi
gamissāmi bhikkhūnaṃ ārocehi. Thero bhikkhū sannipātāpetvā “āvuso
Satthā cārikaṃ caritukāmo, gantukāmā āgacchantū”ti sabbesaṃyeva ārocesi.
Dasabalassa cārikatthāya gamanakāle ohiyyamānakabhikkhū nāma appakā
honti, “Satthu suvaṇṇavaṇṇam sarīraṃ passissāma, madhuradhammakathaṃ
vā suṇissāmā”ti yebhuyyena gantukāmā bahutarāva honti. Iti Satthā
mahābhikkhusaṃghaparivāro “Revataṃ passissāmā”ti nikkhanto.

Athekasmiṃ padese Ānandatthero dvedhāpathaṃ patvā Bhagavantaṃ
pucchi “bhante imasmiṃ ṭhāne dvedhāpatho, kataramaggena
bhikkhusaṃgho gacchatū”ti. Kataramaggo Ānanda ujukoti. Bhante
ujumaggo tiṃsayojaniko amanussapatho. Parihāramaggo pana
saṭṭhiyojaniko khemo subhikkhoti. Ānanda Sīvali amhehi saddhiṃ āgatoti.
Āma bhante āgatoti. Tena hi saṃgho ujumaggameva gacchatu, Sīvalissa
puññaṃ vīmaṃsissāmāti. Satthā bhikkhu saṃghaparivāro Sīvalittherassa
puññavīmaṃsanatthaṃ tiṃsayojanamaggaṃ² abhiruhi.

1. Am-Ṭṭha 1. 194; Thera-Ṭṭha 1. 173 piṭṭhesu.

2. Aṭṭvimaggaṃ, Am-Ṭṭha 1. 178 (I, Ka)

Maggaṃ abhiruhanaṭṭhānato paṭṭhāya devasaṃgho yojane yojane ṭhāne nagaraṃ māpetvā Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa vasanaṭṭhāya vihāre paṭiyādesi. Devaputtā raññā pesitakammakārā viya hutvā yāgukhajjakādīni gahetvā “kahaṃ ayyo Sīvalī”ti pucchantā gacchanti. Thero sakkārasammānaṃ gāhāpetvā Satthu santikaṃ gacchati. Satthā bhikkhusaṃghena saddhiṃ paribhuñji. Imināva niyāmena satthā sakkāraṃ anubhavanto devasikaṃ yojanaparamaṃ gantvā tiṃsayojanikaṃ kantāraṃ atikkamma Khadiravaniyarevatattherassa vasanaṭṭhānaṃ patto, thero Satthu āgamaṇaṃ ṇatvā attano vasanaṭṭhāne Buddhappamukhassa bhikkhusaṃghassa pahonakavihāre Dasabalassa Gandhakuṭiṃ rattitṭhānadivāṭṭhānāni ca iddhiyā māpetvā Tathāgatassa paccuggamaṇaṃ gato. Satthā alaṅkatapaṭiyattena maggena vihāraṃ pāvisi. Atha Tathāgate Gandhakuṭiṃ pavitṭhe bhikkhū vassaggena pattasenāsanāni pavisimsu. Devatā “akālo āhārassā”ti aṭṭhavidhaṃ pānakaṃ āharimsu. Satthā saṃghena saddhiṃ pānakaṃ pivi. Iminā niyāmeneva Tathāgatassa sakkārasammānaṃ anubhavantasseva addhamāso atikkanto.

Athekacce ukkaṇṭhitabhikkhū¹ ekasmiṃ ṭhāne nisīditvā kathaṃ uppādayimsu “Dasabalo ‘mayhaṃ aggasāvakaṃ kaniṭṭhabhātā’ti vatvā evarūpaṃ navakammikaṃ bhikkhuṃ passituṃ āgato, imassa vihārassa santike Jetavanavihāro vā Veḷuvanavihārādayo vā kiṃ karissanti. Ayampi bhikkhu evarūpassa navakammassa kārako, kiṃ nāma samaṇadhammaṃ karissatī”ti. Atha Satthā cintesi “mayi idha ciraṃ vasante idaṃ ṭhānaṃ ākiṇṇaṃ bhavissati, āraññakā nāma bhikkhū pavivekatthikā honti, Revatassa phāsuvihāro na bhavissatī”ti. Tato therassa divāṭṭhānaṃ gato. Theropi ekakova caṅkamanakoṭṭiyaṃ ālambanaphalakaṃ nissāya pāsāṇaphalake nisinno Satthāraṃ dūratova āgacchantāṃ disvā paccuggantvā vandi.

Atha naṃ Sathā pucchi “Revata idaṃ vālamigaṭṭhānaṃ, caṇḍānaṃ hatthi-assādīnaṃ saddaṃ sutvā kiṃ karosī”ti. Tesāṃ me bhante saddaṃ suṇato araṇṇapīti² nāma uppannāti. Satthā imasmiṃ ṭhāne Revatattherassa pañcahi gāthāsatehi araṇṇānisamsaṃ nāma kathetvā punadivase avidūraṭṭhāne

1. Uddhatabhikkhū (Sī)

2. Araññarati (Ka)

piṇḍāya caritvā Revatattheraṃ āmantetvā¹ yehi bhikkhūhi therassa avaṇṇo kathito, tesāṃ kattarayaṭṭhi-upāhanatelanālichattānaṃ pamussanabhāvamakāsi. Te attano parikkhāratthāya nivattā āgatamaggeneva gacchantāpi taṃ ṭhānaṃ sallakkhetuṃ na sakkonti. Paṭhamāṃ hi te alaṅkatapaṭiyattena maggena gantvā, taṃdivasaṃ pana visamaggena gacchantā tasmim̐ tasmim̐ṭhāne ukkuṭikaṃ nisīdantā jaṇṇukehi gacchanti. Te gumble ca gacche ca kaṇḍake ca maddantā attanā vasitasabhāgaṭṭhānaṃ gantvā tasmim̐ tasmim̐ khadirakhāṇuke laggitaṃ attano chattaṃ sañjānanti, upāhanaṃ kattarayaṭṭhiṃ telanāliṇca sañjānanti. Te tasmim̐ samaye “iddhimā ayaṃ bhikkhū”ti ṇatvā attano parikkhāramādāya “Dasabalassa paṭiyattasakkāro nāma evarūpo hoti”ti vadantā agamaṃsu.

Purato āgate bhikkhū Visākhā upāsikā attano gehe nisinnakāle pucchi “manāpaṃ nu kho bhante Revatassa vasanaṭṭhānaṃ”ti. Manāpaṃ upāsike Nandavanacittalatāvanapaṭibhāgaṃ taṃ senāsananti. Atha tesāṃ pacchato āgate bhikkhū pucchi “manāpaṃ ayyā Revatassa vasanaṭṭhānaṃ”ti. Mā puccha upāsike, kathetuṃ ayuttaṭṭhānaṃ, etaṃ ujaṅgalasakkarapāsāṇavisamakhadiravanaṃ eva, tattha so bhikkhu vasatīti.

Visākhā purimānaṃ pacchimānaṃca bhikkhūnaṃ kathaṃ sutvā “kesaṃ nu kho kathā saccā”ti pacchābhattaṃ gandhamālaṃ ādāya Dasabalassa upaṭṭhānaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinnā Satthāraṃ pucchi “bhante Revatattherassa vasanaṭṭhānaṃ ekacce ayyā vaṇṇanti, ekacce nindanti, kimetaṃ bhante”ti. “Visākhe ramaṇiyaṃ vā hotu mā vā, yasmim̐ ṭhāne ariyānaṃ cittaṃ ramati, tadeva ṭhānaṃ ramaṇiyaṃ nāmā”ti vatvā imaṃ gāthamāha—

“Gāme vā yadi vāraṇṇe, ninne vā yadi vā thale.

Yattha arahanto viharanti, taṃ bhūmirāmaṇeyyakan”ti².

Aparabhāge Bhagavā ariyagaṇamajjhe nisinno therāṃ “etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ lābhīnaṃ yadidaṃ Sīvali”ti³ etadagge ṭhapesi.

54. Athāyasmā Sīvalitthero arahattaṃ patvā patta-etadaggaṭṭhāno attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ

1. Nivattetvā (Ka)

2. Khu 1. 27; Khu 2. 344; Saṃ 2. 234 piṭṭhesu.

3. Am̐ 1. 24 piṭṭhe.

pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha.
Anuttānatthapadavaṇṇanameva karissāma.

55. **Sīlaṃ tassa asaṅkheyyanti** tassa Parumuttarassa Bhagavato sīlaṃ
asaṅkheyyaṃ.

Nava koṭisahassāni, asītisatakoṭiyo.

Paññāsasatasahassāni, chattimsā ca punāpare.

Ete saṃvaravinayā, Sambuddhena pakāsītā.

Peyyālamukhena niddiṭṭhā, sikkhāvinayasamvareti¹—

evaṃ vuttasikkhāpadāni bhikkhūnaṃ sāvakapaññattivasena vuttāni.
Bhagavato pana sīlaṃ **asaṅkheyyameva** saṅkhāturaṃ gaṇetuṃ
asakkuṇeyyanti attho. **Samādhivajirūpamo** yathā vajiraṃ
indanīlamaṇiveḷuriyamaṇiphalikamasāragallādīni ratanāni vijjhati
chiddāvachiddaṃ karoti, evameva Padumuttarassa Bhagavato
lokuttaramaggasamādhī paṭipakkhapaccanīkadhamme vijjhati bhindati
samucchindatīti attho. **Asaṅkheyyaṃ nāṇavaraṃ** tassa Buddhassa cattāri
saccāni sattatimsa bodhipakkhiyadhamme saṅkhatāsaṅkhatadhamme ca
jānituṃ paṭivijjhituṃ samatthaṃ
sayambhūñāṇasabbaññutaññāñādiñāṇasamūhaṃ **asaṅkheyyaṃ**, atītānāgata-
paccuppannādibhedena saṅkhāviraṇṇanti attho. **Vimutti ca anopamā**ti
saṅkilesehi vimuttattā sotāpattiphalādikā catasso vimuttiyo anupamā
upamārahitā “imā viya bhūtā”ti upametuṃ na sakkāti attho. Sesam
uttānatthamevāti.

Sīvalitthera-apadānavavaṇṇanā samattā.

4. Vaṅṇisatthera-apadānavavaṇṇanā

Catutthāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikaṃ āyasmato
Vaṅṇisattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha
tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa
Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare mahābhogakule nibbato vuddhippatto
dhammaṃ

1. Visuddhi 1. 44; Paṭisambhūti 1. 188 piṭṭhesu.

sotum gacchantehi nagaravāsīhi saddhim vihāram gantvā dhammaṃ suṇanto Satthāraṃ ekabhikkhum paṭibhānavantānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā Satthu adhikāraṃ katvā “ahampi anāgate paṭibhānavantānaṃ aggo bhaveyyan”ti patthanaṃ katvā Satthārā byākato yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu ubhayasampattiyo anubhavitvā imasmim Buddhuppāde Sāvattiyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā mātu paribbājikābhāvena aparabhāge paribbājakoti pākaṭo **Vaṅgīsoti** ca laddhanāmo tayo vede uggaṇhitvā tato ācariyaṃ ārādhetvā chavasīsajānanamantaṃ nāma sikkhitvā chavasīsaṃ nakhena ākoṭetvā “ayaṃ satto asukayoniyaṃ nibbatto”ti jānāti.

Brāhmaṇa “ayaṃ amhākaṃ jivikāya maggo”ti Vaṅgīsaṃ gahetvā gāmanigamarājadhāniyo vicariṃsu. Vaṅgīso tivassamatthake matānampi sīsaṃ āharāpetvā nakhena ākoṭetvā “ayaṃ satto asukayoniyaṃ nibbatto”ti vatvā mahājanassa kaṅkhācchedanatthaṃ te te jane āvāhetvā¹ attano attano gatiṃ kathāpeti. Tena tasmim mahājano abhippasīdati. So taṃ nissāya mahājanassa hatthato satampi sahasampi labhati. Brāhmaṇa Vaṅgīsaṃ ādāya yathāruci vicariṃsu. Vaṅgīso Satthu guṇe sutvā Satthāraṃ upasaṅkamitukāmo ahosi. Brāhmaṇa “samaṇo Gotamo māyāya taṃ āvaṭṭessati”ti paṭikkhipiṃsu.

Vaṅgīso tesam vacanaṃ anādiyitvā Satthu santikaṃ gantvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā taṃ pucchi “Vaṅgīsa kiñci sippaṃ jānāti”ti. Āma bho Gotama chavasīsamantaṃ nāmekam jānāmi, tena tivassamatthake matānampi sīsaṃ nakhena ākoṭetvā nibbattaṭṭhānaṃ jānāmīti. Atha Satthā tassa ekaṃ niraye nibbattassa sīsaṃ, ekaṃ manussesu, ekaṃ devesu, ekaṃ parinibbutassa sīsaṃ ārarāpetvā dassesi. So paṭhamasīsaṃ ākoṭetvā “bho Gotama ayaṃ satto niraye nibbatto”ti āha. Sādhu Vaṅgīsa suṭṭhu tayā diṭṭhaṃ, “ayaṃ satto kuhiṃ nibbatto”ti pucchi. Manussaloketi. Ayaṃ kuhinti. Devaloketi. Tiṇṇannampi nibbattaṭṭhānaṃ kathesi. Parinibbutassa pana sīsaṃ nakhena ākoṭento

1. Āvisāpetvā (Sī)

neva antaṃ na koṭiṃ passi. Atha naṃ Satthā “na sakkosi Vaṅgīsā”ti pucchi. Passatha bho Gotama upaparikkhāmi tāvāti punappunaṃ parivattetvāpi bāhirakamantena khīṇāsavassa sīsaṃ jānituṃ na sakkoti. Athassa matthakato sedo mucci. So lajjitvā tuṇhī ahosi. Atha naṃ Satthā “kilamasi Vaṅgīsā”ti āha. Āma bho Gotama imassa nibbattaṭṭhānaṃ jānituṃ na sakkomi. Sace tumhe jānātha, kathethāti. “Vaṅgīsa ahaṃ etampi jānāmi, ito uttaripi jānāmi”ti vatvā—

“Cutim yo vedi sattānaṃ, upapattiṇca sabbaso.

Asattaṃ sugataṃ Buddhaṃ, tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ.

Yassa gatiṃ na jānanti, devā gandhabbamānusa.

Khīṇāsavaṃ arahantaṃ, tamahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ”ti¹—

imā dve gāthāyo abhāsi. So tena hi bho Gotama taṃ vijjaṃ me dethāti apacitiṃ dassetvā Satthu santike nisīdi. Satthā “amhehi samānalingassa demā”ti āha. Vaṅgīso “yaṃ kiñci katvā mayā imaṃ mantāṃ gahetuṃ vaṭṭatī”ti brāhmaṇe upagantvā āha “tumhe mayi pabbajante mā cintayittha, ahaṃ mantāṃ uggaṇhitvā sakalajambudīpe jeṭṭhako bhavissāmi, tumhākampi tena bhaddameva bhavissatī”ti so mantatthāya Satthu santikaṃ upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yāci. Tadā ca thero Nigrodhakappo Bhagavato santike ṭhito hoti, taṃ Bhagavā āṇāpesi “Nigrodhakappa imaṃ pabbājehī”ti. Thero Satthu āṇāya taṃ pabbājetvā “mantaparivāraṃ tāva uggaṇhāhī”ti dvattiṃsākārakammaṭṭhānaṃ vipassanākammaṭṭhānaṃ ācikkhi. So dvattiṃsākārakammaṭṭhānaṃ sajjhāyantova vipassanāya kammaṭṭhānaṃ paṭṭhapesi. Brāhmaṇā taṃ upasaṅkamitvā “kiṃ bho Vaṅgīsa samaṇassa Gotamassa santike sippaṃ uggaḥitaṃ”ti pucchimsu, āma sikkhitaṃ, tena hi ehi gamissāmāti kiṃ sippasikkhanena, gacchatha tumhe na mayhaṃ tumhehi kattabbakiccanti. Brāhmaṇā “tvampi dāni samaṇassa Gotamassa vasaṃ āpanno, māyāya āvaṭṭito, kiṃ mayaṃ tava santike karissāmā”ti āgatamaggeneva pakkamimsu. Vaṅgīso vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ sacchākāsi.

1. Khu 1. 73, 378 piṭṭhesu.

96. Evaṃ thero arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **Padumuttaro nāma Jinoti-** ādimāha. Anuttānatthameva vaṇṇayissāma.

99. **Pabhāhi anurañjantoti** so Padumuttaro Bhagavā nīlapītādichabbaṇṇapabhāhi raṃsihi anurañjanto jalanto sobhayamāno vijjotamānoti attho. **Veneyyapadumānisoti** Padumuttarasūriyo attano vacanasāṅkhātena sūriyaraṃsiyā veneyyajanasāṅkhātapadumāni visesena bodhento pabodhento arahattamaggādhigamena phullitāni karotīti attho.

100. **Vesārajjehi sampannoti**—

“Antarāye ca niyyāne, Buddhatte āsavakkhaye.

Etesu catuṭṭhānesu, Buddho suṭṭhu visārado”ti—

evaṃ vuttacatuvesārajjañāṇehi sampanno samaṅgībhūto samannāgatoti attho.

105. **Vāḡiso vādisūdanoti** vādīnaṃ paṇḍitajanānaṃ īso padhāno “vāḡiso”ti vattabbe dakārassa gākāraṃ katvā evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Sakatthaparattavādaṃ sūdati paggharāpeti pākaṭaṃ karotīti vādisūdano.

110. **Māramasanāti** khandhamārādayo pañcamāre masati parāmasati viddhaṃsetīti māramasano. **Diṭṭhisūdanāti** vohāraparamatthasaṅkhātāṃ diṭṭhidassanaṃ sūdati paggharaṃ dīpetīti diṭṭhisūdano.

111. **Vissāmabhūmi santānanti** sakalasaṃsārasāgare santānaṃ kilamantānaṃ sotāpattimaggādi-adhigamāpanena vissāmabhūmi vissamaṭṭhānaṃ vūpasamaṇaṭṭhānanti attho.

132. **Tatohaṃ vihatārambhoti** tato Paccekabuddhassa sarīradassanena ahaṃ vihatārambho vinaṭṭhasārambho, vinaṭṭhamāno nimmado hutvā pabbajjaṃ saṃ suṭṭhu yāciṃ saṃyāciṃ ārocesinti attho. Sesam suviññeyyamevāti.

Vaṅḡisatthera-apadānavañṇanā samattā.

5. Nandakatthera-apadānavañṇanā

Pañcamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādikaṃ āyasmato Nandakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāroti-ādi sabbaṃ pāṭhānusārena suviññeyyamevāti.

Nandakatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Kāludāyitthera-apadānavañṇanā

Chaṭṭhāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādikaṃ āyasmato Kāludāyittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puññāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle Haṃsavatīnagare kulagehe nibbato viññutaṃ patto Satthu dhammadesanaṃ suṇanto Satthāraṃ ekaṃ bhikkhuṃ kulappasādakānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapentaṃ disvā tājjaṃ abhinīhārakammaṃ katvā taṃ ṭhānantaraṃ patthesi. Satthāpi byākāsi. So yāvajīvaṃ kusalaṃ katvā devamanussesu saṃsaranto amhākaṃ bodhisattassa mātukucchiyaṃ paṭisandhiggahaṇadivase devalokato cavitvā Kapilavatthusmiṃyeva amaccakule paṭisandhiṃ gaṇhi. Bodhisattena saha ekadivaseyeva jāto, taṃdivasaṃyeva naṃ dukūlacumbaṭakena nipajjāpetvā bodhisattassa upaṭṭhānaṃ nayimsu. Bodhisattena hi saddhiṃ Bodhirukkho, Rāhulamātā, cattāro nidhī, Ārohaniyahatthī, Kaṇḍako, Channo, Kāludāyīti ime satta ekadivase jātattā saha jātā nāma ahesuṃ. Athassa nāmaggaṇadivase sakalanagarassa udaggacittadivase jātattā **Udāyī**veva nāmaṃ karimsu. Thokaṃ kālādhātukattā pana Kāludāyīti paññāyittha. So bodhisattena saddhiṃ kumārakīlaṃ kīlanto vuddhiṃ agamāsi.

Aparabhāge Lokanāthe mahābhiniikkhamanaṃ nikkhamitvā anukkamena sabbaññutaṃ patvā pavattitavaradhammacakke Rājagahaṃ upanissāya Veḷuvane viharante Suddhodanamahārājā taṃ pavattiṃ sutvā purisasahassaparivāraṃ ekaṃ amaccaṃ “puttaṃ me idhānehi”ti pesesi. So Satthu dhammadesanāvelāyaṃ Satthu santikaṃ gantvā parisapariyante ṭhito dhammaṃ sutvā

saparivāro arahattaṃ pāpuṇi. Atha ne Satthā “etha bhikkhavo”ti hatthaṃ pasāresi. Sabbe taṃkhaṇaṃyeva iddhimayapattacīvaradharā vassasaṭṭhikatherā viya ahesuṃ. Arahattappattato paṭṭhāya ariyā nāma majjhattāva honti, tasmā rañṇā pesitasāsaṇaṃ Dasabalassa nārocesi. Rājā neva gato āgacchati, na sāsanaṃ suyyatīti aparampi amaccaṃ purisasahassaparivāraṃ pesesi. Tasmimpi tathā paṭipanne aparampīti etena nayena navapurisasahassaparivāre nava amacce pesesi. Sabbe gantvā arahattaṃ patvā tuṇhībhūtā ahesuṃ.

Atha rājā cintesi “ettakā janā mayi sinehābhāvena Dasabalassa idhāgamanatthāya na kiñci kathayimsu, ayaṃ kho pana Udāyī Dasabalena samavayo sahapamsukīlīko, mayi ca sinehavā, imaṃ pesessāmi”ti. Atha taṃ pakkosāpetvā “tāta tvaṃ purisasahassaparivāro gantvā Dasabalaṃ idhānehi”ti vatvā pesesi. So pana gacchanto “sacāhaṃ deva pabbajitūṃ labhissāmi, evāhaṃ Bhagavantaṃ idhānessāmi”ti vatvā rañṇā “pabbajitopi mama puttaṃ dassēhi”ti vutto Rājāgahaṃ gantvā Satthu dhammadesanāvelāya parisapariyante ṭhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaṃ patvā ehibhikkhubhāve paṭiṭṭhāsi. So arahattaṃ patvā “na tāvāyaṃ Dasabalassa kulanagaraṃ gantūṃ kālo, vassante pana upagate pabbatesu vanasaṇḍesu haritaṇṇasaṇḍhannāya bhūmiyā gamanakālo bhavissati”ti gamanakālaṃ āgamento vassante sampatte Satthu kulanagaraṃ gantūṃ gamanavaṇṇaṃ saṃvaṇṇesi. Vuttañcetaṃ theragāthāya¹—

“Aṅgārino dāni dumā bhadante,
Phalesino chadanaṃ vippabhāya.
Te accimantova pabhāsanti,
Samayo mahāvīra bhāgī rasānaṃ.

Dumāni phullāni manoramāni,
Samantato sabbadisā pavanti.
Pattaṃ pahāya phalamāsasānā,
Kālo ito pakkamanāya vīra.

1. Khu 2. 300 piṭṭhādīsu.

Nevā'tisītaṃ na panā'ti-uṇhaṃ,
Sukhā utu addhaniyā bhadante.
Passantu taṃ sākiyā koḷiyā ca,
Pacchāmukhaṃ rohiniyaṃ tarantaṃ.

Āsāya kasate khettaṃ, bījaṃ āsāya vappati.
Āsāya vāṇijā yanti, samuddaṃ dhanahāraḥ.
Yāya āsāya tiṭṭhāmi, sā me āsā samijjhatu.

Nā'tisītaṃ nā'ti-uṇhaṃ, nā'tidubbhikkhachātakaṃ.
Saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni.

Punappunaṃ ceva vapanti bījaṃ,
Punappunaṃ vassati devarājā.
Punappunaṃ khettaṃ kasanti kassakā,
Punappunaṃ dhaññaṃ upeti raṭṭhaṃ.

Punappunaṃ yācanaḥ caranti,
Punappunaṃ dānapatī dadanti.
Punappunaṃ dānapatī daditvā,
Punappunaṃ saggamupenti ṭhānaṃ.

Vīro¹ have sattayugaṃ puneti,
Yasmiṃ kule jāyati bhūripaṇṇo.
Maññaṃ mahāṃ sakkati devadevo,
Tayā hi jāto Muni saccaṇāmo.

Suddhodano nāma pitā Mahesino,
Buddhassa mātā pana Māyaṇāma.
Yā bodhisattaṃ parihariya kucchina,
Kāyassa bhedaṃ tidivamhi modati.

Sā Gotamī kālakatā ito cutā,
Dibbehi kāmehi samaṅgibhūtā.
Sā modati kāmaguṇehi pañcahi,
Parivāritā devaguṇehi tehi.

Buddhassa puttomhi asayhasāhino,
 Aṅgīrasassa'ppaṭimassa tādino.
 Pitupitā mayhaṃ tuvaṃ'si sakka,
 Dhammena me Gotama ayyakosī'ti.

“Ambā panasā kapiṭṭhā ca, pupphapallavalaṅkatā.
 Dhuvapphalāni savanti, khuddāmadhukakūpamā.
 Sevamāno ubho passe, gantukālo mahāyasa.

Jambū sumadhurā nīpā, madhugaṇḍidivapphalā.
 Tā ubhosu pajjotanti, gantukālo mahāyasa.

Tiṇḍukāni piyālāni, soṇṇavaṇṇā manoramā.
 Khuddakappaphalā niccam, gantukālo mahāyasa.

Kadalī pañcamocci ca, supakkaphalabhūsitā¹.
 Ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

Madhupphaladharā niccam, morarukkhā manoramā.
 Khuddakappaphalā niccam, gantukālo mahāyasa.

Hintālatālapantī ca, rajatakkhandhova jotare.
 Supakka²phalasañchannā, khuddakappā madhussavā.
 Phalāni tāni khādante, gantukālo mahāyasa.

Udumbarā'ruṇāvaṇṇā, sadāsumadhurapphalā.
 Ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

Itthambhūtā anakā te, nānāphaladharā dumā.
 Ubhopassesu lambanti, gantukālo mahāyasa.

Campakā salaḷā nāgā, sugandhā māluteritā.
 Supupphitagga jotanti, sugandhenābhipūjayum.
 Sādarā vinatāneva, gantukālo mahāyasa.

Punnāgā giripunnāgā, pupphitā dharaṇīruhā.
 Supupphitagga jotanti, sugandhenābhipūjayum.
 Sādarā vinatuggaggā, gantukālo mahāyasa.

1. Supattaphalagopitā (I)

2. Supatta (Ka)

Asokā koviḷārā ca, somanassakarā varā.
Sugandhā kaṇṇikā bandhā¹, rattavaṇṇehi bhūsitā.
Sādarā vinatuggaggā, samayo te mahāyasa.

Kaṇṇikārā phullitā niccam, sovaṇṇaramsijotakā.
Dibbagandhā pavāyanti, disā sabbāni sobhayaṃ.
Sādarā vinatāneva, samayo te mahāyasa.

Supattā gandhasampannā, ketakī dhanuketakī².
Sugandhā sampavāyanti, disā sabbābhigandhino.
Sādarā pūjayantāva, samayo te mahāyasa.

Mallikā jitisumanā, sugandhā khuddamallikā.
Disā sabbā pavāyanti, ubho magge pasobhayaṃ.
Sādarā te palambanti, samayo te mahāyasa.

Sindhuvārā sītagandhā, sugandhā māluteritā.
Disā sabbābhīpūjentā, ubho magge pasobhayaṃ.
Sādarā vinatuggaggā, samayo te mahāyasa.

Sīhā kesarasīhā ca, catuppadanisevitā.
Acchambhītā surāpāne, migarājā patāpino.

Sīhanādena pūjenti, sādarā te migābhībhū.
Maggamhi ubhato vūḷhā, samayo te mahāyasa.

Byagghā sindhavā nakulā, sādhurūpā bhayānakā.
Ākāse sampatantāva, nibbhītā yena kenaci.
Tehi te sādarā natā, samayo te mahāyasa.

Tidhā pabhinna³ chaddantā, surūpā sussarā subhā.
Sattappatiṭṭhitaṅgā te, ubho maggesu kūjino.
Sādarā hāsamānāva, samayo te mahāyasa.

Migā varāhā pasadā, citrāsā'vayavā subhā.
Ārohapariṇāhena, surūpā aṅgasamūṭā.
Ubho magge gāyamānāva, samayo te mahāyasa.

1. Kaṇṇikā gandhā (Ka)

2. Manuketakī (Ka)

3. Tidhammabhinnā (I)

Gokaṇṇā sarabhā rurū, ārohaṇiṇāhino.

Surūpā aṅgasampannā, sevamānāva accharuṃ.

Sevamānā tehi tadā, samayo te mahāyasa.

Dīpī acchā taracchā ca, tudarā varuṇā sadā.

Te dāni sikkhitā sabbe, mettāya tava tādino.

Te paccasevakā addhā, samayo te mahāyasa.

Sasā siṅgālā nakulā, kalandakāḷakā bahū.

Kasturā sūrā gandhā te, kevalā gāyamānāva.

Samayo te mahāyasa.

Mayūrā nīlagīvā te, susikhā subhapakkhikā.

Supiṇchā te sunadā ca, veḷuriyamaṇisannibhā.

Nādaṃ karontā pūjenti, kālo te pitudassane.

Suvaṇṇacitrahaṃsā ca, javahaṃsā vihācarā.

Te sabbe āsayā chuddhā, Jinadassanabyāvaṭā.

Madhurassarena kūjanti, kālo te pitudassane.

Haṃsā koṇcā sunadā te, cakkavākā nadīcarā.

Bakā balākā rucirā, jalakākā sarakukkuṭā.

Sādarābhinādino ete, kālo te pitudassane.

Citrā surūpā sussarā, sāḷikā suvataṇḍikā.

Rukkhaggā sampatantā te, ubho maggesu kūjino.

Tesu tesu nikūjanti, kālo te pitudassane.

Kokilā sakalā citrā, sadā mañjussarā varā.

Vimhāpitā te janataṃ, saddhimittādike surā.

Sarehi pūjayantāva, kālo te pitudassane.

Bhinkā kurarā sārā, pūritā kānane sadā¹.

Ninnādayantā pavanaṃ, aññamaññasamaṅgino.

Gāyamānā sareneva, kālo te pitudassane.

1. Pūritakānanāsadā (Ka)

Tittirā susarā sārā, susarā vanakukkuṭā.
 Mañjussarā rāmaṇeyyā, kālo te pitudassane.
 Setavālukasañchannā, supatitthā manoramā.
 Madhurodakasampuṇṇā, sarā jotanti te sadā.
 Tattha nhatvā pivitvā ca, samayo te ñātidassane.
 Kumbhīrāmakarākiṇṇā, valayā muñjarohitā.
 Macchakacchapabyāviddhā, sarā sītodakā¹ subhā.
 Tattha nhatvā pivitvā ca, samayo te ñātidassane.
 Nīluppalasamākiṇṇā, tathā rattuppalehi ca.
 Kumuduppalasamkiṇṇā, sarā sobhanti'nekadhā.
 Tattha sītalakā toyā, samayo te ñātidassane.
 Puṇḍarīkehi sañchannā, padumehi samohatā.
 Ubho maggesu sobhanti, pokkharañño tahiṃ tahiṃ.
 Tatthodakāni nhāyanti, samayo te ñātidassane.
 Setapulinasamkiṇṇā, supatitthā manoramā.
 Sītodakamahoghehi, sampuṇṇā tā nadī subhā.
 Ubho maggehi sandanti, samayo te ñātidassane.
 Maggassa ubhatopasse, gāmanigamasamākulā.
 Saddhā pasannā janatā, ratanattayamāmākā.
 Tesāṃ sampuṇṇasaṅkappo, samayo te ñātidassane.
 Tesu tesu padesesu, devā mānussakā ubho.
 Gandhamālābhipūjenti, samayo te ñātidassane”ti.

Evaṃ thero saṭṭhimattāhi gāthāhi Satthu gamanavaṇṇaṃ saṃvaṇṇesi.
 Atha kho Bhagavā “Kāḷudāyī mama gamanaṃ pattheti, pūressāmissa
 saṅkappan”ti tattha gamane bahūnaṃ viśesādhigamaṃ disvā
 vīsatisahassakhīṇāsavaparivuto Rājagahato aturitacārīkāvasena
 vuttappakāraphalāphale² anubhavanto dvipadacatuppadādisamūhānaṃ
 sevanapūjāya pūjyamāno vuttappa-kārasugandhapupphagandhehi
 gandhiyamāno gāmanigamavāsīnaṃ saṅgahaṃ kurumāno

 1. Setodakā (I)

2. Pītisukhaṃ (Sī)

Kapilavatthugāmimaggaṃ paṭipajji. Thero iddhiyā Kapilavatthum gantvā rañño purato ākāse ṭhito adiṭṭhapubbari vesaṃ disvā raññā “kosi tvaṇ”ti pucchito “sace amaccaputtaṃ tayā Bhagavato santike pesitaṃ na jānāsi, evaṃ jānāhi”ti vadanto—

“Buddhassa puttomhi asayhasāhino,
 Aṅgīrasassa’ppaṭimassa tādino.
 Pitupitā mayhaṃ tuvaṇ’si sakka,
 Dhammena me Gotama ayyakosī”ti¹—

gāthamāha.

Tattha **Buddhassa puttomhī**ti Sabbaññubuddhassa ure vāyāmajanitāhi dhammadesanāhi jātātāya orasaputto amhi. **Asayhasāhinoti** abhisambodhito pubbe ṭhapetvā mahābodhisattaṃ aññehi sahitum asakkuṇeyyattā asayhassa sakalabodhisambhārassa, mahākaruṇākārassa ca sahanato tato parampi aññehi sahitum abhibhavitum asakkuṇeyyattā asayhānaṃ pañcannaṃ mārānaṃ sahanato abhibhavanato āsayānusayacaritādhimutti-
 ādivibhāgāvabodhena² yathārahaṃ veneyyānaṃ
 diṭṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi anusāsanīsaṅkhātassa aññehi
 asayhassa Buddhakiccassa sahanato tattha vā sādhu-kārībhāvato
 asayhasāhino. **Aṅgīrasassāti** aṅgīkatasīlādisampattikassa. “Aṅgamaṅgehi
 niccharaṇaka-obhāsassā”ti apare. Keci pana “Aṅgīraso Siddhatthoti imāni
 dve nāmāni pitarāyeva gahitānī”ti vadanti. **Appaṭimassāti** anupamassa
 iṭṭhādīsu tādīlakkaṇasampattiyā tādino. **Pitupitā mayhaṃ tuvaṇ’sīti**
 ariyajātivaseṇa mayhaṃ pitu Sammāsambuddhassa lokavohāravaseṇa tvaṇ
 pitā asi. **Sakkāti** vaṃseṇa³ rājānaṃ ālapati. **Dhammenāti** sabhāveṇa
 ariyajātilokiyajātihi dvinnāṃ jātīnaṃ sabhāvasamodhāneṇa. **Gotamāti**
 gottena rājānaṃ ālapati. **Ayyakosīti** pitāmaho ahosi. Ettha ca “Buddhassa
 puttomhī”ti-ādiṃ vadanto thero aññaṃ byākāsi.

1. Khu 2.301 piṭṭhe.

2. ...vabodhane (Sī)

3. Jātivaseṇa (Sī)

Evam pana attānaṃ jānāpetvā haṭṭhatuṭṭhena raññā mahārahe pallaṅke nisīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabhojanassa pattam pūretvā patte dinne gamanākāraṃ dassesi. “Kasmā gantukāmattha, bhuñjathā”ti vutte Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmīti. Kahaṃ pana Satthāti. Vīsatisahassabhikkhuparivāro tumhākaṃ dassanattāya maggaṃ paṭipannoti. Tumhe imaṃ piṇḍapātaṃ bhuñjatha, aññaṃ Bhagavato haratha. Yāva ca mama putto imaṃ nagaraṃ pāpuṇāti, tāvassa itoyeva piṇḍapātaṃ harathāti. Thero bhattakiccaṃ katvā rañño ca parisāya ca dhammaṃ desetvā Satthu āgamanato puretameva rājanivesanaṃ ratanattayaguṇesu abhippasannaṃ karonto sabbesaṃ passantānaṃyeva Satthu āharitabbabhattapuṇṇaṃ pattam ākāse vissajjetvā sayampi vehāsaṃ abbhuggantvā piṇḍapātaṃ upanetvā Satthu hatthe ṭhapesi. Satthāpi taṃ piṇḍapātaṃ paribhuñji. Evaṃ satṭhiyojanaṃ maggaṃ divase divase yojanaṃ gacchantassa Bhagavato rājagehato bhattaṃ āharitvā adāsi. Bhagavā kameṇa Kapilavatthunagaraṃ patvā punadivase rājavīthiyaṃ piṇḍāya carati. Taṃ sutvā Suddhodanamahārājā tattha gantvā “mā evaṃ kattabbaṃ maññi, nayidaṃ rājavaṃsappaveṇi”ti. “Ayaṃ tumhākaṃ mahārāja vaṃso, idiso amhākaṃ pana Buddhavaṃso”ti vatvā—

“Uttiṭṭhe nappamajjeyya, dhammaṃ sucaritaṃ care.

Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi ca.

Dhammaṃ care sucaritaṃ, na naṃ duccharitaṃ care.

Dhammacārī sukhaṃ seti, asmiṃ loke paramhi cā”ti¹—

dhammaṃ desesi. Rājā sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tato rājā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā sakamandire bhojetvā sampavāretvā bhojanāvasāne **Dhammapāla**jātakam² sutvā sapaṇiso anāgāmiphale patiṭṭhahi. Aparabhāge setacchattassa heṭṭhā nipannova arahattaṃ patvā parinibbāyi.

Tato Bhagavā Rāhulamātuyā bimbādeviyā pāsādaṃ gantvā tassā dhammaṃ desetvā sokaṃ vinodetvā **Candakinnarī**jātakadesanāya³ pasādaṃ janetvā Nigrodhārāmaṃ agamāsi. Atha bimbādevī puttaṃ Rāhulakumāraṃ āha “gaccha tava pitu santakaṃ dhanam yacāhi”ti. Kumāro

1. Khu 1. 38. 39 piṭṭhesu.

2. Khu 5. 214 piṭṭhādīsu.

3. Khu 5. 277 piṭṭhādīsu.

1. Am 1. 25 pitṭhe.

sugatīsuyeva saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Rājagahe Bimbisāraraṇṇo putto hutvā nibbatti, **Abhayot**vevassa nāmaṃ karimsu. So vayappatto Nigaṇṭhehi saddhiṃ vissāsiko hutvā caranto ekadivasam Nigaṇṭhena Nāṭaputtana Satthu vādāropanatthāya pesito nipuṇapañhaṃ pucchitvā nipuṇabyākaraṇaṃ sutvā pasanno Satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānānurūpaṃ ñāṇaṃ pesetvā na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

195. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Abhayatthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Lomasakaṇḍiyatthera-apadānavañṇanā

Aṭṭhamāpadāne **imamhi Bhaddake kappeti**-ādikam¹ āyasmato Lomasakaṇḍiyattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Kassapassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbatto saddho pasanno ahosi. Aparo Candano nāma tassa sahāyo cāsi. Te dvepi Satthu santike dhammaṃ sutvā pasannamānasā pabbajitvā yāvajīvaṃ sīlaṃ rakkhitvā superisuddhasīlā tato cutā devaloke nibbattitvā ekaṃ Buddhantaraṃ dibbasukhaṃ anubhaviṃsu. Tesu ayaṃ imasmiṃ Buddhuppāde Sākiyakule nibbattitvā aparo Candano devaputto hutvā Tāvatisabhavane nibbatti. Atha so Sakyakulappasādakena Kāḷudāyina ārādhitena Bhagavatā Sakyarājūnaṃ mānamaddanāya kataṃ **Vessantaradhammadesanāya**² pokkharavassa-iddhipāṭihāriyaṃ disvā pasannamānaso pabbajitvā Majjhimanikāye vuttaṃ **Bhaddekarattasuttantadesana**³ sutvā araṇṇavāsaṃ vasanto Bhaddekarattasuttantadesanānusāsanaṃ saritvā tadanusārena ñāṇaṃ pesetvā kammaṭṭhānaṃ manasi karitvā arahattaṃ pāpuṇi.

1. Imamhi bhaddakappamhi (I) 2. Khu 6. 312 piṭṭhādīsu. 3. Ma 3. 240 piṭṭhādīsu.

225. Arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā sañjātasomanasso pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **imamhi Bhaddake kappeti**-ādimāha. Tattha kappo tāva catubbidho—sārakappo varakappo maṇḍakappo bhaddakappoti. Tesu yasmiṃ kappe eko Buddhho uppajjati, ayaṃ **sārakappo** nāma. Yasmiṃ dve vā tayo vā Buddhā uppajjanti, ayaṃ **varakappo** nāma. Yasmiṃ cattāro Buddhā uppajjanti, ayaṃ **maṇḍakappo** nāma. Yasmiṃ pañca Buddhā uppajjanti, ayaṃ **bhaddakappo** nāma. Aññattha pana—

“Sārakappo maṇḍakappo, sāramaṇḍakappo tathā.
Varakappo bhaddakappo, kappā pañcavidhā siyūṃ.
Eko dve tayo cattāro, pañca Buddhā yathākkamaṃ.
Etesu pañcakappesu, uppajjanti vināyakā”ti—

evaṃ pañca kappā vuttā. Tesu ayaṃ kappo “Kakusandho Koṇāgamano Kassapo Gotamo Metteyyo”ti pañcabuddhapaṭimaṇḍitattā bhaddakappo nāma jāto.

Tasmā imasmiṃ bhaddakappamhi Kassapo Nāyako uppajjīti sambandho. Sesam uttānatthamevāti.

Lomasakaṅgiyattthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Vanavacchatthera-apadānavañṇanā

Navamāpadāne **imamhi Bhaddake kappeti**-ādikaṃ āyasmato Vanavacchattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Kassapassa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saddhājāto pabbajitvā parisuddhaṃ brahmacariyaṃ caritvā tato cuto devaloke nibbatto, tato cuto arañṇāyatane bhikkhūnaṃ samīpe kapotayoniyaṃ nibbatto. Tesu mettacitto dhammaṃ sutvā tato cuto devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Kapilavatthusmiṃ brāhmaṇakule nibbatti. Tassa mātukucchigatakāleyeva mātu dohaḷo udapādi vane vasitum vane

vijāyitum. Tato icchānurūpavasena vane vasantiyā gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. Gabbhato nikkhantañca naṃ kāsāvakaṇḍena paṭiggaheṣum. Tadā bodhisattassa uppannakālo, rājā taṃ kumāraṃ āharāpetvā saheva posesi. Atha bodhisatto mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhamitvā pabbajitvā chabbassāni dukkarakārikaṃ katvā Buddhhe jāte so Mahākassapassa santikaṃ gantvā tassovāde pasanno tassa santikā Buddhuppādabhāvaṃ sutvā Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ sutvā pabbajitvā na cirasseva chaḷabhiñño arahā ahosi.

251. So arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **imamhi Bhaddake kappeti**-ādimāha. Tattha **brahmabandhu mahāyasoti** ettha brāhmaṇānaṃ bandhu ñātakoti brāhmaṇabandhūti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ “Brahmabandhū”ti vuttanti veditabbaṃ. Lokattayabyāpakayasattā Mahāyasos¹. Sesāṃ sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Vanavacchatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Cūlasugandhatthera-apadānavañṇanā

Dasamāpadāne **imamhi Bhaddake kappeti**-ādikaṃ āyasmato Sugandhattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Kassapasammāsambuddhakāle Bārāṇasiyaṃ vibhavasampanne kule nibbatto viññutaṃ patvā Satthu santike dhammaṃ sutvā sabbadā namassamāno mahādānaṃ dadamāno māsassa sattakkhattum Bhagavato Gandhakuṭiyā catujjātigandhena vilimpesi. “Mama nibbattanibbattaṭṭhāne sarīrato sugandhagandho nibbattatū”ti patthanaṃ akāsi. Bhagavā taṃ byākāsi. So yāvatāyukaṃ ṭhatvā puñṇāni karonto tato cuto devaloke nibbatto kāmāvacaralokaṃ sarīragandhena sugandhaṃ kurumāno **Sugandhadevaputtoti** pākaṭo ahosi. So devalokasampattiyo anubhavitvā tato cuto imasmim Buddhuppāde

1. Natthi (Sī)

mahābhogakule nibbatti, tassa mātukucchigatasseva mātuyā sarīragandhena sakalagehaṃ sakalanagarañca sugandhena ekagandhaṃ ahosi, jātakkaṇṇa sakalaṃ Sāvatthinagaraṃ sugandhakaraṇḍako viya ahosi, tenassa **Sugandhoti** nāmaṃ karim̐su. So vuddhiṃ agamāsi. Tadā Satthā Sāvatthiyaṃ patvā Jetavanamahāvihāraṃ paṭiggahehi, taṃ disvā pasannamānaso Bhagavato santike pabbajitvā na cirasseva saha paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Tassa uppannadivasato paṭṭhāya yāva parinibbānā etthantare nipannaṭṭhānādīsu sugandhameva vāyi. Devāpi dibbacuṇṇadibbagandhapupphāni okiranti.

272. Sopi thero arahattaṃ patvā attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **imamhi Bhaddake kappeti-** ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthattā ca suviññeyyameva, kevalaṃ puññanānattaṃ nāmanānattañca viseso.

Cūlasugandhatthera-apadānavañṇanā samattā.

Pañcapaññāsamavaggavañṇanā samattā.

56. Yasavagga

1. Yasatthera-apadānavañṇanā

Chappaññāsame vagge paṭhamāpadāne **mahāsamuddaṃ oggayhāti-** ādikaṃ āyasmato Yasattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle mahānubhāvo nāgarājā hutvā Buddhappamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ attano bhavanaṃ netvā mahādānaṃ pavattesi, Bhagavantaṃ mahagghena ticīvarena acchādesi, ekekañca bhikkhuṃ mahaggheneva paccekadussayugena sabbena ca samaṇaparikkhārena. So tena puññakammaṃ devamanussesu saṃsaranto Siddhatthassa Bhagavato kāle seṭṭhiputto hutvā Mahābodhimaṇḍalaṃ sattahi ratanehi pūjesi. Kassapassa Bhagavato kāle sāsane pabbajitvā samaṇadhammaṃ akāsi. Evaṃ so sugatīsu yeva saṃsaranto amhākaṃ Bhagavato kāle Bārāṇasiyaṃ Mahāvibhavaṃ seṭṭhino

putto hutvā Sujātāya Bhagavato khīrapāyāsaṃ dinnāya seṭṭhidhītāya kucchimhi nibbatti, **Yaso** nāma nāmena paramasukhumālo. Tassa tayo pāsādā honti—eko hemantiko, eko gimhiko, eko vassikoti. So vassike pāsāde vassike cattāro māsē nippurisehi tūriyehi paricārayamāno vasati, heṭṭhāpāsādaṃ na otarati. Hemantike pāsāde cattāro māsē suphusitavātapānakavāṇe tattheva paṭivasati. Gimhike pāsāde bahukavāṇavātapānājālāhi sampanne tattheva vasati. Hatthapādānaṃ sukhumālatāya bhūmiyaṃ nisajjādikkamā natthi. Simbalitulādipuṇṇasabhāve¹ attharivā tattha upadhānāni kiccāni karoti. Evaṃ devaloke devakumāro viya pañcahi kāmagaṇehi samappitassa samaṅgibhūtassa paricārayamānassa paṭikacceva niddā okkami, pariyanassāpi niddā okkami, sabbarattiyo ca telapadīpo jhāyati. Atha kho Yaso kulaputto paṭikacceva pabujjhivā addasa sakaṃ pariyaṇaṃ supantaṃ aññissā kacche vīṇaṃ, aññissā kaṇṭhe mudingaṃ, aññissā kacche ālambaraṃ, aññaṃ vikesikaṃ, vikkheḷikaṃ, aññaṃ vippalapantiyo hatthapattaṃ susānaṃ maññe, disvānassa ādīnava pāturahosi, nibbidāya cittaṃ saṇṭhāsi. Atha kho Yaso kulaputto udānaṃ udānesi “upaddutaṃ vata bho, upassaṭṭhaṃ vata bho”ti.

Atha kho Yaso kulaputto suvaṇṇapādukāyo ārohitvā yena nivesanadvāraṃ tenupasaṅkami, amanussā dvāraṃ vivarīṃsu “mā Yasassa kulaputtassa koci antarāyamakāsi agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyā”ti. Atha kho Yaso kulaputto yena nagaradvāraṃ tenupasaṅkami, amanussā dvāraṃ vivarīṃsu “mā Yasassa kulaputtassa koci antarāyamakāsi agārasmā anagāriyaṃ pabbajjāyā”ti. Atha kho Yaso kulaputto yena Isipatanaṃ Migadāyo tenupasaṅkami.

Tena kho pana samayena Bhagavā rattiyaṃ paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya ajjhokāse caṅkamatī, addasā kho Bhagavā Yasaṃ kulaputtaṃ dūratova āgacchantāṃ, disvāna caṅkamā orohitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho Yaso kulaputto Bhagavato avidūre udānaṃ udānesi “upaddutaṃ vata bho, upassaṭṭhaṃ vata bho”ti. Atha kho Bhagavā Yasaṃ

1. Pabhāve (Ka)

kulaputtam etadavoca “idam kho Yasa anupaddutam, idam anupassattham, ehi Yasa nisida, dhammam te desessami”ti. Atha kho Yaso kulaputto “idam kira anupaddutam, idam anupassatthan”ti hattho udaggo suvaṇṇapādukāhi orohitvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi, ekamantam nisinnassa kho Yasassa kulaputtassa Bhagavā anupubbim katham kathesi, seyyathidam, dānakatham sīlakatham saggakatham kāmānam ādīnavam okāram saṅkilesam nekkhamme ānisaṁsam pakāsesi. Yadā Bhagavā aññāsi Yasam kulaputtam kallacittam muducittam vinīvaraṇacittam udaggacittam pasannacittam, atha yā Buddhānam sāmukkaṁsikā dhammadesanā, tam pakāsesi dukkham samudayam nirodham maggam. Seyyathāpi nāma suddham vattham apagatakāḷakam sammadeva rajanam paṭiggaṇheyya, evameva Yasassa kulaputtassa tasmimyeva āsane virajam vītamalam dhammacakkhum udapādi “yam kiñci samudayadhammam, sabbam tam nirodhadhamman”ti.

Atha kho Yasassa kulaputtassa mātā pāsādam abhiruhitvā Yasam kulaputtam apassantī yena seṭṭhi gahapati tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā seṭṭhim gahapatim etadavoca “putto te gahapati Yaso na dissati”ti. Atha kho seṭṭhi gahapati catuddisā assadūte uyyojetvā sāmāmyeva yena Isipatanam Migadāyo tenupasaṅkami. Addasā kho seṭṭhi gahapati suvaṇṇapādukānam nikkhepam, disvāna tamyeva anugamāsi. Addasā kho Bhagavā seṭṭhim gahapatim dūratova āgacchantam, disvāna Bhagavato etadahosi “yannūnāham tathārūpam iddhābhisaṅkhārām abhisaṅkhareyyam, yathā seṭṭhi gahapati idha nisinno idha nisinnam Yasam kulaputtam na passeyyā”ti. Atha kho Bhagavā tathārūpam iddhābhisaṅkhārām abhisaṅkharesī. Atha kho seṭṭhi gahapati yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam etadavoca “api bhante Bhagavā Yasam kulaputtam passeyyā”ti. Tena hi gahapati nisida, appeva nāma idha nisinno idha nisinnam Yasam kulaputtam passeyyāsīti. Atha kho seṭṭhi gahapati “idheva kirāham nisinno idha nisinnam Yasam kulaputtam passissāmi”ti hattho udaggo Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi, ekamantam nisinnassa kho seṭṭhissa gahapatissa Bhagavā anupubbim katham kathesi -pa-. Aparappaccayo Satthu sāsane Bhagavantam etadavoca “abhikkantam bhante, abhikkantam bhante,

seyyathāpi bhante nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya mūlhaṃ vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya ‘cakkhumanto rūpāni dakkhanti’ti, evamevaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammañca bhikkhusaṃghaṃ, upāsakaṃ maṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan”ti. Sova loke paṭhamāṃ upāsako ahosi tevāciko.

Atha kho Yasassa kulaputtassa pituno dhamme desiyamāne yathādiṭṭhaṃ yathāviditaṃ bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimucci. Atha kho Bhagavato etadahosi “Yasassa kho kulaputtassa pituno dhamme desiyamāne yathādiṭṭhaṃ yathāviditaṃ bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, abhabbo kho Yaso kulaputto hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjituṃ, seyyathāpi pubbe agārikabhūto, yannūnāhaṃ taṃ iddhābhisaṅkhāraṃ paṭippassambheyyan”ti. Atha kho Bhagavā taṃ iddhābhisaṅkhāraṃ paṭippassambhesi. Addasā kho seṭṭhi gahapati Yasāṃ kulaputtaṃ nisinnaṃ, disvāna yasāṃ kulaputtaṃ etadavoca “mātā te tāta Yasa paridevasokasamāpannā, dehi mātuyā jīvitān”ti. Atha kho Yaso kulaputto Bhagavantaṃ ullokesi. Atha kho Bhagavā seṭṭhiṃ gahapatiṃ etadavoca “taṃ kiṃ maññasi gahapati, Yassa sekkhena ñāṇena sekkhena dassanena dhammo diṭṭho vidito seyyathāpi tayā, tassa yathādiṭṭhaṃ yathāviditaṃ bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, bhabbo nu kho so gahapati hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjituṃ seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti. No hetāṃ bhante. Yasassa kho gahapati kulaputtassa sekkhena ñāṇena sekkhena dassanena dhammo diṭṭho vidito seyyathāpi tayā, tassa yathādiṭṭhaṃ yathāviditaṃ bhūmiṃ paccavekkhantassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, abhabbo kho gahapati Yaso kulaputto hīnāyāvattitvā kāme paribhuñjituṃ seyyathāpi pubbe agārikabhūto”ti. Lābhā bhante Yasassa kulaputtassa, suladdhaṃ bhante Yasassa kulaputtassa, yathā Yasassa kulaputtassa anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttaṃ, adhivāsetu me bhante Bhagavā ajjatanāya bhattaṃ Yasena kulaputtena pacchāsamaṇenāti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhaveṇa. Atha kho seṭṭhi

gahapati Bhagavato adhvāsanaṃ viditvā uṭṭhāyāsanaṃ Bhagavantam abhivādetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Atha kho Yaso kulaputto acirapakkante seṭṭhimhi gahapatimhi Bhagavantam etadavoca “labheyyāhaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjāṃ, labheyyaṃ upasampadan”ti. “Ehi bhikkhū”ti Bhagavā avoca “Svākkhāto dhammo, cara brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyāyā”ti, sāva tassa āyasmato upasampadā ahosi.

1. Arahā pana hutvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **mahāsamuddaṃ oggayhāti**-ādimāha. Tattha **samuddanti** aṅgulimuddāya saṃ suṭṭhu dassetabbato samuddo, atha vā saṃ suṭṭhu udiyati khobbiyati pasodhiyati ghosanaṃ karonto āluḷiyatīti samuddo, mahanto ca so samuddo cāti mahāsamuddo, taṃ mahāsamuddaṃ. **Oggayhāti** ajjhogāhetvā abbhantaraṃ pavisitvā tassa mahāsamuddassa anto pavisitvā, sāmyatthe cetam upayogavacananti daṭṭhabbaṃ. **Bhavanaṃ me sumāpitanti** ettha bhavanti nibbattanti nivasanti catūhi iriyāpathehi vāsaṃ kappenti etthāti bhavanaṃ, mayhaṃ taṃ bhavanaṃ taṃ vimānaṃ taṃ pāsādaṃ pañca-pākārakūṭāgārehi saṃ suṭṭhu māpitaṃ nagaraṃ, attano balena suṭṭhu nimmitanti attho. **Sunimmitā pokkharaṇī**ti sumahantā hutvā bhūtā itā gatā pavattā khaṇitā katāti pokkharaṇī, macchakacchapapupphapulina-titthamadhurodakādīhi suṭṭhu nibbattā nimmitāti attho. **Cakkavākūpakūjītī** cakkavākakukkuṭahaṃsādīhi kūjītā ghoṣitā nāditā sā pokkharaṇīti sambandho. Ito paraṃ nadīvanadvipadacatuppapādapapakkhīnaṃ vaṇṇaṇca Sumedhassa Bhagavato dassanaṇca nimantetvā Sumedhassa Bhagavato dānakkamaṇca suviññeyyameva.

Lokāhutipaṭiggahanti ettha loka āhuti lokāhuti, kāmarūpārūpasāṅkhātassa lokassa āhutiṃ pūjāsakkāraṃ paṭiggaṇhātīti lokāhutipaṭiggahaṃ, Sumedhaṃ Bhagavantanti attho. Sesaṃ byākaraṇadānaṇca arahattappattaphalaṇca suviññeyyamevāti.

Yasatthera-apadānavañṇanā samattā.

2. Nadīkassapatthera-apadānavañṇanā

Dutiyāpadāne **Padumuttarassa Bhagavatoti**-ādikaṃ āyasmato Nadīkassapattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhave vivaṭṭupanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto ekadivasam Satthāraṃ piṇḍāya carantaṃ disvā pasannamānaso attanā ropitassa ambarukkhasa paṭhamuppannaṃ manosilāvaṇṇaṃ ekaṃ ambaphalaṃ adāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Magadharaṭṭhe brāhmaṇakule Uruvelakassapassa bhātā hutvā nibbatto vayappatto nissaraṇajjhāsayaṭāya gharāvāsaṃ anicchanto tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā tīhi tāpasasatehi saddhiṃ Neraṇjarāya nadiyā tīre assamaṃ māpetvā viharati. Nadītīre vasanato Kassapagottattāya ca **Nadīkassapoti** samañña ahoṣi. Tassa Bhagavā sapaṇisassa ehibhikkhubhāvena upasampadaṃ adāsi. So Bhagavato Gayāsīse **Ādittapariyāya desanāya**¹ arahatte paṭiṭṭhāsi.

Tatrāyaṃ anupubbikathā—Satthā Yasam kulaputtaṃ pabbājetvā Uruvelāyaṃ tayo bhātikajaṭile dametuṃ yena Uruvelā tadavasari. Tena kho pana samayena Uruvelāyaṃ tayo jaṭilā paṭivasanti Uruvelakassapo Nadīkassapo Gayākassapoti, tesu Uruvelakassapo jaṭilo pañcannaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho, Nadīkassapo jaṭilo tiṇṇaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho, Gayākassapo jaṭilo dvinnaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako hoti vināyako aggo pamukho pāmokkho. Atha kho Bhagavā yena Uruvelakassapassa jaṭilassa assamo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca “sace te Kassapa agaru, vaseyyāma ekarattaṃ agyāgāre”ti. Na kho me mahāsamaṇa garu, caṇḍettha nāgarājā iddhiṃ āsiviso ghoraviso, so taṃ mā viheṭṭhesīti. Dutiyampi kho Bhagavā Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca -pa-. Tatiyampi -pa- so taṃ mā viheṭṭhesīti. Appeva maṃ na viheṭṭheyya, iṅgha tvaṃ Kassapa anujānāhi

1. Vi 3. 44; Saṃ 2. 251 piṭṭhādīsu.

agyāgāranti. Vihara mahāsamaṇa yathāsukhanti. Atha kho Bhagavā agyāgāraṃ pavasitvā tiṇasanthārakaṃ paññāpetvā nisīdi pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā.

Addasā kho so nāgo Bhagavantaṃ pavitṭhaṃ, disvā dummano padhūpāyi. Atha kho Bhagavato etadahosi “yannūnāhaṃ imassa nāgassa anupahacca chaviṇca cammaṇca maṃsaṇca nhāruṇca aṭṭhiṇca aṭṭhimiṇjaṇca tejasā tejaṃ pariyādiyeyyaṃ”ti. Atha kho Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisankhāraṃ abhisankharitvā padhūpāyi. Atha kho so nāgo makkhaṃ asahamāno pajjali. Bhagavāpi tejodhātum samāpajjitvā pajjali. Ubhinnaṃ sajotibhūtānaṃ agyāgāraṃ ādittaṃ viya hoti sampajjalitaṃ sajotibhūtaṃ. Atha kho te jaṭilā agyāgāraṃ parivāretvā evamāhaṃsu “abhirūpo vata bho mahāsamaṇo nāgena viheṭhiyati”ti. Atha kho Bhagavā tassā rattiya accayena assa nāgassa anupahacca chaviṇca cammaṇca maṃsaṇca nhāruṇca aṭṭhiṇca aṭṭhimiṇjaṇca tejasā tejaṃ pariyādiyitvā patte pakkipitvā Uruvelakassapassa jaṭilassa dassesi “ayaṃ te Kassapa nāgo pariyādinno assa tejasā tejo”ti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma caṇḍassa nāgarājassa iddhimato āsivisassa ghoravisassa tejasā tejaṃ pariyādiyissati, na tveva kho arahā yathā ahan”ti.

Nerañjarāyaṃ Bhagavā,
Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ avoca.
Sace te Kassapa agaru,
Viharemu ajjaṇho aggisālamhīti.

Na kho me mahāsamaṇa garu,
Phāsukāmovā taṃ nivāremi.
Caṇḍettha nāgarājā,
Iddhimā āsiviso ghoraviso.
So taṃ mā viheṭhesīti.

Appeva maṃ na viheṭṭheyya,
 Iṅgha tvaṃ Kassapa anujānāhi agyāgāranti.
 Dinnanti naṃ viditvā,
 Abhīto pāvisi bhayamatīto.

 Disvā isiṃ pavitṭhaṃ,
 Ahināgo dummano padhūpāyi.
 Sumanamanaso adhimano,
 Manussanāgopi tattha padhūpāyi.

 Makkhañca asahamāno,
 Ahināgo pāvakova pajjali.
 Tejodhātusukusalo,
 Manussanāgopi tattha pajjali.

 Ubhinnam sajotibhūtānam,
 Agyāgāram ādittam hoti sampajjalitam sajotibhūtam.
 Udicchare jaṭilā,
 Abhirūpo vata bho mahāsamaṇo.
 Nāgena viheṭṭhiyatīti bhaṇanti.

 Atha tassā rattiyā accayena,
 Hatā nāgassa acciyo honti.
 Iddhimato pana ṭhitā,
 Anekavaṇṇā acciyo honti.

 Nīlā atha lohikā,
 Mañjiṭṭhā pītakā phalikavaṇṇāyo.
 Aṅgīrasassa kāye,
 Anekavaṇṇā acciyo honti.

 Pattamhi odahitvā,
 Ahināgam brāhmaṇassa dassesi.
 Ayam te Kassapa nāgo,
 Pariyādinno assa tejasā tejoti.

Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavato iminā iddhipāṭihāriyena abhippasanno Bhagavantam etadavoca “idheva mahāsamaṇa vihara, aham te dhuvabhattenā¹”ti.

Paṭhamam pāṭihāriyam.

Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa assamassa avidūre aññatarasmim vanasaṇḍe vihāsi. Atha kho cattāro mahārājāno abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṃ vanasaṇḍam obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā catuddisā aṭṭhamasu seyyathāpi mahantā aggikkhandhā. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam etadavoca “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitam bhattam, ke nu kho te mahāsamaṇa abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇā kevalakappaṃ vanasaṇḍam obhāsetvā yena tvaṃ tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā tam abhivādetvā catuddisā aṭṭhamasu seyyathāpi mahantā aggikkhandhā”ti. Ete kho Kassapa cattāro mahārājāno yenāham tenupasaṅkamimsu dhammassavanāyāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma cattāropi mahārājāno upasaṅkamissanti dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattam bhuñjitvā tasmim yeva vanasaṇḍe vihāsi.

Dutiyam pāṭihāriyam.

Atha kho Sakko Devānamindo abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṇḍam obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro ca. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam etadavoca “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitam bhattam, ko nu kho so mahāsamaṇa

1. Upaṭṭhāmi dhuvabhattena (Sī)

abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṇḍaṃ obhāsetvā yena tvaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro cā”ti. Eso kho Kassapa Sakko Devānamindo yenāhaṃ tenupasaṅkami dhammassavanāyāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma Sakkopi Devānamindo upasaṅkamissati dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimīeva vanasaṇḍe vihāsi.

Tatiyaṃ pāṭihāriyaṃ.

Atha kho brahmā Sahampati abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṇḍaṃ obhāsetvā yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro ca. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ etadavoca “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṃ bhattaṃ, ko nu kho so mahāsamaṇa abhikkantāya rattiyā abhikkantavaṇṇo kevalakappaṃ vanasaṇḍaṃ obhāsetvā yena tvaṃ tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā taṃ abhivādetvā ekamantaṃ aṭṭhāsi seyyathāpi mahā-aggikkhandho purimāhi vaṇṇanibhāhi abhikkantataro ca paṇītataro cā”ti. Eso kho Kassapa brahmā Sahampati yenāhaṃ tenupasaṅkami dhammassavanāyāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma brahmāpi Sahampati upasaṅkamissati dhammassavanāya, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimīeva vanasaṇḍe vihāsi.

Catutthaṃ pāṭihāriyaṃ.

Tena kho pana samayena Uruvelakassapassa jaṭilassa mahāyaṇṇo paccupaṭṭhito hoti, kevalakappā ca Aṅgamagadhā pahūtaṃ khādanīyaṃ

bhojanīyaṃ ādāya abhikkamitukāmā honti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “etarahi kho me mahāyañño paccupaṭṭhito, kevalakappā ca Aṅgamagadhā pahūtaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ ādāya abhikkamissanti, sace mahāsamaṇo mahājanakāye iddhipāṭihāriyaṃ karissati, mahāsamaṇassa lābhasakkāro abhivaḍḍhissati, mama lābhasakkāro parihāyissati, aho nūna mahāsamaṇo svātanāya nāgaccheyyā”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa cetasā cetoparivitakkamaññāya Uttarakurum gantvā tato piṇḍapātaṃ āharitvā Anotattadahe paribhuñjitvā tattheva divāvihāraṃ akāsi. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiya accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantaṃ etadavoca “kālo mahāsamaṇa nitṭhitaṃ bhattaṃ, kiṃ nu kho mahāsamaṇa hiyyo nāgamāsi, apica mayaṃ taṃ sarāma, ‘kiṃ nu kho mahāsamaṇo nāgacchatī’ti, khādanīyassa ca bhojanīyassa ca te paṭiviso ṭhapito”ti. Nanu te Kassapa etadahosi “etarahi kho me mahāyañño paccupaṭṭhito, kevalakappā ca Aṅgamagadhā pahūtaṃ khādanīyaṃ bhojanīyaṃ ādāya abhikkamissanti, sace mahāsamaṇo mahājanakāye iddhipāṭihāriyaṃ karissati, mahāsamaṇassa lābhasakkāro abhivaḍḍhissati, mama lābhasakkāro parihāyissati, aho nūna mahāsamaṇo svātanāya nāgaccheyyā”ti, so kho ahaṃ Kassapa tava cetasā cetoparivitakkamaññāya Uttarakurum gatvā tato piṇḍapātaṃ āharitvā Anotattadahe paribhuñjitvā tattheva divāvihāraṃ akāsinti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma cetasāpi cittaṃ pajānissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattaṃ bhuñjitvā tasmimīyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Pañcamaṃ pāṭihāriyaṃ.

Tena kho pana samayena Bhagavato paṃsukūlaṃ uppannaṃ hoti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kattha nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ dhaveyyan”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato cetasā

cetoparivitakkamaññāya pāṇinā pokkharāṇiṃ khaṇitvā Bhagavantam etadavoca “idha bhante Bhagavā paṃsukūlaṃ dhovatū”ti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kimhi nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ parimaddeyyan”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṃ silaṃ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṃsukūlaṃ parimaddatū”ti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kimhi nu kho ahaṃ ālambitvā uttareyyan”ti. Atha kho kakudhe adhivatthā devatā Bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya sākhaṃ onāmesi “idha bhante Bhagavā ālambitvā uttaratū”ti. Atha kho Bhagavato etadahosi “kimhi nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ vissajjeyyan”ti. Atha kho Sakko Devānamindo Bhagavato cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṃ silaṃ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṃsukūlaṃ vissajjetū”ti. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam etadavoca “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitaṃ bhattaṃ, kiṃ nu kho mahāsamaṇa nāyaṃ pubbe idha pokkharāṇi sā’yam idha pokkharāṇi, nayimā silā pubbe upanikkhittā, kenimā silā upanikkhittā, nayimassa kakudhassa pubbe sākha onatā, sā’yam sākha onatā”ti. Idha me Kassapa paṃsukūlaṃ uppannaṃ ahosi, tassa mayhaṃ onatā”ti. Idha me Kassapa paṃsukūlaṃ uppannaṃ ahosi, tassa mayhaṃ Kassapa etadahosi “kattha nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ dhoveyyan”ti, atha kho Kassapa Sakko Devānamindo mama cetasā cetoparivitakkamaññāya pāṇinā pokkharāṇiṃ khaṇitvā maṃ etadavoca “idha bhante Bhagavā paṃsukūlaṃ dhovatū”ti. Sā’yam Kassapa amanussena pāṇinā khaṇitā pokkharāṇi. Tassa mayhaṃ Kassapa etadahosi “kimhi nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ parimaddeyyan”ti, atha kho Kassapa Sakko Devānamindo mama cetasā cetoparivitakkamaññāya mahatiṃ silaṃ upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṃsukūlaṃ parimaddatū”ti, sā’yam Kassapa amanussena upanikkhittā silā. Tassa mayhaṃ Kassapa etadahosi “kimhi nu kho ahaṃ ālambitvā uttareyyan”ti, atha kho Kassapa kakudhe adhivatthā devatā mama cetasā cetoparivitakkamaññāya sākhaṃ onāmesi “idha bhante Bhagavā ālambitvā uttaratū”ti, svāyaṃ āharahattho kakudho. Tassa mayhaṃ Kassapa etadahosi “kimhi nu kho ahaṃ paṃsukūlaṃ vissajjeyyan”ti, atha kho Kassapa Sakko Devānamindo mama cetasā

cetoparivittakkamaññāya mahatim silam upanikkhipi “idha bhante Bhagavā paṁsukūlam vissajjetū”ti, sā’yaṁ Kassapa amanussena upanikkhattā silāti. Atha kho Uruvelakassapassa etadahosi “mahiddhiko mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma Sakkopi Devānamindo veyyāvaccam karissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattam bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavato kālam ārocesi “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitam bhattan”ti. “Gaccha tvaṁ Kassapa āyāmaṇa”ti Uruvelakassapaṁ jaṭilam uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tato phalam gahetvā paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisīdi. Addasā kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavantam agyāvāre nisinnam, disvāna Bhagavantam etadavoca “katamena tvaṁ mahāsamaṇa maggena āgato, aham tayā paṭhamataram pakkanto, so tvaṁ paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisinno”ti. Idhāham Kassapa tam uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tato phalam gahetvā paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisinno, idam kho Kassapa jambuphalam vaṇṇasampannam gandhasampannam rasasampannam, sace ākaṅkhasi paribhuñjāti. Alam mahāsamaṇa tvaṁyeva tam arahasi, tvaṁyeva tam paribhuñjāti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma maṁ paṭhamataram uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tato phalam gahetvā paṭhamataram āgantvā agyāgāre nisīdissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapassa jaṭilassa bhattam bhuñjitvā tasmimyeva vanasaṇḍe vihāsi.

Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo tassā rattiyā accayena yena Bhagavā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavato kālam ārocesi “kālo mahāsamaṇa niṭṭhitam bhattan”ti. “Gaccha tvaṁ Kassapa āyāmaṇa”ti Uruvelakassapaṁ jaṭilam uyyojetvā yāya jambuyā Jambudīpo paññāyati, tassā avidūre ambo -pa- tassā avidūre

āmalakī -pa- tassā avidūre harītakī -pa- tāvatimsaṃ gantvā
 pāricchattakapupphaṃ gahetvā paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisīdi.
 Addasā kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavantam agyāgāre nisinnaṃ, disvāna
 Bhagavantam etadavoca “katamena tvaṃ mahāsamaṇa maggena āgato,
 ahaṃ tayā paṭhamataraṃ pakkanto, so tvaṃ paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre
 nisinno”ti. Idhāhaṃ Kassapa taṃ uyyojetvā Tāvatimsaṃ gantvā
 pāricchattakapupphaṃ gahetvā paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisinno,
 idaṃ kho Kassapa pāricchattakapupphaṃ vaṇṇasampannaṃ
 gandhasampannaṃ, (sace ākaṅkhasi gaṇhāti. Alaṃ mahāsamaṇa tvaṃyeva
 taṃ arahasi, tvaṃyeva taṃ gaṇhāti.)¹ Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa
 etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma maṃ
 paṭhamataraṃ uyyojetvā Tāvatimsaṃ gantvā pāricchattakapupphaṃ gahetvā
 paṭhamataraṃ āgantvā agyāgāre nisīdissati, na tveva ca kho arahā yathā
 ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggiṃ paricaritukāmā na sakkonti
 kaṭṭhāni phāletuṃ. Atha kho tesaṃ jaṭilānaṃ etadahosi “nissamsayaṃ kho
 mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṃ na sakkoma kaṭṭhāni
 phāletuṃ”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca
 “phāliyantu Kassapa kaṭṭhāni”ti. Phāliyantu mahāsamaṇāti. Sakideva pañca
 kaṭṭhasatāni phāliyiṃsu. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi
 “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma kaṭṭhānipi
 phāliyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggiṃ paricaritukāmā na sakkonti
 aggiṃ ujjaletuṃ. Atha kho tesaṃ jaṭilānaṃ etadahosi “nissamsayaṃ kho
 mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṃ na sakkoma aggiṃ ujjaletuṃ”ti.
 Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca “ujjaliyantu Kassapa
 aggī”ti. Ujjaliyantu mahāsamaṇāti. Sakideva pañca aggisatāni ujjaliyiṃsu.
 Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho
 mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma aggīpi ujjaliyissanti, na tveva ca
 kho arahā yathā ahan”ti.

1. () Sī-Syā-potthakesu natthi.

Tena kho pana samayena te jaṭilā aggim paricaritvā na sakkonti aggim vijjhāpetum. Atha kho tesaṃ jaṭilānaṃ etadahosi “nissamsayaṃ kho mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathā mayaṃ na sakkoma aggim vijjhāpetun”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca “vijjhāyantu Kassapa aggī”ti. Vijjhāyantu mahāsamaṇāti. Sakideva pañca aggisatāni vijjhāyimsu. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma aggīpi vijjhāyissanti, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena te jaṭilā sītāsu hemantikāsu rattīsu antaraṭṭhakāsu himapātasamaye najjā Nerañjarāya ummujjantipi nimujjantipi ummujjananimujjanampi karonti. Atha kho Bhagavā pañcamattāni mandāmukhisatāni abhinimmini yattha te jaṭilā uttaritvā visibbesum. Atha kho tesaṃ jaṭilānaṃ etadahosi “nissamsayaṃ kho mahāsamaṇassa iddhānubhāvo yathayimā mandāmukhiyo nimmitā”ti. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, yatra hi nāma tāva bahū mandāmukhiyopi abhinimminissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Tena kho pana samayena mahā akālamegho pāvassi, mahā udakavāhako sañjāyi, yasmiṃ padese Bhagavā viharati so padeso udakena na otthaṭo¹ hoti. Atha kho Bhagavato etadahosi “yannūnāhaṃ samantā udakaṃ ussāretvā majjhe reṇuhatāya bhūmiyā caṅkameyyan”ti. Atha kho Bhagavā samantā udakaṃ ussāretvā majjhe reṇuhatāya bhūmiyā caṅkami. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo “māheva kho mahāsamaṇo udakena vūlho ahoṃ”ti nāvāya sambahulehi jaṭilehi saddhiṃ yasmiṃ padese Bhagavā viharati, taṃ padesaṃ agamāsi. Addasā kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavantam samantā udakaṃ ussāretvā majjhe reṇuhatāya bhūmiyā caṅkamantaṃ, disvāna Bhagavantam etadavoca “idaṃ nu tvaṃ mahāsamaṇā”ti. “Ayamahamasmi Kassapā”ti Bhagavā vehāsaṃ abbhuggantvā nāvāya paccuṭṭhāsi. Atha kho Uruvelakassapassa jaṭilassa etadahosi “mahiddhiko kho mahāsamaṇo

1. Udakena otthaṭo (Ka)

mahānubhāvo, yatra hi nāma udakampi na pavāhissati, na tveva ca kho arahā yathā ahan”ti.

Atha kho Bhagavato etadahosi “ciraṃpi kho imassa moghapurisassa evaṃ bhavissati ‘mahiddhiko kho mahāsamaṇo mahānubhāvo, na tveva ca kho arahā yathā ahan’ti, yannūnāhaṃ imaṃ jaṭilaṃ saṃvejeyyan”ti. Atha kho Bhagavā Uruvelakassapaṃ jaṭilaṃ etadavoca “neva ca kho tvaṃ Kassapa arahā, nāpi arahattamaggasamāpanno, sāpi te paṭipadā natthi, yāya tvaṃ arahā vā assassi arahattamaggaṃ vā samāpanno”ti. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantam etadavoca “labheyyāhaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyaṃ upasampadan”ti. Tvaṃ khosi Kassapa pañcannaṃ jaṭilasatānaṃ nāyako vināyako aggopamukho pāmokkho, tepi tāva apalokehi, yathā te maññissantī, tathā te karissantīti. Atha kho Uruvelakassapo jaṭilo yena te jaṭilā tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā te jaṭile etadavoca “icchāmahaṃ bho mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carituṃ, yathā bhavanto maññanti tathā karontū”ti. Cirapaṭikā mayaṃ bho mahāsamaṇe abhippasannā, sace bhavaṃ mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carissati, sabbeva mayaṃ mahāsamaṇe brahmacariyaṃ carissāmāti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikājamissaṃ aggihutamissaṃ udake pavāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantam etadavocuṃ “labheyyāma mayaṃ bhante Bhagavato santike pabbajjaṃ, labheyyāma upasampadan”ti. “Etha bhikkhavo”ti Bhagavā avoca “Svākkhāto dhammo, caratha brahmacariyaṃ sammā dukkhassa antakiriyaṃ”ti. Sāva tesaṃ āyasmantānaṃ upasampadā ahosi.

Addasā kho Nadīkassapo jaṭilo kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikājamissaṃ aggihutamissaṃ udake vuyhamāne, disvānassa etadahosi “māheva me bhātuno upasaggo ahosi”ti, jaṭile pāhesi “gacchatha me bhātaraṃ jānātha”ti, sāmañca tihi jaṭilasatehi saddhiṃ yenāyasmā Uruvelakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Uruvelakassapaṃ etadavoca “idaṃ nu kho Kassapa seyyo”ti. Āmāvuso idaṃ seyyoti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṃ jaṭāmissaṃ khārikājamissaṃ

aggihutamissaṃ uduke pavāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamim̐su,
upasaṅkamitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantam̐ etadavocum̐
“labheyyāma mayam̐ bhante Bhagavato santike pabbajjam̐, labheyyāma
upasampadan”ti. “Etha bhikkhavo”ti Bhagavā avoca “Svākkhāto dhammo,
caratha brahmacariyam̐ sammā dukkhassa antakiriyāyā”ti. Sāva tesam̐
āyasmantānam̐ upasampadā ahosi.

Addasā kho Gayākassapo jaṭilo kesamissaṃ jaṭamissaṃ
khārikājamissaṃ aggihutamissaṃ uduke vuyhamāne, disvānassa etadahosi
“māheva me bhātūnam̐ upasaggo ahosī”ti, jaṭile pāhesi “gacchatha me
bhātaro jānāthā”ti, sāmāñca dvīhi jaṭilasatehi saddhim̐ yenāyasmā
Uruvelakassapo tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantam̐
Uruvelakassapam̐ etadavoca “idam̐ nu kho Kassapa seyyo”ti. Āmāvuso
idam̐ seyyoti. Atha kho te jaṭilā kesamissaṃ jaṭamissaṃ khārikājamissaṃ
aggihutamissaṃ uduke pavāhetvā yena Bhagavā tenupasaṅkamim̐su,
upasaṅkamitvā Bhagavato pādesu sirasā nipatitvā Bhagavantam̐ etadavocum̐
“labheyyāma mayam̐ bhante Bhagavato santike pabbajjam̐, labheyyāma
upasampadan”ti. “Etha bhikkhavo”ti Bhagavā avoca “Svākkhāto dhammo,
caratha brahmacariyam̐ sammā dukkhassa antakiriyāyā”ti. Sāva tesam̐
āyasmantānam̐ upasampadā ahosi.

Bhagavato adhiṭṭhānena pañca kaṭṭhasatāni na phāliyiṃsu,
phāliyiṃsu, aggī na ujjaliyiṃsu, ujjaliyiṃsu, na vijjhāyiṃsu,
vijjhāyiṃsu, pañca mandāmukhisatāni abhinimmini, etena nayena
aḍḍhuḍḍhapāṭihāriyasahassāni honti.

Atha kho Bhagavā Uruvelāyam̐ yathābhirantam̐ viharitvā yena
Gayāsīsam̐ tena cārikam̐ pakkāmi mahatā bhikkhusam̐ghena saddhim̐
sahassena sabbeheva purāṇajaṭilehi. Tatra sudam̐ Bhagavā Gayāyam̐
viharati Gayāsīse saddhim̐ bhikkhusahassena. Tatra kho Bhagavā
bhikkhū āmantesi— ¹ “sabbam̐ bhikkhave ādittam̐, kiñca bhikkhave
sabbam̐ ādittam̐, cakkhu bhikkhave ādittam̐, rūpā ādittā,

1. Sam̐ 2. 251 piṭṭhādīsu.

cakkhuviññāṇaṃ ādittaṃ, cakkhusamphasso āditto, yamidaṃ cakkhusampassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tampi ādittaṃ. Kena ādittaṃ, rāgagginā dosagginā mohagginā ādittaṃ, jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi ādittanti vadāmi. Sotaṃ ādittaṃ, saddā ādittā -pa-. Ghānaṃ ādittaṃ, gandhā ādittā -pa-. Jivhā ādittā, rasā ādittā -pa-. Kāyo āditto, phoṭṭhabbā ādittā -pa-. Mano āditto, dhammā ādittā, manoviññāṇaṃ ādittaṃ, manosamphasso āditto, yamidaṃ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tampi ādittaṃ. Kena ādittaṃ, rāgagginā dosagginā mohagginā ādittaṃ, jātiyā jarāya maraṇena sokehi paridevehi dukkhehi domanassehi upāyāsehi ādittanti vadāmi.

Evam passam bhikkhave sutavā ariyasāvako cakkhusmimpi nibbindati, rūpesupi nibbindati, cakkhuviññāṇepi nibbindati, cakkhusamphassepi nibbindati, yamidaṃ cakkhusamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tasmimpi nibbindati. Sotasmimpi nibbindati, saddesupi nibbindati -pa-. Ghānasmimpi nibbindati, gandhesupi nibbindati -pa-. Jivhāyapi nibbindati, rasesupi nibbindati -pa-. Kāyasmimpi nibbindati, phoṭṭhabbesupi nibbindati -pa-. Manasmimpi nibbindati, dhammesupi nibbindati, manoviññāṇepi nibbindati, manosamphassepi nibbindati, yamidaṃ manosamphassapaccayā uppajjati vedayitaṃ sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā tasmimpi nibbindati. Nibbindam virajjati, virāgā vimuccati, vimuttasmiṃ vimuttamiti ñāṇaṃ hoti, khīṇā jāti, vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇīyaṃ, nāparaṃ itthatthāyāti pajānātīti.

Imasmiṃ ca pana veyyākaraṇasmiṃ bhaññamāne tassa bhikkhusahassassa anupādāya āsavehi cittāni vimuccimsu.

29. Evam Ādittapariyāyadesanaṃ sutvā saha paṭisambhidāhi arahattaṃ sampatto Nadikassapo thero somanassajāto attano

pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **Padumuttarassa Bhagavatoti**-ādimāha.
Tattha **aggaphalanti** uttamaphalaṃ, attanā ropita-ambarukkhassa ādimhi
gahitaphalaṃ vā. Sesam suviññeyyamevāti.

Nadikassapatthera-apadānavañṇanā samattā.

3. Gayākassapatthera-apadānavañṇanā

Tatiyāpadāne **ajinacammavattthohanti**-ādikaṃ āyasmato
Gayākassapattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro
tatha tatha bhava vivaṭṭupanissayaṃ kusalaṃ upacinanto ito ekatimsakappe
Sikhissa Bhagavato kāle kulagehe nibbatto viññutaṃ patto
nissaraṇajjhāsayaṭāya gharāvāsaṃ pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā
araññāyatane assamaṃ māpetvā vanamūlaphalāhāro vasati. Tena ca
samayena Bhagavā eko adutiyo tassa assamasamīpenāgacchi, so
Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso upasaṅkamitvā vanditvā ekamantaṃ
ṭhito velaṃ olokeno manoharāni kolaphalāni Satthu upanesi. So tena
puññakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde
brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto nissaraṇajjhāsayaṭāya gharāvāsaṃ
pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā dvīhi tāpasasatehi saddhiṃ Gayāya
viharati. Gayāya vasanato hissa Kassapagottatāya ca **Gayākassapoti**
samañña ahoṣi. So Bhagavatā saddhiṃ parisāya ehibhikkhūpasampadaṃ
datvā Nadikassapassa vuttanayena Ādittapariyāya desanāya ovadiyamāno
arahatte patiṭṭhāsi.

35. So arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ
pakāśento **ajinacammavattthohanti**-ādimāha. Tattha **ajinacammavattthoti**
tāpasapabbajitattā ajinacammavāsanapāvuraṇoti attho. **Khāribhāradharoti**
tāpasakāle tāpasaparikkhāraparipuñṇakājadharoti attho.
Khārikatāpasaparikkhāre pūretvā. **Kolaṃ ahāsi** assamanti kolaphalaṃ
assame pūretvā assame nisinnoti attho.

Agopayinti pāṭhe¹ kolaphalaṃ pariyesitvā assamaṃ gopesiṃ rakkhinti attho. Sesam sabbaṃ uttānatthamevāti.

Gayākassapatthera-apadānavañṇanā samattā.

4. Kimilatthera-apadānavañṇanā

Catutthāpadāne **nibbute Kakusandhamhīti**-ādikaṃ āyasmato Kimilattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Kakusandhassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto parinibbute Satthari tassa dhātuyo uddissa salalamālāhi maṇḍapaṃ kāretvā pūjaṃ akāsi. So tena puñṇakammena Tāvatisesū uppajjitvā aparāparaṃ devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Kapilavatthunagare Sakyarājakule nibbattitvā **Kimiloti** tassa nāmaṃ akāsi. So vayappatto bhogasampattiyā pamatto viharati. Tassa ñāṇaparipākāṃ ñatvā saṃvegajananatthaṃ anupiyāyaṃ viharanto Satthā paṭhamayobbane ṭhitaṃ ramaṇīyaṃ itthirūpaṃ abhinimminivā purato dassetvā puna anukkamena yathā jarārogavipattīhi abhibhūtā dissati, tathā akāsi. Taṃ disvā Kimilakumāro ativiya saṃvegajāto attano saṃvegaṃ pakāsento Bhagavato pākaṭaṃ katvā laddhānusāsano arahattaṃ pāpuṇi.

42. So arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute Kakusandhamhīti**-ādimāha. **Brāhmaṇaṃhi vusīmatīti** pañcahi vasitāhi vasippattamhi Bhagavati. Brāhmaṇassa sabbaguṇagaṇehi maṇḍitattā abhivūḷhitattā brāhmaṇaṃhi Kakusandhe Bhagavati parinibbuteti attho. Sesam sabbaṃ uttānamevāti.

Kimilatthera-apadānavañṇanā samattā.

1. Agopayintipi pāṭho (I)

5. Vajjiputtatthera-apadānavañṇanā

Sahassaramsī Bhagavāti-ādikaṃ āyasmato Vajjiputtattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayaṃ puññaṃ upacinanto ito catunavutikappe ekaṃ Paccekabuddhaṃ bhikkhāya gacchantam disvā pasannamānaso kadaliphalāni adāsi. So tena puññakammena devamanussesu saṃsaranto imasmim Buddhuppāde Vesāliyaṃ Licchavirājakumāro hutvā nibbatti, Vajjirājaputtattā **Vajjiputtot**tevassa samañña. So daharo hutvā hatthisippādisikkhanakālepi hetusampannatāya nissaraṇajjhāsayaova hutvā vicaranto Satthu dhammadesanaṃ sutvā paṭiladdhasaddho Satthu santike pabbajitvā vipassanāya kammaṃ katvā na cirasseva chaḷabhiñño ahoṣi. Chaḷabhiñño pana hutvā aparabhāge aciraparinibbute Satthari dhammaṃ saṅgāyituṃ saṅketaṃ katvā mahātheresu tattha tattha viharantesu ekadivasaṃ āyasmantaṃ Ānandaṃ sekhaṃyeva samānaṃ mahatiyā parisāya parivutaṃ dhammaṃ desentaṃ disvā tassa uparimaggādhigamāya ussāhaṃ janento—

“Rukkhamūlagahanaṃ pasakkiya, nibbānaṃ hadayaasmim opiya.

Jhāya Gotama mā ca pamādo, kiṃ te biḷibīlikā karissatī”¹—

gāthaṃ abhāsi.

Tattha **rukkhamūlagahana**nti rukkhamūlabhūtaṃ gahanaṃ, gahanañhi atthi, na rukkhamūlaṃ, rukkhamūlañca atthi, na gahanaṃ², tesu rukkhamūlaggahaṇena ṭhānassa chāyāya sampannatāya vātātapaparissāyābhāvaṃ dīpeti, gahanaggahaṇena nivātabhāvena vātaparissāyābhāvaṃ janasambādhābhāvañca dasseti, tadubhayena ca bhāvanāyogyataṃ. **Pasakkiyāti** upagantvā. **Nibbānaṃ hadayaasmim opiyāti** “evaṃ mayā paṭipajjitvā nibbānaṃ adhigantabban”^{ti} nibbutim hadaye ṭhapetvā citte katvā. **Jhāyāti** tilakkhaṇūpanijjhānena jhāya, vipassanābhāvanāsahitaṃ maggabhāvanaṃ bhāvehi. **Gotamāti** Dhammabhaṇḍagārikaṃ gottenālapati. **Mā ca pamādoti** adhikusalesu dhammesu mā pamādaṃ āpajji. Idāni

1. Khu 2. 245 piṭṭhe.

2. Gahanañhi atthi rukkhamūlaṃ na rukkhamūlañca atthi gahanaṃ (Ka)

yādiso therassa pamādo, taṃ paṭikkhepavasena dassento “**kiṃ te bilibīlikā karissatī**”ti āha. Tattha **bilibīlikā**ti bilibīlikiriyā, bilibīlitisaddapavatti yathā niratthakā, evaṃ bilibīlikāsadisā janapaññatti. **Kim te karissatī**ti kīdisaṃ atthaṃ tuyhaṃ sādheyyatī, tasmā janapaññattim pahāya sadatthapasuto hohīti ovādaṃ adāsi.

Taṃ sutvā aññehi vuttana vissagandhavāyanavacanena saṃvegajāto bahudeva rattim caṅkamaṇa vītināmento vipassanaṃ ussukkāpetvā senāsanaṃ pavasitvā mañcake nisinnamattova “kiñci sayāmi”ti sīsaṃ bimbohanamasampattaṃ pādaṃ bhūmito uggataṃ sarīrasa ākāśagatakkhaṇeyeva arahattaṃ pāpuṇi.

49. Vajjiputtatthero aparabhāge somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **sahassaraṃsī Bhagavā**ti-ādimāha. Tattha **sahassaraṃsī**ti ettha “anekasatasahassaraṃsī”ti vattabbe gāthābandhasukhatthaṃ “sahassaraṃsī”ti vuttanti veditabbari. Sesam suviññeyyamevāti.

Vajjiputtatthera-apadānavañṇanā samattā.

6. Uttaratthera-apadānavañṇanā

Chaṭṭhāpadāne **Sumedho nāma Sambuddho**ti-ādikam āyasmato Uttarasāmaṇerasa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhage vivaṭṭūpanissayāni puññāni upacinanto Sumedhassa Bhagavato kāle vijjādharo hutvā ākāśena vicarati. Tena ca samayena Satthā tasseeva anuggaṇhanatthaṃ vanantare aññatarasmiṃ rukkhamaṇe nisīdi chabbaṇṇabuddharaṃsiyo vissajjento. So antalikkhena gacchanto Bhagavantaṃ disvā pasannamānaso ākāśato oruḥha suvisuddhehi vipulehi kaṇikārapupphehi Bhagavantaṃ pūjesi, pupphāni Buddhānubhāvena Satthu upari chātākāreṇa atthaṃsu, so tena bhiyyoso mattāya pasannacitto hutvā aparabhāge kālam katvā Tāvatisesū nibbattitvā dibbasampattim anubhavanto yāvatāyukaṃ tattha tathā tato cuto devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Rājagahe brāhmaṇamahāsālassa putto

hutvā nibbatti, **Uttar**otissa nāmaṃ ahosi. So viññutaṃ patto brāhmaṇavijjāsu nipphattiṃ gantvā jātiyā rūpena vijjāya vayena sīlācārena ca lokassa sambhāvanīyo jāto.

Tassa taṃ sampattiṃ disvā Vassakāro magadhamahāmatto attano dhītaraṃ dātukāmo hutvā attano adhippāyaṃ pavedesi. So nissaraṇajjhāsayaṭāya taṃ paṭikkhipitvā kālena kālaṃ Dhammasenāpatiṃ payirupāsanto tassa santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vattasampanno hutvā therāṃ upaṭṭhahati.

Tena ca samayena therassa aññataro ābādho uppanno, tassa bhesajjathāya Uttaro sāmaṇero pātova pattacīvaramādāya vihārato nikkhanto antarāmagge taḷākassa samīpe ¹pattam̐thapetvā udakasamīpaṃ gantvā mukhaṃ dhovati. Atha aññataro umaṅgacoro katakammo ārakkhapurisehi anubaddho aggamaggena²nagarato nikkhamitvā palāyanto attano gahitaṃ ratanabhaṇḍikaṃ sāmaṇerassa patte pakkhipitvā palāyi. Sāmaṇeropi pattasamīpaṃ upagato. Coraṃ anubandhantā rājapurisā sāmaṇerassa patte bhaṇḍikaṃ disvā “ayaṃ coro, iminā coriyaṃ katan”^{ti} sāmaṇeraṃ pacchābāhaṃ bandhitvā Vassakārassa brāhmaṇassa dassesuṃ. Vassakāro ca tadā rañño vinicchaye niyutto hutvā chejjabhejjaṃ anusāsati, so “pubbe mama vacanaṃ nādiyi, suddhapāsaṇḍiyesu pabbajī”^{ti}³ kammaṃ asodhetvā ghātukāmattāva jīvantameva taṃ sūle uttāsesi.

Athassa Bhagavā ñāṇaparipākāṃ oloketvā taṃ ṭhānaṃ gantvā vipphurantaḥatthanakhamāṇimayūkhasambhinnasitābhatāya paggharanta jātihiṅgulaka-suvaṇṇarasadhāraṃ viya jālāguṇṭhitamudatalunadīghaṅgulihatthaṃ Uttarassa sīse ṭhapetvā “Uttara idaṃ te purimakammaṃ phalaṃ uppannaṃ, tattha tayā paccavekkhaṇa-balena adhivāsanaṃ kātābbā”^{ti} vatvā ajjhāsayaṇurūpaṃ dhammaṃ desesi. Uttaro amatābhisekasadisena Satthu hatthasamphassena sañjāta-ppasādasomanassatāya ulārapītipāmojjaṃ paṭilabhitvā yathāparicitaṃ vipassanāmaggaṃ samārūḷho ñāṇassa paripākāṃ gatattā Satthu ca desanāvīlāsena tāvadeva maggapaṭipāṭiyā sabbe kilese khepetvā

1. Tīre (Ka)

2. Aggadvārena (Ka)

3. Thera-Ṭṭha 1. 305 piṭṭhe.

chaḷabhiñño ahoṣi. Chaḷabhiñño pana hutvā sūlato uṭṭhahitvā parānuddayāya ākāse thatvā pāṭihāriyaṃ dassesi. Mahājano acchariyabbhutaṭṭajāto ahoṣi. Tāvadevassa vaṇo saṃrūḷhi, so bhikkhūhi “āvuso tādisadukkhaṃ anubhavanto kathaṃ tvaṃ vipassanaṃ anuyuñjituṃ asakkhī”ti puṭṭho “pageva me āvuso saṃsāre ādīnavo, saṅkhārānañca sabhāvo sudiṭṭho, evāhaṃ tādisaṃ dukkhaṃ anubhavantopi asakkhiṃ vipassanaṃ vaḍḍhetvā viṣesaṃ adhigantun”ti āha. “Pubbajātiyā daharakāle makkhikaṃ gahetvā nimbasūlakaṃ gahetvā sūlāropanakīḷaṃ paṭicca evaṃ anekaajātisatesu sūlāropana-dukkhamanubhavitvā imāya pariyosānajātiyā evarūpaṃ dukkhamanubhūtan”ti āha.

55. Atha aparabhāge pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Sumedho nāma Sambuddhoti**-ādimāha. Tattha anuttānapadavaṇṇanameva karissāma.

57. **Vijjādharo tadā āsinti** bāhirakamantādivijjāsiddhiyā ākāsaḡāmisamattho hutvā caraṇavasena taṃ vijjaṃ rakkhitvā avināsetvā parihaṇavasena vijjādharayoni āsiṃ ahoṣinti attho. **Antalikkhacaro ahanti** antaṃ pariyosānaṃ koṭiṃ likhate saṃkarissatīti antalikkhaṃ. Atha vā antaṃ pariyosānaṃ likhyate olokiyate etenāti antalikkhaṃ, tasmaṃ antalikkhe, ākāse caraṇasīlo ahanti attho. **Tisūlaṃ sukataṃ gayhāti** tikhiṇaṃ sūlaṃ, aggaṃ āvudhaṃ. Tisūlaṃ sundaraṃ kataṃ, koṭṭanaghaṃsanamaddanapaharaṇavasena suṭṭhu kataṃ sūlāvudhaṃ gayha gahetvā ambarato gacchāmīti attho. Sesāṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattāva nayānuyogena suviññeyyamevāti.

Uttaratthera-apadānavāṇṇanā samattā.

7. Aparā-uttaratthera-apadānavañṇanā

Sattamāpadāne **nibbute Lokanāthamhīti**-ādikaṃ āyasmato aparassa Uttarattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto ito catunnavutikappe Siddhatthassa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā vayappatto viññutaṃ patvā sāsane laddhappasādo hutvā upāsakattaṃ nivedesi. So Satthari parinibbute attano ñātake sannipādetvā bahupūjāsakkāraṃ saṃharitvā dhātupūjaṃ akāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Sārete brāhmaṇakule nibbattitvā **Uttaroti** laddhanāmo vayappatto kenacideva karaṇīyena Sāvattiṃ gato kaṇḍambamūle kataṃ yamakapāṭihāriyaṃ disvā pasīditvā puna kālākārāma¹ suddhesanāya abhivaḍḍhamānasaddho pabbajitvā Satthārā saddhiṃ Rājagahaṃ gantvā upasampadaṃ labhitvā tatheva caranto vipassanaṃ paṭṭhapetvā na cirasseva chaḷabhiñño ahoṣi. Chaḷabhiñño pana hutvā Satthari Sāvattiyaṃ viharante Buddhupaṭṭhānatthaṃ Rājagahato Sāvattiṃ upagato bhikkhūhi “kiṃ āvuso pabbajjākkiccaṃ tayā matthakaṃ pāpitaṃ”ti puṭṭho aññaṃ byākāsi.

93. Arahattaṃ pana patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **nibbute Lokanāthamhīti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ heṭṭhā vuttanayattā uttānatthamevāti.

Aparā-uttaratthera-apadānavañṇanā samattā.

8. Bhaddajitthera-apadānavañṇanā

Aṭṭhamāpadāne **ogayhāhaṃ pokkharāṇinti**-ādikaṃ āyasmato Bhaddajittherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhavē vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbattitvā viññutaṃ patto brāhmaṇānaṃ vijjāsippesu pāraṃ gantvā kāme pahāya tāpasapabbajjaṃ pabbajitvā araṇṇāyatane

1. Kālākārāma (I) (Am 1. 333 piṭṭhādīsu.)

assamaṃ kāretvā vasanto ekadivasaṃ Satthāraṃ ākāsenā gacchantāṃ disvā pasannamānaso añjalim paggayha aṭṭhāsi. Satthā tassa ajjhāsayaṃ disvā ākāśato otari. Otiṇṇassa pana Bhagavato madhuñca bhisamuḷālañca sappikhirañca upanāmesi, tassa taṃ Bhagavā anukampaṃ upādāya paṭiggahetvā anumodanaṃ katvā pakkāmi. So tena puñṇakammena Tusitesu nibbatto tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto aparāparaṃ sugatīsuyeva saṃsaranto Vipassissa Bhagavato kāle mahaddhano seṭṭhi hutvā aṭṭhasaṭṭhibhikkhusatasahassaṃ bhojetvā ticīvarena acchādesi.

Evam bahuṃ kusalaṃ katvā devaloke nibbatti. Tattha yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cavitvā manussalokesu uppanno Buddhasuñṇe loka pañca Paccekabuddhasatāni catūhi paccayehi upaṭṭhahitvā tato cuto rājakule nibbattitvā rajjaṃ anusāsanto attano puttaṃ paccekabodhim adhigantvā ṭhitaṃ upaṭṭhahitvā tassa parinibbutassa dhātuyo gahetvā cetiyaṃ katvā pūjesi. Evam tattha tattha tāni tāni puñṇāni katvā imasmiṃ Buddhuppāde Bhaddiyanagare asītikoṭivibhavassa Bhaddiyaseṭṭhissa ekaputtako hutvā nibbatti, **Bhaddajītissa** nāmaṃ ahosi. Tassa kira issariyabhogaparivārasampatti carimabhava bodhisattassa viya ahosi.

Tadā Satthā Sāvatthiyaṃ vasitvā Bhaddajikumāraṃ saṅgaṇhanatthāya mahatā bhikkhusaṃghena saddhim Bhaddiyanagaraṃ gantvā jātiyāvane vasi tassa ñāṇaparipākāṃ āgamayamāno. Sopi uparipāsāde nisinno sīhapañjaraṃ vivaritvā olokeno Bhagavato santike dhammaṃ sotuṃ gacchantāṃ mahājanaṃ disvā “katthāyaṃ mahājano gacchatī”ti vucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayampi mahatā parivārena Satthu santikaṃ gantvā dhammaṃ suṇanto sabbābharaṇapaṭimaṇḍitova sabbakilese khepetvā arahattaṃ pāpuṇi. Arahatte pana tena adhigate Satthā Bhaddiyaseṭṭhim āmantesi “tava putto alaṅkatapaṭiyatto dhammaṃ suṇanto arahatte paṭiṭṭhāsi, tenassa idāneva pabbajitūṃ yuttaṃ, no ce pabbajissati, parinibbāyissati”ti. Seṭṭhi “na mayhaṃ puttassa daharasseva sato parinibbānena kiccaṃ atthi, pabbājetha nan”ti āha. Taṃ Satthā pabbājetvā upasampādetvā tattha sattāhaṃ vasitvā Koṭigāmaṃ pāpuṇi, so ca gāmo Gaṅgātīre

ahosi. Koṭigāmaṁvāsino ca Buddhappamukhassa bhikkhusaṁghassa mahādānaṁ pavattesuṁ. Bhaddajitthero Satthārā anumodanāya āradhamattāya bahigāmaṁ gantvā “Gaṅgātīre maggasaṁpe Satthu āgatakāle vuṭṭhahissāmi”ti kālāparicchedaṁ katvā aññatarasmiṁ rukkhamūle samāpattiṁ samāpajjitvā nisīdi. Mahātheresu āgacchantesu avuṭṭhahitvā Satthu āgatakāleyeva vuṭṭhāsi. Puthujjanā bhikkhū “ayaṁ adhunā pabbajito, mahātheresu āgacchantesu mānathaddho hutvā na vuṭṭhāsi”ti ujjhāyimsu.

Koṭigāmaṁvāsino Satthu bhikkhusaṁghassa ca bahū nāvāsaṅghāṭe bandhimsu. Satthā “Bhaddajissānuhāvaṁ pakāsemi”ti nāvāya ṭhatvā “kahaṁ Bhaddaji”ti pucchi. Bhaddajitthero “esāhaṁ bhante”ti Satthāraṁ upasaṅkamitvā añjaliṁ katvā aṭṭhāsi. Satthā “ehi Bhaddaji, amhehi saddhiṁ ekanāvaṁ abhiruhā”ti. So uppatitvā Satthu ṭhitanāvāyaṁ aṭṭhāsi. Satthā Gaṅgāya majjhe gatakāle “Bhaddaji tayā mahāpanādakāle ajjhāvuṭṭharatanapāsādo kahan”ti āha. Imasmiṁ ṭhāne nimuggo bhanteti. Tena hi Bhaddaji sabrahmacārīnaṁ kaṅkhaṁ chindāti. Tasmīṁ khaṇe thero Satthāraṁ vanditvā iddhibalena gantvā pāsādathūpikaṁ pādaṅgulantarena sannirujjhivā¹ pañcaviṁsati-yojanaṁ pāsādaṁ gahetvā ākāse uppati, uppatanto ca paññāsayaṁjanāni ukkhipi. Athassa purimabhava nātakā pāsādagatena lobhena macchakacchapamaṇḍūkā hutvā nibbattā tasmīṁ pāsāde uṭṭhahante parivattitvā patiṁsu. Satthā te sampatante disvā “ñātakā te Bhaddaji kilamanti”ti āha. Thero Satthu vacanena pāsādaṁ vissajjesi. Pāsādo yathāṭṭhāneyeva patiṭṭhahi. Satthā pāraṅgato bhikkhūhi “kadā bhante Bhaddajittherena ayaṁ pāsādo ajjhāvuṭṭho”ti puṭṭho **Mahāpanādajātakam**² kathetvā bahujaṇaṁ dhammāmatāṁ pāyesī.

98. Thero pana arahattaṁ patto pubbasambhāraṁ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṁ pakāsetuṁ **ogayhāhaṁ pokkharāṇinti**-ādimāha. Tattha **ogayhāhaṁ pokkharāṇinti** puthunānā-anekamahoghehi khaṇitattā “pokkharāṇi”ti laddhanāmaṁ jalāsayaṁ ogayha ogahetvā pavisitvā ajjhogāhetvā ghāsahetukhādanatthāya tattha pokkharāṇiyaṁ

1. Sannirumbhitvā (Ka)

2. Khu 5. 76 piṭṭhe.

pavisitvā **bhisam** padumapuṇḍarikamūlaṃ uddharāmīti attho. Sesam heṭṭhā vuttanayattā uttānapadatthattā ca nayānusārena suviññeyyamevāti.

Bhaddajitthera-apadānavañṇanā samattā.

9. Sivakatthera-apadānavañṇanā

Navamāpadāne **esanāya carantassāti**-ādikam āyasmato Sivakattherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto Vipassissa Bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutaṃ patto ekadivasam Bhagavantaṃ piṇḍāya carantaṃ disvā pasannamānaso pattaṃ ādāya kummāsassa pūretvā adāsi. So tena puñṇakammena devamanussesu saṃsaranto imasmiṃ Buddhuppāde Rājagahe brāhmaṇakulagehe nibbattitvā **Sivakotissa** nāmaṃ ahosi. So vayappatto vijjāsippesu nipphattiṃ gato nekkhammajjhāsayatāya kāme pahāya tāpasapabbajjam pabbajitvā vicaranto Satthāraṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṃ karonto na cirasseva arahattaṃ pāpuṇi.

117. Arahattaṃ patvā somanassajāto attano pubbacaritāpadānaṃ pakāseto **esanāya carantassāti**-ādimāha. Taṃ sabbaṃ suviññeyyamevāti.

Sivakatthera-apadānavañṇanā samattā.

10. Upavānatthera-apadānavañṇanā

Dasamāpadāne **Padumuttaro nāma Jinoti**-ādikam āyasmato Upavānattherassa apadānaṃ. Ayaṃ kira purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissayāni puñṇāni upacinanto kenaci kammacchiddena Padumuttarassa Bhagavato kāle daliddakule nibbattitvā viññutaṃ patto Bhagavati parinibbute tassa dhātuṃ gahetvā manussadevanāgagaruḷayakkhakumbhaṇḍagandhabbehi sattaratanamaye sattayojanike thūpe

kate tattha sudhotam attano uttarāsaṅgam veḷagge ābandhitvā dhajam katvā pūjam akāsi. Tam gahetvā Abhisammatako nāma yakkhasenāpati devehi cetiyapūjārakkhaṇattham ṭhapito adissamānakāyo ākāse dhārento cetiyam tikkhattum padakkhiṇam akāsi. Tam disvā bhiyyoso mattāya pasannamānaso ahosi. So tena puññakammena devamanussesu saṁsaranto imasmim Buddhuppāde Sāvatthiyam brāhmaṇakule nibbattitvā **Upavānoti** laddhanāmo vayappatto Jetavanapaṭiggahaṇe Buddhānubhāvaṁ disvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā vipassanāya kammaṁ karonto chaḷabhiñño ahosi. Athāyasmā Upavāno Bhagavato upaṭṭhako ahosi. Tena ca samayena Bhagavato vātābādho uppajji. Therassa gihisahāyo Devahito¹ nāma brāhmaṇo Sāvatthiyam paṭivasati. So theram catūhi paccayehi pavāresi. Athāyasmā Upavāno nivāsetvā pattacīvaraṁ gahetvā tassa brāhmaṇassa nivesanam upagañchi. Brāhmaṇo “kenaci maññe² payojanena thero āgato bhavissati”ti ñatvā “vadeyyātha bhante kenattho”ti āha. Thero tassa brāhmaṇassa payojanam ācikkhanto—

“Araham Sugato loke, vātehā’bādhiko Muni.

Sace uṇhodakam atthi, Munino dehi brāhmaṇa.

Pūjito pūjaneyyānam, sakkareyyāna sakkato.

Apacito’paceyyānam, tassa icchāmi hātave”ti³—

gāthādvayaṁ abhāsi.

Tassattho—yo imasmim loke pūjaneyyānam pūjetabbehi sakkādīhi devehi mahābrahmādīhi ca brahmehi pūjito, sakkareyyānam sakkotabbehi Bimbisāraṇasalarājādīhi sakkato, apaceyyānam apacāyitabbehi mahesihi khīṇāsavehi apacito, kilesahi ārakattādinā Araham, sobhanagamanādinā Sugato sabbaññū Muni mayham Satthā devadevo sakkānam atisakko brahmānam atibrahmā, so dāni vātehi vātahetu vātakkhobhanimittam ābādhiko jāto.

1. Devasito (I, Ka)

2. Aññena (Ka)

3. Khu 2. 256 piṭṭhe.

Sace brāhmaṇa uṇhodakaṃ atthi, tassa vātābādhavūpasamanatthaṃ taṃ hātave upanetuṃ icchāmīti.

Taṃ sutvā brāhmaṇo uṇhodakaṃ tadanurūpaṃ vātaharaṇca bhesajjaṃ Bhagavato upanāmesi. Tena ca Satthu rogo vūpasami. Tassa Bhagavā anumodanaṃ akāsi.

122. Athāyasmā Upavāno aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāsento **Padumuttaro nāma Jinoti-**ādīmāha. Tattha **Padumuttaroti-**ādīni pubbe vuttatthāneva.

123. **Mahājanā samāgammāti** sakalajambudīpavāsino rāsibhūtāti attho. **Citakaṃ katvāti** yojanubbedhaṃ candanarāsicitakaṃ katvā Bhagavato sarīraṃ tattha abhiropayimsūti sambandho.

124. **Sarīrakiccaṃ katvānāti** ādahanāti agginā dahanakiccaṃ katvāti attho.

127-28. **Jaṅghā maṇimayā āsīti** manussehi katathūpe jaṅghā pupphavāhatthaṃ caritaṭṭhānaṃ maṇimayā indanīlamaṇinā katāti attho. **Mayampīti** sabbe devā thūpaṃ karissāmāti attho.

129. **Dhātu āveṇikā natthīti** devamanussehi visuṃ visuṃ cetiyaṃ kātuṃ āveṇikā visuṃ dhātu natthi, taṃ dassento **sarīraṃ ekapiṇḍitanti** āha. Adhiṭṭhānabalena sakalasarīradhātu ekaghanasilāmayapaṭimā viya ekameva ahoṣīti attho. **Imamhi Buddhathūpamhīti** sakalajambudīpavāsīhi katamhi imamhi suvaṇṇathūpamhi mayaṃ sabbe samāgantvā kaṇcukathūpaṃ karissāmāti attho.

133. **Indanīlaṃ mahānīlanti** indīvarapupphavaṇṇābhaṃ maṇi indanīlamaṇi. Tato adhikavaṇṇatā mahāmaṇi indanīlamaṇayo ca mahānīlamaṇayo ca jotirasamaṇijātiraṅgamaṇayo ca **ekato sannipātetvā** rāsī katvā suvaṇṇathūpe kaṇcukathūpaṃ katvā achādayunti sambandho.

144. **Paccekaṃ Buddhaseṭṭhassā**ti Buddhuttamassa pati ekaṃ visum uparichadanena thūpaṃ akaṃsūti attho.

147. **Kumbhaṇḍā gūyhaḱā tathā**ti kumbhamattāni aṇḍāni yesaṃ devānaṃ te kumbhaṇḍā, paṭicchādetvā niguhitvā paṭicchādanato garuḷā gūyhaḱā nāma jātā, te kumbhaṇḍā gūyhaḱāpi thūpaṃ akaṃsūti attho.

151. **Atibhonti na tassābhā**ti tassa cetiyassa pabhaṃ candasūriyatārakānaṃ pabhā na atibhonti, na ajjhottharantīti attho.

158. **Ahampi kāraṃ kassāmī**ti tādino Lokanāthassa thūpasmiṃ ahampi kāraṃ puñṇakiriyaṃ kusalakammaṃ dhajapaṭākapaṇḍaṃ karissāmīti attho.

Upavānatthera-apadānavanṇanā samattā.

11. Raṭṭhapālathera-apadānavanṇanā

Ekādasamāpadāne **Padumuttarassa Bhagavatoti**-ādikaṃ āyasmato Raṭṭhapālatherassa apadānaṃ. Ayampi purimabuddhesu katādhikāro tattha tattha bhava vivaṭṭūpanissāyāni puñṇāni upacinanto Padumuttarassa Bhagavato kāle tassa uppattito puretameva Haṃsavatīnagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā vayappatto pitu accayena gharāvāse patiṭṭhito ratanakoṭṭhāgārakammikena dassitaṃ aparimāṇaṃ kulavaṃsānugataṃ dhanam disvā “imaṃ ettakaṃ dhanarāsiṃ mayhaṃ ayyakapayyakādayo attanā saddhiṃ gahetvā gantuṃ nāsakkhiṃsu, mayā pana gahetvā gantuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā kapaṇaddhikādīnaṃ mahādānaṃ deti. So abhiññālābhim ekaṃ tāpasam upaṭṭhahanto tena devalokādhipacce uyyojito yāvajīvaṃ puñṇāni katvā tato cuto devo hutvā nibbatti. So tattha devaloke devarajjam karonto yāvatāyukaṃ ṭhatvā tato cuto manussaloke bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretum samatthassa kulassa ekaputto hutvā nibbatti. Tena ca samayena Padumuttaro nāma Bhagavā loke uppajjitvā pavattitavaradhammacakko veneyyasattaṃ nibbānamahānagarasaṅkhātakhemantabhūmiṃ sampāpesi. Atha so kulaputto anukkamena viññutaṃ patto ekadivasaṃ

upasakehi saddhim vihāraṃ gato Satthāraṃ dhammaṃ desentaṃ disvā pasannacitto parisapariyante nisīdi.

Tena ca samayena Satthā ekaṃ bhikkhuṃ saddhāpabbajitānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapesi, taṃ disvā pasanamānaso tadatthāya cittaṃ ṭhapetvā sataṣaṣṣabhikkhu-parivāraṣṣa Bhagavato mahatā sakkārena sattāhaṃ mahādānaṃ pavattetvā paṇidhānaṃ akāsi. Satthā tassa anantarāyena ijḡhanabhāvaṃ disvā “anāgate Gotamassa nāma Sammāsambuddhassa sāsane saddhāpabbajitānaṃ aggo bhavissatī”ti byākāsi. So Satthāraṃ bhikkhusaṃghaṃca vanditvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. So tattha yāvatāyukaṃ puṇṇāni katvā tato cavitvā devamanussesu saṃsaranto ito dvānavutikappe Phussassa Bhagavato kāle Satthu vemātikabhātikesu tīsu rājaputtesu Satthāraṃ upaṭṭhahantesu tesāṃ puṇṇakiriyāya sahāyakiccaṃ akāsi. Evaṃ tattha tattha bhava taṃ taṃ bahuṃ kusalaṃ upacinitvā sugatīsuyeva saṃsaranto imasmim Buddhuppāde Kururaṭṭhe Thullakoṭṭhikanigame Raṭṭhapālasetṭhigehe nibbatti, tassa bhinnaṃ raṭṭhaṃ sandhāretuṃ samatthe kule nibbattatā **Raṭṭhapālō**ti vaṃsānugatameva nāmaṃ ahosi. So mahatā parivārena vaḍḍhanto anukkamena yobbanāṃ patto mātāpitūhi patirūpena dārena saṃyojetvā mahante ca yase paṭiṭṭhāpito dibbasampattisadisāṃ sampattim paccanubhoti. Atha Bhagavā Kururaṭṭhe janapadacārikaṃ caranto Thullakoṭṭhikaṃ¹ anupāpuṇi. Taṃ sutvā Rsaṭṭhapālo kulaputto Satthāraṃ upasaṅkamitvā Satthu santike dhammaṃ sutvā paṭiladdhasaddho sattavāre bhattacchede katvā kicchena kasirena mātāpitāro anujānāpetvā Satthāraṃ upasaṅkamitvā pabbajjaṃ yācitvā Satthu āṇattiyā aññatarassa therassa santike pabbajitvā yonisomanasikārena kammaṃ karonto vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ pāpuṇi.

179-180. Athāyasmā aparabhāge attano pubbakammaṃ saritvā somanassajāto pubbacaritāpadānaṃ pakāśento **Padumuttarassa Bhagavatoti-**ādimāha. **Sunāgo so mayā dinnoti** tadā mahādhanasetṭhi hutvā sabbaṃ sāpateyyaṃ dānamukhe vissajjanasamaye sattappaṭiṭṭho sundaro

1. Thullakoṭṭhitaṃ (Sī, Ka)

nāgo hatthirājā mayā dinno ahosi. Tam dassento **īsādantoti**-ādimāha. Īsādanto ratha-īsappamāṇadanto, so mayā dinno hatthināgo. **Urūḷhavāti** rājāvahanayoggasamattho, rājāraho vā. **Setacchattoti** alaṅkaratthāya upaṭṭhahanasetacchattasahitoti attho. **Pasobhitoti** ārohapariṇāhavā rūpasobhāhi sampannoti attho. **Sakappano sahatthipoti** hatthi-alaṅkārasahito hatthigopakasahitoti attho. Itthambhūto hatthināgo Padumuttarassa Bhagavato mayā dinnoti attho.

181. **Mayā bhattam kāretvānāti** mayā kārāpitavihāre vasantānam koṭisaṅkhānam bhikkhūnam niccabhattam paṭṭhapetvā Mahesino niyyādesinti sambandho.

183. **Jalajuttamanāmakoti** jalato jāto jalajo, kim tam? Padumam, padumena samānanāmattā uttamattā ca Padumuttaro nāma Bhagavāti attho. Sesam sabbattha uttānatthamevāti.

Raṭṭhapālatthera-apadānavañṇanā samattā.

Chappaññāsamamahāvaggavañṇanā samattā.

Iti Visuddhajanavilāsiniyā Apadānaṭṭhakathāya

Ettāvatā Buddhapaccekabuddhasāvakattherāpadānaṭṭhakathā samattā.

Nigamanakathā

Sīhaḷadīpake appicchatādiguṇavantānaṃ theravaṃsappadīpānaṃ
 Ānandattherādīnaṃ sabbasattānaṃ taṇhāmānadiṭṭhādayo
 chedananiḡḡahavivecanādyatthaṃ sattahi māsehi ativiya ārāḡhanena
 laddhakosallena bodhisambhāraṃ gavesantena
 satidhitigativīriyaparakkamantena mahāsamantaguṇasobhanena
 tipīṭakadharena paṇḡitena ābhataṃ imaṃ Apadānaṭṭhakathaṃ sabbo
 sadevaloko jānātūti.

Anena lobhādimalā pajānaṃ,
 Cakkhādirogā vividhā ca dukkhā.
 Kalahādibhayā dukkhitā jātā¹,
 Corādayonatthakarā ca loke.

Nassantu me pañca verā ca pāpā,
 Nassantu gimhe yathā vuṭṭhivātā.
 Aṭṭhaṅgikamaggavarena patvā,
 Nibbānapuraṃ paṭipādayāmi.

Sabbadiṭṭhiṅca maddanto, rāgadosādipāpake.
 Saṃsāravatṭaṃ chinditvā, upemi saggamokkhake.
 Āṇākhettamhi sabbattha, Avīcimhi Bhavaggato.
 Sabbe dhammānuyāyantu, tayo lokā utupī cāti.

Apadānaṭṭhakathā samattā.

1. Kalahā vivādā ca dubbhikkhajātā (Sī)

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Samvaṇṇitapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akakkasacittassa	192	Ajaṭākāse	226
Akārayim	24	Ajinacammavatto	288
Akāsim	192	Ajinuttaravāsano	194
Akittayi	82	Ajinena	67
Akkantaṃ	99	Ajjeva	76
Akkhadasso	226	Ajjhagā	16
Akkhobhaṃ	202	Ajjhāpekkhimsu	170
Agam	236	Ajjhāyako	143
Agacchim	62	Añjalim	4, 29
Agamaṃ	188	Aññāya	27
Agamāsahaṃ	133	Aññe	77
Agārasmā	17	Aḍḍhakose	85
Agāre	16	Aḍḍhacandaṃ	191
Agopayim	289	Aṇḍaṃ	17
Aggajaṃ	190	Atthadassissa	73
Aggapuggalaṃ	29	Atthu	30
Aggapuggalo	14	Atrajo	190
Aggasāvakaṃ	77	Adadim	188
Aggīhi	40	Adantadamaṇaṃ	46
Agghati	114, 196	Adāsim	60, 81
Aṅgārino	58	Adutiyo	36
Aṅgīrasassa	264	Addasaṃ	75
Aṅgīraso	68	Addhānaṃ	60
Acalaṃ	89	Advejjhaṃ	188
Acirāgataṃ	11	Adhi	84
Ajagaro	109	Adhikāraṃ	189

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Adhigatā	202	Antarāpaṇe	42, 71, 103
Adhicca	210	Antalikkhacaro	293
Anagāriyaṃ	107	Antosuddhaṃ	84
Aniccatam	27	Andhānaṃ	216
Aniccasaññaṃ	27	Andhāva	135
Aniccā	27	Andho	197
Anilañjase	90, 125	Apatthaddho	188
Anilāyane	139	Apihāgidhaṃ	237
Anuggatamhi	195	Apucchiṃ	74
Anuciṇṇaṃ	87	Apūjesiṃ	75
Anuttaro	29	Apekkhavā	197
Anupakhettamhi	183	Appaṭimassa	59, 264
Anupādāno	75	Appamāṇe	95
Anuppatto	195	Appameyyaṃ	42
Anubrūhanto	160	Appasaddaṃ	87
Anubhotvā	7, 28	Appossukkā	4
Anumodi	24	Aphari	95
Anumodittha	14	Abbudanirabbudāni	198
Anuyantā	65	Abbhutṭhāsi	88
Anurañjanto	256	Abbhutaṃ	86
Anulepaṃ	197	Abbhokāsamhi	181
Anuvattanti	14	Abbhokāse	12
Anusāsiya	227	Abhaddakaṃ	75
Anusuyyare	135	Abhāsatha	16, 25
Anusotaṃ	106, 192	Abhāsiṃ	75
Anesanaṃ	37	Abhi	88
Anelakaṃ	61	Abhigataṃ	194
Anopamaṃ	42	Abhijātova	93
Anopamā	253	Abhiññā	194
		Abhinikūjiṃ	245

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Abhinikkhantaṁ	121	Asi	59
Abhinikkhamma	170	Assattho	106
Abhiraddho	131	Assamaṁ	288
Abhiropayim	18, 90, 128	Assamo	36
Abhiropesiṁ	189	Assosi	195
Abhilepayim	54	Ahuṁ	39
Abhisammataṁ	171	Ahu	4
Abhītarūpaṁ	97	Aho	196
Amataṁ	85	Ahosi	130
Amanussamhi	189		
Amalaṁ	211	[Ā]	
Amitaṁ	202	Ā	67
Ambayāgaṁ	188	Ākāsamhi	89
Ambare	27, 39	Ākiriṁ	43
Ayyakosi	59, 264	Āgacchatu	29
Araññe	4	Āgacchi	27
Arahā	17	Āgamim	189
Aruṇavatiyā	187	Ājānīyaṁ	81
Alaṅkaritvā	18	Ājīvaṁ	37
Alatthaṁ	42	Ādāya	159
Aloṇapaṇṇabhakkho	190	Ādāsaṁ	16
Alolakkhaṁ	237	Ādāsova	16
Avandiṁ	84	Ādiccamiva	29
Avidūramhi	79	Ādicce	195
Avidūre	36	Ādittaṁva	125
Asaṅkheyyaṁ	253	Ānubhāvo	30
Asaniyo	230	Āpannasattā	231
Asanīpāto	104	Āpāṭaliṁ	98
Asano	86	Āmiṣaṁ	69
		Āyasmā	241

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]		[U]	
Āyāgaṃ	64	Ukkā	230
Āyāmena	2	Ukkoṭakaṃ	208
Āyusaṅkhārāṃ	134	Uggajjanaṃ	45
Ārādhemi	37	Uggatāpano	36
Ārāmadvārā	195	Ucciyaṃ	79
Āropayaṃ	72, 84	Ujjhitaṃ	98
Āropesiṃ	195	Uttamaṃ	63
Āveṇikā	299	Uttareyyapaṭaṃ	39
Āsanaṃ	69	Udapāno	180
Āsanne	227	Udāhari	27
Āsiṃ	104, 177	Udito	226
Āsiṃsu	198	Udīrayaṃ	196
Āsi	2	Udumbare	192
Āsīno	151	Udentāṃ	164
Āsum	108	Uddālakaṃ	189
Āhariṃ	152	Uddhate	181
Āhiṇḍāmi	197	Upagacchiṃ	18
Āhutiṃ	29, 194	Upagacchi	190
Āhutiṇaṃ	88, 157	Upagataṃ	27
[I-Ī]		Upagamma	4, 74
Indanāmā	3	Upajīvāmi	62
Indanīlaṃ	299	Upaṭṭhahiṃ	77
Indriyesu	82	Upaṭṭhahitvā	77
Irīṇe	197	Upaṭṭhāko	14, 39
Isisaṃghe	196	Upaṭṭhito	193
Isīnaṃ	87, 92	Upanāmesim	77
Issaraṃ	114	Upapajjahaṃ	2
Issarā	7	Upapajjāmi	4
Īsādanto	24, 302	Upapajjiṃ	14, 135

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]		[O]	
Upavadiṁ	229	Okkhittacakkhu	71
Upaviṭṭhaṁ	79, 193	Ogataṁ	188
Upāgacchi	193	Ogayha	296
Upāgamim	28	Ogāhitvā	173
Upāgami	30	Oggayha	92, 274
Upānaya	74	Otataṁ	134
Upāyamaggaññū	237	Opiya	290
Upecca	243	Obhāsayantaṁ	190
Upeti	69	Omattaṁ	157
Upemahaṁ	30	Oraso	74
Uppajjitvā	27	Orena	183
Uppādavayadhammino	27	Osadhi	118
Ubhayaseṭṭhiputto	204	Ossajji	134
Ubhayeneva	15	[Ka]	
Ubho	11	Kakudhaṁ	194
Umāpupphaṁ	157	Kañcanagghiyasaṁkāsaṁ	42
Urūḷhavā	302	Kaṇikāraṁ	150
Usabhaṁ	91	Kaṇikārapupphaṁ	18
Uḷāratā	30	Katañjali	30
[E-O]		Kataññū	266
Ekaggaṁ	162	Katavedī	266
Ekaggo	37, 74	Katāvino	226, 227
Ekākiyo	36	Kato	180
Ekissā	114	Kattukāmo	189
Ekūnasatasahassaṁ	167	Katvāna	88
Eko	166	Kathayanto	74
Ekoṇāhano	190	Kathāpetvā	63
Evam	106	Kapi	95
Okiriṁ	106, 197	Kappaṁ	167

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kappasahassāni	7	Kuṭikaṃ	70
Kappe	3	Kuṭikaṇṇo	67
Kammaṃ	195	Kuṭigopako	188
Kammavipākena	75	Kudālapīṭakaṃ	159
Kammāro	116	Kupathe	237
Karuṇā	216	Kubbanti	4
Karena	92	Kumudaṃ	178
Kalaṃ	114, 196	Kusaṭṭhakaṃ	209
Kali	214	Kusalamūlena	7
Kassāma	176	Kusalamūlehi	7
Kānanaṃ	87, 92	Kuhiṃ	237
Kānane	104, 189	Ketakiṃ	147
Kāmesu	7	Ketumatī	207
Kāyaṃ	232	Keniyajātiyaṃ	227
Kāyamhi	12	Kesaraṃ	188
Kāraṃ	196	Kesariṃ	188
Kārayiṃ	68	Kesarī	93
Kārayitvā	54	Kesavo	151
Kārassa	196	Kokanadaṃ	12
Kāritā	188	Koṭikaṇṇo	67
Kāretvāna	302	Koṇḍaññaṃ	178
Kālaṃ kato	27	Kopemi	37
Kāsāyavasano	194	Kolaṃ	288
Kikīva	17	Kosiyo	209
Kittayi	77	[Kha]	
Kittayissāmi	11, 16	Khajjakaṃ	171
Kittaye	41	Khaṇḍaṃ	186
Kisalaya	186	Khāribhāradharo	288
Kukkuṭo	165		
Kukkuro	138		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Kha]		[Gha - Ca]	
Khāriyo	62	Ghosam	195
Khippābhiññassa	236	Cakkavākūpakūjitā	274
Khīṇāsavasahasseehi	16, 29	Cakkavāko	90
Khīṇāsavā	14, 30	Cakkavattirājāno	3
Khomaṃ	6	Caṅkamaṃ	139
[Ga]		Caṅkami	181
Gacchantam	42	Caṅkame	88
Gaṇam	4	Caṅkoṭakam	192
Gaṇamhā	10	Caṅkoṭake	97
Gaṇhitvā	84	Catudīpamhi	7
Gatamagge	187	Catusaccam	89
Gatā	4	Candanam	160
Gatim	27	Candano	190
Gato	12	Candabhāgānadītīre	44, 192
Gandhakuṭim	16	Candassa	194
Gayha	85	Caraṇantago	217
Garūḍadhipo	94	Carato	60
Gahetvāna	11	Carimo	82
Giram	89	Cāmarī	17
Giriduggadharo	93	Cārikam	60
Guṇanidhi	216	Cāruvaṇṇova	65
Guṇāguṇavidū	266	Citam	192
Gedham	7	Citakam	195, 299
Gosīsam	195	Cittam	12
[Gha]		Cittappasādena	2, 14
Ghaṭam	80	Cittena	84
Ghatāsanaṃva	124	Cintesaham	106
Gharam	198	Cetiyam	54
		Codito	7, 28

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Cha]		[Ja - Jha - Ña]	
Chattamhi	18	Jutindharam	42
Chattātichattam	154	Jutimantam	29
Chaḷabhiññā	14	Jotanti	237
[Ja]		Jotitā	16
Jagatiṃ	209	Jhāpesim	190
Jagatī	188	Jhāya	290
Jaṅghā	38	Jhāyamānam	162
Jaṭilo	36	Ñāṇavaram	253
Janatam	162	Ñātibandhu	60
Janatā	69	[Tha - Da]	
Janayitvāna	132	Thapitam	64
Janā	3	Thapesim	66
Jane	24	Thānam	89
Jayaparājayam	89	Dayhare	40
Jalakukkuṭo	188	[Ta]	
Jalajagge	191	Tam	37
Jalajaggehi	197	Takkarāyam	209
Jalajuttamanāmakō	6, 25	Tattha	7
Jalitvā	38	Tatthajo	177
Jahitvāna	27	Tathāgataṃ	4
Jātipuppham	123, 155	Tappayantassa	226
Jātiyā	86	Tappayanto	242
Jāto	227	Tamam	242
Jālinā	217	Tamandhakārapihitā	40
Jinam	75	Tā	14
Jino	166	Tādim	46
Jīmūtavaṇṇam	227	Tārayataṃ	30
Jīvāmi	37	Tārayantam	162

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ta]		[Da]	
Tiṭṭhare	181	Dije	237
Tiṇṇaṃ	162	Diṭṭhadhammasukhatthāya	181
Tiṇṇo	30	Diṭṭhiṃ	27
Tiṇṇoghehi	76	Diṭṭhisūdanaṃ	256
Titthe	266	Dinnaṃ	6
Tidaṇḍaparidhārako	67	Dinnā	102
Timirapupphaṃ	106	Divāvihārāya	173
Timbarūsakavaṇṇābho	37	Disvāna	4
Tivarāyaṃ	175	Dissati	230
Tisūlaṃ	293	Dīnamānasā	217
Tuṇḍena	90, 188	Dīparājā	166
Tuvaṭaṃ	237	Dīpānaṃ	114
Tuvaram	188	Dīpova	75
Tusitaṃ	2	Duṭṭhacitto	229
Telasankhayā	75	Dundubhiyo	230
[Tha]		Duppabhātaṃ	135
Thūpaṃ	63, 88	Dumā	58
Thūpapūjaṃ	14	Duruṭṭhitaṃ	136
Thūpamhi	154	Dulladdhaṃ	135
Thūpasetṭhassa	65	Dussanīye	37
[Da]		Dussase	37
Datvāna	121	Deyyadhammo	41
Dantaparivāro	30	Devadevaṃ	79
Dantaparivuto	105	Devadevo	16
Danto	30	Devaputto	164
Damemi	37	Devavaṇṇa	189
Dāyavāsiko	185	Desento	197
Dijaṃ	236	Desesi	25
		Dovāriko	202
		Dvāraṃ	30

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Da - Dha]		[Na]	
Dvāravatīyā	186	Narāsabham	11
Dvipadinda	89	Narāsabho	16
Dvipadindo	16	Naruttaman	18
Dhajaṃ	75, 84	Naḷamālaṃ	125
Dhañṇavatiyā	142	Nāgarukkhehi	145
Dhammacakkaṃ	64	Nāgasamālo	98
Dhammajo	74	Nādayimsu	230
Dhammadassīnarāsabho	155	Nānāgandhavanantare	201
Dhammarājaṃ	74	Nānāsakuṇaṃ	102
Dhammasotaṃ	74	Nāmadheyyena	86
Dhammena	264	Nāḷikeram	171
Dharaṇīruhapādapaṃ	131	Nikkhamassu	37
Dharaṇīruhapādapo	86, 191	Nikkhamitvā	17
Dhārayissati	12	Nikkhamma	88
Dhārayuṃ	185	Nikkhittasatthaṃ	243
Dhutarāgesu	196	Nikkhipiṃ	191
Dhūpesiṃ	188	Niccaṃ	65
Dhūmaketu	230	Niṭṭhite	197
[Na]		Nipako	17
Nagare	142	Nibbattā	194
Nadikā	183	Nibbānaṃ	121
Nadiyā	90	Nibbāpayantaṃ	162
Nadītīre	147	Nibbāpesi	197
Nandijanano	60	Nibbāyi	75
Nandībhavaparikkhīṇaṃ	162	Nibbāyissasi	7
Nabhaṃ	27	Nibbuta	63, 72
Nabhasā	230	Nibbuto	106
Namassāmi	30	Nimantesiṃ	29
Naravaraṃ	46	Nimittaṃ	141
		Nimmitaṃ	88

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Na]		[Pa]	
Niyate	192	Pañcasūcī	102
Niyamesu	190	Pañhaṁ	74
Nirujjhanti	27	Paññāpetvā	27
Nirūpadhi	95	Paṭiggahaṁ	88
Nivattho	67	Paṭiggahesi	11
Nisabhājāniyaṁ	122	Paṭiggaho	174
Nisabho	36	Paṭipannassa	60
Nisinnam	106	Paṭimenento	29
Nisinnassa	193	Paṭiyādetvāna	29
Nisīdantaṁ	18	Paṇṇaṇca	36
Nisīdi	30	Paṇṇabhojanabhojano	193
Nisīditvā	25	Paṇṇasanthare	192
Nissāya	192	Paṇṇasālā	36
Nisseṇim	155	Patitapattāni	84
Nemittānaṁ	136	Padīpadānaṁ	83
[Pa]		Padumaṁ	54, 85
Pakampittha	134	Padumuppalasañchanno	169
Pakāsite	12	Padumo	170
Pakāsento	89	Padmakesaraṁ	196
Pakittento	87	Pabbajim	107
Pakkhijāto	94	Pabbajitvāna	7
Paggayha	11, 61	Pabbajjā	76
Paggahetvāna	4, 29	Pabbatapādamhi	165
Paccantaṁ	243	Pabbatassa	79
Paccavekkhaṇaṁ	236	Pabbate	110
Paccuggantvāna	192	Pabbato	36
Paccupaṭṭhitam	30	Pabbājesi	75
Paccekaḥinasetṭhesu	196	Pabbhāraṁ	27
Pacchime	28	Pabbhāramhi	18
		Pabhāhi	256

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pamādo	290	Pavisim	93
Payirūpāsataṃ	30	Pasakkiya	290
Parakammāyane	40	Pasannacitto	2, 30
Paramaṃ	42	Pasannanayanānanam	227
Paramakāraṃ	196	Pasanno	30
Paramakāruṇṇappatto	108	Pasādayim	29
Paramannaṃ	19, 60	Pasādo	195
Paramena	108	Pasobhito	302
Paramopasame	192	Passissāmi	237
Parāmaṭṭho	92	Pāṭali	118
Paricarim	86	Pāṇikammaṃ	158
Paricārim	153	Pāṇine	266
Pariññāya	7	Pāṇibhi	30
Parinibbāyi	189	Pātarāse	190
Parinibbute	133	Pātimokkhasmim	82
Parinibbuto	38	Pātubhāvo	195
Paripūrayaṃ	41	Pādaputtame	43
Parimajjako	194	Pādāsīm	30, 83
Parivāretvā	156	Pānadhīm	210
Pareto	201	Pāpesu	90
Parodhako	153	Pāmojjaṃ	132
Palambabimbatamboṭṭhaṃ	236	Pāragū	38
Pallaṅkaṃ	183	Pāramim	12
Pallaṅko	161	Pāricchattakapupphāni	194
Pavattaṃ	37	Pāvacane	2, 12
Pavanaṃ	87	Pāsādaṃ	30
Pavanā	170, 198	Pāsāde	16
Pavaraṃ	91, 97	Pāsādo	140
Pavarā	121	Piṇḍaṃ	158
Pavarāsane	30	Piṇḍatthaṃ	237

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa - Pha]	
Piṇḍapātāṁ	82	Pokkharāṇī	274
Piyālaṁ	187	Potthadānaṁ	192
Piṇaṁsaṁ	227	Phalaṁ	36
Pītaṁsiṁ	164	Phalakaṁ	160
Pītisamphullitānaṁ	236	Phalahattho	197
Pīlesi	109	Phalitantare	115
Puṭakaṁ	61	Phalesino	58
Puṇḍarīkasamotthaṭṭho	169	Phullaṁ	186
Putto	264	[Ba]	
Pupphaṁ	152	Baddhakaṇḍa	69
Pupphacchattaṁ	11	Baddhacaro	186
Pupphacchadanaṁ	154	Bandhujīvakapupphāni	162
Pupphate	178	Bandhumatīyā	47
Pupphahattham	123	Bandhumārājadhāniyā	200
Pupphāsaṁ	27	Bahisuddham	84
Pupphāsane	27	Bahū	77
Pupphitaṁ	147, 166	Bāttimśavaralakkaṇaṁ	42
Purakkhataṁ	29	Bāhujaññaṁ	2
Purakkhato	76	Bimbijālakaupphāni	189
Purāṇapulinaṁ	43	Bilbilikā	291
Purisājañña	30	Bījanikā	78
Purisuttama	30	Bījasampadaṁ	47
Pure	104, 118	Bījasampadā	80
Pulinaṁ	143	Buddham	4
Pūjanāya	114	Buddhattaṁ	195
Pūjayato	114	Buddhathūpamhi	299
Pūrayitvāna	61	Buddhayuttakaṁ	69
Pettikaṁ	45	Buddhaseṭṭham	30
Pesale	77		
Pokkharāṇim	296		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ba]		[Bha]	
Buddhassa	264	Bhikkhā	189
Buddhena	7	Bhikkhāya	193
Bodhiṃ	190	Bhikkhusaṃghapurakkha-	
Byākarim	141	taṃ	97, 190
Byākari	201	Bhikkhusaṃghe	25
Byādhito	108	Bhisam	297
Brahāvane	4	Bhisamuḷālaṃ	92
Brahmabandhu	269	Bhuñjaṃ	30
Brāhmaṇamhi	289	Bhuñjāmi	36
Brāhmaṇe	29	Bhūtagaṇo	166
Brāhmaṇo	79	Bhūripaṇṇaṃ	19
		Bhogam	202
		Bhojanam	29
[Bha]		[Ma]	
Bhagavati	133	Mam	109
Bhagavato	4	Maggam	107
Bhagavā	174	Mañjarikaṃ	190
Bhatako	40, 41	Mañjunā	245
Bhattam	302	Maṇim	183
Bhaddakam	75	Maṇimayā	299
Bhaddakappo	268	Maṇihi	156
Bhaddake	268	Maṇḍakappo	268
Bhadante	58	Mati	216
Bhavanam	274	Matthake	106
Bhavissati	60	Manam	226
Bhāṇumam	127	Manasā	75
Bhātaram	77	Manasāva	29
Bhāvayim	27	Manujādhipā	198
Bhāvitindriyo	191	Manussattam	12
Bhāsato	11		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]		[Ma]	
Manomayena	191	Mahesim	91
Mantadharo	143	Mahesino	6, 24, 61
Mantapāragū	79, 167	Mahesīnaṃ	196
Mantetvā	4	Maho	113
Maraṇaṃ	195	Mahoghadānaṃ	24
Mallikaṃ	60	Mātu	39
Mahantassa	195	Māpayitvāna	155
Mahandhakārapihitā	40	Māraṇānaggaṃ	97
Māhāisi	193	Māramasano	256
Mahājanaṃ	130	Māliko	122
Mahājanā	299	Māluvapupphāni	192
Mahājātassaro	101	Mālaṃ	4, 176
Mahānāgo	68	Migarājā	152
Mahānīlaṃ	299	Migaluddo	104, 118, 179
Mahāpūgagaṇo	4	Mitabhāṇī	71
Mahābodhi	113	Muttaṃ	84
Mahābodhimaho	80, 196	Mutto	106
Mahābhūtagaṇālayo	145	Muddhani	181
Mahāmatim	46	Muniṃ	162
Mahāmuni	29, 69	Muni	173
Mahāyasaṃ	29	Muyhase	37
Mahāyaso	269	Mūlaṃ	36, 63
Mahāvādiṃ	46	Mettacittaṃ	69
Mahāvīraṃ	11, 79	Mettāya	95
Mahāvīro	24, 75	Mogharājā	61
Mahāsamuddaṃ	192	Mohaṇīye	37
Mahāsikhā	108	[Ya]	
Mahāsindhu	192	Yaṃ yaṃ	12
Mahiddhikā	14	Yakkhayoni	135

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ya]		[Ra]	
Yakkhānaṃ	170	Rukkhamūlagahanaṃ	290
Yantaṃ	188	Rocantaṃ	29
Yasaṃ	41	Ropemi	47
Yānakāro	160	Romaso	191
Yiṭṭhukāmo	29, 194	[La]	
Yuttaṃ	192	Lagetvā	66
Yutto	40	Labhāmi	40
Yojeti	266	Labhissati	12
Yoni	12	Lasuṇaṃ	62
[Ra]		Lepanaṃ	68
Rakkhaso	177	Lokajetṭhassa	27
Rakkheyyaṃ	41	Lokajetṭho	129
Rakkheyya	17	Lokanandano	237
Rajakena	39	Lokanāthamhi	63, 155
Rajjanīye	37	Lokanātho	14
Rajjase	37	Lokanāyakaṃ	11, 79
Ratanapajjote	201	Lokanāyako	67, 201
Ratanāmayamaṃ	55	Lokapajjotaṃ	42, 194
Ratiṃ	16	Lokapajjoto	193
Rattikaṃ	179	Lokabandhuno	96, 147, 194
Rathiyamaṃ	29, 190	Lokabandhussa	55
Randhayitvā	208	Lokamahite	157
Ramme	175, 187	Lokāhutipaṭiggahamaṃ	274
Ravidittiharānaṃ	237	Loke	29
Ravīva	226	[Va]	
Rāgaratto	7	Vakkali	214
Rāgūpasamhitamaṃ	37	Vaccho	13
Rājāyatane	133	Vajāmahamaṃ	106
Rukkhaṭṭhasseva	196		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vajāmi	192	Vāgīso	256
Vaṇṭe	18	Vācam	75
Vaṇṇakāro	187	Vācāsabhiṃ	196
Vaṇṇitaṃ	64	Vādisūdano	256
Vaḍḍhakīhi	63	Vānā	121
Vatthaṃ	6	Vāyasānaṃ	210
Vatthadānena	6	Vāraṇo	196
Vatvāna	27	Vāladhiṃ	17
Vadataṃ	63	Vikkamasampanno	207
Vanam	92	Vicittam	80
Vanacaram	193	Vicittadusse	65
Vanacārino	135	Vijaṭetvā	242
Vanasmim	162	Vijahitvā	189
Vanā	37	Vijitāvinam	91
Vandim	88	Vijjādhara	293
Vanditvā	195	Vitthataṃ	134
Vammikasadisaṃ	232	Vitthatāya	147
Varakappo	268	Vitthārite	2
Varadhammappavattako	85	Vitthārena	2
Varanāgo	24	Vidū	15, 151
Varāko	41	Vināyakam	46, 153
Varuṇanāmakā	3	Vinipātiko	167
Vare	63	Vinetāram	29
Varo	30	Vipine	100
Vasati	192	Vipulo	195
Vasate	166	Vippanaṭṭhassa	237
Vasantassa	192	Vippanaṭṭhā	135
Vasāmi	36	Vimalam	162
Vasi	11	Vimalānanam	237
Vassate	242	Vimucci	12

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vimutti	253	Vedāna pāragū	143
Vimhitāsayo	193	Veneyyapadumāniso	256
Viyākamsu	4	Vemajjhamhi	145
Viyākāsi	25	Vesārajjehi	256
Virajaṃ	90	Veḷunā	88
Viravapupphaṃ	188	[Sa]	
Virocantaṃ	118	Samkhittena	197
Virocento	16	Samghabhattaṃ	14
Vilasantaṃ	194	Samghassa	176
Vivajjemi	37	Samghārāmaṃ	24, 62
Vivaṭṭacchado	197	Samvuto	82, 190
Vivane	118	Samvejesi	130
Vivarāyaṃ	187	Samsarati	12
Vivekaṃ	160	Sa-uttarasapacchado	161
Visattikaṃ	162	Sakaṃ	27
Visālamāḷe	151	Sakakammā	131
Visāle	29	Sakappano	24, 302
Visodhitaṃ	211	Sake	30, 188
Vissāmabhūmi	256	Sakosaṃ	152
Vihatatamo	211	Sakka	264
Vihatārambho	256	Sakkā	59
Vihārā	88	Sakyānaṃ	60
Vīraṃ	91	Saggaṃ	236
Vuṭṭhahitvā	193	Sanikkappaṃāññāya	29
Vuṭṭhiṃ	85, 242	Sanikkhadhamako	120
Vutthokāso	192	Sanikkhārā	27
Vusīmati	289	Sanigamma	4
Vūpakaṭṭho	11	Sanigāmo	130
Vūpasamo	27	Saccaṃ	85
Vedajāto	30		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sañchanno	101, 145	Sabbalokaggaṇāyakaṁ	69
Satapattachattaṁ	11	Sabbāsava	7
Satapattehi	101	Sabhavanam	236
Sataraṁsim	127, 164	Sabhojanapasuto	45
Sataso	227	Samaṁ	92
Sattabhūmimhi	16	Samaṇam	106
Sattayojanikaṁ	75	Samaṇānaggaṁ	190
Sattalipupphāni	189	Samaṇe	19
Sattukañca	69	Samaṇo	191
Satthavāhaggaṁ	45	Samantato	230
Satthuno	237	Samayo	170
Sadevakaṁ	242	Samāgamma	299
Saddahanti	4	Samādhim	11
Sadhajaṁ	85	Samādhimhā	193
Santaṁ	193	Samādhivajirūpamo	253
Santaveso	216	Samānayim	194
Santānaṁ	256	Samānetvā	14
Santo	164	Samāpajjantaṁ	11
Santhataṁ	195	Samuggatatanūruhaṁ	227
Santharaṁ	27	Samuddaṁ	274
Santhariṁ	16	Samupaṭṭhito	130
Santhaviṁ	79, 198	Samupabyūḷho	130
Sannicitam	202	Samokiriṁ	88, 97, 166
Sannipātetvā	299	Sampajja	190
Sapattabhāro	81	Sampattiṁ	7
Sapākayoniṁ	28	Sampattī	28
Sappabhāsaṁ	192	Sampatte	28
Sabbakāmehi	14	Sampanno	15, 256
Sabbaññū	27	Sampavattatha	183
Sabbadhammāna pāragū	105		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sambuddham	103	Sihāsanam	198
Sambuddho	38	Sihāsanassa	64
Sammukhā	64, 88	Sihāsane	30
Sayambhum	29	Sukataṃ	293
Sayambhussa	6	Sukato	36
Sayambhū	45	Sukkamūlena	28
Sayoggabalavāhano	65	Sukkā	237
Saraṇam	4, 30	Sukhasīlo	7
Saradambare	226	Sukhette	80, 196
Sarim	12	Sugatānugataṃ	107
Sarīrakiccaṃ	299	Suci	134
Sasakaṃ	210	Suṇitvāna	136
Sahatthipo	302	Sudaṃ	241
Sahassaramsī	291	Sudassanam	192
Sādhu	183	Sudassanā	192
Sāyesum	217	Suddham	162
Sālam	90	Suddhasevālabhakkho	90
Sāvakaṃ	229	Sudhāya	68, 158
Sāvakā	135	Sudhotam	39
Sāsane	2	Sunāgo	301
Sikhim	97	Sunimmitā	274
Sikhinaṃ	190	Sunimmito	74
Sikhino	147	Supaṇṇo	94
Sindhuyā	90	Supātaṃ	37
Sippe	188	Suphullaṃ	60
Sirīnilayasāṅkāsaṃ	237	Subbato	17
Silātale	201	Subhojanam	19
Silāsanam	54	Sumano	2
Sīlasampanno	17	Sumahāpathe	98
Sīham	97	Sumāpitaṃ	274

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sumāpitā	36
Suvaccho	167
Suvaṇṇavaṇṇaṃ	42, 91
Suvaṇṇena	54
Susaññato	90
Susamārūḷho	139
Susamāhitaṃ	162
Susamāhito	74
Susumāro	45
Sūkariko	208
Sūro	207
Setacchattaṃ	195
Setacchatto	302
Setacchattopasobhito	24
Setatiṇhasamaṃ	236
Seyyā	16
Sereyyakaṃ	137
Sehi	30
So	11
Sobhaṃ	181

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sobhanaṃ	143
Sobhāmi	65
[Ha]	
Haṃsadundubhinissano	227
Haṃsasamabhāgo	227
Haṭṭhamānaso	107
Haṭṭhena	62, 84
Haṭṭho	62, 84
Hatthehi	11, 77
Hantvā	242
Haritaṃ	118
Hasanaṃ	236
Hitvā	89
Himavantassa	36
Himavante	11
Hīnena	75
Hutāsaṇaṃ	125
Hetū	40
Hemayaññopacitaṅgaṃ	236
Hemavaṇṇo	6

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Lakkhitabbapadānaṃ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Akkhobha	202
Aggajapupphapūjāya phalaṃ	190
Aggihuta	283-6
Aggī tayo	40-1
Ajinacammadānassa ānisaṃsā	205
Ajjhāyaka	143
Añjalikammaṃ ānisaṃsā	45,
	103, 110, 167, 204
Atthadassī	129
Adhopupphiyattherassa	
pubbakammaṃ	109
Anagāriya	107
Anila	139
Anilañjasa	172
Anubhuttadukkhassa	
paccavekkhaṇaṃ	249
Anesana	37
Anojapupphapūjāya	
phalaṃ	97, 220
Anojādevīpamukhānaṃ itthīnaṃ	
pabbajitakiccassa matthaka-	
pattatā	225
Anomadassī	158
Antomaṇḍalaṃ	60
Annapanādānassa ānisaṃsā	41
Annasāṃsāvakattherassa	
pubbakammaṃ	41
Appabhakkhakantāra	46
Abbuda	198

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Abhinīhārakammaṃ	
ānisaṃsā	257
Abhibhū	109
Ambadānassa ānisaṃsā	188
Ambadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	94
Ambapakkaphaladānassa	
ānisaṃsā	95, 244, 275
Ambara	139
Arañña	104
Araññānisaṃsa	251
Arahaddhajanti cintetvā	
vandanapūjanādikammaṃ	
phalaṃ	99
Arahā na tveva kho yathā	
ahaṃ	283-5
Ariyajāti	264
Ariyā nāma majjhattāva	
arahattapattato paṭṭhāya	56,
	258
Aruṇa	187
Aruṇavatī	187
Avopupphiyattherassa	
pubbakammaṃ	88
Aloṇapaṇṇadānassa	
ānisaṃsā	190
Asanabodhiyattherassa	
pubbakammaṃ	85

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[A - Ā]

Asādhusaṅgamaṇa apasanna-	
citto	229
Assakaṇḍako	55
Assā pañca	220
Agāriya	107
Ājānīyasindhavadānassa	
ānisaṃsā	81
Ādittapariyāyadesanāya	
ānisaṃsā gayāsīse	242,
	275
Ānando	55
Āpaṇaṃ	103
Āyāgadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	63
Āyu	134
Āyusaṅkhāra	134
Ārohanahatthī	55
Ālambanaphalakadānassa	
ānisaṃsā	159
Āsanadānassa phalaṃ	69
Āsabho gavakoṭisata-	
sahassajetṭhako	91, 194
Āhāradānassa ānisaṃsā	120
Āhutino vuccanti	
pūjāsakkārā	157, 174
Āḷindadānassa ānisaṃsā	209

[U]

Uṇhodakassa vātābādha-	
vūpasamatā	299

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[U - E]

Uttarassa pubbakammaṃ	292
Uttiyattherassa pubbakammaṃ	44
Udakapūjāya phalaṃ	124
Udapāna	180
Udapānadānassa ānisaṃsā	180
Udāyī	257
Udāyī sahapaṃsukīḷiko	
dasabalena	258
Uddālakapupphapūjāya	
phalaṃ	189
Upavānattherassa	
pubbakammaṃ	38
Upasenavaṅgantaputtattherassa	
pubbakammaṃ	17, 19
Upasenavaṅgantaputtatthero	
aggo samantapāsādikānaṃ	18
Upahārakaraṇassa	
ānisaṃsā	131
Upāhanadānassa ānisaṃsā	198
Umāpuppha	157
Umāpupphapūjāya phalaṃ	157
Ummujjananimujjanakammaṃ	
karonti jaṭilā	284
Ekañjalikattherassa	
pubbakammaṃ	45
Ekatthambhikattherassa	
pubbakammaṃ	3-4
Ekasaññakattherassa	
pubbakammaṃ	100
Ehibhikkhubhāvassa kāraṇaṃ	223

[O]

Opavayhattherassa	
pubbakammaṃ	81
Orasaputta	264
Osadha	118

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ka]

Kaccāyanattherassa pakara-	
ṇāni tīṇi	213
Kaṭacchubhikkhā	121
Kaṇaverapupphapūjāya	
phalaṃ	170
Kaṇikāra	150
Kaṇikārapupphapūjāya	
phalaṃ	53, 212, 291
Kataññū	266
Katavedī	266
Kadambapupphapūjāya	
phalaṃ	165
Kadaliphaladānassa	
ānisaṃsā	47, 290
Kantārā bahuvīdhā	46
Kapparukkhīyattherassa	
pubbakammaṃ	65
Kapparukkheṇa cetiyapūjāya	
ānisaṃsā	65
Kappo ca catubbidho	
pañcavidho	268
Kammaphalassa saddahanāṃ	139
Kammāra	116
Kalaṃ nāgghati soḷasīṃ	114
Kāligodhāputtabhaddiya-	
ttherassa pubbakammaṃ	68-9
Kāḷudāyittherassa	
pubbakammaṃ	55
Kāḷudāyī aggo kulappasā-	
dakānaṃ	55, 59, 266
Kukkura	138
Kuṇḍadhānattherassa	
pubbakammaṃ	47
Kuṇḍadhānatthero aggo	
paṭhamāṃ salākāṃ	
gaṇhantānaṃ	51
Kudāla	159

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ka]

Kumārakassapo citta-	
kathikānaṃ aggo	232
Kumuda	178
Kumudapupphapūjāya	
phalaṃ	168-9, 177, 179
Kumbhaṇḍā	300
Kummāsādānassa ānisaṃsā	297
Kulanagarassa gamanaṃ	293
Ketaṃ	147
Ketakīpuppha	147
Ketakīpupphapūjāya phalaṃ	146
Ketumatī	207
Ketu vuccanti dhajapaṭākā	207
Koṇḍa	178
Koṇḍañña	178
Kolaphaladānassa ānisaṃsā	288

[Kha - Ga]

Khaṇḍaphullapaṭisaṅkharāṇa	186
Khīrapāyāsādānassa āni-	
saṃsā	139
Khomadāyakattherassa pubba-	
kammaṃ	46-7
Khomadussapūjāya ānisaṃsā	46
Gatapaccāgatavattaṃ	
aparipūretvā	
mahāsāvaka bhāvaṃ	
pāpuṇantā nāma natthi	34

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ga - Gha]

Gatapaccāgatavattapūraṇassa	
ānisaṁsā	34
Gatasaññakattherassa	
pubbakammaṁ	107
Gandhathūpapūjāya phalaṁ	117
Gandhamālādipūjāya phalaṁ	171
Gandhāravijjā (Mahā, Cūla)	13
Gandhodakiyattherassa	
pubbakammaṁ	80
Gavajetṭhakā cattāro	193
Gosīsa-attharaṇakamassa	
ānisaṁsā	195
Ghaṭaṁ vuccati sappi	124

[Ca]

Caṅkama	139
Caṅkamadānassa phalaṁ	67-8, 73
Caṅkamanadāyakattherassa	
pubbakammaṁ	73
Cattāro nidhī	55
Canda	148
Candana	160
Candabhāgānādī	148
Candassa upakkilesā	162
Campakapupphapūjāya phalaṁ	150
Citaka	133
Cīvaradānassa ānisaṁsā	223
Cundattherassa pubbakammaṁ	76
Cūḷapanthakattherassa	
pubbakammaṁ	8-12
Cūḷapanthakatthero aggo abhi-	
nimminantānaṁ cetovivaṭṭa-	
kusalānañca	10
Cetiyagharapūjāya phalaṁ	156

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ca]

Cetiyapūjāya ānisaṁsā	12, 14
Cetiye jīvamānakabuddhassa	
viya pūjā	1
Cetiye dhajapūjāya phalaṁ	75
Coḷakantāra	46

[Cha]

Chatta	154
Chattavimānapūjāya phalaṁ	172
Chattātichatta	154
Channo	55
Chabbaṇṇabuddharasmi	222
Chavasīsajānanamanta	254

[Ja]

Jaṅghā	38
Jambuphaladānassa ānisaṁsā	207
Jarākantāra	46
Jalaja	186, 302
Jātikantāra	46
Jāti duvidhā	264
Jātisumanapuppha	155
Jātisumanapupphapūjāya	
phalaṁ	123-4, 154
Jetṭhapuṅgavā cattāro	91

[Ña - Tha]

Ñāṇapūjāya phalaṁ	146
Thitañjaliyattherassa	
pubbakammaṁ	104

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ta - Tha]

Takkarā	209
Tikicchānaṃ ānisaṃsā	184
Ṭiṇasantharadānaṃ	
phalaṃ	70, 101
Ṭiṇasantharadāyakaṭṭherassa	
pubbakammaṃ	101
Ṭiṇasūlapupphapūjāya phalaṃ	166
Tipadumiyattherassa	
pubbakammaṃ	105
Timirapuppha	106
Timirapupphapūjāya phalaṃ	105
Timirapupphiyattherassa	
pubbakammaṃ	106
Tivarā	187
Tisaraṇagamaniyattherassa	
pubbakammaṃ	39
Tissa	171
Tūriyagandhadīpādīpūjāya	
phalaṃ	133
Tevāciko upāsako	
paṭhamāṃ loke	273
Thutivacanānivedakassa	
phalaṃ	140
Thūpa	154
Thūpapūjāya phalaṃ	12-4, 135
Thūpo sattayojaniko	244, 297
Thomaṇāya phalaṃ	52, 129

[Da]

Dabba	228
Dabbo Mallaputto senāsana-	
paññāpakānaṃ aggo	229
Dānaṃ ānisaṃsā	
kapaṇaddhikādīnaṃ	300

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da]

Dāyajjāṃ me samaṇa dehi	266
Dijā cattālīsa	210
Dibbakakkārupupphapūjāya	
phalaṃ	164
Dibbamandāravapupphapūjāya	
phalaṃ	165
Dibbavatthapūjāya phalaṃ	94, 128
Divā	173
Divāvihāra	173
Dīghāyukabuddhānaṃ	
uposathakālo	48
Dīpadhūpapupphagandhapūjāya	
phalaṃ	1
Dīpā cattāro	7, 114, 166
Duggatasakkāra	247
Dubbhikkhakantāra	46
Dussadānaṃ ānisaṃsā	115
Deyyadhamma	41
Devā	164
Desanākāle vikkhittacittassa	
ādīnavā	33
Desanā nānāyā	197
Dohaḷa	268
Dvāravatīnagara	186

[Dha]

Dhajaḍāyakaṭṭherassa	
pubbakammaṃ	84
Dhajapūjāya phalaṃ	38, 163
Dhaññavātī	141-2
Dhammaṃ desetha	
upagatānaṃ	226
Dhammaṃ passanto maṃ	
passati	214
Dhammacakkadānaṃ phalaṃ	64
Dhammacakkikaṭṭherassa	
pubbakammaṃ	64

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Dha]

Dhammathomanāya phalaṃ	146
Dhammadassī	155
Dhammasavanassa ānisaṃsā	151
Dhammesu cittapasādanassa ānisaṃsā	112
Dharaṇī	131
Dharaṇīruhapādapa	191
Dhātupūjāya phalaṃ	294-5
Dhuvabhattenā te ahaṃ	278
Dhūpadāyakattherassa pubbakammaṃ	42
Dhūpapūjāya ānisaṃsā	42

[Na]

Nagara	142
Nadī	147
Nandattherassa pubbakammaṃ	5-7
Nandatthero aggo indriyesu guttadvārānaṃ	6
Nandatthero kacchapo Atthadassibuddhakāle	5
Namakkārānaṃ aṅgāni pañca aṭṭha	117, 121
Namassanassa ānisaṃsā	169
Narakādidukkhānaṃ anubhavanakāraṇāni	249
Naḷa	125
Nāgapupphakesarapūjāya phalaṃ	127
Nāgapupphapūjāya phalaṃ	167
Nāgarājānaṃ dānāni	270
Nāgasamālattherassa pubbakammaṃ	97

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Na]

Nānāpupphapūjāya phalaṃ	88
Nārada	151
Niccasīlāni pañca	190
Nipannañjalikattherassa pubbakammaṃ	108
Nipannañjalikammaṃ ānisaṃsā	107
Nipannaṭṭhānādīsu sugandha- meva vāyi parinibbānā	270
Nibbāna	121
Nirabbuda	198
Nirudakakantāra	46
Nisabhājāniya	122
Nisabho gavasahassa- jeṭṭhako	91, 193
Nisseṇi	155
Nisseṇidānassa ānisaṃsā	178
Nihitadhātugabbhapūjāya phalaṃ	153
Nepakkaṃ vuccati paññā	17
Nemitta	136

[Pa]

Paccāgamanīyattherassa pubbakammaṃ	89
Paccuggamanassa ānisaṃsā	194
Pacchimabhavika	26
Pañca-uppalahatthapūjāya phalaṃ	71
Pañcadīpakattherassa pubbakammaṃ	83
Pañcasīlasamādānīyattherassa pubbakammaṃ	40
Pañcasīlassa ānisaṃsā	40
Pañcahatthiyattherassa pubbakammaṃ	71

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Paṇḍarapulinadānassa	
ānisaṃsā	176
Paṇṇasantharadānassa	
ānisaṃsā	119
Patthanāya ānisaṃsā tasmim	
tasmim aggaṭṭhāne	213, 217,
	226, 229, 232, 238,
	240, 252
Padacetiye vandanapūjāya	
ānisaṃsā	98
Padasaññakattherassa	
pubbakammaṃ	98
Padīpapūjāya phalaṃ	182
Padumaṃ nāma cetiyaṃ	54
Paduma	170
Padumacchadaniyattherassa	
pubbakammaṃ	71-2
Padumattherassa	
pubbakammaṃ	84
Padumapupphapūjāya phalaṃ	105,
	113, 145
Padumaphaladānassa ānisaṃsā	142
Pabbata	110, 145, 165
Parappasādakattherassa	
pubbakammaṃ	90
Parinibbutabuddhacitakaṃ	
padumapupphapūjāya	
ānisaṃsā	71
Parodhaka	153
Pallaṅka	161
Pallaṅkapūjāya phalaṃ	161
Pavara	121
Pāṭali	118
Pāṭalipupphapūjāya phalaṃ	103

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Pāṭalipupphiyattherassa	
pubbakammaṃ	102-3
Pāṭihāriyāni pañca	278, 280
Pādapa	131
Pānīyadānassa ānisaṃsā	180
Pāragū	143
Pāricchattakapuppha	194
Pāvacaṇa	200
Pāsāda	16, 140
Pāsādā tayo	271
hemantiko	271
gimhiko	271
vassiko	271
Piṭaka	159
Piṭṭhipāsāṇassa pamāṇaṃ	
gayāsīse	242
Piṇḍapātadānassa phalaṃ	82, 100
Piyadassī	156
Piyālapupphapūjāya phalaṃ	187
Piyālaphaladānassa	
ānisaṃsā	153
Pilindavacchattherassa	
pubbakammaṃ	12, 202
Pilindavacchatthero aggo	
devatānaṃ piyamanāpānaṃ	13
Piṭṭhadānassa ānisaṃsā	115
Puññakiriyāya sahāyakiccaṃ	301
Puññakkhette vuttadānassa	
phalaṃ	80
Punnāgapupphapūjāya phalaṃ	168
Puppha	123

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]	
Pupphacaṅkoṭiyattherassa	
pubbakammaṃ	96
Pupphacchattadānassa ānisaṃsā	11
Pupphapūjāya phalaṃ	107, 108, 112, 117, 148, 181, 191
Pupphasantharaṇapūjāya bhojana- dānassa ānisaṃsā	141
Pupphāsaṇaṃ tigāvutaṃ	
aggasāvakānaṃ	32
aḍḍhayojanādibhedanā	
Bhikkhūnaṃ	33
usabhamattarā	
saṃghanavakassa	33
yojanappamaṇaṃ Buddhānaṃ	32
Pubbavāsana	138
Purāṇapulināṃ vālukaṃ	
chaḍḍetvā suddhaṃ pulinaṃ	
ākiri	43
Pulina	143-4
Pulinacetiye	
vanapupphapūjāya ānisaṃsā	87
Pulinapūjakattherassa	
pubbakammaṃ	43
Pulinapūjāya ānisaṃsā	43
Pūjārahā puggalā	114
Pūvakhajjakādidānassa	
ānisaṃsā	171
Pokkharanī	296
Pokkharavana	113
Pokkharā	113

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pha]	
Phaladāyakattherassa	
pubbakammaṃ	111
Phalāphaladānassa	
ānisaṃsā	70, 111
Phussa	174
[Ba]	
Bandhujīvakaupuppha	162
Bandhujīvakaupupphapūjāya	
phalaṃ	162
Bandhumā	200-1
Bandhū	176, 200
Bahimaṇḍalaṃ	60
Bākulattherassa	
pubbakammaṃ	204
Bārāṇasiyā byuppatti	242
Bāhiyo dārucīriyo	
khippābhiññānaṃ aggo	238
Bimbijālakapupphapūjāya	
phalaṃ	189
Biḷali-āluvadānassa	
ānisaṃsā	191-3
Biḷalidānassa ānisaṃsā	127
Bījanidānassa ānisaṃsā	77, 125
Bījanī	126
Bījamiñjadānassa ānisaṃsā	209
Buddhathomanāya phalaṃ	78, 91, 143, 150
Buddhapūjāya phalaṃ	136, 138
Buddha,rājavarasānaṃ	
paveṇī	265
Buddhasaññakattherassa	
pubbakammaṃ	99
Buddhārammaṇapītiyā	
phalaṃ	149, 153
Buddhena saha nava bhikkhū	19
Bodhi	113, 196

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ba]

Bodhipūjāya phalaṃ	80, 83, 86, 158, 163
Bodhisattena sahaḷātā	
satta	55, 257
Byādhikantāra	46
Brahmabandhu	269

[Bha]

Bhagavato vasanaṭṭhānaṃ	
cetiyaṇṭi vuccati	54
Bhagavato sarīrapūjāya	
phalaṃ	299
Bhagavā viharati yasmiṃ,so	
udakena anotthaḷo	284
Bhaddakappo	268
Bhavana	274
Bhāḡineyyupālīttherassa	
pubbakammaṃ	66
Bhāḡineyyupālītthero vinaye	
tikhiṇapaññānaṃ aggo	66-7
Bhāṇumā	128
Bhikkhā	121
Bhikkhādānaṃ āṇisaṃsā	189
Bhisāluvaḡānaṃ phalaṃ	100
Bhisāluvaḡāyakaṭṭherassa	
pubbakammaṃ	100
Bhūtā	145
Bhūmaṭṭhadevatā	133
Bhesajjādānaṃ āṇisaṃsā	203
Bhojanasālādānaṃ phalaṃ	63-4

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Maggāṃ samaṃ karaṇassa	
āṇisaṃsā	159
Maggācikkhaṇassa āṇisaṃsā	134
Majjhemaṇḡalaṃ	60
Maṇcādidānaṃ phalaṃ	72, 79
Maṇḡeṭṭhipupphapūjāya	
phalaṃ	190
Maṇi	156, 183
Maṇipallaṇkapūjāya phalaṃ	183
Maṇḡakappo	268
Maṇḡapadānaṃ āṇisaṃsā	185
Maṇḡalāṇi tiṇi	60
Madhudaṇassa āṇisaṃsā	60-1, 118
Madhu,bhisamuḷāla,sappi,	
khīraḡānaṃ āṇisaṃsā	295
Madhurassara	120
Mantadhara	143
Mantaparivāra	255
Mantapāragū	167
Maraṇakantāra	46
Mahāisi	193
Mahākaccāṇaṭṭherassa	
pubbakammaṃ	53
Mahākaccāṇo atthaṃ	
vibhaḡantānaṃ aggo	213
Mahākaccāyaṇaṭṭherassa	
pakaṇāṇi tiṇi	213
Mahākappaṇaṭṭherāṇaṃ	
araḡaṭṭapaṭṭatā	225
Mahākappino bhikkhu-	
ovaḡakānaṃ aggo	226

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Mahākoṭṭhiko	
paṭisambhidāppattānaṃ aggo	240
Mahā, cūlagandhāravijjāya	
ānubhāvo	13
Mahāpajāpatigotamiyā	
sotāpatti phalapattatā	5
Mahābodhi	113
Mahābhūtagaṇālaya	145
Mahāvihārā aṭṭhārasa	229
Mahesi	6
Mātughātakamassa ādīnavā	211
Mālākāra	122
Mālāgandhavilepanapūjāya	
phalaṃ	176, 180
Māluvapupphapūjāya phalaṃ	192
Māḷa	176
Miga	104, 118, 152
Migaludda	179
Mettānisamsā ekādasa	26
Mettibhedakakamassa	
ādīnavā	48
Mogharājattherassa	
pubbakammaṃ	60
Mogharājatthero aggo	
lūkhacīvaradharānaṃ	60

[Ya]

Yakkha	135
Yakkhakantāra	46
Yāna	160
Yūthikāpupphapūjāya phalaṃ	174
Yoni	135

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ra]

Raṃsisaññakattherassa	
pubbakammaṃ	110-1
Raṭṭhapālattherassa	
pubbakammaṃ	19
Raṭṭhapālatthero aggo	
saddhāpabbajitānaṃ	20
Raṭṭhapālatthero	
kapaṇaddhikādīnaṃ	
mahādānaṃ adāsi	19
Raṭṭhapālatthero saṃghārāmaṃ	
adāsi	24
Raṭṭhapālatthero	
sabbaparikkhārasahitaṃ	
mahoghadānaṃ adāsi	24
Ratanattayaguṇānaṃ	
ānisamsā	222-3
Ratanattayassa sāsanaṃ	221
Ratti, divānaṃ pupphāni	179
Rattuppalakalāpapūjāya	
phalaṃ	122
Ramaṇīya	201
Ramaṇiyatṭhāna	252
Rājadhānī	201
Rājā	207
Rājāyatana	133
Rāhula	15
Rāhulamātā	55
Rāhulattherassa pubbakammaṃ	15
Rāhulatthero aggo	
sikkhākāmānaṃ	16
Rāhulatthero ādāsaṃ adāsi	16
Rukkha	108, 145

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ra - La]

Rukkhadevatā	132
Lakuṇḍakabhaddiyassa	
hīnappamānatā	244
Lasuṇadānassa ānisaṃsā	62-3
Lasuṇadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	62
Lājāpañcamapupphapūjāya	
phalaṃ	144
Leṇa	200
Loka	129
Lokajetṭha	129
Lokabandhu	160
Lokamahita	157
Lokāhuti	274
Lokiyajāti	264
Lokuttaradāyajja	266
Lobhassa ādinavā	296

[Va]

Vakkali	214
Vakkali saddhādhimuttānaṃ	
aggo	217
Vaṭṭasakīyattherassa	
pubbakammaṃ	160
Vatthadānassa ānisaṃsā	6-7
Vatthadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	94
Vatthadhajapūjāya ānisaṃsā	84
Vatthapūjāya phalaṃ	175
Vara	139, 140
Varakappo	268
Varamadhuramaṃsadānassa	
phalaṃ	93
Valayapūjāya phalaṃ	155

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Va]

Vasabho gavasatajetṭhako	91, 193
Vāgīso	256
Vātābādha	298
Vātābādha-uppajjanassa	
kāraṇaṃ	215
Vādāropana	267
Vāḷakantāra	46
Vijjāya ānubhāvo	293
Vitthatānadī	147
Vidhūpanadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	77
Vimānapūjāya phalaṃ	158
Vivarapupphapūjāya phalaṃ	188
Vivana	118
Vivaṭṭacchada	197
Visabho gavasatasahassa-	
jetṭhako	91, 193
Visālamāḷa	151
Vihārā cattāro	166
Vihārānumodana	24
Vedā	143
Vesārajjañāṇāni cattāri	256

[Sa]

Saṃvegajananassa ānisaṃsā	134
Saṃghupaṭṭhahanassa	
ānisaṃsā	184
Saṃsāarakantāra	46
Sakacintaniyattherassa	
pubbakammaṃ	87
Sakaṇṇikasālapupphapūjāya	
phalaṃ	152
Saka, parasamayakusala	141

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Saṅkappaṃ pūressāmiṣṣa	263
Saṅkha	120
Saṅkhasaddapūjāya phalaṃ	120
Saṅgahavatthūni cattāri	175
Saṅgāma	130
Sataraṃsi	127-8
Sataraṃsitttherassa	
pubbakammaṃ	78
Sattalipupphapūjāya phalaṃ	189
Sanniṭṭhāpakattherassa	
pubbakammaṃ	70
Saparivārāsanattherassa	
pubbakammaṃ	82
Sappiteladānassa ānisaṃsā	173
Samaṇa	106
Samudda	274
Sampattiyo dve	7
Sayanadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	72, 79
Saraṇagamanassa ānisaṃsā	39, 130
Sarīradhātu ekaghanasilāmaya-	
paṭimā viya ekameva	299
Salalamālāpūjāya phalaṃ	289
Salalapupphapūjāya phalaṃ	160
Sāgatatttherassa pubbakammaṃ	52
Sāṭakadānassa ānisaṃsā	192
Sādarākārā	11
Sāmukkaṃsikā	
dhammadesanā	272
Sārakappo	268
Sāramaṇḍakappo	268

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sārīrikacetiye pāṭali-	
pupphapūjāya ānisaṃsā	98
Sālapupphapūjāya phalaṃ	89
Sāvaka	135
Sikkhāpadāni pañca	40
Sikhā vuccati cūḷā	108
Sineru aṭṭhasatṭhiyojana-	
satasahassubbedho	32
Sīvali	248
Sīvalittherassa arahatta-	
phalapattatā	249
Sīvalitthero aggo lābhīnaṃ	252
Sihāsana	181
Sihāsanadānassa ānisaṃsā	
	126
Sihāsanadāyakattherassa	
pubbakammaṃ	1-3
Sugatānugatamagga	107
Sugandhacandanapūjāya	
phalaṃ	74, 147
Sugandhodakosiñcanassa	
ānisaṃsā	140
Sucintitattherassa	
pubbakammaṃ	93
Sudassana	124
Suddhodanamahārājā	
sakadāgāmi-phalaṃ pāpuṇi	5
Sotāpattiphalaṃ pāpuṇi	5
Sudhāpiṇḍadānassa cetiye	
ānisaṃsā	114
Subhaddattherassa	
pubbakammaṃ	73

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Subhūtittherassa pubbakammaṃ	31
Subhūtitthero aggo araṇavihārīnaṃ dakkhiṇeyyānaṃ	35
Sumaṅgalattherassa pubbakammaṃ	28
Sumanattherassa pubbakammaṃ	96
Sumanapupphapūjāya phalaṃ	123
Suvaṇṇapupphapūjāya phalaṃ	132
Suvaṇṇiṭṭhakapūjāya ānisaṃsā	53-4
Susumārassa dānaṃ	44
Sūcidānassa ānisaṃsā	102, 116
Sūcidāyakattherassa pubbakammaṃ	102, 116

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Setacchatta	24
Sereyyapuppha	137
Sereyyapupphapūjāya phalaṃ	137
Soṇakoṭivīsatttherassa pubbakammaṃ	199
Soṇakoṭivīsatttherassa pubbakammaṃ	67
Sopākatthero adāsi pupphāsaṇaṃ	27
[Ha]	
Harītakaphārusakaphaladānānaṃ phalāni	193

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Nāmānaṃ anukkamaṇikā

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko	Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A - Ā]	
Aggaseṭṭhi	199	Avopupphiyatthera	88
Aṅga (raṭṭha)	279, 280	Asanabodhiyatthera	85-6
Aciravatī (nadī)	249	Asokatthera	184
Aḍḍhaceḷakatthera	115	Ānanda (thera)	51-2, 250, 290, 303
Atichattiyatthera	153	Ānanda (Paccekabuddha)	189
Atthadassī (Buddha)	5, 60, 171	Āyāgadāyakatthera	63
Atthasandassakatthera	150	Āsanupaṭṭhāhakatthera	126
Adhimuttatthera	61	Ālavaka (yakkha)	130
Adhopupphiyatthera	108-9	[I - U]	
Anāthapiṇḍika	34-5	Inda (cakkavattirājā)	3
Anupiya	289	Ugga (nagara)	51
Anupīyanagara	228	Ucchaṅgapupphiyatthera	208
Anulepadāyakatthera	158	Ujjenī (raṭṭha)	54, 213
Anojādevī	220-1, 225	Uttama (cetiya)	197
Anotattadaha	101, 201, 209, 233, 280	Uttarakuru	7, 166, 233, 280
Anomadassī (Buddha)	40, 67, 158	Uttaramāṇava	292
Apara-uttaratthera	249	Uttarasāmaṇera	291-2
Aparagoyāna	7, 166	Uttiya	44
Abhaya (brāhmaṇa)	267	Uttiyatthera	44
Abhayatthera	266	Udakapūjakatthera	124
Abhibhū (thera)	108-9	Udapānadāyakatthera	179
Abhisammataka		Udāyi	55-6, 257
(yakkhasenāpati)	38, 298	Udenatthera	207
Ambadāyakatthera	94-5	Upacēḷa (cakkavattirājā)	7
Aruṇavatī (nagara)	187		

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[U]

Upavānatthera	38, 297-8-9
Upavānamāṇava	38, 298
Upasivatthera	206
Upasena	18
Upālittthera	66, 229, 231
Uppalavaṇṇātherī	225
Uppalahatthakatthera	122
Umāpupphiyatthera	157
Uruvela	75, 241, 282-3
Uruvelakassapa (isi)	241-2
Uruvelakassapa (jaṭila)	276, 279, 280
Uruvelakassapatthera	241

[E - O]

Ekañjalikatthera	45
Ekadīpiyatthera	182, 208
Ekapasādaniyatthera	151
Ekasaññakatthera	100
Ekāsaniyatthera	131
Opavayhatthera	81

[Ka]

Kakusandha (Buddha)	289
Kakkārupupphapūjakatthera	164
Kaṅkhārevatatthera	245
Kaccānatthera	53
Kaccānamāṇava	54
Kaccāyanamāṇava	213
Kaṅcanamāṇava	54, 213

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ka]

Kaṇaverapupphiyatthera	170
Kaṇikārachattiyatthera	172
Kaṇḍaka (assa)	55, 257
Kadambapupphiyatthera	165
Kapilavatthu	5, 55-8, 66, 257, 264, 268, 289
Kapparukkhiyatthera	65
Kappinatthera	218
Kassapa (Buddha)	2, 34, 48, 53, 75, 199, 203, 267-8, ādipiṭṭhesu
Kāḷigodhā	68-9
Kāḷudāyitthera	55, 257
Kāḷudāyī (amacca)	257, 267
Kimilatthera	289
Kimilamāṇava	289
Kukuttha (pakkhī)	168
Kukkuṭa (pabbata)	165
Kukkuṭavatī (nagara)	220
Kuṭajapupphiyatthera	185
Kuṇḍadhānatthera	47, 50-1
Kumārakassapa	228, 233
Kumārakassapatthera	230-1
Kumudadāyakatthera	168
Kumudamāliyatthera	177
Kuru (raṭṭha)	20, 301
Kuvera (yakkha)	130
Kusumāsaniyatthera	141
Kelāsakūṭa	209
Koṭi (gāma)	295
Koṭṭhika	240

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ka - Kha]

Koṇḍañña (Buddha)	178
Korabya (rājā)	21-4
Kosambī	18, 203
Kosala (rājā)	28, 50, 231, 298
Kosiya (Paccekabuddha)	209
Koḷivisatthera	67
Khajjakadāyakatthera	170
Khaṇḍatthera	100-1
Khaṇḍaphulliyatthera	186
Khadiravaniyarevatatthera	250-51
Kharaloma (yakkha)	130
Khoma (raṭṭha)	6
Khomadāyakatthera	46-7

[Ga]

Gaṅgā (nadī)	241, 295
Gaṇṭhipupphiyatthera	144
Gatasaññakatthera	106
Gandhamādana (pabbata)	199, 250
Gandhamāliyatthera	117
Gandhāra (raṭṭha)	233
Gandhodakiyatthera	80, 139
Gayā	288
Gayākassapa (isi)	241, 275, 288
Gayākassapatthera	288
Gayāsisa	242, 286
Gijjhakūṭa	200, 214-5
Girimānandatthera	204

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ga - Ca]

Girimānandamāṇava	205
Gotama (Buddha)	7, 13, 19, 20, 34-ādipiṭṭhesu
Gotamakacetiya	54
Caṅkamanadāyakatthera	73
Caṇḍapajjota (rājā)	54, 213
Candana (devaputta)	267
Candana (Paccekabuddha)	190
Candana (brāhmaṇa)	267
Candanapūjanakatthera	147
Candabhāgā (nadī)	44, 105, 147-8-ādipiṭṭhesu
Campakapupphiyatthera	149
Campā (nagara)	199
Citakapūjakatthera	132
Cittakūṭa	209
Cittalatāvana	252
Citra (kokila)	244
Cundatthera	76
Cundamāṇava	76
Cūḷapanthaka	8, 9, 10, 12
Cūḷapanthakatthera	8, 9
Ceḷa (cakkavattirājā)	7

[Cha - Ja]

Chaddantadaha	101
Channa (amacca)	55, 257
Jatukaṇṇitthera	207
Jambudīpa	7, 148, 166
Jātipūjakatthera	136

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ja - Ña - Tha]

Jīvaka	8, 9, 10
Jetakumāra	35
Jetavana	38, 225
Ñāṇasaññikatthera	121, 143
Ṭhitañjaliyatthera	103

[Ta]

Takkara (nagara)	209
Takkasila	233
Tambapupphiyatthera	163
Tikicchakatthera	183
Tiṇasantharadāyakatthera	101
Tiṇasūlakatthera	166
Tipadumiyatthera	104
Tipupphiyatthera	117
Timiṅgala (maccha)	211
Timirapupphiyatthera	105
Tivara (nagara)	175
Tissa (Buddha)	85-6, 170-1
Tissametteyyatthera	205
Todeyyatthera	207

[Tha - Da]

Thambhāropakatthera	154
Thullakoṭṭhika (nigama)	20, 301
Dabbatthera	229
Dabbamallaputtatthera	227
Dabbamallaputtamāṇava	228, 233
Dīpaṅkara (Buddha)	210
Dutiyaramsisaññakatthera	110
Dussadāyakatthera	175

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Da - Dha]

Devadatta	231
Devara (devarājā)	189
Devala	189
Devahita (brāhmaṇa)	298
Desapūjakatthera	171
Dvāravatī (nagara)	186
Dhajādayakatthera	84
Dhaññavatī (nagara)	141-2
Dhammacakkikatthera	64
Dhammatā (nadī)	5
Dhānamāṇava	49
Dhūpadāyakatthera	42
Dhotakatthera	206

[Na]

Nandakatthera	206, 257
Nandakamāṇava	206
Nandakumāra	5
Nandatāpasa	31-2-3-4
Nandatthera	5-6
Nandamāṇava	31
Nandavana	252
Nadīkassapa (isi)	241-2, 275, 287
Nadīkassapatthera	275
Naḷamāliyatthera	125
Nāgadatta (devarājā)	250
Nāgapallavatthera	208
Nāgapupphiyatthera	168
Nāgasamālatthera	97

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Na - Pa]

Nāgasamālamāṇava	98
Nāradatthera	151
Nālakagāma	18
Nipannañjalikatthera	107-8
Nisabhatthera	39, 40
Nisabha (pabbata)	36
Nisseṇidāyakatthera	178
Nerañjarā (nadī)	275
Paccāgamaniyatthera	89
Paccupaṭṭhānasaññakatthera	135
Pañcaṅgulyatthera	176
Pañcadīpakatthera	83
Pañcavaggiyatthera	242
Pañcattiyatthera	71
Paṇḍava (pabbata)	249
Patthodanadāyakatthera	208
Padapūjakatthera	123
Padasaññakatthera	98-9
Padumacetiya	54
Padumacchadanīyatthera	71-2
Padumatthera	84-5
Padumapupphiyatthera	113
Padumapūjakatthera	144
Padumuttara (Buddha)	5, 6, 8, 10, 11, 12, 15, 16-ādipiṭṭhesu
Parappasādakatthera	90-1
Pallaṅkadāyakatthera	161
Pāṭalipupphiyatthera	102
Pāyasadāyakatthera	138
Piyadassī (Buddha)	28, 31, 163, 207

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa - Pha]

Piyālaphaladāyakatthera	152
Pilindavacchatthera	12, 202
Pilindavacchamāṇava	13, 202
Pukkusāti (rājā)	228, 233
Puṇṇakatthera	206
Punnāgapupphiyatthera	168
Pupphacaṅkoṭiyatthera	96
Pupphacchadanīyatthera	148
Pupphathūpiyatthera	138
Pubbavideha	7-166
Pulinapūjakatthera	43
Phaladāyakatthera	111, 142, 159
Phussa (Buddha)	20, 110, 168, 173-4, 301-ādipiṭṭhesu

[Ba]

Bandhujīvakatthera	161
Bandhumatīnagara	39, 175-6, 183, 203, 246
Bākulatthera	203
Bākulamāṇava	204
Bārāṇasī	199, 203, 242-9
Bāvariya (brāhmaṇa)	61
Bāhiya	228
Bāhiyadārucīriya	232, 233, 238
Bimbisāra (rājā)	35, 200-5, 267, 298-ādipiṭṭhesu
Biḷalidāyakatthera	126
Buddhasaññakatthera	99, 133
Buddhupaṭṭhākatthera	120
Bodhisīṇakatthera	112

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Bha]

Bhaddajikumāra	295
Bhaddajitthera	294, 296
Bhaddiya (nagara)	295
Bhaddiyatthera	68
Bhāgineyyupālithera	66
Bhikkhādāyakatthera	120
Bhisadāyakatthera	92
Bhisāluvadāyakatthera	100
Bhūtagaṇa (pabbata)	166

[Ma]

Magadha(raṭṭha)	275, 279, 280, 292
Maggadattikatthera	181
Maggadāyakatthera	158
Maggasaññakatthera	134
Mañcadāyakatthera	208
Maṇipūjakatthera	182
Madda (raṭṭha)	220
Madhupiṇḍikatthera	118
Madhumāṇsadāyakatthera	208
Madhurassaratthera	120
Mandāravapupphapūjakatthera	165
Malla (raṭṭha)	228
Mahākaccānatthera	54, 212
Mahākappinatthera	225
Mahākappina (rājā)	220, 222-5
Mahākassapatthera	269
Mahākoṭṭhikatthera	239, 240-1
Mahāpajāpatigotamī	5
Mahāpanthakatthera	8

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ma]

Mahāparivārakatthera	128
Mahāmoggallānatthera	241
Mahāvana	160
Mahāsindhu (nadī)	192
Mahāsubhaddā	51
Mātaṅga (hatthī)	196
Migadāya (vihāra)	249
Muṭṭhipupphiyatthera	123
Megha (brāhmaṇamāṇava)	210
Mettagutthera	206
Mettiya (bhikkhunī)	229
Mettiyabhūmajaka	228-9
Metteyya (Buddha)	268
Mogharāja (brāhmaṇa)	61
Mogharājatthera	60

[Ya]

Yamunā	203
Yasa (māṇava)	271-2-3
Yasakulaputta	242
Yasatthera	270
Yasodharādevī	15
Yāgudāyakatthera	208
Yūthikāpupphiyatthera	174

[Ra]

Raṁsisaññakatthera	109
Raṭṭhapālkatthera	19, 300
Raṭṭhapālamāṇava	20, 301
Raṭṭhapālaseṭṭhi	20
Rattipupphiyatthera	179

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ra - La]

Rahosaññaṅkatthera	149
Rājagaha	13, 34-5, 55, 200-5, 267, 291-ādipiṭṭhesu
Rādhātthera	243
Rāhula (kumāra)	15-6-7
Rāhulatthera	15
Rūpasārī (brāhmaṇī)	18, 76
Reṇupūjakatthera	127
Revatātthera	250, 1-2
Romasa (pabbata)	191
Lakuṇḍakabhaddiya	244
Lakuṇḍakabhaddiyatthera	243
Lasuṇadāyakatthera	62
Licchavirājakumāra	290
Lomasakaṅgiyatthera	267

[Va]

Vakkalitthera	214-5
Vakkalimāṇava	214
Vaṅḡisatthera	253-4-5
Vajjiputtatthera	290-1
Vajjirājaputta	290
Vaṭṭasakiatthera	160
Vatthadāyakatthera	94
Vanavacchatthera	268
Varuṇa (cakkavattirājā)	3
Varuṇa (devarājā)	131
Vasabha (pabbata)	149
Vassakāra (amacca)	292
Vijaya (rājā)	207

Nāmānukkamo Piṭṭhaṅko

[Va]

Vitthatā (nadī)	146-7
Vidhūpanadāyakatthera	77
Vipassī (Buddha)	39, 112, 128-ādi
Vibhīṭakamiñjiyatthera	208
Visākhā (upāsikā)	252
Vīthisammajjakatthera	163
Vedikārakatthera	155
Veyyāvaccakarātthera	119
Vesālī	40, 290
Vessabhū (Buddha)	149, 150, 173
Vessavaṇa (devarājā)	134
Veḷuvana	55, 229, 251

[Sa]

Samghupaṭṭhākatthera	184
Sakacintaniyatthera	87
Sakka (devarājā)	278-9, 280-1-ādipiṭṭhesu
Sataraṃsī (cakkavattirājā)	78
Sataraṃsittthera	78
Saddasaññaṅkatthera	111
Sanniṭṭhāpakatthera	70
Saparivārāsanatthera	82
Saparivāriyatthera	156
Sappidāyakatthera	173
Sabhiya	228
Sabhiya (paribbājaka)	233
Samādapakatthera	175
Sammukhāthavikatthera	140
Sayanadāyakatthera	72-9

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Saraṇagamaniyatthera	130
Sahampati (brahmā)	279
Sākala (nagara)	220
Sāgatatthera	52-3, 135
Sānukūṭa	209
Sāradassī	226
Sāriputtatthera	76-7, 248, 250
Sālapupphadāyakatthera	152
Sāvatti	25-8, 34-5, 38-9, 100, 164, 248-ādipiṭṭhesu
Sikhī (Buddha)	88, 146-7, 288
Siddhattha (Buddha)	1, 3, 25, 27, 41, 65, 157, 270-ādī
Sindhu (nadī)	89, 90
Sivaka	297
Sivakatthera	297
Sīvalikumāra	248
Sīvalitthera	245, 250-2
Sīhaḷadīpa	303
Sīhāsanadāyakatthera	180
Sugandhatthera	269
Sugandhadevaputta	269
Sugandhamāṇava	270
Sucintitatthera	93, 115
Suciloma (yakkha)	130
Sujātā (seṭṭhidhītā)	271
Sudassana (mālākāra)	124
Sudassanatthera	146
Suddhodanamahārājā	5, 15, 17, 55, 257-ādipiṭṭhesu

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]	
Sudhāpiṇḍiyatthera	114
Sunanda (brāhmaṇa)	148
Supācariyatthera	169
Suppavāsā	247-8
Suppārakapaṭṭana	233-4
Subhaddatthera	73
Subhūti	34
Subhūtitthera	31
Sumaṅgalatthera	28, 129
Sumaṅgalamāṇava	28
Sumana (cakkavattirājā)	3
Sumana (mālākāra)	96
Sumanatthera	95
Sumanasetṭhi	34
Sumedha (tāpasa)	211
Sumedha (paṇḍita)	210
Sumedha (upaṭṭhākasāvaka)	14
Sumedha (Buddha)	12, 14, 53, 71, 160, 270, 291-ādipiṭṭhesu
Suvaccha (Brāhmaṇa)	167
Suvaṇṇapupphiyatthera	132
Suvaṇṇabhūmi	233
Sūcidāyakatthera	102, 116
Senāsanadāyakatthera	119
Sereyyakatthera	137
Selabrāhmaṇa	90
Soṇakoṭivīsattthera	199
Soṇakoṭivīsattthera	67

Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko	Nāmānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Ha]	
Soṇamāṇava	199	Haṃsavatī (nagara)	5, 12-7, 202, 243-ādiṭṭhesu
Sopākatthera	25	Hitadassī	226
Sopākamāṇava	26	Himavanta	11, 31-6, 62, 70, 138, 142-3-ādiṭṭhesu
Sobhita (Buddha)	209	Hemakatthera	207
Sobhita (brāhmaṇa)	52, 53		
Sobhitatthera	146		

Apadānatthakathāya dutiyabhāge

Nānāpāṭhā

Paṭhamo mūlapāṭho, Sī = Sīhaḷapotthakaṃ, Syā = Syāmapotthakaṃ,
Kaṃ = Kambojapotthakaṃ, I = Iṅgalisapotthakaṃ, Ka = kesuci
Marammapotthakesu dissamānapāṭho, Ka-Sī = kesuci Sīhaḷapotthakesu
dissamānapāṭho.

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Akkamanatthāya = Atikkamanatthāya (Sī)	195
Agopayinti pāṭhe = Agopayintipi pāṭho (I)	289
Aggaṭṭhāneva = Aggaggāneva (Sī)	222
Aggamaggena = Aggadvārena (Ka)	292
Aggaseṭṭhissa = Upaseṭṭhissa (Am-Ṭṭha 1. 183), Usabhasēṭṭhissa (Thera-Ṭṭha 2. 228 piṭṭhe)	199
Aṅgato = Aṅgito (?)	68
Añjanīva navā = Añjanīvaṇṇavā	21
Atthānatthaminanaparicchinnamatiyā = Suparisuddhāya matiyā (Sī)	216
Athassa sā puñṇavīmaṃsanatthaṃ = Athassā taṃ puñṇavīmaṃsanatthaṃ (Sī)	247
Anugītiṃ = Anuthutiṃ (Ka)	21
Anupīyanagare = Rājagehe (I, Ka)	228
Anojapupphamocinitvā = Pupphaṃ okiritvā (Sī)	96
Antogataṃ = Antogadhaṃ (Ka)	26
Aparacchā nāma = Aravacchā (Sī)	222
Aparena = Āsanne (Sī)	130
Abbhutṭhāsi ca caṅkameti = Abbhutṭhāsiṃ ca caṅkame (Sī), Abbhutṭhāhiya caṅkame (Pāḷi)	88
Amhākaṃ = Ammā (Sī, Ka)	224
Araññapīti = Araññarati (Ka)	251
Araññāvāse = Araññavāsaṃ (Sī)	112

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[A]

Ariyagabbhaṃ = Ācariyagabbhaṃ (Sī)	18
Assumukho rodituṃ āraddho haṭṭhatuṭṭhova = Assumukhova hasituṃ āraddho, haṭṭhatuṭṭho (Am-Ṭṭha 1. 193 piṭṭhe)	248
Ahaṃ puna antaraṃ antarābhava majjhe = Ahaṃ puna antarā vemajjhe (Sī)	211

[Ā]

Āgacchantāmyeva naṃ = Āgacchantassevassa (Am-Ṭṭha 1. 204 piṭṭhe)	48
Āgāriyaṃ = Agāriyaṃ (Sī, Ka)	107
Āpāṭaliṃ = Apāṭaliṃ (Pāli)	97
Āmantetvā = Nivattetvā (Ka)	252
Ārādhetvā = Ārocetvā (I)	69
Āvāhetvā = Āvisāpetvā (Sī)	254
Āsayānusayacaritādhimutti-ādivibhāgāvabodhena = ...vabodhane (Sī)	264

[I]

Iddhiyā = Iddhimayaṃ (Ka)	9
Imamhi Bhaddake kappeti-ādikaṃ = Imamhi Bhaddakappamhi (I)	267

[U]

Ukkaṇṭhitabhikkhū = Uddhatabhikkhū (Sī)	251
Uṭṭhāsi = Uṭṭhāsiṃ (Sī)	88
Uttiya = Uttariya (Sī)	44
Udakena na otthaṭo = Udakena otthaṭo (Ka)	284
Uppajjanti = Nippajjanti (Sī)	247
Uppannattā = Uppanno (Sī)	178
Ubhinnaṃ devarājūnanti ādimāha = Ubhinnaṃ devarājūnanti āha (?)	130

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[E]

Ekantapasīdanavasena = Etampi siddhivasena (Sī)	
Ekappasiddhivasena (I)	91
Ekamantaṃ = Ekamante (Sī)	32
Ekasmiṃ = Aññatarasmiṃ (Sī)	113
Evamvidhabhāvaṃ = Evaṃ visabhāgaṃ (Ka),	
Evam viraddhabhāvaṃ (Ka)	48

[Ka - Kha]

Kakusandhassa Bhagavato = Kakudhassa Bhagavato (?)	189
Kaṇṇikā bandhā = Kaṇṇikā gandhā (Ka)	261
Karitvā = Kāretvā (Ka)	199
Karissāmāti = Karissathāti (Dhammapada-Ṭṭha 1. 354 piṭṭhe)	221
Kalahādibhayā dukkhitā jātā = Kalahā vivādā ca dubbhikkhajātā (Sī)	303
Kāyaviññāṇa = Kāyaviññāṇena (Sī)	104
Kālaṃ natthitāya = Pūjetukāmatāya (?)	137
Kāḷakārāma = Kālakārāma (I)	294
Kusaladhamme = Kusalakamme (Sī)	92
Kharājīnacamma = Khurājīnacamma (Ka), Sakhurājīnacamma (?)	111
Khujjakāsita = Uddākāsita (Ka)	28

[Ga - Ca - Cha]

Gatoti = Gatāti (Sī)	221
Gahanañhi atthi, na rukkhamaṇaṃ, rukkhamaṇaṇca atthi, na gahanaṃ =	
Gahanañhi atthi rukkhamaṇaṃ na rukkhamaṇaṇca atthi gahanaṃ (Ka)	290
Gahanābhūtoti = Gahaṇabhūtoti (Sī)	102
Gumbasamīpato = Gumbassa bhāgato (Ka)	48
Caramānaṃ = Jotamānaṃ (Sī)	122
Cittajātā = Cittā (Sī)	105
Citrakokilo = Cittapattakokilo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe)	244
Chādetvā = Sādhettvā (Sī)	18

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ja]

Jālapacchannā = Jālasañchannā (I)	15
Jālayuttana = Jālasuttana (Sī)	217
Jitasabbamāraṇṇa = Jitapañcamāraṇṇa (I)	75
Jeṭṭhakabhāgassa = Jeṭṭhakabhāvassa (Sī)	247
Jotamāne = Jotiyamāne (?)	84

[Ta]

Tajjaṇṇa = Tādisaṇṇa (Ka)	55
Tadā = Tato (Sī, I)	7
Tapparo = Parāyaṇo	216
Talena = Pāleti (Sī, Ka)	118
Timsayojanamaggaṇṇa = Aṭavimaggaṇṇa (I, Ka) Am-Ṭṭha 1. 178 piṭṭhe	250
Tidhā pabhinnā = Tidhammabhinnā (I)	261
Tusitabhavanamalaṇṇa kurumāno = Bhavanamaṅgalaṇṇa kurumāno (Ka)	113
Tena pīlito = Rogapīlito (I, Ka)	107

[Tha - Da]

Thullakoṭṭhikaṇṇa = Thullakoṭṭhitaṇṇa (Sī, Ka)	301
Daṇḍadīpikānikkhaṇṇavipphuraṇṇamiva = Daṇḍadīpikāhi karavippharaṇṇamiva (Sī)	110
Duggamoti = Durāruhoti (Sī)	93
Dentā naṇṇa yāva na ukkaḍḍhanti = Dentānaṇṇa yāva na sakkonti (Sī), Dentā yāva na uṭṭhahanti (Ka)	247
Devahito = Devasito (I, Ka)	298
Domanassaṇṇa = Saṇṇivegaṇṇa (Sī)	134

[Dha]

Dhanuketakī = Manuketakī (Ka)	261
Dhammatāya = Vinatāya (Thera-Ṭṭha 1. 351 piṭṭhe)	5
Dhuvabhaddhena = Upaṭṭhāmi dhuvabhaddhena (Sī)	278

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nāvādīni olokente = Rājā nadim olokento (Sī)	222
Nikkhamitvā ekarattivāsena = Nikkhamitvā sabbattha ekarattivāsena (Ka)	235
Nibbitakkā = Nirussukkā (Sī)	246
Nirantaram = Cirataram (Ka)	180
Nīlavāhā = Nīlavāhanā (Ka) Nīlavāhinī (Am-Ṭṭha 1. 248; Sam-Ṭṭha 2. 225 piṭṭhe)	222

[Pa]

Pacchato pacchato = Pacchato pacchato gacchantī (Sī)	48
Paṭisaṅkharaṇam = Paṭisaṅkharaṇam nāma (sabbattha)	186
Paricari = Parihari (Sī)	87
Paripuṇṇasarado = Paripuṇṇasampado (Sī)	86
Parivāritam = Bhikkhusaṅghena parivāritam (?)	97
...parivutassa = ...parivārassa (I, Ka)	20
Pasavāhī”ti = Pabhavāhīti (I, Ka)	7
Pādudhāre pādudhāracāṅkamanatṭhāne = Pādudhāre ca cāṅkamanatṭhāne (Sī)	181
Pānapanti = Pāsānapanti (I, Ka)	38
Pānīyatthikā = Pivanatthikā (Sī)	101
Pātita = Bāhita (Sī)	243
Pīlesi = Pīliyi (Sī)	109
Pupphānam avakiritattā = Pupphāni ākirim, tato (Sī)	88
Pūjam = Cayam (Ka)	212
Pūritā kānane sadā = Pūritakānanāsadā (Ka)	262
Potthavaṭṭim potthachallim = Potthapaṭṭapotthajalī (Sī) Potṭhavatṭim potthajallim (I)	192

[Ba]

Baddhaṅjalipuṭam = Baddhaṅgulipuṭam (Ka)	29
Balavasnehāya = Phalavisesāya (Sī)	162
Bījissati jinissati = Vījiti visesena jinoti (Sī)	126

Nānāpaṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Ba]

Buddhañca aṭṭhaṅganamakkāraṃ akāsi = Buddhaṃ vanditvā patthanañcākāsi (Sī)	117
Byāmapabbhāmaṇḍalehi = Sañcayehi (I)	125

[Bha]

Bharako = Saraṇo (I)	39
Bhāravaho = Sāravaho (I)	24
Bhīdanabhayena = Chīdanabhayena (Sī, Ka)	17

[Ma]

Makkhitoti = Pakkhitoti (Sī)	115
Maññe = Aññena (Ka)	298
Mayhaṃ na suṭṭhuṃ pabhātanti = Mayhaṃ atiduṭṭhu pabhātanti (Sī)	136
Mahatā = Mahā... (Sī, I)	11
Māti gaṇhāti = Māti bandhati (I, Ka)	176
Māraṇaṃ = Maraṇāya (Sī)	104
Māraṇānagganti = Samaṇanagganti (Pāli)	97
Mālādīpadumavatthā = Gandhā (I, Ka)	114
Migavadhāya = Migadāye (Sī, I)	179
Migājīnavanuyyāne = Migācīra... (Sī)	21
Muttadalaśadisaṃ = Muttajālaśadisaṃ (Sī) Muttatalaśadisaṃ (I)	73

[Ya - Ra - Va]

Yesam kulūpakā vā ñātisāmaṇerādayo vā atthi, te tesam pariveṇādīni pavisimsu = Sesajānā kulūpagānaṃ ñātakānaṃ sāmaṇerādīnaṃ pariveṇādīni pavisimsu (Sī)	219
Rajjase = Rañjasi (Sī)	37
Rājakumārakālaṃ = Kumārakāleyeva rājakumāraṃ (sabbattha)	136
Ruhati = Arati (?)	116
Vamsena = Jātivasena (Sī)	264
Vatipākāraṭṭālagopurakaddamodakaparikhāhi = Pākāraggala... (Sī)	186

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Va]

Vattha = Tattha (Sī)	187
Vara-annapānena = Madhura-annapānena (I)	41
Vallirukkha = Vasurukkha (Ka)	86
Vassasatṭhi = Vassasatika (Sī, I)	223
Vālo, vālavāhano = Balo, balavāhano (Dhammapada-Ṭṭha 1. 353 piṭṭhe)	220
Vibhavasampanne = Sampannena (Sī)	85
Vivane = Vipine (Pāli)	118
Visesaṃ paramatthaṃ = Visesto paramaṃ (Sī)	112
Vīro = Dhīro (Ka)	259
Vuttappakāraphalāphale = Pītisukhaṃ (Sī)	263
Veditabbaṃ = Vadanti (Thera-Ṭṭha 2. 59 piṭṭhe)	215

[Sa]

Saṃsāre pana = Saṃsaraṇena (Sī, I)	13
Sa-uttarasapacchadoti = Sa-uttarisapacchadoti (Sī)	161
Saṅkhālakena = Saṅkhalaṅkena (Sī)	217
Sacetanakiriyaṃ = Sacetanākāraṃ (I)	58
Sattalisāṅkhātāni = Pattalisāṅkhātāni (I, Ka)	189
Satta sattalipupphānīti = Satta pattalipupphānīti (I, Ka)	189
Satthuno = Satthari (Sī)	69
Sabbo janakāyo = Sabbe janakāyā (sabbattha)	69
Samaṅgiriṃ = Samaṃ (Sī)	104
Samīpe = Tīre (Ka)	292
Sambodhanatthāya = Sammodanatthāya (Sī)	131
Salalamahābodhimhi = Sālamahābodhimhi (Abhi-Ṭṭha 1. 65 piṭṭhe)	182
Saha kaṇṇikāhi = Sakāni (Sī)	168
Sākacchitvā = Mantetvā (Sī)	246
Sādaraṃ = Chādanaṃ (Ka)	11
Sāyaṃ pātaṇca = Satataṃ (Sī, Ka)	247

Nānāpāṭhā

Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sineho atthi = Sinehavā (Sī)	56
Simbasitulādipuṇṇasabhāve = ...pabhāve (Ka)	271
Sītodakā = Setodakā (I)	263
Suttalūkhaṃ = Vatthalūkhaṃ sibbanalūkhaṃ (Ka)	61
Supakka = Supatta (Ka)	260
Supakkaphalabhūsitā = Supattaphalagopitā (I)	260
Soṇassa koṭivīsa... = Soṇakoṭivīsa... (Vi 3. 265; Am 1. 24; Khu 2. 313 piṭṭhe)	199

[Ha]

Hasanaṃ = Cariyaṃ (Pāḷi)	236
Hīnappamāṇo = Nīcatarappamāṇo (Thera-Ṭṭha 2. 126 piṭṭhe)	244
Heṭṭhā viya = Heṭṭhāpi (I)	161

Apadānaṭṭhakathāya dutiyabhāge

Gāthāsūci

Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā	Paṭhamapādā	Piṭṭhaṅkā
[A]		[U - E - O]	
Āṅgārino dāni dumā bhadante	56,	Upeti gabbhaṅca paraṅca lokam	23
	258	Ubhayeneva sampanno	15
Añjanīva navā cittā	21	Ubhinnaṃ sajotibhūtānaṃ	277
Aṭṭhāpadakatā kesā	21	Eko dve tayo	
Aḍḍhā daliddā ca phusanti		cattāro	268
phassaṃ	23	Etamādīnavaṃ ñatvā	24
Atha tassā rattiya		Ete samvaravinayā	253
accayena	277	Odahi migavo pāsaṃ	21
Anussaranto Sambuddhaṃ	216		
Anena lobhādimalā		[Ka - Ga]	
pajānaṃ	303	Kaṇṇikārā phullitā niccaṃ	261
Antarāye ca niyyāne	256	Kadalī pañcamocci ca	260
Appeva maṃ na viheṭṭheyya	277	Kandanti naṃ ñātī pakiriya	
Ambā panasā kapiṭṭhā ca	260	kese	22
Arahaṃ Sugato loke	298	Kāmandhā jālapacchannā	15
Alattakakatā pādā	21	Kāmā hi citrā madhurā	
Asokā koviḷārā ca	261	manoramā	23
		Kāme ādittato disvā	23
[Ā - I]		Kumbhīrā makarā kiṇṇā	263
Āṇākhettamhi sabbattha	303	Kokilā sakalā citrā	262
Āraddhavīriye pahitatte	215	Gāme vā yadi vāraṇṇe	252
Āsāya kasate khettaṃ	57,	Gokaṇṇā sarabhā rurū	262
	259		
Itthabbhūtā anekā te	260	[Ca]	
		Campakā salaḷā nāgā	260
[U]		Citrā surūpā sussaṛā	262
Uttiṭṭhe nappamajjeyya	265	Cutiṃ yo vedi sattānaṃ	255
Udumbarā'ruṇā vaṇṇā	260		

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Ca - Cha - Ja]

Coro yathā sandhimukhe gahīto 23
Chinno pāso migavassa 21
Jambū sumadhurā nīpā 260

[Ta]

Taṃ kāmāṃ ahamujjhivā 15
Tasmā hi paññāva dhanena
seyyā 23
Tiṇḍukāni piyālāni 260
Tittirā susarā sārā 263
Tidhā pabhinnā chaddantā 261
Tesu tesu padesesu 263

[Da - Dha]

Dāyādakā tassa dhanāṃ
haranti 22
Disvā isiṃ paviṭṭhaṃ 277
Dīpī acchā taracchā ca 262
Dumapphalānīva patanti
māṇavā 23
Dumāni phullāni
manoramāni 56, 258
Doso rajo na ca pana reṇu
vuccati 10
Dhammaṃ care sucaritaṃ 265
Dhammapīti sukhaṃ seti 226

[Na]

Na kho me mahāsamaṇa garu 276
Na dīghamāyurū labhate
dhanena 22
Nava koṭisahasāni 253
Nassantu me pañca verā ca
pāpā 303

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Na]

Nā'tisītaṃ nā'ti-uṇhaṃ 57, 259
Nigrodhaṃ paṭhamāṃ passi 249
Nīluppalasamākiṇṇā 263
Nīlā atha lohitikā 277
Nerañjarāyaṃ Bhagavā 276
Nevā'tisītaṃ na panā'ti-uṇhaṃ
57, 259

[Pa]

Pañcamaṃ himavantaṃ so 250
Pattamhi odahitvā 277
Padumaṃ yathā kokanadaṃ
sugandhaṃ 8
Pariciṇṇo mayā satthā 24
Passa cittakataṃ bimbaṃ 21
Passa cittakataṃ rūpaṃ 21
Passāmi loka sadhane manusse 22
Pāmojjabahulo bhikkhu 215
Pītisukhena vipulena 215
Puṇḍarīkehi sañchannā 263
Punappunaṃ ceva vapanti
bījaṃ 57, 259
Punappunaṃ yācanakā
caranti 57, 259
Punnāgā giripunnāgā 260
Pūjito pūjaneyyānaṃ 298

[Ba]

Buddhassa puttomhi asayha-
sāhino 58, 260, 264
Buddhopi Buddhassa bhaṇeyya
vaṇṇaṃ 91
Byagghā sindhavā nakulā 261

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Bha - Ma]

Bhāvento satipaṭṭhāne	215
Bhiṅkā kurarā sārā	262
Makkhañca asahamāno	277
Maggassa ubhatopasse	263
Madhupphaladharā niccam	260
Mayūrā nīlagīvā te	262
Mallikā jātisumanā	261
Māvoca pharusam kiñci	50
Migā varāhā pasadā	261
Moho rajo na ca pana reṇu vuccati	10

[Ya - Ra - Va]

Yañca me āsavā khīṇā	15
Yassa gatimna jānanti	255
Yassa'tthāya pabbajito	24
Yo'mam palipatham duggam	248
Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati	10
Rājā ca aññe ca bahū manussā	22
Rājā pasayhappathaviṃ vijetvā	22
Rukkhamūlagahanam pasakkiya	290
Vātarogābhiniṭo tvaṃ	215
Vīro have sattayugam puneti	57, 259

Paṭhamapādā Piṭṭhaṅkā

[Sa]

Sace imassa kāyassa	230
Sace neresi attānam	50
Saddhāyāham pabbajito	23
Sabbadiṭṭhiṅca maddanto	303
Sasā singālā nakulā	262
Sahassamapi ce gāthā	238
Sā Gotamī kālakatā ito cutā	57, 259
Sārakappo Maṇḍakappo	268
Sindhuvārā sītagandhā	261
Sīhanādena pūjenti	261
Sīhā kesarasīhā ca	261
Suddhodano nāma pitā Mahesino	57, 259
Supattā gandhasampannā	261
Suvaṇṇacitrahaṃsā ca	262
Setapulinasamkiṇṇā	263
Setavālukasañchannā	263
So ḍayhati sūlehi tujja- māno	22

[Ha]

Haṃsā koñcā sunadā te	262
Hintāla tālapantī ca	260